

Risale-i Nur Külliyyatında

Sıfat-ı İlahiyenin İsbatı

Allah'a iman etmek

Kur'an-ı azimuşşanın ders verdiği gibi

O halikı sıfatları ile isimleri ile kalben tasdik etmek

ile olduğundan Allahın sıfatlarına iman

imana dahildir.

TOPLAYAN VE CEMEDEN

AHMET KOÇOĞLU

Allaha İman

Peygamber, Rabbi'nden kendisine ne indirildiyse ona iman etti. Müminlerin de hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. "Biz Allah'ın peygamberleri arasında ayırım yapmayız, duyduk ve itaat ettik. Ey Rabbimiz, bağışlamayı dileriz, dönüş ancak sanadır." dediler. Bakara 285

Yüzlerinizi bazan doğu, bazan batı tarafına çevirmeniz kemal değildir. Fakat kamal sahibi o kimselerdir ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve bütün peygamberlere iman ederler. Bakara 177

Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a, ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse sapıklığın en koyusuna düşmüş olur. NİSA 136-

İMAN: Allahın var olduğuna ve bir olduğuna ve Hz. Muhammed (ASM) onun peygamberi olduğuna tereddütsüz kalben tasdik edip inanmaktır.

ALLAH'A İMAN NASIL OLUR

Allah'ı bilmek, bütün kâinata ihata eden rububiyetine ve zerrelerden yıldızlara kadar cüz'î ve küllî herşey onun kabza-i tasarrufunda ve kudret ve iradesiyle olduğuna **kat'î iman etmek** ve mülkünde hiçbir şeriki olmadığına ve "Lâ ilahe illallah" kelime-i kudsiyesine, hakikatlarına **iman etmek, kalben tasdik etmekle olur.**

Yoksa "Bir Allah var" deyip, bütün mülkünü esbaba ve tabiata taksim etmek ve onlara isnad etmek, hâşâ hadsiz şerikleri hükmünde esbabı merci' tanımak ve herşeyin yanında hazır irade ve ilmini bilmemek ve şiddetli emirlerini tanımamak ve sıfatlarını ve gönderdiği elçilerini, peygamberlerini bilmemek, elbette hiçbir cihette Allah'a iman hakikatı onda yoktur. Belki küfr-ü mutlaktaki

manevî cehennemin dünyevî tazibinden kendini bir derece teselliye almak için o sözleri söyler.

Evet inkâr etmemek başkadır, iman etmek bütün bütün başkadır.

Evet kâinatta hiçbir zîşuur, kâinatın bütün eczası kadar şahidleri bulunan Hâlık-ı Zülcelal'i inkâr edemez. Etse, bütün kâinat onu tekzip edeceği için susar, lâkayd kalır. Fakat ona iman etmek: Kur'an-ı Azîmüşşan'ın ders verdiği gibi, o Hâlık'ı sıfatları ile, isimleri ile umum kâinatın şهادetine istinaden kalben tasdik etmek ve elçileriyle gönderdiği emirleri tanımak; ve günah ve emre muhalefet ettiği vakit, kalben tövbe ve nedamet etmek iledir. Yoksa, büyük günahları serbest işleyip istiğfar etmemek ve aldırmamak, o imandan hissesi olmadığına delildir. E.203

Allahın **Uluhiyetinde** ve **saltanatında**, **rububiyetinde** ve **icraatında** ve **icadatında** şeriki yoktur. Bazan olur ki; sultan bir olur, saltanatında şeriki olmaz. Fakat icraatında, onun memurları onun şeriki **sayılırlar ve onun huzuruna** herkesin girmesine mani olurlar. "Bize de müracaat et" derler. Fakat Ezel, Ebed Sultanı olan Cenab-ı Hak, **saltanatında** şeriki olmadığı gibi, **icraat-ı rububiyetinde** dahi muinlere, şeriklere muhtaç değildir. Emr u iradesi, havl ü kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şey'e müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes ona müracaat ediyor. M. 224

İMAN VE TEVHİD İKİ KISMA AYRILIR.

1- TAKLİDİ, İCMALİ İMAN

2- TAHKİKİ VE TAFSİLİ İMAN

Meselâ: Nasılki bir çarşıya ve bir şehre büyük bir zâtın mütenevvi malları gelse, **iki çeşitle** onun malı olduğu bilinir.

BİRİ; icmalî, âmiyanedir ki: "Bu kadar azîm mal, ondan başka kimsenin haddi değil ki sahip olabilsin." Fakat böyle âmi bir adamın nezaretinde çok hırsızlık olabilir. Parçalarına çok adamlar sahip çıkabilir.

İKİNCİ ÇEŞİT ODUR Kİ; her denk üzerinde yazıyı okur, her bir top üstünde turrayı tanır, herbir ilân üstünde mührünü bilir bir surette "Herşey o zâtındır" der. İşte şu halde herbir şey o zâtı manen gösterir.

Aynen öyle de: **TEVHİD DAHİ İKİ ÇEŞİTTİR.**

BİRİ: *Tevhid-i âmi ve zahirîdir* ki, "Cenab-ı Hak birdir, şeriki naziri yoktur, bu kâinat onundur."

İKİNCİSİ: *Tevhid-i hakikîdir* ki, herşey üstünde sikke-i kudretini ve hâtem-i rububiyetini ve nakş-ı kalemini görmekle doğrudan doğruya herşeyden onun nuruna karşı bir pencere açıp onun birliğine ve her şey onun dest-i kudretinden çıktığına ve **uluhiyetinde** ve **rububiyetinde** ve **mülkünde** hiçbir vechile, hiçbir şeriki ve muini olmadığına, şuhuda yakın bir yakîn ile tasdik edip iman getirmektir ve bir nevi huzur-u daimî elde etmektir. S.293

Hakikî tevhid, yalnız tasavvurdan ibaret bir marifet değildir. Belki ilm-i Mantık'ta tasavvura mukabil ve marifet-i tasavvuriyeden çok kıymettar ve bürhanın neticesi olan ve ilim denilen tasdiktir.

Ve *tevhid-i hakikî* öyle bir hüküm ve tasdik ve iz'an ve kabuldür ki; her bir şeyle Rabbini bulabilir ve her şeyde Hâlıkına giden bir yolu görür ve hiç bir şey huzuruna mani olmaz. Ş.154

1- TAKLİDİ, İCMALİ İMAN

Peygamber (ASM) efendimizin Allah tarafından getirdiği şeylerin hepsine birden topluca inanmak demektir.

İman-ı taklidî, çabuk şüphelere mağlub olur. E.104 **Taklidî bir iman**, hususan bu zamandaki dalalet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk söner S.749 Bu asırda din ve İslâmiyet düşmanları, evvelâ imanın esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, programlarının birinci maddesine koymuşlardır.S.749 Bunun içindir ki; şimdi en mühim iş, taklidî imanı tahkikî imana çevirerek imanı kuvvetlendirmektir, imanı takviye etmektir, imanı kurtarmaktır. Herşeyden ziyade imanın esasatıyla meşgul olmak kat'î bir zaruret ve mübrem bir ihtiyaç, hattâ mecburiyet haline gelmiştir.

Evet, temelleri yıpratılmış bir binanın odalarını tamir ve tezyine çalışmak, o binanın yıkılmaması için ne derece bir faide temin edebilir? Köklerinin çürütülmesine çabalanan bir ağacın kurumaması için, dal ve yapraklarını ilâçlayarak tedbir almaya çalışmak, o ağacın hayatına bir faide verebilir mi?..

İnsan, saray gibi bir binadır; temelleri, erkân-ı imaniyedir. İnsan, bir şeceredir; kökü esasat-ı imaniyedir. İmanın rükünlerinden en mühimmi, İman-ı Billah'tır; Allah'a imandır. Sonra Nübüvvet ve Haşir'dir. Bunun için, bir insanın en başta elde etmeye çalıştığı ilim; iman ilmidir. *İlimlerin esası, ilimlerin şahı ve padişahı; iman ilmidir.* S.749

2- TAHKİKİ, TAFSİLİ İMAN VE MERTEBELERİ

İman, yalnız icmalî ve taklidî bir tasdike münhasır değil. Bir çekirdekten, tâ büyük hurma ağacına kadar ve eldeki âyinede görünen misalî güneşten tâ deniz yüzündeki aksine, tâ güneşe kadar mertebeleri ve inkişafı olduğu gibi, imanın o derece kesretli hakikatları var ki, binbir esma-i İlahiye ve sair erkân-ı imaniyenin kâinat hakikatlarıyla alâkadar çok hakikatları var ki: "Bütün ilimlerin ve marifetlerin ve kemalât-ı insaniyenin en büyüğü imandır ve **iman-ı tahkikîden** gelen tafsilli ve bürhanlı **marifet-i kudsiyedir**" diye ehl-i hakikat ittifak etmişler. E.103

İman, yalnız icmalî bir tasdikten ibaret değildir. İmanın çok mertebeleri vardır. Taklidî bir iman, hususan bu zamandaki dalalet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk söner. **Tahkikî iman** ise sarsılmaz, sönmez bir kuvvettir.

Tahkikî imanı elde eden bir kimsenin, iman ve İslâmiyeti dehşetli dinsizlik kasırgalarına da maruz kalsa, o kasırgalar bu iman kuvveti karşısında tesirsiz kalmaya mahkûmdur. **Tahkikî imanı** kazanan bir kimseyi, en dinsiz feylesoflar dahi, bir vesvese veya şübheye düşürtemez. S.749

İman-ı tahkikide pek çok meratib var. Bu mertebeler başlıca üç kısma ayrılmıştır.

- 1- ilmelyakîn mertebesi
- 2- aynelyakîn mertebesi
- 3- hakkalyakîn mertebesi

Bediüzzaman bu hakikata şöyle işaret ediyor.

Evet iman-ı taklidî, çabuk şübhelere mağlub olur. Ondan çok kuvvetli ve çok geniştir olan **iman-ı tahkikîde** pek çok meratib var.

* O meratiblerden **ilmelyakîn mertebesi**, çok bürhanlarının kuvvetleriyle binler şübhelere karşı dayanır. Halbuki taklidî iman bir şübheye karşı bazan mağlub olur.

* Hem iman-ı tahkikînin bir mertebesi de **aynelyakîn derecesidir** ki, pek çok mertebeleri var. Belki esma-i İlahiye adedince tezahür dereceleri var. Bütün kâinatı bir Kur'an gibi okuyabilecek derecesine gelir.

* Hem bir mertebesi de **hakkalyakîndir**. Onun da çok mertebeleri var.

Böyle imanlı zâtlara şübehat orduları hücum da etse, bir halt edemez. Ve ülema-i İlm-i Kelâm'ın binler cild kitabları, akla ve mantığa istinaden te'lif edilip, yalnız o marifet-i imaniyenin bürhanlı ve aklî bir yolunu göstermişler.

Ve ehl-i hakikatın yüzer kitabları keşfe, zevke istinaden o marifet-i imaniyeyi daha başka bir cihette izhar etmişler.

Fakat Kur'anın mu'cizekâr cadde-i kübrası, gösterdiği hakaik-i imaniye ve marifet-i kudsiye; o ülema ve evliyanın pek çok fevkinde bir kuvvet ve yüksekliktedir. İşte Risale-i Nur bu câmi' ve küllî ve yüksek marifet caddesini tefsir edip, bin seneden beri Kur'an aleyhine ve İslâmiyet ve insaniyet zararına ve adem âlemleri hesabına tahribatçı küllî cereyanlara karşı Kur'an ve iman namına mukabele ediyor, müdafaa ediyor. E.104

Allaha imanının isbatı

(DERS 1)

OTUZİKİNCİ SÖZ

İKİNCİ MEVKİF

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ

Şu mevkîfın üç maksadı var:

BİRİNCİ MAKSAD

(Bir yıldızın tokatıyla yere sukut eden ehl-i şirk ve dalaletin vekili, zerrelere yıldızlara kadar hiçbir yerde zerre miktar şirke yer bulamadığından, o tarzdaki davadan vazgeçip, fakat şeytan gibi, vahdete dair teşkikat yapmak için **üç mühim sual** ile, **ehadiyete ve vahdete** dair ehl-i tevhide vesvese yapmak istedi.)

BİRİNCİ SUAL: Zındıka lisanıyla diyor ki: "Ey ehl-i tevhid! Ben, kendi müekkillerim namına bir şey bulamadım, mevcudatta bir hisse çıkaramadım, mesleğimi isbat edemedim.

Fakat siz ne ile nihayetsiz bir kudret sahibi bir Vâhid-i Ehad'i isbat ediyorsunuz? Neden onun kudretiyle beraber başka eller karışmasını kabil görmüyorsunuz?"

ELCEVAB: Yirmiikinci Söz'de kat'î isbat edilmiş ki; **bütün mevcudat, bütün zerrat, bütün yıldızlar, herbiri Vâcib-ül Vücud'un ve Kadîr-i Mutlak'ın yüceb-u vücuduna birer bürhan-ı neyyirdir. Bütün kâinattaki silsilelerin herbiri, onun vahdaniyetine birer delil-i kat'îdir.**

Kur'an-ı Hakîm hadsiz bürhanlarında isbat ettiği gibi, umumun nazarına en zahir bürhanları daha ziyade zikreder. Ezcümle:

وَلَقَدْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ *

* وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوُكُوفِ

gibi pekçok âyâtla, Kur'an-ı Hakîm; **hilkat-ı arz ve semavatı, vahdaniyete** bedahet derecesinde bir bürhan gösteriyor ki, ister istemez zîşuur olan her adam, hilkat-ı arz ve semavatta bizzarure Hâlık-ı Zülcelalini tasdik etmeğe mecburdur ki, **لَيَقُولُنَّ اللَّهُ** der.

Birinci Mevkıf'ta nasıl bir **zerreden** başladık, tâ **yıldızlara** ve **semavata** kadar sikke-i tevhidi gösterdik. Kur'an-ı Hakîm şu nevi âyâtla, yıldızlardan ve semavattan tutup, tâ zerrelere kadar, şirki tard eder. Şöyle işaret eder ve manen der:

Semavat ve arzı böyle muntazam halkeden bir Kadîr-i Mutlak'ın, **elbette** devair-i masnuatından olan **manzume-i şemsiye** bilbedahe onun kabza-i tasarrufundadır.

Madem o Kadîr-i Mutlak, **şemsi seyyaratıyla** kabza-i tasarrufunda tutuyor ve tanzim ve teshir ve tedvir ediyor. **Elbette** o manzume-i şemsiyenin bir cüz'ü ve şems ile bağlanan **küre-i arz** dahi kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvirindedir.

Madem küre-i arz, kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvirindedir; **bilbedahe** arzın yüzünde yazılan ve icad edilen ve yerin meyveleri ve gayatı hükmünde olan **masnuat** dahi, onun kabza-i rububiyetinde ve terbiyesindedir.

Madem bütün zeminin yüzüne serilen ve serpilen ve yüzünü yaldızlayan ve zînetlendiren ve her zaman tazelenen, gelip giden ve zemin onlarla dolup boşalan umum **masnuat**, kabza-i kudret ve ilmindedir ve adl ü hikmetinin mizanıyla ölçülüp ve tanzim edilir.

Madem bütün **enva'**, onun kabza-i kudretindedir. **Elbette** o enva'ın muntazam ve mükemmel ferdleri ve âlemin küçük misal-i musaggarları ve enva'-ı kâinatın blançoları ve kitab-ı âlemin küçücük fihristeleri hükmünde olan **cüz'î ferdleri**, bilbedahe onun kabza-i rububiyetinde ve icadındadır ve tedvir ve terbiyesindedir.

Madem herbir **zîhayat**, kabza-i tedbir ve terbiyesindedir. **Elbette** o zîhayatın vücudunu teşkil eden **hüceyrat ve küreyvat ve a'za ve a'sab**; bilbadahe onun kabza-i ilim ve kudretindedir.

Madem herbir **hüceyre** ve kandaki herbir **küreyvat**, onun taht-ı emrindedir ve daire-i tasarrufundadır ve onun kanunuyla hareket ederler. **Elbette** bütün bunların madde-i esasiyesi ve bütün onlardaki nakş-ı san'ata ve nesc-i nakşa mekikler ve yaylar hükmünde olan **zerrat** dahi bizzarure onun kabza-i kudretinde ve daire-i ilmindedir ve onun emriyle, izniyle, kuvvetiyle muntazam harekât yapar, mükemmel vezaif görürler.

Madem herbir **zerrenin** hareketi ve vazife görmesi, onun kanunuyla, izniyle, emriyledir. **Elbette** teşahhusat-ı vechiye ve herkesin yüzünde herkesten onu temyiz edecek birer alâmet-i farika bulunması ve **sîmalar** gibi **seslerde, dillerde** ayrı ayrı farklar bulunması, bilbadahe onun ilim ve hikmetiyledir.

İşte şu silsileye **mebde' ve muntehayı** zikrederek işaret eden şu âyete bak:

* وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِلَافُ السِّنِّكُمْ وَالْوَانُكُمُ أَنْ
* فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ

Şimdi deriz: Ey ehl-i şirkin vekili! İşte silsile-i kâinat kadar kuvvetli bürhanlar, **meslek-i tevhidi** isbat eder. Ve bir **Kadîr-i Mutlak'ı** gösterir.

Madem hilkat-ı semavat ve arz, bir Sâni'-i Kadîr'i ve o Sâni'-i Kadîr'in nihayetsiz bir kudretini ve o nihayetsiz bir kudretin, nihayetsiz bir kemalde olduğunu gösterir. Elbette şeriklerden istiğnayı mutlak var. Yani, hiçbir cihette şeriklere ihtiyaç yok. İhtiyaç olmadığı halde neden bu zulümatlı meslekte gidiyorsunuz? Ne zorunuz var ki, oraya giriyorsunuz?

Hem de şürekaya hiçbir ihtiyaç olmadığı ve kâinat onlardan müstağni-i mutlak oldukları halde, şerik-i uluhiyet gibi, rububiyet ve icad şerikleri dahi mümteni'dirler, vücudları muhaldir. Çünkü semavat ve arzın Sâni'-indeki kudret hem nihayet kemalde, hem nihayetsiz olduğunu isbat ettik. Eğer şerik bulunsa, mütenahî diğer bir kudret, o

nihayetsiz ve gayet kemaldeki kudreti mağlub edip, bir kısım yer zabt etmek ve ona nihayet vermek ve manen âciz bırakıp, hadsiz olduğu halde tahdid etmek ve hiçbir mecburiyet olmadan bir mütenahî şey, nihayetsiz bir şeye, nihayetsiz olduğu bir vakitte nihayet vermek ve mütenahî yapmak lâzımgelir ki; bu, muhalaatın en gayr-ı makulü ve mümteniati en katmerlisidir.

Hem şerikler "müstağniyetün anhá" ve "mümteniati bizzât" yani hiç onlara ihtiyaç olmadığı gibi, vücudları muhal oldukları halde onları dava etmek, sırf tahakkümîdir. Yani aklen, mantıkan, fikren o davayı ettirecek bir sebep olmadığı için, manasız sözler hükmündedir. İlm-i Usûlce "tahakkümü" tabir edilir. Yani manasız dava-yı mücerredir. İlm-i Kelâm ve İlm-i Usûl'ün düsturlarındandır ki, denilir:

لَا عِبْرَةَ لَإِحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِ عَنْ دَلِيلٍ * وَ لَا يُنْفَى الْإِمْكَانُ
الذَّاتِي الْيَقِينِ الْعِلْمِيَّ

Yani: **"Bir delilden, bir emareden neş'et etmeyen bir ihtimalin ehemmiyeti yok. Kat'î ilme şek katmaz. Yakîn-i hükmiyi sarsmaz."** Meselâ; zâtında Barla denizi (yani Eğirdir Gölü) imkân ve ihtimal var ki, pekmez olsun; yağa inkılab etmiş olsun. Fakat madem bir emareden, o imkân ve ihtimal neş'et etmiyor; onun vücuduna ve su olduğuna, kat'î ilmimize tesir etmez, şek ve vesvese vermez.

İşte bunun gibi, mevcudatın her tarafından, kâinatın her köşesinden sorduk: Birinci Mevkıf'ta gösterildiği gibi, zerrattan yıldızlara kadar ve İkinci Mevkıf'ta görüldüğü gibi; hilkat-ı semavat ve arzdan, tâ sîmalardaki teşahhusata kadar hangi şeyden soruldu ise, lisan-ı hal ile vahdaniyete şehadet ve sikke-i tevhidi gösterdi. Sen de gördün... Öyle ise; kâinatın mevcudatında bir emare yok ki, bir şirk ihtimali ona bina edilsin. Demek dava-yı şirk, sırf tahakkümî ve manasız söz ve dava-yı mücerred olduğundan; şirki iddia etmek, mahz-ı cehalet, ayn-ı belâhettir.

İşte ehl-i dalaletin vekili, buna karşı diyeceği kalmıyor. Yalnız diyor ki: "Şirke emare, kâinattaki tertib-i esbabdır. Herşeyin bir sebeble bağlı olduğudur. Demek esbabın hakikî tesirleri vardır. Tesirleri varsa, şerik olabilirler?"

Elcevab: Meşiet ve hikmet-i İlahiyenin muktezasıyla ve çok esmanın tezahür etmek istemesiyle; müsebbebat, esbaba rabtedilmiş. Herbir şey, bir sebeble bağlanmış. Fakat çok yerlerde ve müteaddid Sözlerde kat'î isbat etmişiz ki: "Esbabda hakikî tesir-i icadî yok." Şimdi yalnız bu kadar deriz ki: Esbab içinde, bilbedahe en eşrefi ve ihtiyarı en geniş ve tasarrufatı en vasi', insandır. İnsanın dahi en zahir ef'al-i ihtiyariyesi içinde en zahiri; ekl ve kelâm ve fikirdir. Yani: Yemek, söylemek, düşündürmektir. Şu yemek, söylemek, düşündürmek ise gayet muntazam, acib, hikmetli birer silsiledir. O silsilenin yüz cüz'ünden, insanın dest-i ihtiyarına verilen ancak bir cüz'üdür.

Meselâ: Yemekten, bedenın tegaddi-i hüceyratından tut, tâ semeratın teşekkülüne kadar olan silsile-i ef'al içinde, insanın dest-i ihtiyarına verilen yalnız ağızdaki dişlerin değirmenini tahrik edip onu çığnemektir. Ve söylemek silsilesinden yalnız meharic-i huruf kalıplarına, havayı sokup çıkarmaktır. Halbuki ağızda birtek kelime, bir çekirdek gibi iken, bir ağaç hükmündedir. Hava içinde milyonlar aynı kelime gibi meyveler verir. Milyonlarla dinleyenlerin kulaklarına girer. Bu misalî sünbüle, insandaki hayalın eli ancak yetişebilir. İhtiyarın kısacık eli, nasıl yetişir?

Madem esbab içinde en eşrefi ve en ziyade ihtiyar sahibi olan insan, böyle hakikî icaddan eli bağlansa, sair cemadat ve behimat ve anasır ve tabiat; nasıl hakikî mutasarrıf olabilirler?

Yalnız o esbab, birer zarftır ve masnuat-ı Rabbaniyeye birer kılıftırlar ve hedaya-yı Rahmaniyeeye birer tablacıdırlar. Elbette bir padişahın hediyesinin kabı veya hediyeeye sarılan mendil veyahut hediye eline verilip getiren nefer, o padişahın saltanatına şerik olamazlar. Ve onları şerik tevehhüm eden, saçma bir hezeyan eder. Öyle de esbab-ı zahiriye ve vesait-i suriyenin, rububiyet-i İlahiyeden hiçbir cihette hisseleri olamaz. Hizmet-i ubudiyetten başka nasıbları yoktur.

(DERS 2)**OTUZİKİNCİ SÖZ****İKİNCİ MEVKİF****İKİNCİ MAKSAD**

Ehl-i şirkin vekili, **meslek-i şirki** hiçbir cihette isbat edemediğinden ve onun isbatından me'yus kaldığından; **ehl-i tevhidin mesleğini**, teşkikatiyle ve şübheleriyle tahrib etmeğe çalışmak istediğinden; şöyle ikinci bir **sual ediyor. Diyor ki:** Ey ehl-i tevhid! Siz diyorsunuz ki: ***قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ *** “Hâlık-ı âlem birdir; Ehad'dir, Samed'dir. Hem, herşeyin Hâlık'ı odur. Ehadiyet-i zâtiyesiyle beraber doğrudan doğruya herşeyin dizgini onun elinde; herşeyin anahtarı kabzasında, herşeyin nasiyesini tutuyor; bir iş bir işe mani olmuyor. Bütün eşyada, bütün ahvaliyle bir anda tasarruf edebilir.”

Böyle acib bir hakikata nasıl inanılabilir? Müşahhas bir tek zât, nihayetsiz yerlerde, nihayetsiz işleri külfetsiz yapabilir mi?

ELCEVAB: Şu suale, gayet derin ve ince ve gayet yüksek ve geniş olan bir **sırr-ı Ehadiyet ve Samediyetin** beyanıyla cevap verilir. Fikr-i beşer ise **o sırra**, ancak bir temsil dûrbîniyle ve mesel rasadıyla bakabilir. Cenab-ı Hakk'ın zât ve sıfâtında misil ve misali yok. Fakat mesel ve temsil ile bir derece şununatına bakılabilir.

İşte biz de, temsilât-ı maddiye ile **o sırra** işaret edeceğiz.

BİRİNCİ TEMSİL

Şöyle ki: Onaltıncı Söz'de isbat edildiği gibi:

Birtek zât-ı müşahhas, muhtelif âyineler vasıtasıyla külliyyet kesbeder. Bir cüz'i-yi hakikî iken, şununat-ı kesîreye mâlik bir küllî hükmüne geçer.

Evet **nasıl cismanî şeylere cam** ve **su** gibi maddeler **âyine** olup, cismanî birtek şey, o âyinelerde bir külliyyet kesbeder.

Öyle de: **Nurani şeylere ve ruhaniyata dahi**, hava ve esîr ve âlem-i misalin bazı mevcudatı, **âyineler** hükmünde ve berk ve hayal sür'atinde birer vasıta-i seyr ü seyahat suretine geçerler ki, **o nuraniler ve o ruhanîler**, hayal sür'atıyla o meraya-yı nazifede ve o menazil-i latifede gezerler. Bir anda binler yerlere girerler. Ve her âyinede, nurani oldukları ve akisleri onların aynı ve onların hâsiyetine mâlik oldukları için, cismaniyetin aksine olarak, her yerde bizzât bulunur gibi hükmederler.

Kesif cismanilerin akisleri ve misalleri, o cismaniyetin aynları olmadığı gibi, hâsiyetine dahi mâlik değil, ölü sayılırlar.

Meselâ: **Güneş**, müşahhas bir cüz'î olduğu halde, parlak eşya vasıtasıyla bir küllî hükmüne geçer. Zemin yüzündeki bütün parlak şeylere, hattâ herbir katre suya ve cam zerreciklerine birer aksini, birer misalî güneşi, onların kabiliyetine göre verir. Güneşin hararet ve ziyası ve zıyasındaki yedi rengi ve zâtının bir nevi misali, herbir parlak cisimde bulunur.

Faraza güneşin ilmi, şuuru bulunsa idi; her âyine onun bir nevi menzili ve tahtı ve iskemlesi hükmünde olup, her şeyle bizzât temas eder, her zışuurla âyineleri vasıtasıyla, hattâ gözbebeğiyle birer telefon hükmünde muhabere edebilirdi. Bir şey, bir şeye mani olmazdı. Bir muhabere, bir muhabereye sed çekmezdi. Her yerde bulunmakla beraber, hiçbir yerde bulunmazdı.

Acaba: Bir zâtın binbir isminden yalnız Nur isminin maddî ve cüz'î ve camid bir âyinesi hükmünde olan güneş, böyle teşahhusu ile beraber, küllî yerlerde küllî işlere mazhar olsa; **o Zât-ı Zülcelal**, ehadiyet-i zâtiyesiyle beraber nihayetsiz işleri bir anda yapamaz mı?

İKİNCİ TEMSİL

Kâinat bir secere hükmünde olduğu için, herbir secere, kâinatın hakaikına misal olabilir.

İşte biz de şu odamızın önündeki muhteşem, muazzam çınar ağacını, kâinata bir misal-i musağgar hükmünde tutup, **kâinattaki cilve-i ehadiyeti onun ile göstereceğiz**. Şöyle ki:

Şu ağacın, lâakal on bin meyvesi var. Herbir meyvesinin, lâakal yüzer kanatlı çekirdeği var. Bütün on bin meyve ve bir milyon çekirdek; bir anda, beraber bir san'at ve icada mazhardırlar.

Halbuki şu ağacın çekirdek-i aslîsinde ve kökünde ve gövdesinde, **cüz'î** ve **müşahhas** ve **ukde-i hayatiye** tabir edilen bir **cilve-i irade-i İlahiye** ve bir **nüve-i emr-i Rabbanî** ile, şu ağacın kavanin-i teşkiliyesinin merkezîyeti; her dalın başında, herbir meyvenin içinde, herbir çekirdeğin yanında bulunur ki, hiçbirinin bir şeyini, noksan bırakmayarak, birbirine mani olmayarak; onunla yapılır.

Ve o birtek **cilve-i irade** ve **o kanun-u emrî**; ziya, hararet, hava gibi dağılıp her yere gitmiyor. Çünkü gittiği yerlerin ortalarındaki uzun mesafelerde ve muhtelif masnulara hiçbir iz bırakmıyor, hiçbir eseri görülüyor. Eğer intişar ile olsa idi; izi ve eseri görülecekti. Belki bizzât, tecezzi ve intişar etmeden her birisinin yanında bulunuyor. Ehadiyetine ve şahsiyetine o küllî işler, münafî olmuyor.

Hattâ denilebilir ki: **O cilve-i irade, o kanun-u emrî, o ukde-i hayatiye**; herbirinin yanında bulunur, hiçbir yerde de bulunmaz. Güya şu muhteşem ağaçta meyveler, çekirdekler adedince **o kanun-u emrînin** birer gözü, birer kulağı var. Belki ağacın herbir cüz'ü, **o kanun-u emrînin** duygularının birer merkezi hükmündedir ki; uzun vasıtaları perde olup bir mani teşkil etmek değil, belki telefon telleri gibi birer vesile-i teshil ve takrib olur. En uzak, en yakın gibidir.

Madem bilmüşahede Zât-ı Ehad-i Samed'in, **irade** gibi bir sıfatının birtek **cilve-i cüz'îsi**, bilmüşahede milyon yerde, milyonlar işe vasitasız medar olur.

Elbette Zât-ı Zülcelal'in **tecelli-i kudret** ve **iradesiyle**, **şecere-i hilkatı** bütün ecza ve zerratıyla beraber tasarruf edebilmesine şuhud derecesinde yakîn etmek lâzımgelir.

Onaltıncı Söz'de isbat ve izah edildiği gibi deriz ki:

Madem, güneş gibi âciz ve müsahhar mahluklar

ve **ruhanî** gibi madde ile mukayyed nim-nuranî masnular

ve şu çınar ağacının manevî nuru, ruhu hükmünde olan ukde-i hayatiyesi ve merkez-i tasarrufu olan **emrî kanunlar** ve **iradevî cilveler**, **nuraniyet sırrıyla** bir yerde iken ve birtek müşahhas cüz'î

oldukları halde, pekçok yerlerde ve pekçok işlerde bilmüşahede bulunabilirler. Ve madde ile mukayyed bir cüz'î oldukları halde, mutlak bir küllî hükmünü alırlar. Ve bir anda bir cüz'-i ihtiyarî ile, pekçok muhtelif işleri bilmüşahede kesbederler. Sen de görüyorsun ve inkâr edemezsin.

1. **Acaba: Maddeden** mücerred ve muallâ,
2. **hem kaydın tahdidinden ve kesafetin zulmetinden** münezzeh ve müberra,
3. **hem** şu umum **envâr** ve şu bütün **nuraniyat** onun envâr-ı kudsiye-i esmaiyesinin kesif bir gölgesi ve zıllı,
4. **hem** umum **vücud** ve bütün **hayat** ve **âlem-i ervah** ve **âlem-i berzah** ve **âlem-i misal** nim-şeffaf birer âyine-i cemali,
5. **hem** sıfâtı muhita ve şununatı külliye

olan birtek Zât-ı Akdes'in irade-i külliye ve kudret-i mutlaka ve ilm-i muhit ile zahir olan tecelli-i sıfâtı ve cilve-i ef'ali içindeki **teveccüh-ü ehadiyetinden**

- Hangi şey saklanabilir!
- Hangi iş ona ağır gelebilir !
- Hangi yer ondan gizlenebilir !
- Hangi ferd ondan uzak kalabilir !
- Hangi şahıs külliyet kesbetmeden ona yanaşabilir !
- Hiç eşya ondan gizlenebilir mi !
- Hiç bir iş, bir işe mani olur mu !
- Hiçbir yer, onun huzurundan hâlî kalır mı !
- İbn-i Abbas Radiyallahü Anh'ın dediği gibi: "Herbir mevcuda bakar birer manevî basarı ve iştir birer manevî sem'i" bulunmaz mı !
- Silsile-i eşya, onun evamir ve kanunlarının sür'atle cereyanlarına birer tel, birer damar hükmüne geçmez mi !
- Mevani' ve avaik, onun tasarrufuna vesail ve vesait olamaz mı !
- Esbab ve vesait, sırf zahirî bir perde olamaz mı !
- Hiçbir yerde bulunmadığı halde, her yerde bulunmaz mı !
- Hiç tahayyüz ve temekküne muhtaç olur mu !

- Hiç uzaklık ve küçüklük ve tabakat-ı vücudun perdeleri, onun kurbîyetine ve tasarrufuna ve şuhuduna mani olabilir mi !
- Hem hiç maddîlerin, mümkünlerin, kesiflerin, kesîrlerin, mukayyedlerin, mahdudların hâssaları ve maddenin ve imkânın ve kesafetin ve kesretin ve takayyüdün ve mahdudîyetin mahsus ve münhasır lâzımları olan tegayyür, tebeddül, tahayyüz ve tecezzi gibi emirler; maddeden mücerred ve Vâcib-ül Vücud ve Nur-ul Envâr ve Vâhid-i Ehad ve kuyuddan münezzehe ve hududdan müberra ve kusurdan mukaddes ve noksandan muallâ bir Zât-ı Akdes'e lâhik olabilir mi !
- Acz, hiç ona yakışır mı !
- Kusur, hiç onun damen-i izzetine yanaşır mı !

(DERS 3)

HÜVE NÜKTESİ

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبَحُ بِحَمْدِهِ
الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا

Çok aziz ve siddık kardeşlerim;

Kardeşlerim, **قُلْ هُوَ اللَّهُ** ve **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** deki **هُوَ** lafzında yalnız maddî cihette bir seyahat-ı hayaliye-i fikriyede hava sahifesinin mütalaasıyla âni bir surette görünen bir zarif **nükte-i tevhidde; meslek-i imaniyenin** hadsiz derece kolay ve vücub derecesinde sühuletli bulunmasını ve **şirk ve dalaletin mesleğinde** hadsiz derecede müşkilâtlı, mümteni' binler muhal bulunduğunu müşahede ettim. Gayet kısa bir işaretle o geniş ve uzun nükteyi beyan edeceğim.

Evet **nasılki** bir avuç **toprak**, yüzer çiçeklere nöbetle saksılık eden kabında

eğer tabiata, esbaba havale edilse lâzımgelir ki;

• **ya** o kabda küçük mikyasta yüzer, belki çiçekler adedince **manevî makineler, fabrikalar** bulunsun

• **veyahut** o parçacık topraktaki herbir zerre, bütün o ayrı ayrı çiçekleri, muhtelif hasiyetleriyle ve hayattar cihazatıyla yapmalarını bilsin; âdeta bir ilah gibi hadsiz **ilmi** ve nihaysiz **iktidarı** bulunsun.

Aynen öyle de: Emir ve iradenin bir arşı olan **havanın, rüzgârın** her bir parçası ve bir nefes ve tırnak kadar olan **هُوَ** lafzındaki **havada;**

(eğer tabiata, esbaba havale edilse lâzımgelir ki;)

• **(Ya)** küçük mikyasta, bütün dünyada mevcut telefonların, telgrafların, radyoların ve hadsiz ve muhtelif konuşmaların

merkezleri, santralleri, âhize ve nâkileleri bulunsun ve o hadsiz işleri beraber ve bir anda yapabilsin

• **veyahut** o **هو** deki havanın belki unsur-u havanın herbir parçasının herbir zerresi, bütün telefoncular ve ayrı ayrı umum telgrafçılar ve radyo ile konuşanlar kadar manevî **şahsiyetleri** ve **kabiliyetleri** bulunsun ve onların umum **dillerini bilsin** ve aynı zamanda başka zerrelere de **bildirsın**, neşretsin. Çünkü bilfiil o vaziyet kısmen görünüyor ve havanın bütün eczasında o kabiliyet var.

İşte ehl-i küfrün ve tabiiyyun ve maddiyyunların mesleklerinde değil bir muhal, belki zerrelere adedinceden muhaller ve imtinalar ve müşkilâtlar aşıkâre görünüyor.

Eğer Sâni'-i Zülcelal'e verilse, hava bütün zerratıyla onun emirber neferi olur. Birtek zerrenin muntazam birtek vazifesi kadar **kolayca,** hadsiz küllî vazifelerini

Hâlıkının izniyle ve kuvvetiyle
ve **Hâlık** intisab ve istinad ile
ve **Sâni'inin** cilde-i kudreti ile

bir anda şimşek sür'atinde ve **هو** telaffuzu ve havanın temevvücü **sühuletinde** yapılır.

Yani, kalem-i kudretin hadsiz ve hârika ve muntazam yazılarına bir sahife olur

ve zerrelere, o kalemin uçları

ve zerrelere vazifeleri dahi, kalem-i kaderin noktaları bulunur.

Birtek zerrenin hareketi derecesinde kolay çalışır.

İşte ben **قُلْ هُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** deki hareket-i fikriye ile seyahatimde hava âlemini temaşa ve o unsurun sahifesini mütalaa ederken, bu mücmel hakikatı tam vâzıh ve mufassal aynelyakîn müşahade ettim

• ve **هو** nin **lafzında, havasında** böyle parlak bir bürhan ve bir lem'a-yı vâhidiyet bulunduğu gibi;

• **manasında ve işaretinde** gayet nurani bir cilde-i ehadiyet

- ve çok kuvvetli bir hüccet-i tevhid
- ve **هو** zamirinin mutlak ve mübhem işareti hangi zâta bakıyor

işaretine bir karine-i taayyün o hüccette bulunması içindir ki, hem **Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan**, hem **ehl-i zikir** makam-ı tevhidde bu kudsî kelimeyi çok tekrar ederler diye ilmelyakîn ile bildim.

Evet meselâ:

1. **bir nokta beyaz kâğıtta**, iki-üç nokta konulsa karıştığı
2. ve **bir adam**, muhtelif çok vazifeleri beraber yapmasıyla şaşıracağı
3. ve **bir küçük zihayata**, çok yükler yüklenmesiyle altında ezildiği
4. ve **bir lisan ve bir kulak**, aynı anda müteaddid kelimelerin beraber çıkması ve girmesi intizamını bozup karışacağı halde;

Aynelyakîn gördüm ki: هو nin anahtarı ile ve pusulasıyla fikren seyahat ettiğim hava unsurunda herbir parçası hattâ herbir zerresi

1- içine muhtelif binler noktalar, harfler, kelimeler konulduğu veya konulabileceği halde, karışmadığını ve intizamını bozmadığını;

2- hem ayrı ayrı pek çok vazifeler yaptığı halde, hiç şaşırmadan yapıldığını

3- ve o parçaya ve zerreye pek çok ağır yükler yüklendiği halde hiç za'f göstermeyerek, geri kalmayarak intizam ile taşıdığını;

4- hem binler ayrı ayrı kelime, ayrı ayrı tarzda, manada o küçücük kulak ve lisanlara kemal-i intizamla gelip çıkıp, hiç karışmayarak bozulmayarak o küçücük kulaklara girip, o gayet incecik lisanlardan çıktığı

5- ve o her zerre ve her parçacık, bu acib vazifeleri görmekle beraber kemal-i serbestiyet ile cezbedarane hal dili ile ve mezkûr hakikatin şهادeti ve lisanıyla **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** deyip gezer ve fırtınaların ve şimşek ve berk ve gök gürültüsü gibi havayı çarpıştırıcı dalgalar içerisinde intizamını ve vazifelerini hiç bozmuyor ve şaşırıyor ve bir iş diğer bir işe mani olmuyor...

Ben aynelyakîn müşahede ettim.

Demek ya herbir zerre ve herbir parça havada nihayetsiz bir **hikmet** ve nihayetsiz bir **ilmi**, **iradesi** ve nihayetsiz bir **kuvveti**, **kudreti** ve bütün zerrata hâkim-i mutlak bir hâssaları bulunmak lâzımdır ki; **bu işlere medar olabilsin**.

Bu ise, zerreler adedince muhal ve bâtıldır. Hiçbir şeytan dahi bunu hatıra getiremez.

Öyle ise **bu sahife-i havanın**; hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn derecesinde bedahetle Zât-ı Zülcelal'in hadsiz gayr-ı mütenahî **ilmi** ve **hikmetle** çalıştırdığı **kalem-i kudret ve kaderin** mütebeddil sahifesi ve bir **levh-i mahfuzun** âlem-i tegayyürde ve mütebeddil şuuatında bir **levh-i mahv-isbat** namında yazar bozar tahtası hükmündedir.

İşte **hava unsurunun** yalnız nakl-i asvat vazifesinde mezkûr cilve-i vahdaniyeti ve mezkûr acaibi gösterdiği ve dalaletin hadsiz muhaliyetini izhar ettiği gibi, unsur-u havaînin sair ehemmiyetli vazifelerinden biri de elektrik, cazibe, dafia, ziya gibi sair letaifin naklinde şaşırmadan muntazaman, asvat naklindeki vazifeyi gördüğü aynı zamanda, bu vazifeleri dahi gördüğü aynı zamanında, bütün nebatat ve hayvanata teneffüs ve telkîh gibi hayata lüzumu bulunan levazımatı kemal-i intizam ile yetiştiriyor.

Emir ve irade-i ilahiyenin bir arşı olduğunu kat'î bir surette isbat ediyor.

Ve serseri tesadûf ve kör kuvvet ve sağır tabiat ve karışık, hedefsiz esbab ve âciz, camid, cahil maddeler bu sahife-i havaiyenin kitabetine ve vazifelerine karışması hiçbir cihetle ihtimal ve imkânı bulunmadığını aynelyakîn derecesinde isbat ettiğini kat'î kanaat getirdim ve **herbir zerre ve herbir parça** lisan-ı hal ile **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** hal ile **هو** dediklerini bildim ve bu **هو** anahtarı ile havanın maddî cihetindeki bu acaibi gördüğüm gibi, hava unsuru da bir **هو** olarak âlem-i misal ve âlem-i manaya bir anahtar oldu.

Mütebâkisi şimdilik yazdırılmadı. Umuma binler selâm.

Allahın sıfatlarına iman

ALLAHIN SIFATLARINA İMAN ALLAHA İMANA DAHİLDİR.

Allah'a iman etmek Kur'an-ı azimuşşanın ders verdiği gibi o haliki sıfatları ile isimleri ile kalben tasdik etmek ile olduğundan **Allahın sıfatlarına iman imana dahildir.**

Allah'ın Zati Sıfatları (Altıdır)

1. **Vücud** (Allah'ın var olması)
2. **Kıdem** (Allah'ın ezeli oluşu, başlangıcı ve evveli olmaması)
3. **Beka** (Allah'ın ebedi oluşu, sonu olmaması, devamlı olması)
4. **Vahdaniyet** (Allah'ın bir olması, eşi ve benzeri olmaması)
5. **Muhalefetül il Havadis** (Sonradan yaratılanlara benzememesi)
6. **Kıyam Bizatihi** (Varlığı ve devam etmesi kendi zatından olması, başkasından olmaması)

Allah'ın Sübuti Sıfatları (Yedidir)

1. **Hayat** (Diri ve canlı olmak)
2. **İlim** (Bilmek, idrak etmek)
3. **İrade** (Dileyebilmek, seçmek)
4. **Kudret** (Güç ve kuvveti olmak)
5. **Semi'** (İşitmek)
6. **Basar** (Görmek)
7. **Kelam** (Konuşmak)

SIFAT-I İLAHİYE Cenab-ı hakkın zatının vacip birer sıfatları olduğunu, ondan infikaki muhal olduğunu Risale-i nur makul ve mantıki bir şekilde isbat ediyor. Bunlardan birkaçı aşağıda anlatılacaktır.

ALLAH'IN ZATİ SIFATLARI

Vücut sıfatı

Bu sıfat Allah'ın var olduğunu ifade eder. Allah'ın (c.c.) varlığı başka bir varlığa bağlı olmayıp Zâtının icabıdır. Yani vücudu zâtının vacip bir sıfatıdır. Bundan dolayı Cenab-ı Hakka “*Vacib-ül Vücut*” yani “*varlığı zorunlu olup olmaması imkansız olan*” denilmiştir. “Vücut”un zıddı olan “adem” Allah hakkında düşünülemez. Çünkü Allah'ı inkar etmek kainatı inkar etmek kadar akıldan uzaktır. (Ş:584) Çünkü sanatı kabul edipte sanatkarı inkar etmek akıl karı değildir. **Sanatı** inkar etmek divaneliğiyle ancak **sanatkarı** inkar etme divaneliğine gidilebilir. Allah'ın vücuduna dair deliller hadsizdir. Risale-i Nur binler deliller ile Vücut-u ilahiyeyi isbat ediyor.

(DERS 1)

YİRMİİKİNCİ SÖZ

[İki makamdır]

BİRİNCİ MAKAM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ * وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Bir zaman iki adam, bir havuzda yıkandılar. Fevkalâde bir tesir altında kendilerinden geçtiler.

Gözlerini açtıkları vakit gördüler ki; acib bir âleme götürülmüşler. Öyle bir âlem ki, kemal-i intizamından bir memleket hükmünde, belki bir şehir hükmünde, belki bir saray hükmündedir. Kemal-i hayretlerinden etraflarına baktılar.

Gördüler ki: Bir cihette bakılsa azîm bir âlem görünüyor. Bir cihette bakılsa, muntazam bir memleket... Bir cihette bakılsa, mükemmel bir şehir... Diğer bir cihette bakılsa, gayet muhteşem bir âlemi içine almış bir saraydır. Şu acıib âlemde gezerek seyran ettiler.

Gördüler ki: Bir kısım mahluklar var; bir tarz ile konuşuyorlar, fakat bunlar onların dillerini bilmiyorlar. Yalnız işaretlerinden anlaşılıyor ki, mühim işler görüyorlar ve ehemmiyetli vazifeler yapıyorlar.

O iki adamdan birisi, arkadaşına dedi ki: "Şu acib âlemin elbette bir müdebbiri ve şu muntazam memleketin bir mâliki, şu mükemmel şehrin bir sahibi, şu musanna' sarayın bir ustası vardır. Biz çalışmalıyız, onu tanımalıyız. Çünkü anlaşılıyor ki, bizi buraya getiren odur. Onu tanımazsak kim bize meded verecek? Dillerini bilmediğimiz ve onlar bizi dinlemedikleri şu âciz mahluklardan ne bekleyebiliriz?

Hem koca bir âlemi bir memleket suretinde, bir şehir tarzında, bir saray şeklinde yapan ve baştan başa hârika şeylerle dolduran ve müzeyyenatın enva'ıyla tezyin eden ve ibretnüma mu'cizatlarla donatan bir zât, elbette bizden ve buraya gelenlerden bir istediği vardır. Onu tanımalıyız. Hem ne istediğini bilmekliğimiz lâzımdır."

Öteki adam dedi: "İnanmam, böyle bahsettiğin gibi bir zât bulunsun ve bütün bu âlemi tek başıyla idare etsin."

Arkadaşı cevaben dedi ki: "Bunu tanımazsak, lâkayd kalsak, menfaati hiç yok; zararı olsa pek azımdır. Eğer tanımasına çalışsak, meşakkati pek hafiftir, menfaati olursa pek azımdır. Onun için ona karşı lâkayd kalmak, hiç kâr-ı akıl değildir."

O serseri adam dedi: "Ben bütün rahatımı, keyfimi; onu düşünmemekte görüyorum. Hem böyle aklıma sığışmayan şeylerle uğraşmayacağım. Bütün bu işler, tesadüfî ve karmakarışık işlerdir, kendi kendine dönüyor; benim neme lâzım."

Akıllı arkadaşı ona dedi: "Senin bu temerrüdün beni de, belki çokları da belaya atacaktır. Bir edebsizin yüzünden, bazan olur ki, bir memleket harab olur."

Yine o serseri dönüp dedi ki: "Ya kat'iyyen bana isbat et ki; bu koca memleketin tek bir mâliki, tek bir sâni'i vardır. Yahut bana ilişme."

Cevaben arkadaşı dedi: "Madem inadın divanelik derecesine çıkmış; o inadınla bizi ve belki memleketi bir kahre giriftar edeceksin. Ben de sana oniki bürhan ile göstereceğim ki: Bir saray gibi şu âlemin, bir şehir gibi şu memleketin, tek bir ustası vardır ve o usta, herşeyi idare eden yalnız odur. Hiçbir cihette noksanıyeti yoktur. Bize görünmeyen o usta, bizi ve herşeyi görür ve sözlerini işitir. Bütün işleri mu'cize ve hârikadır. Bütün bu gördüğümüz ve dillerini bilmediğimiz şu mahluklar onun memurlarıdır."

BİRİNCİ BÜRHAN

Gel her tarafa bak, herşeye dikkat et! Bütün bu işler içinde gizli bir el işliyor. Çünkü bak, bir dirhem *{{(Haşiye-1):* kadar kuvveti olmayan bir çekirdek küçüklüğünde bir şey, binler batman yükü kaldırıyor.

Zerre kadar şuuru olmayan, *{{(Haşiye-2)* gayet hakîmane işler görüyor.

Demek bunlar kendi kendilerine işlemiyorlar. Onları işlettiren gizli bir kudret sahibi vardır. Eğer kendi başına olsa, bütün baştan başa bu gördüğümüz memlekette her iş mu'cize, herşey mu'cizekâr bir hârika olmak lâzımgelir. Bu ise, bir safsatadır.

{{(Haşiye-1): Ağaçları başlarında taşıyan çekirdeklere işarettir.}}

{{(Haşiye-2): Kendi kendine yükselmeyen ve meyvelerin sıkletine dayanmayan üzüm çubukları gibi nazenin nebatatın, başka ağaçlara latif eller atıp sarmalarına ve onlara yüklenmelerine işarettir.}}

İKİNCİ BÜRHAN

Gel bütün bu ovaları, bu meydanları, bu menzilleri süslendiren şeyler üstüne dikkat et. Herbirisinde o gizli zâttan haber veren işler var. Âdeta herbiri birer turra, birer sikke gibi, o gaybî zâttan haber veriyorlar.

İşte gözünün önünde, bak; bir dirhem pamuktan *{{(Haşiye-3): ne yapıyor. Bak, kaç top çuha ve patiska ve çiçekli kumaş çıktı. Bak, ondan ne kadar şekerlemeler, yuvarlak tatlı köfteler yapılıyor ki; bizim gibi binler adam giyse ve yese, kâfi gelir.}}*

Hem de bak, bu demiri, toprağı, suyu, kömürü, bakırı, gümüşü, altunu gaybî avucuna aldı, bir et parçası *{{(Haşiye-4): yaptı; bak gör...}}*

İşte ey akılsız adam! Bu işler öyle bir zâta mahsustur ki; bütün bu memleket, bütün eczasıyla onun mu'cize-i kuvveti altında duruyor, her arzusuna râm oluyor.

{{(Haşiye-3): Tohuma işarettir. Meselâ: Zerre gibi bir afyon büzrü, bir dirhem gibi bir zerdali nüvati, bir kavun çekirdeğı, nasıl çuhadan daha güzel dokunmuş yapraklar, patiskadan daha beyaz ve sarı çiçekler, şekerlemeden daha tatlı ve köftelerden ve konserve kutularından daha latif, daha leziz, daha şirin meyveleri hazine-i rahmetten getiriyorlar, bize takdim ediyorlar.}}

{{(Haşiye-4): Unsurlardan cism-i hayvanîyi halk ve nutfeden zîhayatı icad etmeye işarettir.}}

ÜÇÜNCÜ BÜRHAN

Gel, bu müteharrik antika *{{(Haşiye-5)}}* san'atlarına bak! Herbirisi öyle bir tarzda yapılmış; âdeta bu koca sarayın bir küçük nüshasıdır. Bütün bu sarayda ne varsa, o küçücük müteharrik makinelerde bulunuyor.

Hiç mümkün müdür ki, bu sarayın ustasından başka birisi gelip, bu acib sarayı küçük bir makinede dercetsin?

Hem hiç mümkün müdür ki, bir kutu kadar bir makine bütün bir âlemi içine aldığı halde, tesadüfî veyahut abes bir iş içinde bulunsun?

Demek bütün gözün gördüğü ne kadar antika makineler var, o gizli zâtın birer sikkesi hükmündedirler. Belki birer dellâl, birer ilânname hükmündedirler. Lisan-ı halleriyle derler ki: "Biz öyle bir zâtın san'atıyız ki; bütün bu âlemimizi, bizi yaptığı ve sühuletle icad ettiği gibi kolaylıkla yapabilir bir zâttır."

{(Haşiye-5): Hayvanlara ve insanlara işarettir. Zira hayvan, şu âlemin küçük bir fihristesi ve mahiyet-i insaniye, şu kâinatın bir misal-i musaggarı olduğundan; âdeta âlemde ne varsa, insanda nümunesi vardır.}

(DERS 2)

YİRMİİKİNCİ SÖZ

[İki makamdır]

İKİNCİ MAKAM

DÖRDÜNCÜ LEM'A

Bak, şu semavatın denizinde yüzen ve şu zeminin yüzünde serpilren rengârenk mevcudata ve çeşit çeşit masnuata dikkat et! Göreceksin ki; herbiri üstünde Şems-i Ezelî'nin taklid kabul etmez **turraları** vardır.

Nasıl hayatta **sikkeleri**, zîhayatta **hâtemleri** görünüyor ve bir-ikisini gördük.

İhya üstünde dahi öyle **turraları** vardır.

Temsil, derin manaları fehme yakınlaştırdığından bir temsil ile şu hakikatı göstereceğiz.

Meselâ, **Güneş** seyyarelerden tut **tâ** katrelere kadar, **tâ** camın küçük parçalarına kadar **ve** kar'ın parlak zerreciklerine kadar şu Güneş'in cilve-i misaliyesinden ve in'ikasından bir **turrası**, Güneş'e mahsus bir **eser-i nuranisi** görünüyor.

Şayet o hadsiz şeylerde görünen güneşçiklerini, **Güneş'in** cilve-i in'ikası ve tecelli-i aksi olduğunu kabul etmezsen, o vakit herbir katrede **ve** ziyaya maruz herbir cam parçasında **ve** ışığa mukabil her şeffaf bir zerrecikte; tabîî, hakikî bir **Güneş'in** vücudunu bil'asale kabul etmek gibi **gayet derece bir divanelikle, nihayetsiz bir belâhete düşmekliğin lâzım gelir**.

Öyle de: Şems-i Ezelî'nin tecelliyat-ı nuraniyesinden **"ihya"** yani **"hayat vermek"** cihetinde, herbir zîhayat üstünde öyle bir **turrası** vardır ki; faraza bütün esbab toplansa ve birer fâil-i muhtar kesilseler, yine o **turrayı** taklid edemezler.

Zira herbiri birer mu'cize-i kudret olan **zîhayatlar**, herbiri o **Şems-i Ezeli'nin** şuaları hükmünde olan **esmasının** nokta-i mihrakiyesi suretindedir.

Eğer zîhayat üstünde görünen o nakş-ı acib-i san'atı, o nazm-ı garib-i hikmeti ve o tecelli-i sırr-ı ehadiyeti, Zât-ı Ehad-i Samed'e verilmediği vakit; herbir **zîhayatta**, hattâ bir **sinekte**, bir **çiçekte**

- nihayetsiz bir **kudret-i fâtıra** içinde saklandığını
- ve herşeyi muhit bir **ilim** bulunduğunu
- ve kâinatı idare edecek bir **irade-i mutlaka** onda mevcut olduğunu,
- belki Vâcib-ül Vücud'a mahsus **bâki sıfatları** dahi onların içinde bulunduğunu kabul etmek,

âdeta o çiçeğin, o sineğin herbir zerresine bir **uluhiyet** vermek gibi

dalaletin en eblehçesine, hurafatın en ahmakçasına bir derekesine düşmek lâzım gelir.

Zira o şeyin zerrelerine, hususan tohum olsalar, öyle bir vaziyet verilmiş ki; **o zerre**, cüz'ü olduğu zîhayata bakar, onun nizamına göre vaziyet alır.

Belki o zîhayatın bütün nev'ine bakar gibi, o nev'in devamına yarayacak her yerde zer'etmek ve nev'inin bayrağını dikmek için kanatçıklarla kanatlanmak gibi bir keyfiyet alır.

Belki o zîhayat alâkadar ve muhtaç olduğu bütün mevcudata karşı muamelâtını ve münasebat-ı rızkiyesini devam ettirecek bir vaziyet tutuyor.

İşte eğer o zerre, bir Kadîr-i Mutlak'ın memuru olmazsa ve nisbeti o Kadîr-i Mutlak'tan kesilse; o vakit o zerreye, herşeyi görür bir göz, herşeye muhit bir şuur vermek lâzımdır.

Elhasıl: Nasıl şu katrelerde ve camın zerreciklerinde olan güneşçikler ve çeşit çeşit renkler, Güneş'in cilve-i aksine ve in'ikasının tecellisine verilmezse; birtek Güneş'e mukabil

nihayetsiz güneşleri kabul etmek lâzım gelir. Muhal ender muhal bir hurafeyi kabul etmek iktiza eder.

Aynen bunun gibi, eğer herşey Kadîr-i Mutlak'a verilmezse, birtek Allah'a mukabil nihayetsiz belki zerrat-ı kâinat adedince **ilahları** kabul etmek gibi, yüz derece muhal içindeki bir muhali mevcud kabul etmek gibi bir divanelik hezeyanına düşmek lâzım gelir.

ELHASIL

Herbir zerreden üç pencere, Şems-i Ezelî'nin nur-u vahdaniyetine ve vücub-u vücuduna açılır:

BİRİNCİ PENCERE: **Herbir zerre;** bir **nefer** gibi askerî dairelerinin herbirinde, yani **takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda** herbirisinde bir **nisbeti**, o nisbete göre bir **vazifesi** ve o vazifeye göre nizamı dairesinde bir **hareketi** olduğu gibi...

Öyle de; Senin gözbebeğindeki o camid **zerrecik** dahi, senin **gözünde, başında, vücudunda** ve kuvve-i müvellide, kuvve-i cazibe, kuvve-i dafia, kuvve-i musavvire gibi

deveran-ı deme ve **his ve harekeye** hizmet eden **evride ve şerayin** ve **sair a'sablarda,**

hem senin **nev'inde,** ilâ âhir..

birer **nisbeti**, birer **vazifesi** bulunduğunu,

bilbedahe bir Kadîr-i Ezelî'nin **eser-i sun'u** ve **memur-u muvazzafı** ve **taht-ı tedbirinde** olduğunu, kör olmayan göze gösterir.

İKİNCİ PENCERE: Havadaki herbir **zerre,**

- herbir çiçeği, herbir meyveyi ziyaret edebilir.
- Hem her çiçeğe, her meyveye girer işleyebilir.

Eğer herşeyi görür ve bilir bir Kadîr-i Mutlak'ın memur-u müsahharı olmasa; o serseri **zerre**, bütün meyvelerin, çiçeklerin cihazatını ve yapılmasını ve ayrı ayrı san'atlarını ve onlara giydirilen suretlerin terziliğini ve hıyatat-ı kâmile-i muhita-i san'atını bilmek lâzım gelir.

İşte şu **zerre**, bir güneş gibi bir nur-u tevhidin şuaını gösteriyor.

Ziyayı, havaya; mâi, tûraba kıyas et.

Zâten eşyanın asıl menşe'leri, şu dört maddedir: Yeni hikmetle müvellid-ül ma, müvellid-ül humuza, karbon, azottur ki, bu anasır evvelki unsurların eczalarıdır.

ÜÇÜNCÜ PENCERE: Zerrelere mürekkeb bir parça toprak, herbir çiçekli ve meyveli nebatatın neşv ü nemasına menşe olabilir bir kâseyi o zerreciklerden doldursan, bütün dünyadaki her nevi çiçek ve meyveli nebatatın tohumcukları ki, o tohumcuklar hayvanatın nutfeleri gibi ayrı ayrı şeyler değil, nutfeler bir su olduğu gibi, o tohumlar da karbon, azot, müvellid-ül mâ, müvellid-ül humuzadan mürekkeb, mahiyetçe birbirinin misli, keyfiyetçe birbirinden ayrı, yalnız kader kalemiyle sırf manevî olarak aslının programı tevdi edilmiş.

İşte o tohumları nöbetle o kâseye koysak, herbiri hârîka cihazatıyla, eşkal ve vaziyetiyle zuhur edeceğini, vuku bulmuş gibi inanırsın.

Eğer o zerrelere herbir şeyin herbir hal ve vaziyetini bilen ve herşeye (ona) lâayık vücudu ve vücudun levazimatını vermeye kadir ve kudretine nisbeten herşey kemal-i sühuletle müsahhar olan bir zâtın memuru ve emirber bir vazifedarı olmazlarsa, o toprağın herbir zerresinde, ya bütün çiçekli ve meyvedarların adedince manevî fabrikalar ve matbaalar içinde bulunması lâzım gelir ki, o cihazatları ve eşkalleri birbirinden uzak ve birbirinden ayrı mevcudat-ı muhtelifeye menşe' olabilsin. Veya bütün o mevcudata muhit bir ilim ve bütün onların teşkilâtına muktedir olacak bir kudret vermek lâzımdır. Tâ bütün onların teşkilâtına medar olsun.

Demek Cenab-ı Hak'tan nisbet kesilse, toprağın zerratı adedince ilahlar kabul edilmesi lâzım gelir. Bu ise bin defa muhal içinde muhal bir hurafedir.

Fakat memur oldukları vakit çok kolaydır.

Nasıl bir sultan-ı azîmin bir âdi neferi, o padişahın namıyla ve onun kuvvetiyle bir memleketi hicret ettirebilir, iki denizi birleştirebilir, bir şahı esir edebilir.

Öyle de; Ezel ve Ebed Sultani'nin emriyle, bir sinek bir Nemrud'u yere serer, bir karınca bir Firavun'un sarayını harab eder, yere atar. Bir incir çekirdeği, bir incir ağacını yüklenir.

(İKİ DELİK)

Hem **herbir zerrede**, vücub ve vahdet-i Sâni'a **iki şahid-i sadık** daha var.

1- Birisi; herbir zerre, **acz-i mutlakıyla** beraber pek büyük ve pek mütenevvi vazifeleri kaldırıyor

2- ve cümudiyeti ile beraber bir şuur-u küllî gösteren intizamperverane **nizam-ı umumîye tevfik-i hareket** eder.

Demek herbir zerre,

- **lisan-ı acziyle** Kadîr-i Mutlak'ın vücub-u vücuduna
- ve **nizam-ı âlemi gözetmesiyle** vahdetine şehadet eder.

كَمَا أَنَّ فِي كُلِّ ذَرَّةٍ شَاهِدًا عَلَى أَنَّهُ وَاجِبٌ وَاحِدٌ
كَذَلِكَ فِي كُلِّ حَيٍّ لَهُ آيَاتَانِ عَلَى أَنَّهُ أَحَدٌ صَمَدٌ

HAYATTA İKİ KAPI

Evet herbir zîhayatta; **biri Ehadiyet sikkesi**, **diğeri Samediyet turrası** bulunuyor.

(1- Ehadiyet) Zira bir zîhayat ekser kâinatta cilveleri görünen esmayı birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdeta bir nokta-i mihrakiye hükmünde, Hayy-u Kayyum'un tecelli-i ism-i a'zamını gösteriyor.

İşte ehadiyet-i zâtiyeyi, Muhyî perdesi altında bir nevi gölgesini gösterdiğinden, bir **sikke-i ehadiyeti** taşıyor.

(2- Samediyet) Hem o zîhayat, bu kâinatın bir misal-i musaggarı ve şecere-i hilkatın bir meyvesi hükmünde olduğu için, kâinat kadar ihtiyacatını birden kolaylıkla küçücük daire-i hayatına yetiştirmek, **Samediyet turrasını** gösteriyor.

(1- Ehadiyet) Yani o hal gösteriyor ki, onun öyle bir Rabbi var ki; ona, herşeye bedel bir **teveccühü** var ve bütün eşyanın yerini tutar bir **nazarı** var. Bütün eşya, onun bir teveccühünün yerini tutamaz.

نَعَمْ يَكْفِي لِكُلِّ شَيْءٍ شَيْءٌ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا يَكْفِي عَنْهُ كُلُّ شَيْءٍ
وَ لَوْ لَشَيْءٍ وَاحِدٍ

(2- Samediyet) Hem o hal gösteriyor ki: Onun o Rabbi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, hazinesinden hiçbir şey eksilmez ve kudretine de hiç bir şey ağır gelmez. İşte **Samediyetin** gölgesini gösteren bir nevi turrası...

Demek herbir zîhayatta; bir **sikke-i Ehadiyet**, bir **turra-i Samediyet** vardır.

Evet herbir zîhayat, hayat lisanıyla **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ** okuyor.

Bu iki sikkeden başka, birkaç pencere-i mühimme de var.

Başka bir yerde tafsil edildiği için burada ihtisar edildi.

Madem şu kâinatın herbir zerresi böyle **üç pencereyi** ve **iki deliği** ve hayat dahi **iki kapıyı** birden Vâcib-ül Vücut'un vahdaniyetine açıyor; zerreden tâ şemse kadar tabakat-ı mevcudat, Zât-ı Zülcelal'in envâr-ı marifetini ne suretle neşrettiğini kıyas edebilirsiniz.

İşte marifetullahta terakkiyat-ı maneviyenin derecatını ve huzurun meratibini bundan anla ve kıyas et.

(DERS 3)

OTUZÜÇÜNCÜ SÖZ

Otuzüç Penceredir

[Bir cihette Otuzüçüncü Mektub ve bir cihette Otuzüçüncü Söz]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ
 يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

Sual: Şu iki âyet-i câmianın ifade ettiği **vücub** ve **vahdaniyet-i İlahiye** ve **evsaf ve şunat-ı Rabbaniyeye**, âlem-i asgar ve ekber olan insan ve kâinatın vech-i delaletlerini, mücmel ve kısa bir surette beyanlarını isteriz. Çünkü münkirler pek ileri gittiler. Ne vakte kadar **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** deyip, elimizi kaldıracacağız? diyorlar.

Elcevab: Yazılan bütün otuzüç aded Sözler, o âyetin denizinden ve ifaza ettiği hakikat bahrinden otuzüç katredir. Onlara baksanız, cevabınızı alabilirsiniz. Şimdilik yalnız o denizden bir katrenin reşehatına işaret nev'inden şöyle deriz ki:

Meselâ: **Nasılki** bir zât-ı mu'ciznüma, büyük bir saray yapmak istese:

1. Evvelâ **temellerini**, **esaslarını** muntazaman hikmetle vaz'eder ve ilerideki neticelerine ve gayelerine muvafık bir tarzda tertib eder.
2. Sonra **menzillere**, **kısımlara** meharetle tefrik ve tafsil ediyor.
3. Sonra o menzilleri **tanzim** ve **tertib** ediyor.
4. Sonra nukuşlarla **tezyin** ediyor.
5. Sonra elektrik lâmbalarıyla **tenvir** ediyor.

6. Sonra o muhteşem ve müzeyyen sarayda meharetni, ihsanatını tecdid etmek için herbir tabakada yeni yeni **icadlar, tebdiller, tahviller** yapıyor.

7. Sonra herbir menzilde kendi makamına merbut bir **telefon** rabtedip birer **pencere** açarak, herbirinden onun makamı görünür.

Aynen öyle de: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Sâni'-i Zülcelal, Hâkim-i Hakîm, Adl-i Hakem ve binbir esma-yı kudsiye ile müsemma Fâtır-ı Bîmisal, şu âlem-i ekber olan kâinat sarayının ve hilkat şeceresinin icadını irade etti.

1. Altı günde o sarayın, o şecerenin **esasatını** desatir-i **hikmet** ve kavanin-i **ilm**-i ezelisi ile vaz'etti.

2. Sonra ulvî ve süflî **tabakata** ve **dallara** ayırıp, **kaza** ve **kader** desatiri ile tafsil ve tasvir etti.

3. Sonra her mahlukatın her **taifesini** ve her **tabakasını sun'** ve **inayet** düsturu ile tanzim etti.

4. Sonra **herşeyi**, herbir **âlemi** ona lâyük bir tarzda, meselâ semayı yıldızlarla, zemini çiçeklerle tezyin ettiği gibi, **süslendirip tezyin** etti.

5. Sonra o kavanin-i külliye ve desatir-i umumiye meydanlarında **esmalarını** tecelli ettirip **tenvir** etti.

6. Sonra bu kanun-u küllînin tazyikinden feryad eden **ferdlere Rahman-ı Rahîm** isimlerini hususî bir surette imdada yetiştirdi. Demek o küllî ve umumî desatiri içinde hususî ihsanatı, hususî imdadları, hususî cilveleri var ki: Herşey, her vakit, her haceti için ondan istimdad eder, ona bakabilir.

7. Sonra her menzilden, her tabakadan, her âlemden, her taifeden, her ferdden, herşeyden, kendini gösterecek yani vücudunu ve vahdetini bildirecek **pencereler** açmış. Her kalb içinde bir **telefon** bırakmış.

Şimdi şu hadsiz pencerelerden elbette haddimizin fevkinde olarak bahse girişmeyeceğiz. Onları ilm-i muhit-i İlahîye havale edip, yalnız âyât-ı Kur'aniyenin lemaatı olan otuzüç pencereyi Otuzüçüncü Söz'ün Otuzüçüncü Mektubunun namazdan sonraki tesbihatın otuzüç aded-i mübarekine muvafık olmak için otuzüç

pencereye icmalî ve muhtasar bir surette işaret edip, izahını sair Sözler'e havale ederiz...

BİRİNCİ PENCERE

Bilmüşahede görüyoruz ki: Bütün eşya, hususan zîhayat olanların pekçok muhtelif **hacatı** ve pekçok mütenevvi **metalibi** vardır.

O **matlabları**, o **hacetleri**, ummadığı ve bilmediği ve eli yetişmediği yerden münasib ve lâıyk bir vakitte onlara veriliyor, imdada yetiştiriliyor.

Halbuki o hadsiz **maksudların** en küçüğüne o muhtaçların kudreti yetişmez, elleri ulaşmaz.

Sen kendine bak: Zahirî ve bâtınî hasselerin ve onların **levazımatı** gibi elin yetişmediği ne kadar eşyaya muhtaçsın. Bütün zîhayatları kendine kıyas et.

İşte bütün onlar, **birer birer**, **vücud-u Vâcib'e** **şehadet** ve **vahdetine işaret** ettikleri gibi,

heyet-i mecmuasıyla, güneşin ziyası güneşi gösterdiği gibi, o hal ve bu keyfiyet, perde-i gayb arkasında bir **Vâcib-ül Vücud'u**, bir **Vâhid-i Ehad'i**, hem gayet **Kerim**, **Rahîm**, **Mürebbi**, **Müdebbir** ünvanları içinde akla gösterir.

Şimdi ey münkir-i cahil ve ey fâsık-ı gafil! Bu faaliyet-i hakîmaneyi, basîraneyi, rahîmaneyi ne ile izah edebilirsin? Sağır tabiatla mı, kör kuvvetle mi, sersem tesadüfle mi, âciz camid esbabla mı izah edebilirsin?...

İKİNCİ PENCERE

Eşya, vücud ve teşahhusatlarında, nihayetsiz imkânât yolları içinde mütereddid, mütehayyir, şekilsiz bir surette iken, birdenbire gayet muntazam, hakîmane öyle bir teşahhus-u vechî veriliyor ki; meselâ herbir insanın yüzünde, bütün ebna-yı cinsinden herbirisine karşı birer alâmet-i farika, o küçük yüzde bulunduğu ve zahir ve bâtın duygularıyla kemal-i hikmetle teçhiz edildiği cihetle, o yüz gayet parlak bir sikke-i ehadiyet olduğunu isbat eder. Herbir

yüz, yüzer cihetle bir Sâni'-i Hakîm'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, bütün yüzlerin heyet-i mecmuasıyla izhar ettikleri o sikkke, bütün eşyanın Hâlıkına mahsus bir hâtem olduğunu akıl gözüne gösterir.

Ey münkir! Hiçbir cihetle kabil-i taklid olmayan şu sikkeleri ve mecmuundaki parlak sikkke-i Samediyeti hangi tezgâha havale edebilirsin?...

ÜÇÜNCÜ PENCERE

Zeminin yüzünde dört yüzbin muhtelif taifeden *{{(Haşiye): Hattâ o taifelerden bir kısım var ki; bir senedeki efradı, zaman-ı Âdem'den kıyamete kadar vücuda gelen bütün insan efradından ziyadedir.}}* ibaret olan bütün hayvanat ve nebatat enva'ının ordusu; bilmüşahede ayrı ayrı erzakları, suretleri, silâhları, libasları, talimatları, terhisatları kemal-i mizan ve intizamla hiçbir şey unutulmayarak, hiçbirini şaşırmayarak bir surette tedbir ve terbiye etmek öyle bir sikkedir ki; -hiçbir şübhe kabul etmez- güneş gibi parlak bir sikkke-i Vâhid-i Ehad'dir. Hadsiz bir kudret ve muhit bir ilim ve nihayetsiz bir hikmet sahibinden başka kimin haddi var ki, o hadsiz derecede hârika olan şu idareye karışsın. Çünkü şu birbiri içinde girift olan enva'ları, milletleri, umumunu birden idare ve terbiye edemeyen, onlardan birisine karışsa elbette karıştıracak. Halbuki *فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ* sırrıyla, hiçbir karışık alâmeti yoktur. Demek ki hiçbir parmak karışamıyor.

DÖRDÜNCÜ PENCERE

İstidad lisanıyla bütün tohumlar tarafından ve ihtiyac-ı fitrî lisanıyla bütün hayvanlar tarafından ve lisan-ı ızdırârî ile bütün muztarlar tarafından edilen duaların makbuliyetidir.

İşte bu nihayetsiz duaların bilmüşahede kabul ve icabeti, herbiri vücuba ve vahdete şehadet ve işaret ettikleri gibi, mecmuu büyük bir mikyasta bilbedahe bir Hâlık-ı Rahîm ve Kerim ve Mucîb'e delalet eder ve baktırır. Sözler (653 – 656

Kıdem sıfatı

Ezeliyyet, evveli olmamaktır. Evveli olmayana Kadim denir. Sonradan meydana gelene de Hâdis denir. Allahü Teala Kıdem sıfatı ile vasıflanmıştır. Çünkü Allah ezeldir, kadîmdir, varlığının başlangıcı yoktur. O'ndan önce yokluk geçmemiştir. O'nun varlığı yanında milyonlarca seneler bir saniye bile sayılmaz. Yine gördüğümüz alemler, milyarlarca seneden beri mevcut bulunsa, yine Yüce Allah'ın ezeliliği yanında bir saniyelik bir hayata sahip sayılmaz.

Allah Kadîmdir, sonradan var olan şey Allah olamaz. Yüce Allah'dan başka ne varsa bunların hepsi hâdistir (sonradan olmuşlardır.) Bunlar Allah'ın kudreti ile yaratılmışlardır. Artık şübhe yoktur ki, yaratılanlar yaratana mahsus Kadîm sıfatını taşıyamazlar. Onun ezeli varlığı ile beraber hiçbir şey yoktur, alemler sonradan yaratılmıştır. İlm.15

Beka sıfatı

Ebediyet, sonu bulunmamak sıfatıdır. Sonu olana "Fânî", sonu olmayana da "Bâki" denir. Yüce Allah Beka sıfatı ile vasıflanmıştır; çünkü ebedidir, bakîdir, varlığının sonu yoktur. O'nun yok olacağı bir zaman düşünülemez. Sonradan meydana gelen bütün varlıklar, Allah'ın kudreti ile meydana gelmişlerdir. Yine Allah'ın kudreti ile yok olurlar, yine var olurlar ve binlerce değişikliklere uğrayabilirler. Fakat Yüce Allah Bakî'dir, değişiklikten ve yok olmaktan beridir. Çünkü O, başkasının kudret eseri değildir ki, onun kudreti ile yokluğa gitsin veya değişikliğe uğrasın. Aksine bütün varlıklar O'nun kudretinin birer eseridir. Onun için Yüce Allah'ın şanında yokluk ve değişiklik nasıl düşünülebilir. Her şey yok olmaya mahkumdur; ancak azamet ve ikram sahibi Allah'ın varlığı kalıcı ve sürekli. İlm. 16

(DERS 1)**KIDEM VE BEKA SIFATLARI****OTUZÜÇÜNCÜ SÖZ****YİRMİDÖRDÜNCÜ PENCERE**

* لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ *

Mevt, hayat kadar bir bürhan-ı rububiyettir. Gayet kuvvetli bir hüccet-i vahdaniyettir. * الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ * delaletince, mevt; adem, i'dam, fena, hiçlik, fâilsiz bir inkıraz değil, belki bir Fâil-i Hakîm tarafından hizmetten terhis ve tahvil-i mekân ve tebdil-i beden ve vazifeden paydos ve haps-i bedenden âzad etmek ve muntazam bir eser-i hikmet olduğu, Birinci Mektub'da gösterilmiştir.

Evet **nasıl** zemin yüzündeki masnuat ve zîhayatlar ve hayattar zemin yüzü, bir Sâni'-i Hakîm'in **vücub-u vücuduna** ve **vahdaniyetine** şehadet ediyorlar.

Öyle de: O zîhayatlar ölümleriyle bir **Hayy-ı Bâki'nin sermediyetine** ve **vâhidiyetine** şehadet ediyorlar.

Yirmiikinci Söz'de; mevt, gayet kuvvetli bir bürhan-ı vahdet ve bir hüccet-i sermediyet olduğu isbat ve izah edildiğinden, şu bahsi o söze havale edip yalnız mühim bir nüktesini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl zîhayatlar, vücudlarıyla bir Vâcib-ül Vücud'un vücuduna delalet ediyorlar.

Öyle de: O zîhayatlar, ölümleriyle bir Hayy-ı Bâki'nin sermediyetine, vâhidiyetine şehadet ediyorlar.

Meselâ yalnız birtek zîhayat olan zemin yüzü, intizamatıyla, ahvalıyla Sâni'i gösterdiği gibi, öldüğü vakit yani kış, beyaz kefeni

ile ölmüş o zemin yüzünü kapaması ile nazar-ı beşeri ondan çeviriyor.

Veyahut nazar, o giden bahar cenazesinin arkasından maziye gider, daha geniş bir manzarayı gösterir. Yani herbiri birer mu'cize-i kudret olan zemin dolusu bütün geçen baharlar misillü yeni gelecek birer hârika-i kudret ve birer hayattar zemin olan, bahar dolusu hayattar mevcudat-ı arziyenin gelmelerini ihsas ve vücudlarına şehadet ettiklerinden; öyle geniş bir mikyasta, öyle parlak bir surette, öyle kuvvetli bir derecede bir Sâni'-i Zülcelal'in bir Kadîr-i Zülkema'l'in, bir Kayyum-u **Bâki'nin**, bir Şems-i **Sermedî'nin** vücub-u vücuduna ve vahdetine ve **beka** ve **sermediyetine** şehadet ederler ve öyle parlak delaili gösterirler ki, ister istemez bedahet derecesinde **آمَنْتُ بِاللَّهِ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ** *dedirtir.

Elhasıl: *وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا* sırrınca; hayattar bu zemin, bir baharda Sâni'a şehadet ettiği gibi; onun ölmesiyle, zamanın geçmiş ve gelecek iki kanadına dizilmiş **mu'cizat-ı kudretine** nazarı çeviriyor. Bir bahar yerine binler baharı gösteriyor. Bir mu'cize yerine binler **mu'cizat-ı kudretine** işaret eder.

Ve onlardan her bahar, şu hazır bahardan daha kat'î şehadet eder. Çünkü mazi tarafına geçenler, zahirî esbablarıyla beraber gitmişler; arkalarında yine kendileri gibi başkalar yerlerine gelmişler.

Demek esbab-ı zahiriye hiçtir. Yalnız bir Kadîr-i Zülcelal, onları halkedip, hikmetiyle esbaba bağlayarak gönderdiğini gösteriyor.

Ve gelecek zamanda dizilmiş hayattar olan zemin yüzleri ise, daha parlak şehadet eder. Çünkü yeniden, yoktan, hiçten yapılip gönderilecek, yere konup vazife gördürüp sonra gönderilecekler.

İşte ey tabiata saplanan ve bataklıkta boğulmak derecesine gelen gafil! Bütün mazi ve müstakbele ulaşacak hikmetli ve kudretli manevî el sahibi olmayan bir şey, nasıl bu zeminin hayatına

kariřabilir? Senin gibi hiç ender hiç olan tesadf ve tabiat buna kariřabilir mi?

Kurtulmak istersen: "Tabiat, olsa olsa bir defter-i kudret-i İlahiyedir. Tesadüf ise, cehlimizi örten gizli bir hikmet-i İlahiyenin perdesidir" de, hakikata yanaş. Sözler (676 - 677)

YİRMİİKİNCİ SÖZ

İKİNCİ MAKAM

ONUNCU LEMA

Tecelli-i cemaliyeyi gösteren hayat; nasıl bir bürhan-ı ehadiyettir, belki bir çeşit tecelli-i vahdettir. Tecelli-i celali izhar eden memat dahi, bir bürhan-ı vâhidiyettir.

Evet meselâ * **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** * **Nasılki** Güneşe karşı parlayan ve akan büyük bir ırmağın kabarcıkları ve zemin yüzünün mtelemmi' şeffafatı, Güneşin aksini ve ışığını göstermek suretiyle Güneşe şehadet ettikleri gibi,

o kataratın ve şeffafatın gurubuyla, gitmeleriyle beraber arkalarından yeni gelen katarat taifeleri ve şeffafat kableleri üstünde yine Güneşin cilveleri haşmetle **devamı** ve ışığının tecellisi ve **noksansız istimrarı** kat'iyyen şehadet eder ki: Snp yanan, değışip tazelenen, gelip parlayan misalî gneşikler ve ışıklar ve nurlar; bir **bâki, daimî, âlî, tecellisi zevalsiz birtak Güneşin cilveleridir**.

Demek o parlayan kataratlar; zuhuruyla ve gelmeleriyle Güneşin vücudunu gösterdikleri gibi; gurublarıyla, zevalleriyle, Güneşin **bekasını ve devamını ve birliğini** gösteriyorlar.

Aynen yle de: řu mevcudat-ı seyyale, vcudlarıyla ve hayatlarıyla Vâcib-l Vücud'un vücub-u **vücuduna ve ehadiyetine** şehadet ettikleri gibi; zevalleriyle, ölümleriyle o Vâcib-l Vücud'un **ezeliyetine, sermediyetine ve ehadiyetine** şehadet ederler.

Evet gece gündüz, kış ve yaz, asırlar ve devirlerin değişmesiyle gurub ve uful içinde teceddüd eden ve tazelenen masnuat-ı cemile, mevcudat-ı latife, elbette bir âlî ve sermedî ve daim-üt tecelli bir cemal sahibinin vücud ve beka ve vahdetini gösterdikleri gibi;

o masnuat, esbab-ı zahiriye-i süfliyeleriyle beraber zeval bulup ölmeleri, o esbabın hiçliğini ve bir perde olduğunu gösteriyorlar.

Şu hal kat'iyen isbat eder ki; şu san'atlar, şu nakışlar, şu cilverler; bütün esması kudsiye ve cemile olan bir Zât-ı Cemil-i Zülcelal'in tazelenen san'atlarıdır, tahavvül eden nakışlarıdır, taharrük eden âyineleridir, birbiri arkasından gelen sikkeleridir, hikmetle değişen hâtemleridir. Sözler (305 - 306)

(DERS 2)

YİRMİNCİ MEKTUP

İKİNCİ MAKAM

SEKİZİNCİ KELİME

* وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ * Yani: *Hayatı daimîdir, ezeli ve ebedîdir.*

Mevt ve fena, adem ve zeval ona ârız olamaz. Çünkü hayat, ona zâtîdir. Zâtî olan, zâil olamaz.

Evet **ezelî** olan elbette **ebedîdir**.

Kadîm olan, elbette **bâkidir**.

Vâcib-ül Vücud olan, elbette **sermedîdir**.

Evet bir hayat ki, bütün vücud, bütün envârıyla onun gölgesidir. Nasıl **adem** ona ârız olabilir?

Evet bir hayat ki, vâcib bir vücud onun lâzımı ve ünvanıdır; elbette **adem** ve **fena** hiçbir cihetle ona ârız olamaz.

Evet bir hayat ki, bütün hayatlar mütemadiyen onun cilvesiyle zuhura gelir ve bütün hakaik-i sabite-i kâinat ona istinad eder, onunla kaimdir; elbette hiçbir cihetle **fena** ve **zeval** ona ârız olamaz.

Evet bir hayat ki, onun bir lem'a-i cilvesi, maruz-u fena ve zeval olan eşya-yı kesîreye bir vahdet verip bekaya mazhar eder ve dağılmaktan kurtarır ve vücudunu muhafaza eder ve bir nevi bekaya mazhar eder. Yani hayat; kesrete bir vahdet verir, ibka eder. Hayat gitse; dağılır, fenaya gider. Elbette öyle hadsiz lemaat-ı hayatiye bir cilvesi olan hayat-ı vâcibeye, **zeval** ve **fena** yanaşamaz.

Şu hakikata şahid-i katı', şu kâinatın zeval ve fenasıdır.

Yani mevcudat vücutlarıyla, hayatlarıyla **nasılki** o Hayy-ı Lâyemut'un **hayatına** ve o hayatın **vücub-u vücuduna** delalet ve şehadet ederler

Öyle de: Mevtleriyle, zevalleriyle o hayatın **bekasına, sermediyetine** delalet eder ve şehadet ederler.

Çünkü mevcudat zevale gittikten sonra, arkalarında yine kendileri gibi hayata mazhar olup yerlerine geldiklerinden gösteriyor ki; daimî bir zîhayat var ki, mütemadiyen cilve-i hayatı tazelandiriyor.

Nasılki Güneş'e karşı cereyan eden bir nehrin yüzünde kabarcıklar parlar gider. Gelenler aynı parlamayı gösterip, taife taife arkasında parlayıp sönüp gider. Bu sönmek, parlamak vaziyetiyle; yüksek daimî bir Güneş'in devamına delalet ederler.

Öyle de, şu mevcudat-ı seyyaredeki hayat ve mevtin değişmeleri ve münavebeleri, bir **Hayy-ı Bâki'nin beka ve devamına** şehadet ederler.

Evet şu mevcudat âyinelerdir. Fakat zulmet nura âyine olduğu gibi, hem karanlık ne derece şiddetli ise o derece nurun parlamasını gösterdiği gibi, çok cihetlerle zıddiyet noktasında âyinedarlık ederler.

Meselâ: Nasılki mevcudat acziyle kudret-i Sâni'a âyinedarlık eder, fakırla gınasına âyinedar olur.

Öyle de, fenasıyla **bekasına** âyinedarlık eder.

Evet zeminin yüzü ve yüzündeki eşcarın kıştaki vaziyet-i fakiraneleri ve baharda şaşaa-paş olan servet ve gınapları gayet kat'î bir surette, bir Kadîr-i Mutlak ve Ganiyy-i Alelîtlak'ın kudret ve rahmetine âyinedarlık eder.

Evet bütün mevcudat, güya lisan-ı hal ile, Veysel Karanî gibi şöyle münacat ederler; derler ki:

"Yâ İlahenâ!

- Rabbimiz sensin! Çünkü biz abdiz. Nefsimizin terbiyesinden âciziz. Demek bizi **terbiye eden** sensin!..
- Hem sensin Hâlık! Çünkü biz mahlukuz, yapıyoruz.
- Hem Rezzak sensin! Çünkü biz rızka muhtacız, elimiz yetiştiriyor. Demek bizi yapan ve **rızkımızı veren** sensin.

- Hem sensin Mâlik! Çünkü biz memluküz. Bizden başkası bizde tasarruf ediyor. Demek **mâlikimiz** sensin.
- Hem sen Aziz'sin, izzet ve azamet sahibisin! Biz zilletimize bakıyoruz, üstümüzde bir izzet cilveleri var. Demek senin **izzetinin** âyinesiyiz.
- Hem sensin Ganiyy-i Mutlak! Çünkü biz fakiriz. Fakrımızın eline yetişmediği bir gına veriliyor. Demek gani sensin, veren sensin.
- Hem sen Hayy-ı Bâki'sin! Çünkü biz ölüyoruz. Ölmemizde ve dirilmemizde, bir **daimî hayat** verici cilvesini görüyoruz.
- Hem sen Bâki'sin! Çünkü biz, fena ve zevalimizde senin **devam** ve **bekamı** görüyoruz.
- Hem cevap veren, atıyye veren sensin! Çünkü biz umum mevcudat, kalî ve hâlî dillerimizle daimî bağırıp istiyoruz, niyaz edip yalvarıyoruz. Arzularımız yerlerine geliyor, maksudlarımız veriliyor. Demek bize cevap veren sensin. Ve hâkeza..."

Bütün mevcudatın, küllî ve cüz'î herbirisi birer Veysel Karanî gibi, bir münacat-ı maneviye suretinde bir âyinedarlıkları var. Acz ve fakr ve kusurlarıyla, kudret ve kemal-i İlahîyi ilân ediyorlar. M. 240

YİRMİNCİ MEKTUP

İKİNCİ MAKAM

ONUNCU KELİME

Dördüncüsü: Şu kâinatta şu görünen ef'al ile tasarruf eden Zât-ı Kadîr'in kudretine nisbeten Cennet'in icadı, bir bahar kadar kolay ve bir baharın icadı, bir çiçek kadar kolaydır. Ve bir çiçeğin mehasin-i san'atı ve letaif-i hilkatî, bir bahar kadar letafetli ve kıymetli olabilir. Şu hakikatın sırrı üç şeydir:

Birincisi: Sâni'deki vücub ile tecerrüd.

İkincisi: Mahiyetinin mübayenetıyla adem-i takayyüd.

Üçüncüsü: Adem-i tahayyüz ile adem-i tecezzid.

Birinci Sır: Vücub ve **tecerrüdün** hadsiz kolaylığa ve nihayetsiz sühulete sebebiyet vermeleri, gayet derin bir sırdır. Onu bir temsil ile fehme takrib edeceğiz. Şöyle ki:

Vücud mertebeleri muhtelifdir. Ve **vücud** âlemleri ayrı ayrıdır. Ayrı ayrı oldukları için, **vücudda rüsuhu** bulunan bir tabaka-i vücudun bir zerresi, o tabakadan daha hafif bir tabaka-i vücudun bir dağı kadardır ve o dağı istiaf eder.

Meselâ: Âlem-i şehadetten olan kafadaki hardal kadar **kuvve-i hâfıza âlem-i manadan bir **kütübhane kadar vücudu** içine alır.**

Ve âlem-i haricîden olan tırnak kadar bir **âyine**, vücudun âlem-i misal tabakasından **koca bir şehri** içine alır.

Ve o âlem-i haricîden olan **o âyine** ve **o hâfızanın** şuurları ve kuvve-i icadiyeleri olsaydı, bir zerrecik vücud-u haricîleri kuvvetiyle, o vücud-u manevîde ve misalîde hadsiz tasarrufat ve tahavvülât yapabilirlerdi.

Demek **vücud rüsuha** peyda ettikçe, kuvvet ziyadeleşir; az bir şey, çok hükmüne geçer. Hususan **vücud rüsuha-u tam** kazandıktan sonra, maddeden mücerred ise, kayıd altına girmezse; o vakit cüz'î bir cilvesi, sair hafif tabakat-ı vücudun çok âlemlerini çevirebilir.

İşte * **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** * şu kâinatın Sâni'-i Zülcelali, **Vâcib-ül Vücud'dur**. Yani: Onun vücudu **zâtîdir, ezelîdir, ebedîdir, ademi mümteni'dir, zevali muhaldır** ve tabakat-ı vücudun en rasihi, en esaslısı, en kuvvetlisi, en mükemmelidir. Sair tabakat-ı vücud, onun vücuduna nisbeten gayet zaîf bir gölge hükmündedir. Ve o derece **vücud-u Vâcib** rasih ve hakikatlı ve vücud-u mümkinat o derece hafif ve zaiftir ki; Muhyiddin-i Arabî gibi çok ehl-i tahkik, sair tabakat-ı vücudu, evham ve hayal derecesine indirmişler; * **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** * demişler. Yani: **Vücud-u Vâcib'e** nisbeten başka şeylere vücud denilmemeli; onlar, vücud ünvanına lâıyk değildir diye hükmetmişler.

İşte Vâcib-ül Vücud'un hem **vâcib**, hem **zâtî** olan kudretine karşı; mevcudatın hem hâdis, hem ârızî vücudları ve mümkinatın hem kararsız, hem kuvvetsiz sübutları; elbette nihayet derecede kolay ve hafif gelir. Bütün ruhları haşr-i a'zamda ihya edip muhakeme etmek; bir baharda, belki bir bahçede, belki bir ağaçta haşr ü neşrettiği yaprak ve çiçek ve meyveler kadar kolaydır. M. 248

OTUZUNCU LEMA

ALTINCI NÜKTE

BİRİNCİ ŞUA

Hem maddiyyun denilen bir kısım ehl-i dalalet, zerrattaki tahavvülât-ı muntazama içinde hallakîyet-i İlahiyenin ve kudret-i Rabbanîyenin bir cilve-i a'zamını hissettiklerinden ve o cilvenin nereden geldiğini bilemediklerinden ve o **kudret-i samedaniyenin** cilvesinden gelen umumî kuvvetin nereden idare edildiğini anlayamadıklarından, madde ve kuvveti **ezelî** tevehhüm ederek, zerrelere ve hareketlerine âsâr-ı İlahîyeyi isnad etmeye başlamışlar.

Fesühbanallah! İnsanlarda bu derece hadsiz cehalet olabilir mi ki, mekândan münezzeh olmakla beraber herbir yerde herbir şeyin icadında herşeyi görecektir, bilecektir, idare edecek bir tarzda bulunur bir vaziyetle yaptığı fiilleri ve eserleri; camid, kör, şuursuz, iradesiz, mizansız ve tesadüf fırtınaları içinde çalkanan zerrata ve harekâtına vermek, ne kadar cahilane ve hurafetkârane bir fikir olduğunu, zerre kadar akli bulunanların bilmesi gerekir.

Evet bu herifler vahdet-i mutlakadan vazgeçtikleri için, hadsiz ve nihayetsiz bir kesret-i mutlakaya düşmüşler; yani bir tek ilahı kabul etmedikleri için, nihayetsiz ilahları kabul etmeye mecbur oluyorlar. Yani bir tek Zât-ı Akdes'in hâssası ve lâzım-ı zâtîsi olan **ezeliyeti** ve **hâlıkîyeti**, bozulmuş akıllarına sığdıramadıklarından; o hadsiz, nihayetsiz camid zerrelere **ezeliyetlerini**, belki **uluhiyetlerini** kabul etmeye mesleklerince mecbur oluyorlar...

İşte sen gel, echeliyetin nihayetsiz derecesine bak! Evet zerrelerdeki cilve ise; zerreler taifesini Vâcib-ül Vücud'un havliyle, kudretiyle, emriyle muntazam ve muhteşem bir ordu hükmüne getirmiştir. Eğer bir sâniye o Kumandan-ı A'zam'ın emri ve kuvveti geri alınsa, o çok kesretli camid, şuursuz taife, başıbozuklar hükmüne gelecekler; belki bütün bütün mahvolacaklar.

Hem insanların bir kısmı güya daha ileri görüyor gibi, daha ziyade cahilane bir dalaletle Sâni'-i Zülcelal'in gayet latif, nazenin, muti', müsahhar bir sahife-i icraatı ve emirlerinin bir vasıta-i nakliyatı ve zaîf bir perde-i tasarrufatı ve latif bir midad (mürekkeb)-ı kitabeti ve en nazenin bir hulle-i icadatı ve bir maye-i masnuatı ve bir mezraa-i hububatı olan **"esîr"** maddesini, cilve-i rububiyetine âyinedarlık ettiği için **masdar** ve **fâil** tevehhüm etmişler.

Bu acib cehalet, hadsiz muhalleri istilzam ediyor. Çünkü esîr maddesi, maddiyyunları boğduran zerrat maddesinden daha latif ve eski hükemanın saplandığı heyula fihristesinden daha kesif, ihtiyarsız, şuursuz, camid bir maddedir. Bu hadsiz bir surette tecezzi ve inkısam eden ve nâkillik ve infial hâssasıyla ve vazifesiyle teşhiz edilen bu maddeye, belki o maddenin zerreden çok derece daha küçük olan zerrelerine; herşeyde herşeyi görecek, bilecek, idare edecek bir ihtiyar ve bir iktidar ile vücud bulan fiilleri, eserleri isnad etmek, esîrin zerreleri adedince yanlıştır.

Evet mevcudatta görünen fiil-i icad öyle bir keyfiyettedir ki; herşeyde, hususan zîhayat olsa, ekser eşyayı ve belki umum kâinatı görecek, bilecek ve kâinata karşı o zîhayatın münasebatını tanıyacak, temin edecek bir iktidar ve ihtiyardan geldiğini gösteriyor ki, maddî ve ihatasız olan esbabın hiçbir cihetle fiili olmaz.

Evet -sırr-ı Kayyumiyetle- en cüz'î bir fiil-i icadî, doğrudan doğruya bütün kâinat Hâlık'ının fiili olduğuna delalet eden bir sırr-ı a'zamı taşıyor.

Evet meselâ bir arının icadına teveccüh eden bir fiil, iki cihetle Hâlık-ı Kâinat'a hususiyetini gösteriyor.

Birincisi: O arının bütün emsalinin bütün zeminde, aynı zamanda aynı fiile mazhariyetleri gösteriyor ki: Bu cüz'î ve hususî fiil ise, ihatalı rûy-i zemini kaplamış bir fiilin bir ucudur. Öyle ise; o büyük fiilin fâili ve o fiilin sahibi kim ise, o cüz'î fiil dahi onundur.

İkinci cihet: Bu hazır arının hilkatine teveccüh eden fiilin fâili olmak için, o arının şerait-i hayatiyesini ve cihazatını ve kâinatla münasebatını temin edecek ve bilecek kadar pek büyük bir iktidar ve ihtiyar lâzım geldiğinden, o cüz'î fiili yapan zâtın, ekser kâinata hükmü geçmekle ancak o fiili öyle mükemmel yapabilir.

Demek en cüz'î fiil, iki cihetle Hâlık-ı Külli Şey'e has olduğunu gösterir.

En ziyade cây-ı dikkat ve cây-ı hayret şudur ki: Vücudun en kuvvetli mertebesi olan "**vücub**"un ve vücudun en sebatlı derecesi olan "**maddeden tecerrüd**"ün ve vücudun zevalden en uzak tavrı olan "**mekândan münezzehiyet**"in ve vücudun en sağlam ve tegayyürden ve ademden en mukaddes sıfatı olan "**vahdet**"in sahibi olan **Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un** en has hâssası ve lâzım-ı zâtîsi olan **EZELİYETİ** ve **SERMEDİYETİ**; vücudun en zaîf mertebesi ve en incecik derecesi ve en mütegayyir, mütehavvil tavrı ve en ziyade mekâna yayılmış olan hadsiz kesretli bir maddî madde olan esîr ve zerrat gibi şeylere vermek ve onlara **ezeliyet** isnad etmek ve onları **ezeli** tasavvur etmek ve kısmen âsâr-ı İlahiyenin onlardan neş'et ettiğini tevehhüm etmek, ne kadar hilaf-ı hakikat ve vakıa muhalif ve akıldan uzak ve bâtıl bir fikir olduğu, Risale-i Nur'un müteaddid cüz'lerinde kat'î bürhanlarla gösterilmiştir. Lem'alar (342 - 344)

(DERS 3)

İMKÂN VE HUDÛS

OTUZUNCU PENCERE

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَهِةَ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا * كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ
* الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Şu pencere, **imkân** ve **hudûsa** müesses umum mütekellimînin penceresidir ve isbat-ı Vâcib-ül Vücud'a karşı caddeleridir.

Bunun tafsilâtını, "Şerh-ül Mevakıf" ve "Şerh-ül Makasıd" gibi muhakkiklerin büyük kitaplarına havale ederek, yalnız Kur'anın feyzinden ve şu pencereden ruha gelen bir-iki şuai göstereceğiz. Şöyle ki:

Âmiriyet ve hâkimiyetin muktezası; rakib kabul etmemektir, iştiraki reddetmektir, müdahaleyi ref etmektir.

Onun içindir ki;

- Küçük bir köyde iki muhtar bulunsa, köyün rahatını ve nizamını bozarlar.
- Bir nahiyede iki müdür, bir vilayette iki vali bulunsa, herc ü merc ederler.
- Bir memlekette iki padişah bulunsa, fırtınalı bir karmakarışıklığa sebebiyet verirler.

Madem hâkimiyet ve âmiriyetin gölgesinin zaîf bir gölgesi ve cüz'î bir nümunesi, muavenete muhtaç **âciz insanlarda** böyle rakib ve zıddı ve emsalinin müdahalesini kabul etmezse;

acaba saltanat-ı mutlaka suretindeki **hâkimiyet ve rububiyet derecesindeki âmiriyet**, bir **Kadîr-i Mutlak'ta** ne derece o redd-i müdahale kanunu ne kadar esaslı bir surette hükmünü icra ettiğini kıyas et.

Demek uluhiyet ve rububiyetin en kat'î ve daimî lâzımı; **vahdet ve infiraddır.**

Buna bir bürhan-ı bahir ve şahid-i katî', kâinattaki intizam-ı ekmel ve insicam-ı ecmeldir. Sinek kanadından tut, tâ semavat kandillerine kadar öyle bir nizam var ki; akıl onun karşısında hayretinden ve istihşanından "Sübhanallah, mâşâallah, bârekâllah" der, secde eder.

Eğer zerre miktar şerike yer bulunsa idi, müdahalesi olsa idi,

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا âyet-i kerimesinin delaletiyle:

Nizam bozulacaktı, suret değişecekti, fesadın âsârı görünecekti.

Halbuki *فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ*
يَنْقَلِبُ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ delaletiyle ve şu ifade ile nazar-ı beşer, kusuru aramak için ne kadar çabalasa, hiçbir yerde kusuru bulamayarak, yorgun olarak menzili olan göze gelip, onu gönderen münekkîd akla diyecek: "Beyhude yorulduğum, kusur yok" demesiyle gösteriyor ki: Nizam ve intizam, gayet mükemmeldir.

Demek intizam-ı kâinat, vahdaniyetin kat'î şahididir.

GEL GELELİM "HUDÛS"A

Mütekelimîn demişler ki: "Âlem, mütegayyirdir. Her mütegayyir, **hâdistir**. Her bir hâdisin, bir muhdisi, yani mûcidi var. Öyle ise bu kâinatın kadîm bir mûcidi var."

Biz de deriz: Evet kâinat **hâdistir**. Çünkü görüyoruz: Her asırda, belki her senede, belki her mevsimde bir kâinat, bir âlem gider, biri gelir.

Demek bir Kadîr-i Zülcelal var ki, bu kâinatı hiçten icad ederek her senede belki her mevsimde, belki her günde birisini icad eder, ehl-i şuura gösterir ve sonra onu alır, başkasını getirir. Birbiri arkasına takip zincirleme bir surette zamanın şeridine asıyor.

Elbette bu âlem gibi birer kâinat-ı müteceddide hükmünde olan her baharda gözümüzün önünde hiçten gelen ve giden kâinatları icad eden bir Zât-ı Kadîr'in mu'cizat-ı kudretidirler.

Elbette âlem içinde her vakit âlemleri hakedip değıştiren zât, mutlaka řu âlemi dahi O halketmiştir. Ve řu âlemi ve rûy-i zemini, o büyük misafirlere misafirhane yapmıştır.

GELELİM "İMKÂN" BAHSİNE

Mütekellimîn demişler ki: "İmkân, mütesaviy-üt tarafeyn"dir. Yani: Adem ve vücud, ikisi de müsavi olsa; bir tahsis edici, bir tercih edici, bir mûcid lâzımdır. Çünkü **mümkînat**, birbirini icad edip teselsül edemez. Yahut o onu, o da onu icad edip devir suretinde dahi olamaz. Öyle ise bir Vâcib-ül Vücud vardır ki, bunları icad ediyor. Devir ve teselsülü, oniki bürhan yani arşî ve süllemî gibi namlar ile müsemma meşhur oniki delil-i kat'î ile devri ıbtal etmişler ve teselsülü muhal göstermişler. Silsile-i esbabı kesip, Vâcib-ül Vücud'un vücudunu isbat etmişler.

Biz de deriz ki: Esbab, teselsülün berahini ile âlemin nihayetinde kesilmesinden ise, her şeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has sikkeyi göstermek daha kat'î, daha kolaydır. Kur'anın feyziyle bütün Pencereler ve bütün Sözler, o esas üzerine gitmişler. Bununla beraber imkân noktasının hadsiz bir vüs'atı var. Hadsiz cihetlerle Vâcib-ül Vücud'un vücudunu gösteriyor. Yalnız, mütekellimînin teselsülün kesilmesi yoluna, (elhak geniş ve büyük olan o caddeye) münhasır değildir. Belki hadd ü hesaba gelmeyen yollar ile, Vâcib-ül Vücud'un marifetine yol açar. Şöyle ki:

Herbir şey vücudunda, sıfâtında, müddet-i bekasında hadsiz **imkânât**, yani gayet çok yollar ve cihetler içinde mütereddid iken, görüyoruz ki; o hadsiz cihetler içinde vücudça muntazam bir yolu takib ediyor. Herbir sıfatı da mahsus bir tarzda ona veriyor. Müddet-i bekasında bütün değıştirdiğı sıfat ve haller dahi, böyle bir tahsis ile veriliyor. Demek bir muhasssın iradesiyle, bir müreccihin tercihiyle, bir mûcid-i hakîmin icadıyladır ki; hadsiz yollar içinde, hikmetli bir yolda onu sevkeder, muntazam sıfâtı ve ahvali ona giydiriyor.

Sonra infiraddan çıkarıp, bir terribli cisme cüz' yapar, **imkânât** ziyadeleşir. Çünkü o cisimde binler tarzda bulunabilir. Halbuki neticesiz o vaziyetler içinde neticeli, mahsus bir vaziyet ona verilir

ki; mühim neticeleri ve faideleri ve o cisimde vazifeleri gördürülüyor. Sonra o cisim dahi diğer bir cisme cüz' yaptırılıyor. **İmkânât** daha ziyadeleşir. Çünkü binlerle tarzda bulunabilir.

İşte o binler tarz içinde, birtek vaziyet veriliyor. O vaziyet ile mühim vazifeler gördürülüyor ve hâkeza... Gittikçe daha ziyade kat'î bir Hakîm-i Müdebbir'in vücub-u vücudunu gösteriyor. Bir Âmir-i Alîm'in emriyle sevk edildiğini bildiriyor.

Cisim içinde cisim, birbiri içinde cüz' olup giden bütün bu terkiblerde; nasıl bir nefer, takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda mütedâhil o heyetlerden herbirisine mahsus birer vazifesi, hikmetli birer nisbeti, intizamlı birer hizmeti bulunuyor. Hem nasilki senin gözbebeğinden bir hüceyre; gözünde bir nisbeti ve bir vazifesi var. Senin başın heyet-i umumiyesi nisbetine dahi, hikmetli bir vazifesi ve hizmeti vardır. Zerre miktar şaşırса, sıhhat ve idare-i beden bozulur. Kan damarlarına, his ve hareket a'sablarına, hattâ bedeninin heyet-i umumiyesinde birer mahsus vazifesi, hikmetli birer vaziyeti vardır. Binlerle imkânât içinde, bir Sâni'-i Hakîm'in hikmetiyle o muayyen vaziyet verilmiştir.

Öyle de: Bu kâinattaki mevcudat, herbiri kendi zâtı ile, sıfâtı ile çok **İmkânât** yolları içinde has bir vücudu ve hikmetli bir sureti ve faideli sıfatları, nasıl bir Vâcib-ül Vücud'a şehadet ederler. Öyle de: Mürekkebata girdikleri vakit, herbir mürekkebe daha başka bir lisanla yine Sâni'-ini ilân eder. Git gide, tâ en büyük mürekkebe kadar nisbeti, vazifesi, hizmeti itibariyle Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve ihtiyarına ve iradesine şehadet eder. Çünkü bir şeyi, bütün mürekkebata hikmetli münasebetleri muhafaza suretinde yerleştiren, bütün o mürekkebatın Hâlıkı olabilir. Demek birtek şey, binler lisanlarla ona şehadet eder hükmündedir.

İşte kâinatın mevcudatı kadar değil, belki mevcudatın sıfât ve mürekkebatı adedince **İmkânât** noktasından da Vâcib-ül Vücud'un vücuduna karşı şehadetler geliyor.

İşte ey gafil! Kâinatı dolduran bu şehadetleri, bu sadâları işitmemek.. ne derece sağır ve akılsız olmak lâzım geliyor? Haydi sen söyle... Sözler (683 - 686)

Üçüncü Sual: Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedi diyor ki: Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: "Hiçten hiçbirşey icad edilmiyor ve hiçbirşey i'dam edilmiyor; yalnız bir terki b bir tahlildir ki, kâinat fabrikasını işlettiriyor."

Elcevab: Nur-u Kur'an ile mevcudata bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki, tabiat ve esbab vasıtasıyla bu mevcudatın teşekkülât ve vücudlarını -sâbıkan isbat ettiğimiz tarzda- imtina' derecesinde müşkilâtlı gördüklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı Sofestaî olup, insanın hâssası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücudunu inkâr etmeyi; hattâ kendilerinin vücudlarını dahi inkâr etmesini; dalalet mesleğinde esbab ve tabiatın icad sahibi olmalarından daha ziyade kolay gördüklerinden hem kendilerini, hem kâinatı inkâr edip, cehl-i mutlaka düşmüşler.

İkinci grup bakmışlar ki; dalalette, esbab ve tabiat mûcid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin icadı, hadsiz müşkilâtı var ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için bilmeceburiye icadı inkâr ediyorlar, "yoktan var olmaz" diyorlar ve i'damı da muhal görüyorlar, "var yok olmaz" hükmediyorlar. Yalnız harekât-ı zerrat ile, tesadüf rüzgârlarıyla bir terki b ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibariye tahayyül ediyorlar. İşte sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları gör; ve dalalet, insanı ne kadar maskara ve süflî ve echel yaptığını bil; ibret al!

Acaba her senede, dört yüz bin enva'ı birden zemin yüzünde icad eden ve semavat ve arzı altı günde halkeden ve altı haftada, her baharda, kâinattan daha san'atlı, hikmetli zîhayat bir kâinatı inşa eden bir kudret-i ezeliye, bir ilm-i ezelinin dairesinde, plânları ve mikdarları taayyün eden mevcudat-ı ilmiyeyi göze göstermeyen bir ecza ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir ecza misillü, gayet kolay o madumat-ı hariciye olan mevcudat-ı ilmiyeye vücud-u haricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve icadı inkâr etmek; evvelki grup olan Sofestaîlerden daha ziyade

ahmakane ve cahilanedir. Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz'-i ihtiyarîden başka ellerinde olmayan firavunlaşmış kendi nefisleri, hiçbir şeyi i'dam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi, hiçten, yoktan icad edemediklerinden ve güvendikleri esbab ve tabiatın ellerinde hiçten icad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: "Yoktan var olmaz, var da yok olmaz" deyip, bu bâtil ve hata düsturu, Kadîr-i Mutlak'a teşmil etmek istiyorlar.

Evet Kadîr-i Zülcelal'in iki tarzda icadı var. Biri; ihtira' ve ibda' iledir. Yani hiçten, yoktan vücud veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten icad edip eline veriyor. Diğeri; inşa ile, san'at iledir. Yani kemal-i hikmetini ve çok esmasının cilvelerini göstermek gibi çok dakik hikmetler için, kâinatın anasırından bir kısım mevcudatı inşa ediyor. Her emrine tâbi' olan zerratları ve maddeleri, rezzakîyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır.

Evet Kadir-i Mutlak'ın iki tarzda, hem ibda' hem inşa suretinde icadı var. Varı yok etmek ve yoğun var etmek; en kolay en sühuletli, belki daimî, umumî bir kanunudur. Bir baharda, üç yüz bin enva'-ı zihayat mahlukatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerratlarından başka bütün keyfiyat ve ahvallerini hiçten var eden bir kudrete karşı, "Yoğun var edemez!" diyen adam, yok olmalı!..

Tabiatı bırakan ve hakikata geçen zât diyor ki: Cenab-ı Hakk'a zerrat adedince şükür ve hamd ü sena ediyorum ki, kemal-i imanı kazandım, evham ve dalaletlerden kurtuldum ve hiç bir şübhem de kalmadı. Lem'alar (193 - 194)

YEDİNCİ ŞUA

Birinci Hakikat: Usûl-üd din ve ilm-i Kelâm'ın dâhî ülemasının ve hükema-i İslâmiyenin gördükleri ve hadsiz bürhanlarla isbat ettikleri "hudûs" ve "imkân" hakikatlarıdır. Onlar demişler ki: "Madem âlemde ve herşeyde tegayyür ve tebeddül var; elbette fânidir, hâdistir, kadim olamaz. Madem hâdistir, elbette onu ihdas eden bir Sâni' var. Ve madem herşeyin zâtında vücudu ve ademi, bir sebep bulunmazsa müsavidir; elbette vâcib ve ezelf olamaz. Ve

madem muhal ve bâtıl olan devir ve teselsül ile birbirini icad etmek mümkün olmadığı kat'î bürhanlarla isbat edilmiş; elbette öyle bir Vâcib-ül Vücud'un mevcudiyeti lâzımdır ki, naziri mümteni', misli muhal ve bütün maadası mümkün ve masivası mahluku olacak."

Evet hudûs hakikatı kâinatı istilâ etmiş. Çoğunu göz görüyor, diğer kısmını akıl görüyor. Çünkü gözümüzün önünde her sene güz mevsiminde öyle bir âlem vefat eder ki; herbirisinin hadsiz efradı bulunan ve herbiri zîhayat bir kâinat hükmünde olan yüzbin nevi nebatat ve küçücük hayvanat, o âlem ile beraber vefat ederler. Fakat o kadar intizam ile bir vefattır ki; haşır ve neşirlerine medar olan ve rahmet ve hikmetin mu'cizeleri, kudret ve ilmin hârikaları bulunan çekirdekleri ve tohumları ve yumurtacıkları baharda yerlerinde bırakıp, defter-i a'mallerini ve gördükleri vazifelerin programlarını onların ellerine vererek, Hafız-i Zülcelal'in himayesi altında, hikmetine emanet eder; sonra vefat ederler. Ve bahar mevsiminde, haşr-i a'zâmın yüzbin misali ve nümune ve delilleri hükmünde olarak o vefat eden ağaçlar ve kökler ve bir kısım hayvancıklar, aynen ihya ve diriliyorlar. Ve bir kısmının dahi, kendi yerlerinde emsalleri ve aynen onlara benzeyenleri icad ve ihya olunuyor. Ve geçen baharın mevcudatı, işledikleri amellerin ve vazifelerin sahifelerini ilânat gibi neşredip, **وَإِذَا الصُّبْحُ نُفِثَ** *

* âyetinin bir misalini gösteriyorlar.

Hem heyet-i mecmua cihetinde, her güzde ve her baharda büyük bir âlem vefat eder ve taze bir âlem vücuda gelir. Ve o vefat ve hudûs, o kadar muntazam cereyan ediyor ve o vefat ve hudûsta, gayet intizam ve mizanla o kadar nevilerin vefiyatları ve hudûsları oluyor ki; güya dünya öyle bir misafirhanedir ki, zîhayat kâinatlar ona misafir olurlar ve seyyah âlemler ve seyyar dünyalar ona gelirler, vazifelerini görürler, giderler. İşte, bu dünyada böyle hayatdar dünyaları ve vazifedar kâinatları kemal-i ilim ve hikmet ve mizanla ve müvazene ve intizam ve nizamla ihdas ve icad edip Rabbanî maksadlarda ve İlahî gayelerde ve Rahmanî hizmetlerde kadîrane istimal ve rahîmane istihdam eden bir Zât-ı Zülcelal'in vücub-u vücudu ve hadsiz kudreti ve nihayetsiz hikmeti, bilbedahe

güneş gibi, akıllara görünüyor. "Hudûs" mesailini Risale-i Nur'a ve muhakkikîn-i Kelâmiyenin kitaplarına havale ile o bahsi kapıyoruz.

Amma "imkân" ciheti ise; o da kâinatı istilâ ve ihata etmiş. Çünkü görüyoruz ki; herşey, küllî ve cüz'î bulunsun, büyük ve küçük olsun arştan ferşe, zerrattan seyyarata kadar her mevcud; mahsus bir zât ve muayyen bir suret ve mümtaz bir şahsiyet ve has sıfatlar ve hikmetli keyfiyetler ve maslahatlı cihazlar ile dünyaya gönderiliyor. Halbuki o mahsus zâta ve o mahiyete, hadsiz imkânât içinde o hususiyeti vermek.. hem suretler adedince imkânlar ve ihtimaller içinde o nakışlı ve farikalı ve münasib o muayyen sureti giydirmek.. hem hemcinsinden olan eşhasın mikdarınca imkânlar içinde çalkanan o mevcuda, o lâyıf şahsiyeti imtiyazla tahsis etmek.. hem sıfatların nevileri ve mertebeleri sayısınca imkânlar ve ihtimaller içinde şekilsiz ve mütereddid bulunan o masnua, o has ve muvafık, maslahatlı sıfatları yerleştirmek.. hem hadsiz yollar ve tarzlarda bulunması mümkün olması noktasında hadsiz imkânât ve ihtimalat içinde mütehayyir, sergerdan, hedefsiz o mahluka, o hikmetli keyfiyetleri ve inayetli cihazları takmak ve teşhiz etmek; elbette küllî ve cüz'î bütün mümkünat adedince ve her mümkünün mezkûr mahiyet ve hüviyet, heyet ve suret, sıfat ve vaziyetinin imkânâtı adedince tahsis edici, tercih edici, tayin edici, ihdas edici bir Vâcib-ül Vücud'un vücub-u vücuduna ve hadsiz kudretine ve nihayetsiz hikmetine ve hiçbir şey ve hiç bir şe'n ondan gizlenmediğine ve hiçbir şey ona ağır gelmediğine ve en büyük bir şey en küçük bir şey gibi ona kolay geldiğine ve bir baharı bir ağaç kadar ve bir ağacı bir çekirdek kadar sühuletle icad edebildiğine işaretler ve delaletler ve şehadetler, imkân hakikatından çıkıp kâinatın bu büyük şehadetinin bir kanadını teşkil ederler. Kâinatın şehadetini, her iki kanadı ve iki hakikatıyla Risale-i Nur eczaları ve bilhâssa Yirmiikinci ve Otuzikinci Sözler ve Yirminci ve Otuzüçüncü Mektuplar tamamıyla isbat ve izah ettiklerinden onlara havale ederek bu pek uzun kıssayı kısa kestik. Şualar (140 - 142)

Mühim bir suale kat'î bir cevap: Ehl-i dalaletten bir kısmı diyorlar ki: "Kâinatı bir faaliyet-i daime ile tağyir ve tebdil eden zâtın, elbette kendisinin de mütegayyir ve mütehavvil olması lâzım gelir."

Elcevab: Hâşâ yüzbin defa hâşâ!.. Yerdeki âyinelerin tegayyürü, gökteki Güneş'in tegayyürünü değil, bilakis cilvelerinin tazelandığını gösterir. Hem ezeli, ebedi, sermedi, her cihetçe kemal-i mutlakta ve istiğna-yı mutlakta, maddeden mücerred, mekândan, kayıddan, imkândan münezzeh, müberra, muallâ olan bir Zât-ı Akdes'in tegayyürü ve tebeddülü muhaldır. Kâinatın tegayyürü, onun tegayyürüne değil, belki adem-i tegayyürüne ve gayr-ı mütehavvil olduğuna delildir. Çünkü müteaddid şeyleri intizamla daimî tağyir ve tahrik eden bir zât, mütegayyir olmamak ve hareket etmemek lâzım gelir. Meselâ; sen çok iplerle bağlı çok gülleleri ve topları çevirdiğin ve daimî intizamla tahrik edip vaziyetler verdiği vakit, senin yerinde durup tegayyür ve hareket etmemekliğinin gerektir. Yoksa o intizamı bozacaksın.

Meşhurdur ki: İntizamla tahrik eden, hareket etmemek ve devam ile tağyir eden, mütegayyir olmamak gerektir; tâ ki o iş intizamla devam etsin.

Sâniyen: Tegayyür ve tebeddül; hudûstan ve tekemmül etmek için tazelenmekten ve ihtiyaçtan ve maddîlikten ve imkândan ileri geliyor. Zât-ı Akdes ise hem kadîm, hem her cihetçe kemal-i mutlakta, hem istiğna-yı mutlakta, hem maddeden mücerred, hem Vâcib-ül Vücud olduğundan; elbette tegayyür ve tebeddülü muhaldır, mümkün değildir. Lem'alar (351)

MESNEVÎ-İ NURİYEDEN

S: Ezeliyet-i madde ve harekât-ı zerrattan teşekkül-ü enva' gibi umûr-u bâtılâya neden ihtimal veriliyor?

C: Sırf başka şey ile nefsini ikna etmek sadedinde olduğu için, o umûrun esas-ı fasidesini tebaî bir nazarla derketmediğinden neş'et ediyor. Eğer nefsini ikna etmek suretinde kasden ve bizzât ona müteveccih olursa muhaliyetine ve makul olmadığına hükmedecektir. Faraza kabul etse de, tegafül-ü anis-Sâni' sebebiyle hasıl olan ızdırar ile kabul edilebilir. Dalalet ne kadar acıdır. Zât-ı Zülcelal'in lâzım-ı zarurîsi olan ezeliyeti ve hâssası olan icadı aklına

sığıştırmayan, nasıl oluyor ki gayr-ı mütenahî zerrata ve âciz şeylere veriyor.

Evet meşhurdur ki: Hilâl-i îde bakarlardı. Kimse bir şey görmedi. İhtiyar bir zât yemin etti: "Hilâli gördüm." Halbuki gördüğü hilâl, kirpiğinin tekavvüs etmiş beyaz bir kılı idi. Kıl nerede, Kamer nerede? Harekât-ı zerrat nerede, sebeb-i teşkil-i enva' nerede?

İnsan fitraten mükerrerrem olduğundan hakkı arıyor. Bazan bâtiline gelir. Hak zannederek koynunda saklar. Hakikatı kazarken ihtiyarsız dalalet başına düşer; hakikat zannederek başına giydiriyor. Mesnevi-i Nuriye (249)

İKİNCİ DELİL-İ KUR'ANÎ:

"Delil-i İhtira"dır. Hülâsası:

Mahlukatın her nev'ine, her ferdine ve o nev'e ve o ferde müretteb olan âsâr-ı mahsusasını muntic ve istidad-ı kemaline münasib bir vücudun verilmesidir. Hiç bir nevi' müteselsil-i ezeli değildir. İmkân bırakmaz. İnkılab-ı hakikat olmaz. Mutavassıt nev'in silsilesi devam etmez. Tahavvül-ü esnaf inkılab-ı hakaikın gayrisıdır. Madde dedikleri şey, suret-i mütegayyire, hem harekât-ı mütehavvile-i hâdiseden tecerrüd etmediğinden hudûsu muhakkaktır. Kuvvet ve suretler, araziyetleri cihetiyle enva'daki mübayenet-i cevheriye teşkil edemez. Araz cevher olamaz. Demek enva'ının fasîleleri ve umum a'razının havass-ı mümeyyizeleri, bizzarure adem-i sırfıtan muhtera'dırlar. Silsilede tenasül, şerait-i âdiye-i itibariyedendir.

Feya acaba! Vâcib-ül Vücud'un lâzime-i zaruriye-i beyyinesi olan ezeliyeti zihinlerine sığıştıramayan, nasıl oluyor da, her bir cihetten ezeliyete münafî olan maddenin ezeliyetini zihinlerine sığıştırabilirler? Hem dest-i tasarruf-u kudrete karşı mukavemet edemeyen koca kâinat, nasıl oldu da küçücük ve nazik zerratların (öyle dehşetli salabet bulmuş ki) kudret-i ezeliyenin yed-i i'damına karşı dayanıyor. Hem nasıl oluyor ki, kudret-i ezeliyenin hâssası olan ibda' ve icad, hiç bir münasebet-i makule olmadan en âciz ve en bîçare esbaba isnad ediliyor?

İşte Kur'an-ı Kerim şu delili, halk ve icaddan bahseden âyâtı ile ezhanda tanzim ediyor. Müessir-i hakikî yalnız Allah'tır. Tesir-i hakikî esbabda yoktur. Esbab, izzet ve azamet-i kudretin perdesidir. Tâ ki, aklın nazar-ı zahirîsinde, dest-i kudret umûr-u hasise ile mübaşir görünmesin. Bir şeyde iki cihet var: Biri mülk, âyinenin mülevven vechi gibi. Ezdad ona vârid oluyor. Çirkin olur, şer olur, hakir olur, azîm olur... ilh. Esbab bu cihette vardır. İzhar-ı azamet ve izzet-i kudret öyle ister.

İkinci cihet melekûtiyet cihetidir. Âyinenin şeffaf vechi gibi. Şu cihet her şeyde güzeldir. Şu cihette esbabın tesiri yoktur. Vahdet öyle ister. Hattâ hayat ve ruh ve nur ve vücud, iki vecihleri şeffaf ve güzel olduğundan mülken ve melekûten vasıtasız dest-i kudretten çıkıyorlar. Mesnevi-i Nuriye (253 - 254)

MUHAKEMAT TAN

İKİNCİ DELİL-İ KUR'ANÎ:

"Delil-i ihtira" dır. Bunun hülâsası: Mahlukatın her nev'ine, her ferdine ve o nev'e ve o ferde müretteb olan âsâr-ı mahsusasını müntic ve istidad-ı kemaline münasib bir vücudun verilmesidir. Zira hiçbir nev'-i müteselsil, ezelf değildir. İmkân bırakmaz. Hem de bizzarure bazının "hudûs"u nazarın müşahadesiyle ve sairleri dahi aklın hikmet nazarıyla görülür.

Vehim ve tenbih: İnkılab-ı hakikat olmaz. Nev'-i mutavassıtın silsilesi devam etmez. Tahavvül-ü esnaf, inkılab-ı hakaikin gayrısıdır.

İşaret: Herbir nev'in bir âdemi ve bir büyük pederi olduğundan silsilelerdeki tenasülden neş'et eden vehm-i bâtil o âdemlerde, o evvel pederlerinde tevehhüm olunmaz. Evet hikmet, fenn-i tabakat-ül arz ve ilm-i hayvanat ve nebatat lisanıyla iki yüz bini mütecaviz olan enva'ın âdemleri hükmünde olan mebd-i evvellerinin herbirinin müstakillen hudûsuna şehadet ettiği gibi; mevhum ve itibarî olan kavanin ve şuursuz olan esbab-ı tabiiye ise, bu kadar hayretfeza silsileler ve bu silsileleri teşkil eden ve efrad denilen dehşetengiz hadsiz makine-i acibe-i İlahiyenin tasni' ve icadına

adem-i kabiliyetleri cihetiyle herbir ferd ve herbir nevi', müstakillen Sâni'-i Hakîm'in yed-i kudretinden çıktığını ilân ve izhar ediyor. Evet Sâni'-i Zülcelal herşeyin cebhesinde hudûs ve imkân damgasını koymuştur.

Tenbih: Ezeliyet-i madde ve hareket-i zerrattan teşekkül-ü enva' gibi umûr-u bâtilaya ihtimal vermek, sırf başka şeyle nefsinı ikna etmek sadedinde olduğu için, o umûrun esas-ı fasidesini tebaî nazarıyla adem-i derkinden neş'et eder. Evet nefsinı ikna etmek suretinde müteveccih olursa, muhaliyet ve adem-i makuliyetine hükmedecektir. Faraza kabul etse de "tegafül-ü anî's-Sâni'" sebebiyle hasıl olan ızdırar ile kabul edebilir.

Tenbih: Mükerrerem olan insan, insaniyetin cevheri itibariyle daima hakkı satın almak istiyor ve daima hakikatı arıyor ve daima maksadı saadettir. Fakat bâtil ve dalal ise, hakkı arıyorken haberi olmadan eline düşer. Hakikatın madenini kazarken ihtiyarsız bâtil onun başına düşer. Veyahut hakikatı bulmaktan muztar veya tahsil-i haktan haib oldukça, asıl fitratı ve vicdanı ve fikri; muhal ve gayrı makul bildiği bir emri, nazar-ı sathî ve tebaî ile kabulüne mecbur oluyor.

İşte bu hakikatı pîş-i nazara al! Göreceksin ki: Bütün nizam-ı âlemden eser-i gaflet olarak tevehhüm ettikleri ezeliyet-i madde ve hareket ve şu bütün akılları hayrette bırakan nakş ve san'at-ı bediada tahayyül ettikleri tesadüf-ü amyâ ve bütün hikemin şehadatına rağmen esbab-ı camideden itikad ettikleri tesir-i hakikî ve nefislerine mugalata edip vehmin -istimrara istinaden- iğvasıyla tecessüm ve tahayyül olunan tabiat-ı mevhumeyi merci' yapmakla teselli ettikleri; elbette fitratları reddeder. Fakat yalnız hakka teveccüh ve hakikata kasd ettikleri için şu evham-ı bâtila davetsiz olarak yolun canibinden taarruz ettikleri için, elbette hedef-i garazına nazarını dikmiş olan adam o evhama tebaî ve sathî bir nazar ile bakıyor. Onun için, müzahref olan içine nüfuz edemez... Fakat ne vakit râğbet ve kasd ve satın almak nazarıyla baksa; almaya değil, belki iltifat etmeye ve bakmaya tenezzül etmez!..

Evet şu kadar çirkin bir şeyi vicdan ve akıl muhal görüyor. Kalb dahi kabul etmez. İllâ ki müşagabe ile safsata edip herbir zerreye

hükemanın akıllarını ve hükkamın siyasetlerini verip, tâ herbir zerre ehavatıyla ittifak ve intizam mes'elesinde müşavere ve muhabere etsinler. Evet bu surette bir mesleği, insan değil hayvan dahi kabul etmez. Fakat ne çare, mesleğin lâzım-ı beyyini meslektendir. Şu meslek ise, bu suretten başka birşey ile tasvir edilmez. Evet bâtılın şe'ni şöyledir: Ne vakit tebaâ bir nazar ile bakılırsa, sıhhatine bir ihtimal verilir. Fakat im'an-ı nazar eyledikçe, ihtimal-i sıhhat bertaraf olur.

İşaret: Madde dedikleri şey ise; suret-i mütegayyire, hem de hareket-i zâile-i hâdiseden tecerrüd etmez. Demek hudûsu muhakkaktır. Feyâ acaba! Sâni'-i Vâcib-ül Vücud'un lâzıme-i zaruriye-i beyyinesi olan ezeliyeti zihinlerine sığdıramayan nasıl oldu da herbir cihetten ezeliyete münafî olan maddenin ezeliyetini zihinlerine sığdırabilirler? Hakikaten cây-ı taaccübdür... Evet insan düşündükçe, cemi' sıfat-ı kemaliye ile muttasıf olan Sâni'den istiğrab ve istinkâr ettikleri şu hayret-efza masnuatı tesadüf-ü amyâya ve hareket-i zerrata isnad ettikleri için, insanı insaniyetten pişman eder.

Telviḥ: Harekât-ı zerrattan husulü dava olunan kuvvet ve suretler, araziyetleri cihetiyle enva'daki mübayenet-i cevheriyeyi teşkil edemez. Araz cevher olamaz. Demek bütün enva'ın fasılları ve umum a'razın havass-ı mümeyyizeleri, adem-i sırttan muhtera'dırlar. Tenasül, teselsülde şerait-i âdiye-i itibariyedendir.

İşte delil-i ihtirâînin icmalî... Eğer açık olarak mufasssalan istersen Kur'anın firdevsine gir. Zira hiçbir ratb ve yabis yoktur ki; o tenezzühgâhta ya çiçek veya gonca halinde bulunmasın. Eğer ecel müsaid ve meşiet taalluk ve tevfiḳ refik olursa, elfaz-ı Kur'anîyenin esdafında şu bürhanı tezyin eden cevherleri, gelecek kütübde tafsil edilecektir. Muhakemat (123 - 126)

İŞARAT-ÜL İ'CAZDAN

DELİL-İ İHTİRAÎ:

Mezkûr âyetin Sâni'in vücud u vahdetine işaret eden delillerinden biri de, *الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ* cümlesiyle işaret ettiği "delil-i ihtiraî"dir. Delil-i ihtiraînin hülâsası şöyle izah edilebilir:

Cenab-ı Hak hususî eserlerine menşe' ve kendisine lââyık kemalâtına me'haz olmak üzere, her ferde ve her nev'e has ve müstakil bir vücud vermiştir. Ezel cihetine sonsuz olarak uzanıp giden hiçbir nev' yoktur. Çünkü bütün enva', imkândan vücub dairesine çıkmamışlardır. Ve teselsülün de bâtlı olduğu meydandadır. Ve âlemde görünen şu tegayyür ve tebeddül ile bir kısım eşyanın hudûsu, yani yeni vücuda geldiği de göz ile görünüyor. Bir kısmının da hudûsu, zaruret-i aklıye ile sabittir. Demek hiçbir şeyin ezeliyeti cihetine gidilemez.

Ve keza ilm-ül hayvanat ve ilm-ün nebatatta isbat edildiği gibi, enva'ın sayısı ikiyüz binden ziyadedir. Bu nev'ler için birer âdem ve birer evvel-baba lâzımdır. Bu evvel-babaların ve âdemlerin daire-i vücubda olmayıp ancak mümkünattan olduklarına nazaran, behemehal vasıtasız kudret-i İlahiyeden vücuda geldikleri zarurîdir. Çünkü bu nev'lerin teselsülü, yani sonsuz uzanıp gitmeleri bâtıldır. Ve bazı nev'lerin başka nev'lerden husule gelmeleri tevehhümü de bâtıldır. Çünkü iki nev'den doğan nev', alel'ekser ya akîmdir veya nesli inkıtaa uğrar. Tenasül ile bir silsilenin başı olamaz.

Hülâsa: Beşeriyet ve sair hayvanatın teşkil ettikleri silsilelerin mebdei en başta bir babada kesildiği gibi, en nihayeti de son bir oğulda kesilip bitecektir.

Evet şuursuz, ihtiyarsız, camid, basit olan esbab-ı tabiiyenin, bütün akılları hayrette bırakan o enva' silsilelerinin icadına kabiliyeti olduğu daire-i imkândan hariçtir. Ve keza kudret mu'cizelerinden birer nakş-ı garib ve birer san'at-ı acib taşıyan o

enva'ın ihtiva ettikleri efradın da ihtira' ve yaradılışlarını o esbaba isnad etmek, yalnız bir muhalin değil, muhalâtın en hurafesidir. Binaenaleyh o silsileleri teşkil eden enva' ile efrad, hudûs ve imkân lisaniyla, Hâlıklarının vücub-u vücuduna kat'î bir şehadetle şehadet ediyorlar.

S- Bütün silsilelerin Hâlık'ın vücub-u vücuduna kat'î şehadetleri gözönünde olduğu halde, bazı insanların madde ile maddenin hareketinin ezeliyeti cihetine zâhib olmakla dalaletle düştüklerinin esbabı nedendir?

C- Kasd ve dikkatle değil, sathî ve dikkatsiz bir nazarla, muhal ve bâtıla, mümkün nazarıyla bakılabilir. Meselâ:

Bir bayram akşamı, gökte ay ve hilâli arayanlar içinde ihtiyar bir zât da bulunur. Bu zât, gökteki hilâli görmek için bütün kasd ve dikkatiyle nazarını göğe tevcih edip hilâli araştırmakla meşgul iken, gözünün kirpiklerinden uzanan ve gözünün hadekası üzerine eğilen beyaz bir kıl nasılsa gözüne ilişir. O zât derhal "Hilâli gördüm" der. "İşte bu gördüğüm Ay'dır" diye hükmeder.

İşte sathî ve dikkatsiz nazarlar bu gibi hatalara düştükleri gibi, yüksek bir cevhere ve mükerrem bir mahiyete mâlik olan insan, kasdı ve dikkati ile daima hak ve hakikatı ararken, bazan sathî ve dikkatsiz bir nazarla bâtıla bakar. O bâtıl da ihtiyarsız, talebsiz, davetsiz fikrine gelir. Fikri de çar-nâçar alır saklar, yavaş yavaş kabul ve tasdikine de mazhar olur. Fakat onun o bâtılı kabul ve tasdiki, bütün hikmetlerin mercii olan nizam-ı âlemden gaflet etmesinden ve madde ile hareketinin ezeliyete zıd olduğuna körlük gösterdiğinden ileri gelmiştir ki, şu garib nakışları ve acib san'at eserlerini esbab-ı camideye isnad etmek mecburiyetiyle o dalaletlere düşmüşlerdir.

Hüseyin-i Cîsrî'nin dediği gibi, âsâr-ı medeniyetle müzeyyen ve bütün zînetlere müştemil bir eve giren bir adam, ev sahibini göremediğinden o zîneti, o esasatı, tesadüfe ve tabiata isnad etmeye mecbur olmuştur.

Kezalik nizam-ı âlemdeki bütün hikmetlerin, faidelerin tam bir ihtiyara ve şamil bir ilme ve kâmil bir kudrete yaptıkları şehadetten

gaflet eden gafiller, sathî nazarlarınca, tesir-i hakikîyi esbab-ı camideye vermeye mecbur kalmışlardır.

Ey arkadaş! Cenab-ı Hakk'ın pek ince âsâr-ı san'atından ve pek yüksek acaib-i kudretinden sarf-ı nazar ederek, yalnız tabiat denilen şu âsâr ve esbabdan, en zahir olan in'ikas ve irtisam keyfiyetine bak. Meselâ: Bir âyineyi semaya karşı tuttuğun zaman semayı irtifayıyla, nakışlarıyla, yıldızlarıyla celbedip âyinede in'ikas ve irtisam ettiren illet-i müessirenin, âyinenin yüzündeki hasiyet olduğuna kanaat hasıl edebilir misin? Hâşâ! Veyahut hakikatta bir emr-i vehmîden ibaret olan cazibe-i umumiyenin, Arz ile yıldızları şu boşlukta muntazam tahrik ve tedbirine illet-i müessire olarak telakki ve kabul edebilir misin? Hâşâ! Bunlar ancak şart ve sebep olabilirler, illet-i müessire olamazlar.

Hülâsa: İnsan sathî ve gayr-ı kasdî bir nazarla bâtil ve muhal bir şeye baktığı zaman, hakikî illetini bulamadığı takdirde, çar-nâçar sıhhatına veya inkârına kail olmakla kabul etmesi ihtimali vardır. Fakat talib ve müşteri sıfatıyla kasden ve bizzât dikkatle bakacak olursa, onların hikemiyat dedikleri o bâtil mes'elelerden hiçbirisini de kabul etmez. Ancak bütün siyasîlerin hikmetini ve hükemanın akıllarını zerrelere farzetmekle eblehane kabul eder. İşarat-ül İ'caz (88 - 90)

HUTBE-İ ŞAMİYE'NİN

İkinci Zeyli'nin İkinci Kısmı

Sure-i İhlas'ın Bir Remzi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ
الْمُرْسَلِينَ

.....

لَمْ يَلِدْ tevhid-i celale telmihtir. Şirkin enva'ını reddeder. Yani tegayyür veya tecezzi veya tenasül eden, ilah olamaz. Ukûl-ü aşere veya melaike veya İsa veya Üzeyr'in velediyetini dava eden şirkleri reddeder.

وَلَمْ يُولَدْ **isbat-ı ezeliyet** ile tevhiddir. Esbabperest, nücumperest, sanemperest, tabiatperestini şirkini reddeder. Yani **hâdis** veya bir asıldan **münfasıl** veya bir maddeden **mütevellid** olan ilah olamaz.

Hutbe-i Şamiye (133 - 136)

Vahdaniyet sıfatı

Birlik, yalnız başına olmak, benzeri olmamak; çoğalmaktan, parçalara ayrılmaktan ve eksilmekten beri bulunmak gibi manaları ifade eden bir sıfattır. Bu sıfatları taşıyana "Vahid" denir ki, gerçekte var olan, parçalara bölünmekten ve cüzlerin bir araya gelerek toplanmasından beri bulunan zat demektir.

Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsustur. Onun için denir ki, Yüce Allah zatında, ulûhiyetinde, mabudiyetinde ve diğer bütün sıfatlarında birdir. Ortaktan, eşi ve benzeri bulunmaktan beridir. Kendisinde artmak, eksilmek, cüzlere ayrılmak, başka şeylerle birleşmek gibi haller asla bulunmaz. İlm.17

(DERS 1)

OTUZÜÇÜNCÜ SÖZ

ALTINCI PENCERE

انَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاختِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي
تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَاحِيَا
بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ
الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Şu âyet, vücub ve vahdeti gösterdiği gibi, bir ism-i a'zamı gösteren gayet büyük bir penceredir.

İşte şu âyetin hülâsat-ül hülâsası şudur ki: Kâinatın ulvî ve süflî tabakatındaki bütün âlemler ayrı ayrı lisanla birtek neticeyi, yani birtek Sâni'-i Hakîm'in rububiyetini gösteriyorlar. **Şöyle ki:**

Nasıl göklerde (hattâ Kozmoğrafyanın itirafıyla dahi) gayet büyük neticeler için gayet muntazam hareketler, bir Kadîr-i Zülcelal'in vücud ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Öyle de: Zeminde bilmüşahede (hattâ Coğrafyanın şehadetiyle ve ikrarıyla) gayet büyük maslahatlar için mevsimlerdeki gibi gayet muntazam tahavvülâtlar dahi, aynı o Kadîr-i Zülcelal'in vücub ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem nasıl berr'de ve bahr'de kemal-i rahmet ile rızıkları verilen ve kemal-i hikmet ile muhtelif şekiller giydirilen ve kemal-i rububiyetle türlü türlü duygularla teçhiz edilen bütün hayvanat, birer birer yine o Kadîr-i Zülcelal'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla gayet geniş bir mikyasta azamet-i uluhiyetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Öyle de: Bağlardaki muntazam nebatat ve nebatatın gösterdikleri müzeyyen çiçekler ve çiçeklerin gösterdikleri mevsun meyveler ve meyvelerin gösterdikleri müzeyyen nakışlar, birer birer yine o Sâni'-i Hakîm'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret etmekle beraber külliyetleriyle gayet şaşaalı bir surette cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem nasıl cevvi semadaki bulutlardan mühim hikmetler ve gayeler ve lüzumlu faideler ve semereler için tavzif edilen ve gönderilen katreler, katreler adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in vücubunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Öyle de: Zemindeki bütün dağların ve dağlar içindeki madenlerin ayrı ayrı hasiyetleriyle beraber ayrı ayrı maslahatlar için ihzar ve iddiharları, dağ metanetinde bir kuvvetle yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem nasıl sahralarda ve dağlardaki küçük küçük tepelerin türlü türlü muntazam çiçeklerle süslenmeleri, herbiri bir Sâni'-i Hakîm'in vücubuna şehadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla haşmet-i saltanatını ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Öyle de: Bütün otlarda ve ağaçlardaki bütün yaprakların türlü türlü eşkâl-i muntazamaları ve ayrı ayrı vaziyetleri ve cezbekârane

mevzun hareketleri, yapraklar adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem nasıl bütün ecsam-ı nâmiyede, büyümek zamanında muntazaman hareketleri ve türlü türlü âlât ile teşhizleri ve çeşit çeşit meyvelere şuurkârane teveccühleri, herbiri ferden-ferda yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şehadet ve vahdetine işaret eder. Ve heyet-i mecmuasıyla gayet büyük bir mikyasta ihata-i kudretini ve şümul-ü hikmetini ve cemal-i san'atını ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Öyle de: Bütün hayvanî cesedlerde kemal-i hikmetle nefislerini, ruhlarını yerleştirmek, türlü türlü cihazat ile kemal-i intizam ile teslih etmek, türlü türlü hizmetlerde kemal-i hikmetle göndermek, hayvanat adedince belki cihazatları sayısınca yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve vahdetine şehadet ve işaret ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla gayet parlak bir surette cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem nasıl bütün kalblere, insan ise her nevi ulûm ve hakikatları bildiren, hayvan ise her nevi hacetlerinin tedarikini öğreten bütün ilhamat-ı gaybiye, bir Rabb-ı Rahîm'in vücudunu ihsas eder ve rububiyetine işaret eder.

Öyle de: Gözlere kâinat bostanındaki manevî çiçekleri toplayan şuaat-ı ayniye gibi zahirî ve bâtınî bütün duyguların, ayrı ayrı âlemlere herbiri birer anahtar olmaları, yine o Sâni'-i Hakîm, o Fâtır-ı Alîm, o Hâlık-ı Rahîm, o Rezzak-ı Kerim'in vücub-u vücudunu ve vahdet ve ehadiyetini ve kemal-i rububiyetini güneş gibi gösterir.

İşte şu yukarıda geçen oniki ayrı ayrı pencerelerden, oniki vecihten bir pencere-i a'zam açılıyor ki; oniki renkli bir ziya-yı hakikat ile Cenab-ı Hakk'ın ehadiyetini ve vahdaniyetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. S.657

(DERS 2)

OTUZÜÇÜNCÜ SÖZ

YİRMİYEDİNCİ PENCERE

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

Kâinata, « **esbab** ve **müsebbebat** » görünen eşyaya bakıyoruz, ve görüyoruz ki:

En âlâ bir **sebeb**, en âdi bir **müsebbebe** kuvveti yetmiyor.

Demek **esbab** bir perdedir. **Müsebbepleri** yapan başkadır.

(1. hakikat)

(**müsebbebdeki hârika san'at** ve **tezyinatın**, esbabı azletmesi.)

Meselâ; hadsiz masnûattan yalnız cüz'î bir misâl olarak insan başı içinde bir hardal küçüklüğünde bir yerde yerleştirilen **kuvve-i hâfızaya** bakıyoruz.

Görüyoruz ki: Öyle bir câmi' **kitap**, belki **kütübhane** hükmündedir ki, bütün sergüzeşt-i hayatı, içinde karıştırılmaksızın yazılıyor.

Acaba şu **mû'cize-i kudrete** hangi **sebeb** gösterilebilir! Telâfif-i dimağiye mi? Basit, şuursuz hüceyrat zerrelere mi! Tesadüf rüzgârları mı!

Halbuki o mu'cize-i **san'at**, öyle bir zâtın **san'atı** olabilir ki; beşerin Haşirde neşredilecek büyük defter-i a'mâlinde muhasebe vaktinde hatıra getirilecek ve işlediği her fiilleri yazıldığını bildirmek için bir küçük sened istinsah edip, yazıp aklının eline verecek bir Sâni-i Hakîm'in **san'atı** olabilir.

İşte beşerin **kuvve-i hâfızasına** misâl olarak bütün **yumurtaları, çekirdekleri, tohumları** kıyas et ve bu câmi' küçücük mu'cizelere, sâir **müsebbebatı** da kıyas et.

Çünkü; hangi **müsebbebe** ve **masnûa** baksan, o derece hârika bir **san'at** var ki, değil onun âdi, basit **sebebi**, belki bütün **esbab** toplansa, ona karşı izhar-ı acz edecekler.

Meselâ: Büyük bir **sebeb** zannedilen güneşi; ihtiyarlı, şuurlu farz ederek ona denilse: «Bir **sineğin** vücudunu yapabilir misin?» Elbette diyecek ki: «Hâlıkımın ihsânı ile dükkânımda ziya, renkler, hararet çok. Fakat sineğin vücudunda **göz, kulak, hayat** gibi öyle şeyler var ki, ne benim dükkânımda bulunur ve ne de benim iktidarım dâhilindedir.»

(2. hakikat)

Hem nasılkı **müsebbebdeki hârika san'at** ve **tezyinat**, esbabı azledip Müsebbib-ül Esbâb olan Vâcib-ül Vücut'a işaret ederek, **وَاللّٰهُ يَرْجِعُ الْأَمْرَ إِلَيْهِ** sırımca: Ona teslim-i umûr eder.

Öyle de: **Müsebbebata takılan neticeler, gayeler, faideler:** Bilbedâhe perde-i esbab arkasında bir Rabb-ı Kerim'in, bir Hakîm-i Rahîm'in işleri olduğunu gösterir.

Çünkü; şuursuz **esbab**, elbette bir **gayeyi** düşünüp çalışmaz. Halbuki görüyoruz: Vücuda gelen her mahluk, bir **gaye** değil, belki çok **gayeleri**, çok **faideleri**, çok **hikmetleri** tâkib ederek vücuda geliyor. Demek bir Rabb-ı Hakîm ve Kerîm, o şeyleri yapıp gönderiyor. O **faideleri** onlara gaye-i vücut yapıyor.

Meselâ, yağmur geliyor. Yağmuru zâhiren intac eden **esbab**; hayvanatı düşünüp, onlara acıyıp merhamet etmekten ne kadar uzak olduğu mâlûmdur. Demek hayvanatı halkeden ve rızıklarını taahhüd eden bir Hâlık-ı Rahîm'in hikmetiyle imdada gönderiliyor. Hattâ yağmura, «**rahmet**» deniliyor. Çünkü çok âsâr-ı rahmet ve faideleri tâzammun ettiğinden, güya yağmur şeklinde rahmet tecessüm etmiş, takattur etmiş, katre katre geliyor.

(3. hakikat)

Hem bütün mahlukatın yüzüne tebessüm eden bütün **zînetli** nebâtat ve hayvanattaki **tezyinat** ve **gösterişler**, bilbedâhe perde-

i gayb arkasında bu süslü ve güzel san'atlar ile kendini tanıttırmak ve sevdirmek ve bildirmek isteyen bir Zât-ı Zülcelâl'in vücub-u vücuduna ve vahdetine delâlet ederler.

Demek eşyadaki **süslü** vaziyetler, **gösterişli** keyfiyetler, tanıttırmak ve sevdirmek sıfatlarına kat'iyen delâlet eder. Sevdirmek ve tanıttırmak sıfatları ise, bilbedâhe Vedûd, Mâruf bir Sâni-i Kadîr'in vücub-u vücuduna ve vahdetine şehadet eder.

Elhasıl: Sebeb, gâyet âdi, âciz ve ona isnad edilen **müsebbeb** ise, gâyet **san'atlı** ve **kıymetli** olduğundan, sebebi azleder.

Hem **müsebbebin gayesi, faidesi** dahi, câhil ve câmid olan esbabı ortadan atar, bir Sâni-i Hakîm'in eline teslim eder.

Hem **müsebbebin** yüzündeki **tezyinat** ve **meharetler**, kendi kudretini zîşuurlara bildirmek isteyen ve kendini sevdirmek arzu eden bir Sâni'-i Hakîm'e işaret eder.

Ey **esbab-perest** bîçâre! Bu **üç mühim hakikatı** ne ile îzah edebilirsin? Sen nasıl kendini kandırabilirsin? Aklın varsa, **esbab** perdesini yırt. «Vahdehû lâ şerîke leh» de, hadsiz evhamdan kurtul.

(DERS 3)**OTUZÜÇÜNCÜ SÖZ****YİRMİBİRİNCİ PENCERE**

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Şu kâinatın lâmbası olan **güneş**, kâinat Sâni'inin **vücuduna** ve **vahdaniyetine** güneş gibi parlak ve nurani bir penceredir.

(oniki seyyare)

Evet, manzume-i şemsiye denilen küremizle beraber **oniki seyyare**;

1. cirmeleri küçüklük-büyüklik itibariyle pekçok muhtelif
2. ve mevkileri uzaklık-yakınlık noktasında pekçok mütefavit
3. ve sür'at-i hareketleri çok mütenevvi'

olduğu halde

1. kemal-i intizam ve hikmet ile
2. ve kemal-i mizan ile
3. ve bir sâniye kadar şaşırmayarak hareketleri ve deveranları
4. ve güneş ile, cazibe kanunu tabir edilen bir kanun-u İlahî ile bağlanmaları, yani onlar imamlarına iktidaları;

büyük bir mikyasta bir **azamet-i kudret-i İlahiyeyi** ve **vahdaniyet-i Rabbaniyeyi** gösterir.

(azamet-i kudret-i İlahiyeyi)

Çünkü o camid cirmeleri, o şuursuz büyük kütleleri, nihayet derecede intizam ve mizan-ı hikmet içinde muhtelif şekillerde ve muhtelif mesafelerde ve muhtelif hareketlerde döndürmek, istihdam etmek, ne derece bir **kudreti** ve bir **hikmeti** isbat ettiğini kıyas et.

(vahdaniyet-i Rabbaniyeyi)

Bu büyük ve ağır işe zerre mikdar tesadüf karışsa, öyle bir patlayış verecek ki, kâinatı dağıtacak. Çünkü bir dakika, tesadüf birisini tevkif etse, mihverinden çıkmasına sebebiyet verir, başkaları ile müsademe etmesine yol açar. Küre-i Arzdan bin defa büyük cirmelerle müsademenin ne derece dehşetli olduğunu kıyas edebilirsin.

(Arz)

Manzume-i Şemsiyenin yani şemsin me'mumları ve meyveleri olan oniki seyyarenin acaibini ilm-i muhit-i İlahîye havale edip, yalnız gözümüzün önünde seyyaremiz bulunan **arza** bakıyoruz, görüyoruz ki:

Bu **seyyaremiz**, bir **azamet-i şevket-i rububiyeti** ve **haşmet-i saltanat-ı uluhiyeti** ve **kemal-i rahmet ve hikmeti** gösterir bir surette

- Güneşin etrafında, emr-i Rabbanî ile (Üçüncü Mektub'da beyan edildiği gibi) pek büyük bir hizmet için bir uzun **seyr ü seyahat** ona ettiriliyor.
- Bir **sefine-i Rabbaniye** olarak acaib-i masnuat-ı İlahiye ile doldurulmuş ve zîşuur ibadullaha seyrangâh gibi bir **mesken-i seyyar** vaziyeti verilmiş.
- Ve evkat ve hesabı bildirecek saat akrebi gibi **Kamer** dahi dakik hesaplarla, azîm hikmetlerle ona takılmış ve o Kamer'e başka menzillerde ayrı **seyr ü seyahat** verilmiş.

İşte bu mübarek **seyyaremizin** şu halleri, küre-i arz kuvvetinde bir şehadetle, bir Kadîr-i Mutlak'ın **vücub-u vücudunu** ve **vahdetini** isbat eder.

Madem şu **seyyaremiz** böyledir, manzume-i şemsiyeyi ona kıyas edebilirsin.

(Şems)

Hem **şemse** kendi mihveri üstünde cazibe denilen manevî ipleri yumak yaptırmak için dolap ve çıkırık hükmünde olan **güneşi**, bir Kadîr-i Zülcelal'in emriyle döndürüp, o seyyaratı o manevî iplerle bağlayıp tanzim etmek ve güneşi bütün seyyaratıyla sâniyede beş

saatlik bir mesafeyi kestirecek kadar bir sür'atle, bir tahmine göre "Herkül Burcu" tarafına veya Şems-üş Şumus canibine sevk etmek, elbette ezel ve ebed sultanı olan Zât-ı Zülcelal'in **kudretiyle** ve **emriyledir**. Güya haşmet-i rububiyetini göstermek için, bu emirber neferleri hükmünde olan manzume-i şemsiye ordusu ile bir manevra yaptırır.

Ey kozmoğrafyacı efendi!
 Hangi tesadüf bu işlere karışabilir?
 Hangi esbabın eli buna ulaşabilir?
 Hangi kuvvet buna yanaşabilir?
 Haydi sen söyle...

Hiç böyle bir Sultan-ı Zülcelal, aczini gösterip mülküne başkasını karıştırır mı?

Bahusus kâinatın meyvesi, neticesi, gayesi, hülâsası olan zîhayatları, başka ellere verir mi?

Başkasını müdahale ettirir mi?

Bahusus o meyvelerin en câmii ve o neticelerin en mükemmeli ve zeminin halifesi ve o sultanın âyinedar bir misafiri olan insanları başıboş bırakır mı?

Ve onları tabiata ve tesadüfe havale edip haşmet-i saltanatını hiçe indirir mi, kemal-i hikmetini sukut ettirir mi?

YİRMİİKİNCİ PENCERE

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مَهَادًا وَ الْجِبَالَ أَوْتَادًا وَ خَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا
 فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
 أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مَهَادًا

Küre-i Arz bir kafadır ki, yüzbin agzı vardır.

Herbir ağzında, yüzbin lisanı vardır.

Her lisanında, yüzbin **bürhanı** var ki; herbiri çok cihetle Vâcib-ül Vücud, Vâhid-i Ehad, herşeye kadîr, herşeye alîm bir Zât-ı Zülcelal'in **vücub-u vücuduna** ve **vahdetine** ve **evsaf-ı kudsiyesine** ve **esma-i hüsnasına** şahadet ederler.

Evet **arzin** evvel-i hilkatına bakıyoruz ki: Mayi haline gelen bir madde-i seyyaleden taş ve taştan toprak hakedilmiş. Mayi kalsaydı, kabil-i sükna olmazdı. O mayi taş olduktan sonra, demir gibi sert olsa idi kabil-i istifade olmazdı.

Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin hacetlerini gören bir Sâni'-i Hakîm'in hikmetidir.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

Sonra tabaka-i turabiye, **dağlar direği** üzerine atılmış,

- tâ içindeki dâhilî inkılablardan gelen zelzeleler, dağlarla teneffüs edip, zemini hareketinden ve vazifesinden şaşırtmasın.
- Hem denizin istilâsından toprağı kurtarsın.
- Hem zîhayatların levazımat-ı hayatiyesine birer hazine olsun.
- Hem havayı tarasın, gazat-ı muzırradan tasfiye etsin, tâ teneffüse kabil olsun.
- Hem suları biriktirip iddihar etsin.
- Hem zîhayata lâzım olan sair madenlere menşe' ve medar olsun.

İşte bu vaziyet bir Kadîr-i Mutlak ve bir Hakîm-i Rahîm'in **vücub-u vücuduna** ve **vahdetine** gayet kat'î ve kuvvetli şahadet eder.

Ey coğrafyacı efendi! Bunu ne ile izah edersin? Hangi tesadüf şu acaib-i masnuat ile dolu sefine-i Rabbanîyeyi bir meşher-i acaib yaparak yirmidörtbin sene bir mesafede, bir senede sür'atle çevirip, onun yüzünde dizilmiş eşyadan hiçbir şey düşürmesin?

فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ

Hem zeminin yüzündeki **acib san'atlara bak!** Anasırlar, ne derece hikmetle tavzif edilmişler. Bir Kadîr-i Hakîm'in emriyle zemin yüzündeki Rahman misafirlerine nasıl güzel bakıyorlar, hizmetlerine koşuyorlar.

Hem acib ve garib san'atlar içinde rengârenk acib hikmetli zemin yüzünün sîmasındaki bu **nakışlı çizgilere bak!** Nasıl sekenelerine enhar ve çayları, deniz ve ırmakları, dağ ve tepeleri, ayrı ayrı mahluklarına ve ibadına lââyık birer mesken ve vesait-i nakliye yapmış.

كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

Sonra yüzbinler ecnas-ı nebatat ve enva'-ı hayvanatıyla kemal-i hikmet ve intizam ile doldurup **hayat vererek** şenlendirmek, vakit-bevakit muntazaman **mevt ile terhis** ederek boşaltıp yine muntazaman "Ba'sü ba'de-l mevt" suretinde doldurmak; bir Kadîr-i Zülcelal'in ve bir Hakîm-i Zülkema'l'in vücub-u vücuduna ve vahdetine yüzbinler lisanlarla şehadet ederler.

Elhasıl: Yüzü, acaib-i san'ata bir meşher ve garaib-i mahlukata bir mahşer ve kafil-i mevcudata bir memur ve sufû-u ibadına bir mescid ve makarr olan zemin; bütün kâinatın kalbi hükmünde olduğundan, kâinat kadar nur-u vahdaniyeti gösterir.

İşte ey coğrafyacı efendi! Bu zemin kafası yüzbin ağız, herbirinde yüzbin lisan ile Allah'ı tanıttırsa ve sen Onu tanımazsan, başını tabiat bataklığına soksan, derece-i kabahatını düşün. Ne derece dehşetli bir cezaya seni müstehak eder, bil, ayıl ve başını bataklıktan çıkar. **آمَنْتُ بِاللَّهِ الَّذِي يَدُهُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** de.

Muhalefetül il havadis sıfatı

Sonradan var olmuş şeylerden ayrı olmak sıfatıdır. Yüce Allah havadise (sonradan var olan şeylere) aykırı ve muhalif bulunmak sıfatı ile vasıflanmıştır. Çünkü Allahü Teala yaratılmış şeylerden hiçbirine hiçbir yönden benzemez, hepsine muhaliftir. Hatırlara gelen her şeyden Allahü Teala mutlak surette başkadır. ilm.16

(DERS 1)

OTUZUNCU LEMA

ALTINCI NÜKTE

Birinci Şua

Bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelal'i Kayyum'dur. Yani bizâtihi kaimdir, daimdir, bâkidir. Bütün eşya onunla kaimdir, devam eder ve vücudda kalır, beka bulur. Eğer kâinattan bir dakikacık olsun o nisbet-i kayyumiyet kesilse, kâinat mahvolur.

Hem o Zât-ı Zülcelal'in kayyumiyetiyle beraber Kur'an-ı Azîmüşşan'da ferman ettiği gibi *لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ* dür. **Yani ne zâtında, ne sıfâtında, ne ef'alinde naziri yoktur, misli olmaz, şebihî yoktur, şeriki olmaz.**

Evet bütün kâinatı bütün şuunatıyla ve keyfiyatıyla kabza-i rububiyetinde tutup, bir hane ve bir saray hükmünde kemal-i intizam ile tedbir ve idare ve terbiye eden **bir Zât-ı Akdes'e misil ve mesîl ve şerik ve şebih olmaz, muhaldır.**

- Evet bir zât ki, ona yıldızların icadı zerreler kadar kolay gele..
- ve en büyük şey en küçük şey gibi kudretine müsahhar ola..
- ve hiçbir şey hiçbir şeye, hiçbir fiil hiçbir fiile mani olmaya..
- ve hadsiz efrad, bir ferd gibi nazarında hazır ola..
- ve bütün sesleri birden işite..
- ve umumun hadsiz hacatını birden yapabile..
- ve kâinatın mevcudatındaki bütün intizamât ve mizanların şهادetiyle hiçbir şey, hiçbir hal, daire-i meşiet ve iradesinden hariç olmaya..
- ve hiçbir mekânda olmadığı halde, herbir yerde ve herbir mekânda kudretiyle, ilmiyle hazır ola..
- ve herşey ondan nihayet derecede uzak olduğu halde, o ise herşeye nihayet derecede yakın olabilen **bir Zât-ı Hayy-u Kayyum-u Zülcelal'in elbette hiçbir cihetle misli, naziri, şeriki, veziri, zıddı, niddi olmaz ve olması muhaldir.**

Yalnız mesel ve temsil suretinde şununat-ı kudsiyesine bakılabilir. Risale-i Nur'daki bütün temsilât ve teşbihât, bu mesel ve temsil nev'indendirler.

İşte böyle **misilsiz ve Vâcib-ül Vücut ve maddeden mücerred ve mekândan münezze ve tecezzisi ve inkısamı her cihetle muhal ve tegayyür ve tebeddülü mümteni ve ihtiyaç ve aczi imkân haricinde olan bir Zât-ı Akdes'in** kâinat safahatında ve tabakat-ı mevcudatında tecelli eden bir kısım cilvelerini **ayn-ı Zât-ı Akdes tevehhüm ederek** bir kısım mahlukatına **uluhiyetin ahkâmını veren** ehl-i dalalet insanların bir kısmı, o Zât-ı Zülcelal'in bazı eserlerini **tabiata isnad** etmişler.

Halbuki Risale-i Nur'un müteaddid yerlerinde kat'î bürhanlarla isbat edilmiş ki:

Tabiat bir san'at-ı İlahiyedir, Sâni' olmaz..
 bir kitabet-i Rabbaniyedir, kâtib olmaz..
 bir nakıştır, nakkaş olamaz..
 bir defterdir, defterdar olmaz..
 bir kanundur, kudret olmaz..
 bir mistardır, masdar olmaz..
 bir kabildir, münfail olur; fâil olmaz..

bir nizamdır, nâzım olamaz..
bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz.

Farz-ı muhal olarak en küçük bir zîhayat mahluk tabiata havale edilse, "bunu yap" denilse; Risale-i Nur'un çok yerlerinde kat'î bürhanlarla isbat edildiği gibi, o küçük zîhayatın âzaları ve cihazatları adedince kalıplar, belki makineler bulundurmak gerektir; tâ ki, tabiat o işi görebilsin. Lem'alar (341 - 342)

YİRMİBEŞİNCİ SÖZ

Meselâ: لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

Kesretli tabaka olan avam tabakasının şundan hisse-i fehmi:

"Cenab-ı Hak, peder ve veleden ve akrandan ve zevceden münezzehtir."

Daha mutavassıt bir tabaka, şundan "İsa Aleyhisselâm'ın ve melaikelerin ve tevellüde mazhar şeylerin uluhiyetini nefyetmektir." Çünkü muhal bir şeyi nefyetmek, zahiren faidesiz olduğundan belâgatta medar-ı faide olacak bir lâzım-ı hüküm murad olunur.

İşte cismaniyete mahsus veled ve vâlidî nefyetmekten murad ise, veled ve vâlidî ve küfvü bulunanların, nefy-i uluhiyetleridir ve mabud olmaya lââyık olmadıklarını göstermektir. Şu sırdandır ki, Sure-i İhlas herkese, hem her vakit faide verebilir.

Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak mevcudata karşı tevlid ve tevellüdü işmam edecek bütün rabitalardan münezzehtir. Şerik ve muinden ve hemcinsten müberradır. Belki mevcudata karşı nisbeti, Hallakıyettir. "Emr-i kün feyekûn" ile, irade-i ezeliyesiyle, ihtiyarıyla icad eder. İcabî ve ızdırarî ve sudûr-u gayr-ı ihtiyarî gibi münafî-i kemal herbir rabitadan münezzehtir."

Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak ezelîdir, ebedîdir, evvel ve âhirdir. Hiçbir cihette ne zâtında, ne

sıfâtında, ne ef'alinde naziri, küfvü, şebihî, misli, misali, mesîlî yoktur."

Yalnız ef'alinde, şuununda teşbihî ifade eden mesel var: **وَلِلَّهِ**
الْمَثَلُ الْأَعْلَى Bu tabakata; ârifin tabakası, ehl-i aşk tabakası, sıddıkîn
tabakası gibi ayrı ayrı hisse sahiblerini kıyas edebilirsin. Sözler (412

(DERS 2)

ONDÖRDÜNCÜ LEMA

İKİNCİ MAKAM

BEŞİNCİ SİR

Bir hadîs-i şerifte vârid olmuş ki: **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَةٍ**

الرَّحْمَنِ-ev kema kal- Bu hadîs-i şerifi, bir kısım ehl-i tarîkat, **akaid-i imaniyeye** münasib düşmeyen acib bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın **sîma-yı manevîsine bir suret-i Rahman** nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarîkatın bir kısm-ı ekserinde sekr ve ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, hakikata muhalif telakkilerinde belki mazurdurlar. Fakat, akli başında olanlar, fikren onların **esas-ı akaide münafi** olan manalarını kabul edemez. Etse hata eder.

Evet bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerrati muntazam memurlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlahî'nin **şeriki, naziri, zıddı, niddi** olmadığı gibi, **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ** sırrıyla **sureti, misli, misali, şebih**i dahi olamaz. **هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ**

Fakat, **وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ** sırrıyla, mesel ve temsil ile, şuunatına ve sıfât ve esmasına bakılır. Demek mesel ve temsil, şuunat nokta-i nazarında vardır.

Şu mezkûr hadîs-i şerifin çok makasından birisi şudur ki: *İnsan, ism-i Rahman'ı tamamiyle gösterir bir surettedir.*

Evet sâbıkan beyan ettiğimiz gibi,

- kâinatın sîmasında binbir ismin şualarından tezahür eden ism-i Rahman göründüğü gibi,

- zemin yüzünün sîmasında rububiyet-i mutlaka-i İlahiyenin hadsiz cilveleriyle tezahür eden ism-i Rahman gösterildiği gibi,
- insanın suret-i câmiasında küçük bir mikyasta zeminin sîması ve kâinatın sîması gibi yine o ism-i Rahman'ın cilve-i etemmini gösterir demektir.

Hem işaretir ki: Zât-ı Rahmanurrahîm'in delilleri ve âyineleri olan zîhayat ve insan gibi mazharlar, o kadar o Zât-ı Vâcib-ül Vücut'a delaletleri kat'î ve vâzıh ve zahirdir ki, Güneş'in timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delaletinin vuzuhuna işaretten "**O âyine Güneş'tir**" denildiği gibi, "**İnsanda suret-i Rahman var**" vuzuh-u delaletine ve kemal-i münasebetine işaretten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i Vahdet-ül Vücut'un mutedil kısmı "Lâ Mevcude illâ Hu" bu sırra binaen, bu delaletin vuzuhuna ve bu münasebetin kemaline bir ünvan olarak demişler. L. 100

İŞARAT-ÜL İ'CAZDAN

Dördüncüsü: İnsan bir şeyin ahvalini muhakeme ettiği zaman, o şeyin rabitalarını, esbabını, esaslarını evvelâ kendi nefsinde, sonra ebna-yı cinsinde, sonra etraftaki mümkünatta taharri eder. Hattâ hiçbir suretle **mümkinata müşabeheti olmayan** Cenab-ı Hakk'ı düşünecek olursa, kuvve-i vahimesi ile bir **insanın mekayisini, esasatını, ahvalini mikyas yaparak** Cenab-ı Hakk'ı düşünmeye başlar. Halbuki **Cenab-ı Hakk'a bu gibi mikyaslar ile bakılamaz. Zira sıfâtı inhisar altında değildir.**

Yedincisi: Beşerin zihni ve fikri, Cenab-ı Hakk'ın azametinde bir **mikyas**, kemalâtına bir **mizan**, evsafının muhakemesine bir **vasıta** bulmak vüs'atında değildir. Ancak cemi' masnuatından ve mecmu-u âsârından ve bütün ef'alinden tahassül ve tecelli eden bir vecihle bakılabilir. Evet zerre mir'at olur, fakat **mikyas** olamaz.

Bu mes'elelerden tebarüz ettiği vecihle, **Cenab-ı Hakk'ın mümkünata kıyas edilmesi ve mümkünatın onun şuunatına mikyas yapılması**, en büyük cehalet ve hamakattır. Çünkü aralarındaki fark, yerden göğe kadardır.

Evet **vâcibi mümkinine kıyas etmekten**, pek garib ve gülünç şeyler çıkar.

Meselâ: Ehl-i tabiat, o aldatıcı kıyas ile, tesir-i hakikîyi esbaba;

Ehl-i İtizal, halk-ı ef'ali abde;

Mecusiler, şerri ikinci bir hâlîka isnad etmeye mecbur olmuşlardır. Güya zu'mılarınca Cenab-ı Hak, azamet-i kibriya ve tenezzühü dolayısıyla, bu gibi hasis ve çirkin şeylere tenezzül etmez. Demek akılları vehimlerine esir olanlar, bu gibi gülünç şeyleri doğururlar. İ. 76

DÖRDÜNCÜ ŞUA

ONUN KUDSÎ CEMALİ, **MÜMKİNATIN VE MAHLUKATIN**
HÜSÜNLERİNE BENZEMEZ

Dördüncü Nokta: Nasılki cesed ruha dayanır, ayakta durur, hayatlanır ve lafız manaya bakar, ona göre nurlanır ve suret hakikata istinad eder, ondan kıymet alır. Aynen öyle de; bu maddî ve cismanî olan âlem-i şehadet dahi bir ceseddir, bir lafızdır, bir surettir; âlem-i gaybın perdesi arkasındaki esma-i İlahiyeye dayanır, hayatlanır, istinad eder, can alır, ona bakar, güzelleşir. Bütün maddî güzellikler, kendi hakikatlarının ve manalarının manevî güzelliklerinden ileri geliyor. Ve hakikatları ise, esma-i İlahiyeden feyz alırlar ve onların bir nevi gölgeleridir. Ve bu hakikat, Risale-i Nur'da kat'î isbat edilmiştir.

Demek bu kâinatta bulunan bütün güzelliklerin enva'ı ve çeşitleri, âlem-i gayb arkasında tecelli eden ve kusurdan mukaddes, maddeden mücerred bir cemalin esma vasıtasıyla cilveleri ve işaretleri ve emaratlarıdır.

Fakat nasılki **Vâcib-ül Vücut'un Zât-ı Akdesi**, başkalara **hiç bir cihette benzemez ve sıfatları mümkünatın sıfatlarından hadsiz derece yüksektir.**

Öyle de, **onun kudsî cemali, mümkünatın ve mahlukatın hüsünlerine benzemez**, hadsiz derecede daha âlîdir.

Evet koca Cennet bütün hüsn ü cemaliyle bir cilvesi bulunan ve bir saat müşahedesı ehl-i Cennet'e, Cennet'i unutturan bir cema-i sermedî, elbette **nihayeti** ve **şebîhi** ve **naziri** ve **misli** olamaz.

Malûmdur ki; herşeyin hüsnü, kendine göredir, hem binler tarzda bulunur ve nevilerin ihtilafı gibi güzellikleri de ayrı ayrıdır.

Meselâ; göz ile hissedilen bir güzellik, kulak ile hissedilen bir hüsn bir olmaması ve akıl ile fehmedilen bir hüsn-ü aklî, ağız ile zevkedilen bir hüsn-ü taam bir olmadığı gibi.. kalb, ruh vesair zahirî ve bâtinî duyguların istihsan ettikleri ve güzel hissettikleri güzellikler, onların ihtilafı gibi muhtelifdir.

Meselâ: İmanın güzelliği ve hakikatın güzelliği ve nurun hüsnü ve çiçeğin hüsnü ve ruhun cemali ve suretin cemali ve şefkatin güzelliği ve adaletin güzelliği ve merhametin hüsnü ve hikmetin hüsnü ayrı ayrı oldukları gibi, Cemil-i Zülcelal'in nihayet derecede güzel olan esma-i hüsnasının güzellikleri dahi ayrı ayrı olduğundan, mevcudatta bulunan hüsnler ayrı ayrı düşmüş.

Eğer **Cemil-i Zülcelal'in** esmasındaki **hüsünlerin** mevcudat âyinelerinde bir cilvesini müşahade etmek istersen, zeminin yüzünü bir küçük bahçe gibi temaşa edecek bir geniş, hayalî göz ile bak ve hem bil ki: **Rahmaniyet**, **rahîmiyet**, **hakîmiyet**, **âdiliyet** gibi tabirler, Cenab-ı Hakk'ın hem **isim**, hem **fiil**, hem **sıfat**, hem **şe'nlerine** işaret ederler.

İşte başta insan olarak bütün hayvanatın muntazaman bir perde-i gaybdan gelen erzaklarına bak, **rahmaniyet-i İlahiyenin cemaîni** gör.

Hem bütün yavruların mu'cizane işelerine ve başları üstünde ve annelerinin sinelerinde asılmış tatlı, safi, âb-ı kevser gibi iki tulumbacık süte temaşa eyle, **rahîmiyet-i Rabbaniyenin cazibedar cemaîni** gör.

Hem bütün kâinatı enva'ıyla beraber bir kitab-ı kebir-i hikmet ve öyle bir kitab ki; her harfi yüz kelime, her kelimesi yüzer satır, her satırı bin bab, her babı binler küçük kitab hükmüne getiren **hakîmiyet-i İlahiyenin cemaî-i bîmisaline** bak, gör.

Hem kâinatı bütün mevcudatıyla mizanı altına alan ve bütün ecram-ı ulviye ve süfliyenin müvazenelerini idame ettiren ve güzelliğin en mühim bir esası olan tenasübü veren ve her şeye en güzel vaziyeti verdiren ve her zîhayata hakk-ı hayatı verip ihkak-ı hak eden ve mütecavizleri durduran ve cezalandıran bir **âdiliyetin** haşmetli **güzelliğine** bak gör.

Hem insanın geçmiş tarihçe-i hayatını, buğday tanesi küçüklüğündeki kuvve-i hâfızasında ve her nebat ve ağacın gelecek tarihçe-i hayat-ı sâniyesini çekirdeğinde yazmasına ve her zîhayatın muhafazasına lüzumu bulunan âlât ve cihazata, meselâ arının kanatçıklarına ve zehirli iğnesine ve dikenli çiçeklerin süngücüklerine ve çekirdeklerin sert kabuklarına bak ve **hafiziyet** ve **hâfiziyet-i Rabbaniyenin** letafetli **cemalini** gör.

Hem zemin sofrasında Kerim-i Mutlak olan Rahman-ı Rahîm'in misafirlerine, rahmet tarafından ihzar edilen hadsiz taamların ayrı ayrı ve güzel kokularına ve muhtelif, süslü renklerine ve mütenevvi, hoş tatlarına ve her zîhayatın zevk u safasına yardım eden cihazlara bak, **ikram** ve **kerimiyet-i Rabbaniyenin** gayet şirin **cemalini** ve gayet tatlı **güzelliğini** gör.

Hem Fettah ve Musavvir isimlerinin tecellileriyle başta insan olarak bütün hayvanatın, su katrelerinden açılan pek çok manidar suretlerine ve bahar çiçeklerinin habbe ve zerreciklerinden açtırılan çok cazibedar sîmalarına bak, **fettahiyet** ve **musavviriyet-i İlahiyyenin** mu'cizatlı **cemalini** gör.

İşte bu mezkûr misallere kıyasen **esma-i hüsnanın** her birisinin kendine mahsus öyle kudsî bir **cemali** var ki; birtek cilvesi, koca bir âlemi ve hadsiz bir nev'i güzelleştiriyor. Birtek çiçekte bir ismin cilve-i cemalini gördüğün gibi, bahar dahi bir çiçektir ve Cennet dahi görülmedik bir çiçektir. Baharın tamamına bakabilirsen ve Cennet'i iman gözüyle görebilirsen bak gör. Cemal-i Sermedî'nin derece-i haşmetini anla. O güzelliğe karşı iman güzelliğiyle ve ubudiyet cemali ile mukabele etsen, çok güzel bir mahluk olursun.

Eğer dalaletin hadsiz çirkinliğiyle ve isyanın menfur kubhuyla mukabele edip karşılasan, en çirkin bir mahluk olmakla beraber, bütün güzel mevcudatın manen menfurları olursun. Ş. 76

(DERS 3)

YİRMİNCİ MEKTUP

İKİNCİ MAKAM

Dördüncüsü: Şu kâinatta şu görünen ef'al ile tasarruf eden Zât-ı Kadîr'in **kudretine** nisbeten

- Cennet'in icadı, bir bahar kadar **kolay**
- ve bir baharın icadı, bir çiçek kadar **kolaydır**.
- Ve bir çiçeğin mehasin-i san'atı ve letaif-i hilkatı, bir bahar kadar **letafetli ve kıymetli** olabilir.

Şu hakikatın sırrı **üç şeydir**:

Birincisi: Sâni'deki vücub ile tecerrüd.

İkincisi: Mahiyetinin mübayenetiyle adem-i takayyüd.

Üçüncüsü: Adem-i tahayyüz ile adem-i tecezzidir.

İKİNCİ SIR:

Mübayenet-i mahiyet ve adem-i takayyüdün kolaylığa sebebiyeti ise şudur ki:

- **Sâni'-i Kâinat, elbette kâinat cinsinden değildir.**
- **Mahiyeti, hiçbir mahiyete benzemez.**

Öyle ise: Kâinat dairesindeki **manialar, kayıtlar** onun önüne geçemez; onun icraatını takyid edemez. Bütün kâinatı birden tasarruf edip çevirebilir.

Eğer kâinat yüzündeki görünen tasarrufat ve ef'al, kâinata havale edilse, o kadar müşkilât ve karışıklığa sebebiyet verir ki; hiçbir intizam kalmadığı gibi, hiçbir şey dahi vücudda kalmaz; belki vücuda gelemmez.

Meselâ: Nasılki

1. kemerli kubbelerdeki ustalık san'atı, o kubbedeki taşlara havale edilse
2. ve bir taburun zabite ait idaresi, neferata bırakılsa;

- 1) ya hiç vücuda gelmez
- 2) veyahut çok müşkilât ve karışıklık içinde intizamsız bir vaziyet alacak.

• Halbuki o kubbelerdeki taşlara vaziyet vermek için, **taş nev'inden olmayan bir ustaya** verilse

• ve taburdaki neferatın idaresi, mertebe itibariyle **zabitlik mahiyetini haiz olan bir zabite** havale edilse;

- hem san'at kolay olur,
- hem tedbir ve idare sühuletti olur.

Çünkü taşlar ve neferler birbirine mani' olurlar; usta ve zabıt ise, manisiz her noktaya bakar, idare eder.

İşte **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** **Vâcib-ül Vücut'un mahiyet-i kudsiyesi, mahiyat-ı mümkünat cinsinden değildir.** Belki bütün hakaik-i kâinat, o mahiyetin esma-i hüsnasından olan Hak isminin şualarıdır.

Madem mahiyet-i mukaddesi

- hem Vâcib-ül Vücut'dur,
- hem maddeden mücerredir,
- hem bütün mahiyata muhaliftir; misli, misali, mesîli yoktur.

Elbette o Zât-ı Zülcelal'in **o kudret-i ezeliyesine** nisbeten

• bütün kâinatın idaresi ve terbiyesi; bir bahar, belki bir ağaç kadar **kolaydır**.

• Haşr-i a'zam ve dâr-ı âhiret, Cennet ve Cehennem'in icadı; bir güz mevsiminde ölmüş ağaçların yeniden bir baharda ihyaları kadar **kolaydır**. Mektubat (248- 252)

BEŞİNCİ HAKİKAT

• Kâinatın mecmuunda ve erkânında ve eczasında ve her mevcudunda bir **intizam-ı ekmelin** bulunması

• ve o memleket-i vasianın tedvir ve idaresine medar olan ve heyet-i umumiyesine taalluk eden maddeler ve vazifedarlar birer vâhid olması

• ve o haşmetli şehir ve meşherde tasarruf eden isimler ve fiiller, birbirini içinde ve birer ve bir mahiyet ve vâhid ve her yerde aynı isim ve aynı fiil olmakla beraber, herşeyi veya ekser eşyayı ihataları ve şümulleri..

• ve o zînetli sarayın tedbirine ve şenlenmesine ve binasına medar olan unsurlar ve neviler, birbirini içinde ve birer ve bir mahiyet-i vâhide ve her yerde aynı unsur ve aynı nevi bulunmakla beraber zeminin yüzünü ve ekserisini intişar ile ihata etmeleri..

elbette bedahetle ve zaruretle iktiza eder ve delalet eder ve şehadet eder ve gösterir ki; bu kâinatın sâni'i ve müdebbiri ve bu memleketin sultanı ve mürebbisi ve bu sarayın sahibi ve bânisi **birdir, tektir, vâhiddir, ehaddir. Misli ve naziri** olamaz ve **veziri ve muini** yoktur. **Şeriki ve zıddı** olamaz, **aczi ve kusuru** yoktur.

Evet intizam tam bir vahdettir, birtek nazzamı ister. Münakaşaya medar olan şirki kaldırmaz. Şualar (162 - 163)

MÜHİM BİR SUALE KAT'İ BİR CEVAB:

Ehl-i dalaletten bir kısmı diyorlar ki: "Kâinatı bir faaliyet-i daime ile **tağyir** ve **tebdil** eden zâtın, elbette kendisinin de **mütegayyir** ve **mütehavvil** olması lâzım gelir."

Elcevab: Hâşâ yüzbin defa hâşâ!..

• Yerdeki âyinelerin tegayyürü, gökteki Güneş'in tegayyürünü değil, bilakis cilvelerinin tazelendiğini gösterir.

• Hem ezeli, ebedi, sermedî, her cihetçe kemal-i mutlakta ve istiğna-yı mutlakta, maddeden mücerred, mekândan, kayıddan, imkândan münezzeh, müberra, muallâ olan bir Zât-ı Akdes'in **tegayyürü** ve **tebeddülü** muhaldir. Kâinatın **tegayyürü**, onun

tegayyürüne değil, belki **adem-i tegayyürüne** ve **gayr-ı mütehavvil** olduğuna delildir.

Çünkü müteaddid şeyleri intizamla daimî tağyir ve tahrik eden bir zât, **mütegayyir olmamak** ve **hareket etmemek** lâzım gelir.

Meselâ; sen çok iplerle bağlı çok gülleleri ve topları çevirdiğin ve daimî intizamla tahrik edip vaziyetler verdiğin vakit, senin yerinde durup tegayyür ve hareket etmemekliğinin gerektir. Yoksa o intizamı bozacaksın.

Meşhurdur ki: İntizamla tahrik eden, hareket etmemek ve devam ile tağyir eden, mütegayyir olmamak gerektir; tâ ki o iş intizamla devam etsin.

Sâniyen: Tegayyür ve **tebeddül**; hudûstan ve tekemmül etmek için tazelenmekten ve ihtiyaçtan ve maddîlikten ve imkândan ileri geliyor.

Zât-ı Akdes ise hem **kadîm**, hem her cihetçe **kemal-i mutlakta**, hem **istiğna-yı mutlakta**, hem **maddeden mücerred**, hem **Vâcib-ül Vücut** olduğundan; elbette **tegayyür** ve **tebeddülü** muhaldir, mümkün değildir. Lem'alar (351)

SİLSİLE-İ FELSEFE "İNSANİYETİN GAYET-ÜL GAYATI, VÂCİB-ÜL VÜCUD'A BENZEMEKTİR" DEYİP FİRAVUNANE BİR HÜKÜM VERMİŞLER.

Ene'nin

bir vechini nübüvvet tutmuş gidiyor;
diğer vechini felsefe tutmuş geliyor.

Hattâ silsile-i felsefenin en mükemmel ferdleri ve o silsilenin dâhîleri olan Eflatun ve Aristo, İbn-i Sina ve Farabî gibi adamlar; **"İnsaniyetin gayet-ül gayatı, "teşebbüh-ü bil-vâcib"dir.. yani Vâcib-ül Vücut'a benzemektir"** deyip firavunane bir hüküm vermişler ve **enaniyeti** kamçılayıp şirk derelerinde serbest koşturarak; esbabperest, sanemperest, tabiatperest, nücumperest gibi çok enva'-ı şirk taifelerine meydan açmışlar. İnsaniyetin esasında münderiç olan **acz** ve **za'f, fakr** ve **ihtiyaç, naks** ve **kusur** kapılarını kapayıp, ubudiyetin yolunu seddetmişler. Tabiata

saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar.

Nübüvvet ise: *Gaye-i insaniyet ve vazife-i beşeriyet*, ahlâk-ı İlahiye ile ve secaya-yı hasene ile tahalluk etmekle beraber,

- **aczini** bilip kudret-i İlahiyeye iltica,
- **za'fını** görüp kuvvet-i İlahiyeye istinad,
- **fakrını** görüp rahmet-i İlahiyeye itimad,
- **ihtiyacını** görüp gına-yı İlahiyeden istimdad,
- **kusurunu** görüp afv-ı İlahîye istiğfar,
- **naksını** görüp kemal-i İlahîye tesbihhan olmaktır diye, ubudiyetkârane hükmetmişler.

İşte diyanete itaat etmeyen felsefenin böyle yolu şaşırdığı içindir ki; **ene** kendi dizginini eline almış, dalaletin herbir nev'ine koşmuş. İşte şu vecihteki **ene**'nin başı üstünde bir şecere-i zakkum neşvünema bulup, âlem-i insaniyetin yarısından fazlasını kaplamış.

Şimdi şu hakikatı tenvir için, felsefe mesleğinin esasat-ı fasidesinden neş'et eden neticeleriyle, silsile-i nübüvvetin esasat-ı sadıkasından tevellüd eden neticelerinin binler müvazenesinden nümune olarak üç-dört misal zikrediyoruz.

Meselâ: **Nübüvvetin** hayat-ı şahsiyedeki düsturî neticelerinden * *تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ* * kaidesiyle "*Ahlâk-ı İlahiye ile muttasıf olup Cenab-ı Hakk'a mütezellilane teveccüh edip acz, fakr, kusurunuzu bilip dergahına abd olunuz*" düsturu nerede?

Felsefenin teşebbüh-ü bil-Vâcib insaniyetin gayet-i kemalidir kaidesiyle "*Vâcib-ül Vücut'a benzemeğe çalışınız*" hodfüruşane düsturu nerede?

Evet nihayetsiz **acz, za'f, fakr, ihtiyaç** ile yoğrulmuş olan mahiyet-i insaniye nerede?

Nihayetsiz **kadir, kavî, gani** ve **müstağni** olan Vâcib-ül Vücut'un mahiyeti nerede?.. Sözler (539 - 541)

* لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ *

Kesretli tabaka olan avam tabakasının şundan hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak, **peder** ve **veled**den ve **akrandan** ve **zeveden** münezzehtir."

Daha mutavassıt bir tabaka, şundan "İsa Aleyhisselâm'ın ve melaikelerin ve tevellüde mazhar şeylerin uluhiyetini nefyetmektir." Çünkü muhal bir şeyi nefyetmek, zahiren faidesiz olduğundan belâgatta medar-ı faide olacak bir lâzım-ı hüküm murad olunur.

İşte **cismaniyete** mahsus **veled** ve **vâlid**i nefyetmekten murad ise, **veled** ve **vâlid**i ve **küfvü** bulunanların, nefy-i uluhiyetleridir ve mabud olmaya lâıyk olmadıklarını göstermektir. Şu sırdandır ki, Sure-i İhlas herkese, hem her vakit faide verebilir.

Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak mevcudata karşı **tevlid** ve **tevellüdü** ısmam edecek bütün rabitalardan münezzehtir. **Şerik** ve **muinden** ve **hemcinsten** müberradır. Belki mevcudata karşı nisbeti, Hallakıyettir. "Emr-i kün feyekûn" ile, irade-i ezeliyesiyle, ihtiyarıyla icad eder. **İcabî** ve **ızdırarî** ve **sudûr-u gayr-ı ihtiyarî** gibi münafî-i kemal herbir rabitadan münezzehtir."

Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak ezelîdir, ebedîdir, evvel ve âhirdir. **Hiçbir cihette ne zâtında, ne sıfâtında, ne ef'alinde naziri, küfvü, şebihî, mislî, misalî, mesîlî yoktur."**

Yalnız ef'alinde, şunununda teşbihi ifade eden mesel var: **وَلِلَّهِ**

المثل الأعلى Bu tabakata; **ârifin tabakası, ehl-i aşk tabakası, siddikîn tabakası** gibi ayrı ayrı hisse sahiblerini kıyas edebilirsin. Sözlür (412 - 413)

Hutbe-i Şamiye'nin İkinci Zeyli'nin İkinci Kısmı

Sure-i İhlas'ın Bir Remzi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ
الْمُرْسَلِينَ

قل هو itlak ile tayini; tevhid-i şuhuda işarettir.

أَيْ: لَا مَشْهُودَ بِنَظَرِ الْحَقِيقَةِ إِلَّا هُوَ

الله أحد tevhid-i uluhiyete tasrihtir.

أَيْ: لَا مَعْبُودَ إِلَّا هُوَ

الله الصمد tevhid-i rububiyete remizdir.

أَيْ: لَا خَالِقَ وَلَا رَبَّ إِلَّا هُوَ

Ve tevhid-i ceberuta telvihtir.

أَيْ: لَا قِيَوْمَ وَلَا غِنَى عَلَى الْإِطْلَاقِ إِلَّا هُوَ

لَمْ يَلِدْ tevhid-i celale telmihtir. Şirkin enva'ını reddeder. Yani tegayyür veya tecezzi veya tenasül eden, ilah olamaz. Ukûl-ü aşere veya melaike veya İsa veya Üzeyr'in velediyetini dava eden şirkleri reddeder.

وَلَمْ يُولَدْ isbat-ı ezeliyet ile tevhiddir. Esbabperest, nücumperest, sanemperest, tabiatperestini şirkini reddeder. Yani hâdis veya bir asıldan münfasıl veya bir maddeden mütevellid olan ilah olamaz.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ câmi' bir tevhiddir. **Yani zâtında, sıfatında, ef'alinde naziri, şeriki, şebihi yoktur.**

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

Şu sure, bütün enva'-ı şirki reddeder. Ve yedi meratib-i tevhidi tazammun eden altı cümlesi mütenaticedir. Herbiri ötekinin hem neticesi, hem bürhanıdır.

Muvahhid-i ekber ve tevhidin bürhan-ı muazzamı olan kâinat, değil yalnız erkân ve azası belki bütün hüceyratı, belki bütün zerratı birer lisan-ı zâkir-i tevhid olarak bu büyük bürhanın sadâ-yı bülendine iştirak ederek hep birden **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diye mevlevîvari zikrediyorlar.

Tevhidin bürhan-ı nâtıkı olan Kur'an'ın sinesine kulağını yapıştırırsan işiteceksin ki, kalbinde derinden derine gayet ulvî, nihayet derecede ciddî, gayet samimî, nihayet derecede munis ve mukni' ve bürhan ile mücehhez bir sadâ-yı semavî işiteceksin ki: **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** zikrini tekrar ediyor.

Evet şu bürhan-ı münevverin altı ciheti de şeffaftır. Üstünde sikke-i i'caz, içinde nur-u hidayet, altında mantık ve delil, sağında akli istintak; solunda vicdanı istişhad; önünde hayır, hedefinde saadet-i dareyn, nokta-i istinadı vahy-i mahzûd, Vehmin ne haddi var, girebilsin! Hutbe-i Şamiye (133 - 136)

LEMAAT

O Kur'an-ı Azîmüşşan nasıl bir bahr-i tevhiddir. Birtek katre, misal için birtek Sure-i İhlas.. fakat kısa birtek remzi, nihaysiz rumuzundan.

Bütün enva'-ı şirki reddeder, hem de yedi enva'-ı tevhidi eder isbat; üçü menfî, üçü müsbet şu altı cümlede birden:

Birinci cümle: **قُلْ هُوَ** karinesiz işarettir. Demek ıtlakla tayindir. O tayinde taayyün var. Ey Lâ Hüve İlla Hu...

Şu tevhid-i şuhuda bir işarettir. Hakikat-bîn nazar tevhide müstağrak olursa der ki: Lâ Meşhude İlla Hu

İkinci cümle: **اللَّهُ أَحَدٌ** dir ki, tevhid-i uluhiyete tasrihtir. Hakikat, hak lisanı der ki: Lâ Mabude İlla Hu...

Üçüncü cümle: **اللَّهُ الصَّمَدُ** dir. İki cevher-i tevhide sadeftir. Birinci dürrü: Tevhid-i Rububiyet. Evet nizam-ı kevn lisanı der ki: Lâ Hâlık İlla Hu...

İkinci dürrü: Tevhid-i Kayyumiyet. Evet seraser kâinatta, vücud ve hem bekada, müessire ihtiyaç lisanı der ki: Lâ Kayyume İlla Hu...

Dördüncü: **لَمْ يَلِدْ** dir. Bir tevhid-i celâlî müstetirdir; enva'-ı şirki reddeder, küfrü keser bîştibah.

Yani tegayyür, ya tenasül, ya tecezzi eden elbet; ne Hâlık'tır, ne Kayyum'dur, ne İlah...

Veled fikri, tevellüd küfrünü **لَمْ** reddeder, birden keser atar. Şu şirktendir ki, olmuştur beşer ekserisi gümrah...

Ki İsa (A.S.) ya Üzeyr'in, ya melaik, ya ukûlün tevellüd şirki meydan alıyor nev'-i beşerde gâh bâ-gâh...

Beşincisi: **وَلَمْ يُولَدْ** Bir tevhid-i sermedî işareti şöyledir: Vâcib, kadîm, ezeli olmazsa, olmaz İlah...

Yani: Ya müddeten hâdis ise, ya maddeden tevellüd, ya bir asıldan münfasıl olsa, elbette olmaz şu kâinata penah...

Esbabperestî, nücumperestlik, sanemperestî, tabiatperestlik şirkin birer nev'idir; dalalette birer çâh...

Altıncı: **وَلَمْ يَكُنْ** Bir tevhid-i câmi'dir. Ne zâtında **naziri**, ne ef'alinde **şeriki**, ne sıfâtında **şebihî** **لَمْ** lafzına nazargâh...

Şu altı cümle manen birbirine netice, hem birbirinin bürhanı, müselseldir berahin, mürettebdir netaic şu surede karargâh...

Demek şu Sure-i İhlas'ta, kendi mikdar-ı kametinde müselsel, hem müretteb otuz sure münderiç; bu bunlara sehergâh...

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ Sözlər (696 - 697)

Kıyam bizatîhi sıfatı

Varlığı ve durması kendi zatıyla olmak manasında bir sıfattır. Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsustur. Öyle ki, Hak Teala'nin ezeli ve ebedî olan varlığı kendi zatıyla kaimdir. Kendi varlığı mukaddes zatının gereğidir, asla başkasından değildir. Bunun için Allahü Teala'ya Vacibü'l-Vücut (varlığı kendinden dolayı gerekli) denilir. O'nun varlığı, başka bir var edene muhtaç olmaktan beridir.

Bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelal'i **Kayyum'dur**. Yani **bizâtihî kaimdir, daimdir, bâkidir**. Bütün eşya onunla **kaimdir, devam eder ve vücudda kalır, beka bulur**. Eğer kâinattan bir dakikacık olsun o nisbet-i kayyumiyet kesilse, kâinat mahvolur. L. 341

Allah'ı var eden bir varlık olsaydı, o zaman var eden o varlık Allah olurdu. Onun için "Allah'ı kim yarattı?" diye sorulmaz; çünkü O, kendiliğinden vardır, kadîmdir. Başkasının var etmesine muhtaç değildir. Eğer böyle olmasaydı, ne kainat bulunurdu, ne de başka bir şey... Bu gerçek kabul edilmeyince, içinde yaşadığımız alemin varlığını izah etmeye imkan kalmaz. Allah'dan başka var olan (mümkünat dediğimiz) şeyler ise, hem var olmaya, hem de yok olmaya bağlı oldukları için, bir var ediciye muhtaçtırlar.

Sonuç olarak denilir ki, Yüce Allah'ı var eden bir varlık düşünülemez ve O'ndan başka bir yaratıcı varlık da olamaz. "Allah'dan başka bir yaratıcı olur mu?" ilm.16

(DERS 1)**OTUZUNCU LEMA**

İsm-i Kayyum'un bir cilve-i a'zamına işaret eden

لَهُ مَقَالِيدُ * مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا * لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ

gibi âyetlerin işaret ettiği hakikat-ı a'zâmın bir vechi şudur ki:

Şu kâinattaki ecram-ı semaviyenin kıyamları, devamları, bekaları; **sırr-ı Kayyumiyetle** bağlıdır. Eğer o **cilve-i Kayyumiyet** bir dakikada yüzünü çevirse, bir kısmı Küre-i Arz'dan bin defa büyük milyonlarla küreler, feza-yı gayr-ı mütenahî boşluğunda dağılacak, birbirine çarpacak, ademe dökülecekler.

Nasılki meselâ: Havada -tayyareler yerinde- binler muhteşem kasırları kemal-i intizamla durdurup seyahat ettiren bir zâtın **kayyumiyet iktidarı**, o havadaki sarayların sebat ve nizam ve devamları ile ölçülür..

öyle de: O Zât-ı Kayyum-u Zülcelal'in madde-i esîriye içinde hadsiz ecram-ı semaviyeye nihayet derecede intizam ve mizan içinde **sırr-ı kayyumiyetle bir kıyam, bir beka, bir devam** vererek, bazısı Küre-i Arz'dan bin ve bir kısmı bir milyon defa büyük milyonlarla azîm küreleri direksiz, istinadsız, boşlukta durdurmakla beraber, herbirini bir vazife ile tavzif edip gayet muhteşem bir ordu şeklinde "Emr-i Kün Feyekûn"den gelen fermanlara kemal-i inkıyadla itaat ettirmesi, **İsm-i Kayyum'un** a'zamî cilvesine bir ölçü olduğu gibi, herbir mevcudun zerrelere dahi, yıldızlar gibi sırr-ı kayyumiyetle kaim ve o sır ile beka ve devam ediyorlar.

Evet bir zîhayatın cesedindeki zerrelere herbir âzaya mahsus bir heyet ile küme küme toplanıp dağılmadıkları ve sel gibi akan unsurların fırtınaları içinde vaziyetlerini muhafaza edip dağılmamaları ve muntazaman durmaları, bilbedahe kendi kendilerinden olmayıp, belki **sırr-ı kayyumiyetle** olduğundan;

herbir cesed muntazam bir tabur, herbir nevi muntazam bir ordu hükmünde olarak bütün zîhayat ve mürekkebatın zemin yüzünde ve yıldızların feza âleminde durmaları ve gezmeleri gibi, bu zerrelere dahi hadsiz dilleriyle **sırr-ı kayyumiyeti** ilân ederler. L.344

OTUZUNCU LEM'ANIN

ALTINCI NÜKTESİ

İsm-i Kayyum'a bakar.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ * لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ * وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ * مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا gibi

kayyumiyet-i İlahiyeye işaret eden âyetlerin bir nüktesi ve ism-i a'zam veyahud ism-i a'zamın iki ziyasından ikinci ziyası veyahud ism-i a'zamın altı nurundan altıncı nuru olan Kayyum isminin bir cilve-i a'zamı, Zilkade ayında aklıma göründü. Eskişehir hapishanesindeki müsaadesizliğim cihetiyle o nur-u a'zamı elbette tamamıyla beyan edemeyeceğim, fakat Hazret-i İmam-ı Ali (R.A.), Kaside-i Ercuze'sinde "Sekine" nam-ı âlîsiyle beyan ettiği ism-i a'zam ve Celcelutiye'sinde pek muhteşem isimlerle ism-i a'zam içinde bulunan o altı ismi en a'zam, en ehemmiyetli tuttuğu için ve onların bahsi içinde kerametkârane bize teselli verdiği için bu İsm-i Kayyum'a dahi, evvelki beş esma gibi, hiç olmazsa muhtasar bir surette "Beş Şua" ile, o nur-u a'zama işaret edeceğiz.

BİRİNCİ ŞUA

Bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelal'i Kayyum'dur. Yani bizâtihî kaimdir, daimdir, bâkidir. Bütün eşya onunla kaimdir, devam eder ve vücudda kalır, beka bulur. Eğer kâinattan bir dakikacık olsun o nisbet-i kayyumiyet kesilse, kâinat mahvolur.

Hem o Zât-ı Zülcelal'in kayyumiyetiyle beraber Kur'an-ı Azîmüşşan'da ferman ettiği gibi *** لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ *** dür. **Yani ne**

zâtında, ne sıfâtında, ne e'falinde naziri yoktur, misli olmaz, şebihî yoktur, şeriki olmaz.

Evet bütün kâinatı bütün şuunatıyla ve keyfiyatıyla kabza-i rububiyetinde tutup, bir hane ve bir saray hükmünde kemal-i intizam ile tedbir ve idare ve terbiye eden **bir Zât-ı Akdes'e misil ve mesîl ve şerik ve şebih olmaz, muhaldir.**

Evet bir zât ki, ona yıldızların icadı zerreler kadar kolay gele..

ve en büyük şey en küçük şey gibi kudretine müsahhar ola..

ve hiçbir şey hiçbir şeye, hiçbir fiil hiçbir fiile mani olmaya..

ve hadsiz efrad, bir ferd gibi nazarında hazır ola..

ve bütün sesleri birden işite..

ve umumun hadsiz hacatını birden yapabile..

ve kâinatın mevcudatındaki bütün intizam ve mizanların şahadetiyle hiçbir şey, hiçbir hal, daire-i meşiet ve iradesinden hariç olmaya..

ve hiçbir mekânda olmadığı halde, herbir yerde ve herbir mekânda kudretiyle, ilmiyle hazır ola..

ve herşey ondan nihayet derecede uzak olduğu halde, o ise herşeye nihayet derecede yakın olabilen bir **Zât-ı Hayy-u Kayyum-u Zülcelal'in elbette hiçbir cihetle misli, naziri, şeriki, veziri, zıddı, niddi olmaz ve olması muhaldir.**

Yalnız mesel ve temsil suretinde şuunat-ı kudsiyesine bakılabilir. Risale-i Nur'daki bütün temsilât ve teşbihat, bu mesel ve temsil nev'indendirler.

İşte böyle **misilsiz ve Vâcib-ül Vücut ve maddeden mücerred ve mekândan münezzeh ve tecezzisi ve inkısamı her cihetle muhal ve tegayyür ve tebeddülü mümteni ve ihtiyaç ve aczi imkân haricinde olan bir Zât-ı Akdes'in** kâinat safahatında ve tabakat-ı mevcudatında tecelli eden bir kısım cilvelerini **ayn-ı Zât-ı Akdes tevehhüm ederek** bir kısım mahlukatına **uluhiyetin ahkâmını veren** ehl-i dalalet insanların bir kısmı, o Zât-ı Zülcelal'in bazı eserlerini **tabiata isnad** etmişler.

Halbuki Risale-i Nur'un müteaddid yerlerinde kat'î bürhanlarla isbat edilmiş ki:

Tabiat bir san'at-ı İlahiyedir, Sâni' olmaz..
 bir kitabet-i Rabbaniyedir, kâtib olmaz..
 bir nakıştır, nakkaş olamaz..
 bir defterdir, defterdar olmaz..
 bir kanundur, kudret olmaz..
 bir mistardır, masdar olmaz..
 bir kabildir, münfail olur; fâil olmaz..
 bir nizamdır, nâzım olamaz..
 bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz.

Farz-ı muhal olarak en küçük bir zîhayat mahluk tabiata havale edilse, "bunu yap" denilse; Risale-i Nur'un çok yerlerinde kat'î bürhanlarla isbat edildiği gibi, o küçük zîhayatın âzaları ve cihazatları adedince kalıplar, belki makineler bulundurmak gerektir; tâ ki, tabiat o işi görebilsin.

Hem maddiyyun denilen bir kısım ehl-i dalalet, zerrattaki tahavvülât-ı muntazama içinde hallakıyet-i İlahiyenin ve kudret-i Rabbaniyenin bir cilve-i a'zamını hissettiklerinden ve o cilvenin nereden geldiğini bilemediklerinden ve o kudret-i samedaniyenin cilvesinden gelen umumî kuvvetin nereden idare edildiğini anlayamadıklarından, madde ve kuvveti ezeli tevehhüm ederek, zerrelere ve hareketlerine âsâr-ı İlahiyeyi isnad etmeye başlamışlar.

Fesühbanallah! İnsanlarda bu derece hadsiz cehalet olabilir mi ki, mekândan münezzeh olmakla beraber herbir yerde herbir şeyin icadında herşeyi görecektir, bilecek, idare edecek bir tarzda bulunur bir vaziyetle yaptığı fiilleri ve eserleri; camid, kör, şuursuz, iradesiz, mizansız ve tesadüf fırtınaları içinde çalkanan zerrata ve harekâtına vermek, ne kadar cahilane ve hurafetkârane bir fikir olduğunu, zerre kadar akli bulunanların bilmesi gerektir. Evet bu herifler vahdet-i mutlakadan vazgeçtikleri için, hadsiz ve nihayetsiz bir kesret-i mutlakaya düşmüşler; yani bir tek ilahı kabul etmedikleri için, nihayetsiz ilahları kabul etmeye mecbur oluyorlar.

Yani bir tek Zât-ı Akdes'in hâssası ve lâzım-ı zâtîsi olan ezeliyeti ve hâlıkıyeti, bozulmuş akıllarına sığdıramadıklarından; o hadsiz, nihayetsiz camid zerrelere ezeliyetlerini, belki uluhiyetlerini kabul etmeye mesleklerince mecbur oluyorlar...

İşte sen gel, echeliyetin nihayetsiz derecesine bak! Evet zerrelerdeki cilve ise; zerrelere taifesini Vâcib-ül Vücud'un havliyle, kudretiyle, emriyle muntazam ve muhteşem bir ordu hükmüne getirmiştir. Eğer bir sâniye o Kumandan-ı A'zam'ın emri ve kuvveti geri alınsa, o çok kesretli camid, şuursuz taife, başıbozuklar hükmüne gelecekler; belki bütün bütün mahvolacaklar.

Hem insanların bir kısmı güya daha ileri görüyor gibi, daha ziyade cahilane bir dalaletle Sâni'-i Zülcelal'in gayet latif, nazenin, mutî, müsahhar bir sahife-i icraatı ve emirlerinin bir vasıta-i nakliyatı ve zaîf bir perde-i tasarrufatı ve latif bir midad (mürekkeb)-ı kitabeti ve en nazenin bir hülle-i icadatı ve bir maye-i masnuatı ve bir mezraa-i hububatı olan "esîr" maddesini, cilve-i rububiyetine âyinedarlık ettiği için masdar ve fâil tevehhüm etmişler. Bu acib cehalet, hadsiz muhalleri istilzam ediyor. Çünkü esîr maddesi, maddiyyunları boğduran zerrat maddesinden daha latif ve eski hükemanın saplandığı heyula fihristesinden daha kesif, ihtiyarsız, şuursuz, camid bir maddedir. Bu hadsiz bir surette tecezzi ve inkısam eden ve nâkillik ve infial hâssasıyla ve vazifesiyle teşhiz edilen bu maddeye, belki o maddenin zerreden çok derece daha küçük olan zerrelere; herşeyde herşeyi görece, bilecek, idare edecek bir ihtiyar ve bir iktidar ile vücud bulan fiilleri, eserleri isnad etmek, esîrin zerrelere adedince yanlıştır.

Evet mevcudatta görünen fiil-i icad öyle bir keyfiyettir ki; herşeyde, hususan zîhayat olsa, ekser eşyayı ve belki umum kâinatı görece, bilecek ve kâinata karşı o zîhayatın münasebatını tanıyacak, temin edecek bir iktidar ve ihtiyardan geldiğini gösteriyor ki, maddî ve ihatasız olan esbabın hiçbir cihetle fiili olmaz. Evet -sırr-ı Kayyumiyetle- en cüz'î bir fiil-i icadî, doğrudan doğruya bütün kâinat Hâlık'ının fiili olduğuna delalet eden bir sırr-ı a'zamı taşıyor. Evet meselâ bir arının icadına teveccüh eden bir fiil, iki cihetle Hâlık-ı Kâinat'a hususiyetini gösteriyor.

Birincisi: O arının bütün emsalinin bütün zeminde, aynı zamanda aynı fiile mazhariyetleri gösteriyor ki: Bu cüz'î ve hususî fiil ise, ihatalı rûy-i zemini kaplamış bir fiilin bir ucudur. Öyle ise; o büyük fiilin fâili ve o fiilin sahibi kim ise, o cüz'î fiil dahi onundur.

İkinci cihet: Bu hazır arının hilkatine teveccüh eden fiilin fâili olmak için, o arının şerait-i hayatiyesini ve cihazatını ve kâinatla münasebatını temin edecek ve bilecek kadar pek büyük bir iktidar ve ihtiyar lâzım geldiğinden, o cüz'î fiili yapan zâtın, ekser kâinata hükmü geçmekle ancak o fiili öyle mükemmel yapabilir.

Demek en cüz'î fiil, iki cihetle Hâlık-ı Külli Şey'e has olduğunu gösterir.

En ziyade cây-ı dikkat ve cây-ı hayret şudur ki: Vücudun en kuvvetli mertebesi olan "vücub"un ve vücudun en sebatlı derecesi olan "maddeden tecerrüd"ün ve vücudun zevalden en uzak tavrı olan "mekândan münezzehiyet"in ve vücudun en sağlam ve tegayyürden ve ademden en mukaddes sıfatı olan "vahdet"in sahibi olan Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un en has hâssası ve lâzım-ı zâtîsi olan ezeliyeti ve sermediyeti; vücudun en zaîf mertebesi ve en incecik derecesi ve en mütegayyir, mütehavvil tavrı ve en ziyade mekâna yayılmış olan hadsiz kesretli bir maddî madde olan esîr ve zerrat gibi şeylere vermek ve onlara ezeliyet isnad etmek ve onları ezeli tasavvur etmek ve kısmen âsâr-ı İlahiyenin onlardan neş'et ettiğini tevehhüm etmek, ne kadar hilaf-ı hakikat ve vakıa muhalif ve akıldan uzak ve bâtil bir fikir olduğu, Risale-i Nur'un müteaddid cüz'lerinde kat'î bürhanlarla gösterilmiştir.

(DERS 2)**İKİNCİ ŞUA:**

"İki Mes'ele"dir.

BİRİNCİ MES'ELE:

İsm-i Kayyum'un bir cilve-i a'zamına işaret eden

لَهُ مَقَالِيدُ * مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا * لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ
gibi âyetlerin işaret ettiği hakikat-ı a'zâmın bir
vechi şudur ki:

Şu kâinattaki **ecram-ı semaviyenin** kıyımları, devamları, **bekaları**; **sırr-ı Kayyumiyetle** bağlıdır. Eğer o **cilve-i Kayyumiyet** bir dakikada yüzünü çevirse, bir kısmı Küre-i Arz'dan bin defa büyük milyonlarla **küreler**, feza-yı gayr-ı mütenahî boşluğunda dağılacak, birbirine çarpacak, âdeme dökülecekler.

Nasılki meselâ: Havada -tayyareler yerinde- binler muhteşem kasırları kemal-i intizamla durdurup seyahat ettiren bir zâtın **kayyumiyet iktidarı**, o havadaki sarayların sebat ve nizam ve devamları ile ölçülür..

Öyle de: O Zât-ı Kayyum-u Zülcelal'in madde-i esîriye içinde hadsiz **ecram-ı semaviyeye** nihayet derecede intizam ve mizan içinde **sırr-ı kayyumiyetle bir kıyam, bir beka, bir devam** vererek, bazısı Küre-i Arz'dan bin ve bir kısmı bir milyon defa büyük milyonlarla azîm **küreleri** direksiz, istinadsız, boşlukta durdurmakla beraber, herbirini bir vazife ile tavzif edip gayet muhteşem bir ordu şeklinde "Emr-i Kün Feyekûn"den gelen fermanlara kemal-i inkiyadla itaat ettirmesi, **İsm-i Kayyum'un a'zamî cilvesine bir ölçü** olduğu gibi,

herbir mevcudun **zerreleri** dahi, **yıldızlar** gibi **sırr-ı kayyumiyetle kaim** ve o sır ile **beka** ve **devam** ediyorlar.

Evet bir zîhayatın cesedindeki **zerrelerin**

- herbir âzaya mahsus bir heyet ile küme küme toplanıp dağılmadıkları

- ve sel gibi akan unsurların fırtınaları içinde vaziyetlerini muhafaza edip dağılmamaları ve muntazaman durmaları,

bilbedahe kendi kendilerinden olmayıp, belki **sırr-ı kayyumiyetle** olduğundan;

- herbir cesed muntazam bir tabur,
- herbir nevi muntazam bir ordu

hükmünde olarak bütün zîhayat ve mürekkebatın zemin yüzünde ve *yıldızların feza âleminde durmaları ve gezmeleri gibi*, bu zerreler dahi hadsiz dilleriyle **sırr-ı kayyumiyeti** ilân ederler. L. 344

İKİNCİ MES'ELE:

Eşyanın sırr-ı kayyumiyetle münasebetdar faidelerinin ve hikmetlerinin bir kısmına işaret etmeyi, bu makam iktiza ediyor.

Evet **herşeyin hikmet-i vücudu** ve gaye-i fitratı ve faide-i hilkatı ve netice-i hayatı **üçer nevidir:**

Birinci nevi, **kendine** ve **insana** ve **insanın maslahatlarına** bakar.

İkinci nevi, daha mühimdir ki: Herşey, **umum zîşuur mütalaa edebilecek** ve Fâtır-ı Zülcelal'in cilve-i esmasını bildirecek birer âyet, birer mektub, birer kitab, birer kaside hükmünde olarak **manalarını hadsiz okuyucularına ifade etmesidir.**

Üçüncü nevi ise, **Sâni'-i Zülcelal'e aittir, ona bakar.** Herşeyin faidesi ve neticesi kendine bakan bir ise, Sâni'-i Zülcelal'e bakan yüzlerdir ki, Sâni'-i Zülcelal kendi acaib-i san'atını kendisi temaşa eder; kendi cilve-i esmasına, kendi masnuatında bakar. Bu a'zamî üçüncü nevide, bir sâniye kadar yaşamak kâfidir.

Hem herşeyin vücudunu iktiza eden bir sırr-ı kayyumiyet var ki, Üçüncü Şua'da izah edilecek.

Bir zaman tılsım-ı kâinat ve muamma-yı hilkat cilvesiyle mevcudatın hikmetlerine ve faidelerine baktım, dedim: "Acaba bu

eşya neden böyle kendini gösteriyorlar, çabuk kaybolup gidiyorlar?" Onların şahsına bakıyorum; muntazam, hikmetli giyinmiş, giydirilmiş, süslendirilmiş, sergiye temaşağâha gönderilmiş. Halbuki bir iki günde, belki bir kısmı birkaç dakikada kaybolup; faidesiz boşuboşuna gidiyorlar. Bu kısa zamanda bize görünmelerinden maksad nedir? diye çok merak ediyordum. O zaman mevcudatın, hususan zîhayatın dünya dershanesine gelmelerinin mühim bir hikmetini lütf-u İlahî ile buldum. O da şudur:

1. Herşey, hususan zîhayat, gayet manidar bir kelime, bir mektub, bir kaside-i Rabbanîdir, bir ilânname-i İlahîdir. Umum **zîşuurun mütalaasına mazhar olduktan ve hadsiz mütalaacılara manasını ifade ettikten** sonra, lafzı ve hurufu hükmündeki suret-i cismaniyesi kaybolur.

Bir sene kadar bu hikmet bana kâfi geldi. Bir sene sonra masnuatta ve bilhâssa zîhayatlarda bulunan çok hârika ve pek ince san'atın mu'cizeleri inkişaf etti. Anladım ki: Bu çok ince ve çok hârika olan dekaik-ı san'at, yalnız zîşuurların nazarlarına ifade-i mana için değildir. Gerçi herbir mevcudu, hadsiz zîşuurlar mütalaa edebilir. Fakat hem onların mütalaası mahduddur, hem de herkes o zîhayatın bütün dekaik-ı san'atına nüfuz edemezler.

2. Demek zîhayatların en mühim netice-i hilkatı ve en büyük gaye-i fitratı, **Zât-ı Kayyum-u Ezeli'nin kendi nazarına, kendi acaib-i san'atını ve verdiği rahîmane hediyelerini ve ihsanlarını arzettir.**

Bu gaye ise, çok zaman bana kanaat verdi ve ondan anladım ki: Her mevcudda, hususan zîhayatlarda hadsiz dekaik-ı san'at bulunması, Zât-ı Kayyum-u Ezeli'nin nazarına arz etmek, yani Zât-ı Kayyum-u Ezeli kendi san'atını kendisi temaşa etmek olan hikmet-i hilkat, o büyük masarıfa kâfi geliyordu.

Bir zaman sonra gördüm ki: Mevcudatın şahıslarında ve suretlerindeki dekaik-ı san'at devam etmiyor; gayet sür'atle tazeleniyor, tebeddül ediyor; nihayetsiz bir faaliyet ve bir hallakîyet içinde tahavvül ediyorlar. Bu hallakîyet ve bu faaliyetin hikmeti elbette o faaliyet derecesinde büyük olmak lâzım geliyor,

diye tefekküre başladım. Bu defa mezkûr iki hikmet kâfi gelmemeye başladılar, noksan kaldılar. Gayet merak ile ayrı bir hikmeti aramaya ve taharriye başladım.

3. Bir zaman sonra, lillahlilhamd Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın feyz-i ile, **sırr-ı kayyumiyet noktasında azîm hadsiz bir hikmet, bir gaye göründü.** Ve onun ile "tılsım-ı kâinat" ve "muamma-yı hilkat" tabir edilen bir sırr-ı İlahî anlaşıldı. (Yirmidördüncü Mektub'da tafsilen beyan edildiğinden, burada yalnız icmalen iki-üç noktasını Üçüncü Şua'da zikredeceğiz.)

Evet **sırr-ı kayyumiyetin** cilvesine bu noktadan bakınız ki; bütün mevcudatı ademden çıkarıp, herbirisini bu nihayetsiz fezada **رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا** sırrıyla durdurup, **kıyam** ve **beka** verip, umumunu böyle **sırr-ı kayyumiyetin** tecellisine mazhar eyliyor. Eğer bu nokta-i istinad olmazsa; hiçbir şey kendi başıyla durmaz. Hadsiz bir boşlukta yuvarlanıp ademe sukut edecek.

Hem **nasılki** bütün mevcudat, **vücutları** ve **kıyamları** ve **bekaları** cihetinde **Kayyum-u Zülcelal'e** dayanıyorlar; **kıyamları** onunladır..

öyle de: Mevcudatın keyfiyat ve ahvalinde binler silsilelerin; (temsilde hata olmasın) telefon, telgraf silsilelerinin merkezi ve santral direği hükmünde olan **sırr-ı kayyumiyette** **وَالْيَهُ يَرْجِعُ** **وَالْيَهُ يَرْجِعُ** sırrıyla, uçları bağlıdır. Eğer o nuranî nokta-i istinada dayanmazlarsa, ehl-i akılca muhal ve bâtil olan binler devirler ve teselsüller lâzım gelecek; belki, mevcudat adedince bâtil olan devirler ve teselsüller lâzım gelir.

Meselâ: Bu şey (hıfz veya nur veya vücut veya rızık gibi) bir cihette buna dayanır, bu da ötekine, o da ona.. gitgide herhalde nihayetsiz olamaz, bir nihayeti bulunacak.

İşte, bütün böyle silsilelerin müntehaları, elbette **sırr-ı kayyumiyettir. Sırr-ı kayyumiyet** anlaşıldıktan sonra, o mevhum

silsilelerde birbirine dayanmak rabıtası ve manası kalmaz, kalkar;
herşey doğrudan doğruya **sırr-ı kayyumiye** bakar. L. 344

(DERS 3)**ÜÇÜNCÜ ŞUA**

كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ * فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ * يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ * بِيَدِهِ *
مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ * فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ

مَوْتِهَا gibi âyetlerin işaret ettikleri hallakîyet-i İlahiye ve faaliyet-i Rabbaniye içindeki **sırr-ı kayyumiyyetin** bir derece inkişafına, bir iki mukaddeme ile işaret edeceğiz.

Birincisi: Şu kâinata baktığımız vakit görüyoruz ki:

Zaman seylinde mütemadiyen çalkanan ve kafil kafil arkasından gelip geçen **mahlukatın**

1. bir kısmı, bir **sâniyede** gelir, der-akab kaybolur.
2. Bir taifesi, bir **dakikada** gelir, geçer.
3. Bir nev'i, bir **saat** âlem-i şهادete uğrar, âlem-i gayba girer.
4. Bir kısmı bir **günde**, bir kısmı bir **senede**, bir kısmı bir **asırda**, bir kısmı da **asırlarda** bu âlem-i şهادete gelip, konup, vazife görüp gidiyorlar.

Bu hayret verici seyahat ve seyeran-ı mevcudat ve sefer ve seylan-ı mahlukat

- öyle bir intizam ve mizan ve hikmetle sevk ü idare edilir
- ve onlara ve o kafilelere kumandanlık eden öyle başîrane, hakîmane, müdebbirane **kumandanlık ediyor** ki;

bütün akıllar faraza ittihad edip bir tek akıl olsa, o hakîmane **idarenin** künhüne yetişemez ve kusur bulup tenkid edemez.

İşte bu hallakîyet-i Rabbaniyenin içinde; o sevimli ve sevdiği masnuatın hususan zîhayatların

1. hiçbirine göz açtırmayarak âlem-i gayba gönderiyor,

2. hiçbirine nefes aldırmayarak dünyadaki hayattan terhis ediyor,
3. mütemadiyen bu misafirhane-i âlemi doldurup misafirlerin rızası olmayarak boşaltıyor;
4. kalem-i kaza ve kader, Küre-i Arz'ı yazar bozar tahtası gibi yaparak **يحيى و يميت** cilveleriyle mütemadiyen Küre-i Arz'da yazılarını yazar ve o yazıları tazelandirir, tebdil eder.

İşte bu faaliyet-i Rabbaniyenin ve bu hallakıyet-i İlahiyyenin bir **sırr-ı hikmeti** ve esaslı bir **muktezisi** ve bir **sebeb-i dâîsi**, **üç mühim şubeye** ayrılan hadsiz, nihayetsiz bir hikmettir.

O hikmetin birinci şubesi şudur ki:

- **Faaliyetin her nev'i cüz'î olsun, küllî olsun bir lezzet verir.**
 - Belki her faaliyette bir lezzet var.
 - Belki faaliyet ayn-ı lezzettir.
 - Belki faaliyet, ayn-ı lezzet olan vücudun tezahürüdür ve ayn-ı elem olan ademden tebaud ile silkinmesidir.
- Evet her **kabiliyet** sahibi, bir faaliyetle kabiliyetinin inkişafını lezzetle takib eder.
- Herbir **istidadın** faaliyetle tezahür etmesi, bir lezzetten gelir ve bir lezzeti netice verir.
- Herbir **kemal** sahibi, faaliyetle kemalâtının tezahürünü lezzetle takib eder.

Madem herbir faaliyette böyle sevilir, istenilir bir kemal, bir lezzet vardır ve faaliyet dahi, bir kemaldır ve madem zîhayat âleminde daimî ve ezeli bir hayattan neş'et eden hadsiz bir muhabbetin, nihayetsiz bir merhametin cilveleri görünüyor ve o cilveler gösteriyor ki, kendini böyle sevdiren ve seven ve şefkat edip lütuflarda bulunan zâtın kudsiyetine lâyık ve vücub-u vücuduna münasib o hayat-ı sermediyenin muktezası olarak hadsiz derecede (tabirde hata olmasın) bir aşk-ı lahutî, bir muhabbet-i kudsiye, bir lezzet-i mukaddese gibi şuunat-ı kudsiye o Hayat-ı Akdes'te var ki, o şuunat böyle hadsiz faaliyetle ve nihayetsiz bir

hallakıyetle kâinatı daima tazelandiriyor, çalkalandırıyor, değiştiriyor.

Sırr-ı kayyumiye bakan hadsiz faaliyet-i ilahiyedeki hikmetin ikinci şubesi: Esmâ-i ilahiyeye bakar. Malûmdur ki herbir cemal sahibi, kendi cemalini görmek ve göstermek ister; herbir hüner sahibi, kendi hünerini teşhir ve ilân etmekle nazar-ı dikkati celbetmek ister ve sever. Ve hüneri gizli kalmış bir güzel hakikat ve güzel bir mana, meydana çıkmak ve müşterileri bulmak ister ve sever.

Madem bu esaslı kaideler, herşeyde derecesine göre cereyan ediyor; elbette Cemil-i Mutlak olan **Zât-ı Kayyum-u Zülcelal'in** binbir esma-i hüsnasından herbir ismin, kâinatın şehadetiyle ve cilvelerinin delaletiyle ve nakışlarının işaretiyle, her birisinin herbir mertebesinde hakikî bir hüsün, hakikî bir kemal, hakikî bir cemal ve gayet güzel bir hakikat, belki herbir ismin herbir mertebesinde hadsiz enva'-ı hüsünle hadsiz hakaik-i cemile vardır.

Madem bu esmanın kudsî cemallerini irae eden âyineleri ve güzel nakışlarını gösteren levhaları ve güzel hakikatlarını ifade eden sahifeleri, bu mevcudattır ve bu kâinattır.

Elbette o daimî ve bâkî esma, hadsiz cilvelerini ve nihayetsiz manidar nakışlarını ve kitablarını; hem müsemmaları olan **Zât-ı Kayyum-u Zülcelal'in** nazar-ı müşahedesine, hem hadd ü hesaba gelmeyen zîruh ve zîşuur mahlukatın nazar-ı mütalaasına göstermek ve nihayetli mahdud bir şeyden nihayetsiz levhaları ve bir tek şahıstan pek çok şahısları ve bir hakikattan pek kesretli hakikatları göstermek için, o aşk-ı mukaddes-i ilahîye istinaden ve o **sırr-ı kayyumiye** binaen, kâinatı umumen ve mütemadiyen cilveleriyle tazelandiriyorlar, değiştiriyorlar.

DÖRDÜNCÜ ŞUA

Kâinattaki hayret-nüma faaliyet-i daimenin hikmetinin üçüncü şubesi şudur ki: Herbir merhamet sahibi, başkasını memnun etmekten mesrur olur; herbir şefkat sahibi, başkasını mesrur etmekten memnun olur; herbir muhabbet sahibi, sevindirmeye lâyık mahlukları sevindirmekle sevinir; herbir

âlîcenab zât, başkasını mes'ud etmekle lezzet alır; herbir âdil zât, ihkak-ı hak etmek ve müstehaklara ceza vermekte hukuk sahiblerini minnetdar etmekle keyiflenir; hüner sahibi herbir san'atkâr, san'atını teşhir etmekle ve san'atının tasavvur ettiği tarzda işlemesiyle ve istediği neticeleri vermesiyle iftihar eder.

İşte bu mezkûr düsturların herbiri birer kaide-i esasiyedir ki, kâinatta ve âlem-i insaniyette cereyan ediyorlar. Bu kaidelerin esma-i İlahiyede cereyan ettiklerini gösteren üç misal, Otuzikinci Söz'ün İkinci Mevkîfında izah edilmiştir. Bir hülâsası bu makamda yazılması münasib olduğundan, deriz:

Nasılki meselâ gayet merhametli, sehavetli, gayet kerim âlîcenab bir zât, fitratındaki âlî seciyelerin muktezasıyla büyük bir seyahat gemisine, çok muhtaç ve fakir insanları bindirip, gayet mükemmel ziyafetlerle, ikramlarla o muhtaç fakirleri memnun ederek denizlerde Arz'ın etrafında gezdirir ve kendisi de onların üstünde, onları mesrurane temaşa ederek o muhtaçların minnetdarlıklarından lezzet alır ve onların telezzüzlerinden mesrur olur ve onların keyiflerinden sevinir, iftihar eder. Madem böyle bir tevziat memuru hükmünde olan bir insan, böyle cüz'î bir ziyafet vermekten bu derece memnun ve mesrur olursa.. elbette bütün hayvanları ve insanları ve hadsiz melekleri ve cinleri ve ruhları, bir sefine-i Rahmanî olan Küre-i Arz gemisine bindirerek; rûy-i zemini, enva'-ı mat'umatla ve bütün duyguların ezvak ve erzakıyla doldurulmuş bir sofrayı-i Rabbaniye şeklinde onlara açmak ve o muhtaç ve müteşekkir ve minnetdar ve mesrur mahlukatını aktar-ı kâinatta seyahat ettirmekle ve bu dünyada bu kadar ikramlarla onları mesrur etmekle beraber, dâr-ı bekada Cennetlerinden herbirini ziyafet-i daim için birer sofrayı yapan Zât-ı Hayy-u Kayyum'a ait olarak o mahlukatın teşekkürlerinden ve minnetdarlıklarından ve mesruriyetlerinden ve sevinçlerinden gelen ve tabirinde âciz olduğumuz ve me'zun olmadığımız şuunat-ı İlahiyeyi, "memnuniyet-i mukaddese" "iftihar-ı kudsî" ve "lezzet-i mukaddese" gibi isimlerle işaret edilen maânî-i rububiyettir ki, bu daimî faaliyeti ve mütemadi hallakiyeti iktiza eder.

Hem meselâ bir mahir san'atkâr, plâksız bir fonograf yapsa, o fonograf istediği gibi konuşsa, işlese; san'atkârı ne kadar müftehir olur, mütelezziz olur; kendi kendine "Mâşâallah" der. Madem icadsız ve surî bir küçük san'at, san'atkârının ruhunda bu derece bir iftihar, bir memnuniyet hissi uyandırır, elbette bu mevcudatın Sâni'-i Hakîm'i, kâinatın mecmuunu, hadsiz nağmelerin enva'ıyla sadâ veren ve ses verip tesbih eden ve zikredip konuşan bir musikî-i İlahiye ve bir fabrika-i acibe yapmakla beraber, kâinatın herbir nev'ini, herbir âlemini ayrı bir san'atla ve ayrı san'at mu'cizeleriyle göstererek zîhayatların kafalarında birer fonograf, birer fotoğraf, birer telgraf gibi çok makineleri, hattâ en küçük bir kafada dahi yapmakla beraber herbir insan kafasına, değil yalnız plâksız fonograf, birer âyinesiz fotoğraf, bir telsiz telgraf, belki bunlardan yirmi defa daha hârika, her insanın kafasında öyle bir makineyi yapmaktan ve istediği tarzda işleyip neticeleri vermekten gelen iftihar-ı kudî ve memnuniyet-i mukaddese gibi manaları ve rububiyetin bu nev'inden olan ulvî şuuratı; elbette ve herhalde bu faaliyet-i daimeyi istilzam eder.

Hem meselâ bir hükümdar-ı âdil, ihkak-ı hak için mazlumların hakkını zalimlerden almakla ve fakirleri kavîlerin şerrinden muhafaza etmekle ve herkese müstehak olduğu hakkı vermekle lezzet alması, iftihar etmesi, memnun olması; hükümdarlığın ve adaletin bir kaide-i esasiyesi olduğundan, elbette Hâkim-i Hakîm, Adl-i Âdil olan Zât-ı Hayy-u Kayyum'un bütün mahlukatına, hususan zîhayatlara "hukuk-u hayat" tabir edilen şerait-i hayatiyeyi vermekle.. ve hayatlarını muhafaza için onlara cihazat ihsan etmekle.. ve zaîfleri kavîlerin şerrinden Rahîmane himaye etmekle.. ve umum zîhayatlarda bu dünyada ihkak-ı hak etmek nev'i tamamen ve haksızlara ceza vermek nev'i ise kısmen sırr-ı adaletin icrasından olmakla.. ve bilhâssa mahkeme-i kübra-yı haşirde adalet-i ekberin tecellisinden hasıl olan ve tabirinde âciz olduğumuz şuurat-ı Rabbanîye ve maânî-i kudsiyedir ki, kâinatta bu faaliyet-i daimeyi iktiza ediyor.

İşte bu üç misal gibi; esma-i hüsnanın umumunda, herbirisi bu faaliyet-i daimede böyle kudî bazı şuurat-ı İlahiyeye medar olduklarından, hallakîyet-i daimeyi iktiza ederler. Hem madem her

kabiliyet, herbir istidad, inbisat ve inkişaf edip semere vermekle bir ferahlık, bir genişlik, bir lezzet verir.. hem madem her vazifedar, vazifesini yapmak ve bitirmekle, vazifesinden terhisinde büyük bir rahatlık, bir memnuniyet hisseder.. ve madem bir tek tohumdan bir çok meyveleri almak ve bir dirhemden yüz dirhem kâr kazanmak, sahiblerine çok sevinçli bir halettir, bir ticarettir. Elbette bütün mahlukattaki hadsiz istidadları inkişaf ettiren ve bütün mahlukatını kıymetdar vazifelerde istihdam ettikten sonra terakkivari terhis ettiren, yani unsurları, madenler mertebesine; madenleri, nebatlar hayatına; nebatları, rızık vasıtasıyla hayvanların derece-i hayatına; ve hayvanları insanların şuurkârane olan yüksek hayatına çıkarıyor.

İşte herbir zîhayatın zahirî bir vücudunun zevaliyle; (Yirmidördüncü Mektub'da izah edildiği gibi) ruhu, mahiyeti, hüviyeti, sureti gibi pek çok vücudlarını arkasında bıraktıran ve yerinde vazife başına geçiren faaliyet-i daime ve hallakiyet-i Rabbaniyeden neş'et eden maânî-i kudsiyenin ve rububiyet-i İlahiyenin ne kadar ehemmiyetli oldukları anlaşılır.

Mühim bir suale kat'î bir cevap: Ehl-i dalaletten bir kısmı diyorlar ki: "Kâinatı bir faaliyet-i daime ile tağyir ve tebdil eden zâtın, elbette kendisinin de mütegayyir ve mütehavvil olması lâzım gelir."

Elcevab: Hâşâ yüzbin defa hâşâ!.. Yerdeki âyinelerin tegayyürü, gökteki Güneş'in tegayyürünü değil, bilakis cilvelerinin tazelendiğini gösterir. Hem ezeli, ebedî, sermedî, her cihetçe kemal-i mutlakta ve istiğna-yı mutlakta, maddeden mücerred, mekândan, kayıddan, imkândan münezze, müberra, muallâ olan bir Zât-ı Akdes'in tegayyürü ve tebeddülü muhaldır. Kâinatın tegayyürü, onun tegayyürüne değil, belki adem-i tegayyürüne ve gayr-ı mütehavvil olduğuna delildir. Çünkü müteaddid şeyleri intizamla daimî tağyir ve tahrik eden bir zât, mütegayyir olmamak ve hareket etmemek lâzım gelir. Meselâ; sen çok iplerle bağlı çok gülleri ve topları çevirdiğin ve daimî intizamla tahrik edip vaziyetler verdiği vakit, senin yerinde durup tegayyür ve hareket etmemekliğinin gerektir. Yoksa o intizamı bozacaksın.

Meşhurdur ki: İntizamla tahrik eden, hareket etmemek ve devam ile tağyir eden, mütegayyir olmamak gerektir; tâ ki o iş intizamla devam etsin.

Sâniyen: Tegayyür ve tebeddül; hudûstan ve tekemmül etmek için tazelenmekten ve ihtiyaçtan ve maddîlikten ve imkândan ileri geliyor. Zât-ı Akdes ise hem kadîm, hem her cihetçe kemal-i mutlakta, hem istiğna-yı mutlakta, hem maddeden mücerred, hem Vâcib-ül Vücud olduğundan; elbette tegayyür ve tebeddülü muhaldir, mümkün değildir. Lem'alar (347 - 351)

ALLAH'IN SÜBUTİ SIFATLARI

Hayat sıfatı

Dirilik demektir. Allah kendi şanına mahsus bir hayat sıfatı ile vasıflanmıştır. Allah'ın ilim, irade ve kudret sıfatları ile vasıflanmasının bir gereği olarak hayat sıfatı da vardır. Hayatı olmayan bir şey, bilmekten, dilemekten ve yapabilmek gücünden yoksun olur. Bu ise, yaratıcı için büyük bir noksandır. İlm.17

Hayat sıfatı ise;

- kudreti bildiren bütün **eserler**
- ve ilmin vücudunu bildiren bütün intizamlı ve hikmetli ve mizanlı ve zînetli **suretler, haller**
- ve sair sıfatları bildiren bütün **deliller**,
- **sıfat-ı hayatın delilleriyle** beraber,

hayat sıfatının tahakkukuna delalet ettikleri gibi;

hayat dahi, bütün **o delilleriyle**, âyineleri olan bütün **zihayatları** şahid göstererek **Zât-ı Hayy-u Kayyum'u** bildirir.

Ve kâinatı, serbeser her vakit taze taze ve ayrı ayrı cilveleri ve nakışları göstermek için daima değişen ve tazelenen ve hadsiz âyinelerden tereküb eden bir âyine-i ekber suretine çevirir. Ş. 144

(DERS 1)

OTUZUNCU LEMA

Nasılki yeryüzünde bulunan parlak şeylerin Güneş'in akisleriyle parlamaları ve denizlerin yüzlerinde kabarcıkları ziyanın lem'alarıyla parlayıp sönmeleri, arkalarından gelen kabarcıklar yine hayalî güneşçiklere âyinelik etmeleri bilbedahe gösteriyor ki;

o lem'alar, yüksek bir tek Güneş'in cilve-i in'ikasıdır ve Güneş'in vücudunu muhtelif diller ile yâdediyorlar ve ışık parmaklarıyla ona işaret ediyorlar.

Aynen öyle de: Zât-ı Hayy-u Kayyum'un Muhyî isminin cilve-i a'zamı ile berrin yüzünde ve bahrin içinde zîhayatların kudret-i İlahiye ile parlayıp, arkalarından gelenlere yer vermek için "Ya Hayy!" deyip perde-i gaybda gizlenmeleri; bir **hayat-ı sermediye sahibi olan Zât-ı Hayy-u Kayyum'un HAYATINA ve vücub-u vücuduna** şahadetler, işaretler ettikleri gibi..

Umum mevcudatın tanziminde eseri görünen ilm-i İlahîye şahadet eden bütün deliller ve kâinata tasarruf eden kudreti isbat eden bütün bürhanlar ve tanzim ve idare-i kâinatta hükümferma olan irade ve meşieti isbat eden bütün hüccetler ve kelâm-ı Rabbanî ve vahy-i İlahînin medarı olan risaletleri isbat eden bütün alâmetler, mu'cizeler ve hâkeza yedi sıfât-ı İlahiyeye şahadet eden bütün delail; bil'ittifak **Zât-ı Hayy-u Kayyum'un HAYATINA** delalet, şahadet, işaret ediyorlar. Çünkü nasıl bir şeyde görmek varsa, **hayatı** da var; işitmek varsa, **hayatın** alâmetidir; söylemek varsa, **hayatın** vücuduna işaret eder; ihtiyar, irade varsa **hayatı** gösterir.. aynen öyle de; bu kâinatta âsârıyla vücudları muhakkak ve bedihî olan kudret-i mutlaka ve irade-i şamile ve ilm-i muhit gibi sıfatlar bütün delailleriyle Zât-ı Hayy-u Kayyum'un **HAYATINA ve vücub-u vücuduna** şahadet ederler ve bütün kâinatı bir gölgesiyle ışıklandıran ve bir cilvesiyle bütün dâr-ı âhireti zerratıyla beraber hayatlandıran **HAYAT-I SERMEDİYESİNE** şahadet ederler. L. 334

YEDİNCİ ŞUA

Sonra, dünyaya gelen ve dünyanın yaratıcısını arayan ve onsekiz aded mertebelerden çıkan ve arş-ı hakikate yetişen bir mi'rac-ı imanî ile gaibane marifetten hazırane ve muhatabane bir makama terakki eden meraklı ve müştak yolcu adam, kendi ruhuna dedi ki:

Fatiha-i Şerife'de başından tâ **اِيَّاكَ** kelimesine kadar gaibane medh

ü sena ile bir huzur gelip **اِيَّاكَ** hitabına çıkılması gibi, biz dahi doğrudan doğruya gaibane aramayı bırakıp, aradığımızı

aradığımızdan sormalıyız; herşeyi gösteren güneşi, güneşten sormak gerektir. Evet herşeyi gösteren, kendini herşeyden ziyade gösterir. Öyle ise şemsin şuaatı ile onu görmek ve tanımak gibi, Hâlıkımızın **esma-i hüsnasıyla ve sıfât-ı kudsiyesiyle** onu kabiliyetimizin nisbetinde tanımaya çalışabiliriz.

Bu maksadın hadsiz yollarından iki yolu ve o iki yolun hadsiz mertebelerinden iki mertebeyi ve o iki mertebenin pek çok hakikatlarından ve pek çok uzun tafsilâtından yalnız iki hakikatı icmal ve ihtisar ile bu risalede beyan edeceğiz.

BİRİNCİ HAKİKAT

Bilmüşahede gözümüzle görünen ve muhit ve daimî ve muntazam ve dehşetli ve semavî ve arzî olan bütün mevcudatı çeviren ve tebdil ve tecdid eden ve kâinatı kaplayan faaliyet-i müstevliye hakikatı görünmesi ve o her cihetle hikmet-medar faaliyet hakikatının içinde tezahür-ü rububiyet hakikatının bilbedahe hissedilmesi ve o her cihetle rahmet-feşan tezahür-ü rububiyet hakikatının içinde, tebarüz-ü uluhiyet hakikatı bizzarure bilinmiş olmasıdır.

İşte bu hâkimane ve hakîmane faaliyet-i daimedenden ve perdesinin arkasında bir Fâil-i Kadîr ve Alîm'in ef'ali, görünür gibi hissedilir. Ve bu mürebbiyane ve müdebbirane ef'al-i Rabbaniyeden ve perdesinin arkasından, herşeyde cilveleri bulunan esma-i İlahiye, hissedilir derecesinde bedahetle bilinir.

Ve bu celaldarane ve cemalperverane cilvelenen esma-i hüsnadan ve perdesinin arkasında **sıfât-ı seb'a-i kudsiyenin** ilmelyakîn, belki aynelyakîn, belki hakkalyakîn derecesinde vücudları ve tahakkukları anlaşılır.

Ve bu **yedi kudsî sıfatın** dahi, bütün masnuatın şehadetiyle hem **hayatdarane**, hem **kadîrane**, hem **alîmane**, hem **semîane**, hem **basîrane**, hem **mürîdane**, hem **mütekellimane** nihayetsiz bir surette tecellileri ile bilbedahe ve bizzarure ve biilmelyakîn bir Mevsuf-u Vâcib-ül Vücut'un ve bir Müsemma-i Vâhid-i Ehad'in ve bir Fâil-i Ferd-i Samed'in mevcudiyeti, güneşten daha zahir, daha parlak bir tarzda kalbdeki iman gözüne görünür gibi kat'î bilinir.

Çünkü güzel ve manidar bir kitab ve muntazam bir hane, bedahetle yazmak ve yapmak fiillerini ve güzel yazmak ve intizamlı yapmak fiilleri dahi bedahetle yazıcı ve dülger namlarını, yazıcı ve dülger ünvanları ise bedahetle kitabet ve dülgerlik san'atlarını ve sıfatlarını ve bu san'at ve sıfatlar bedahetle herhalde bir zâtı istilzam eder ki, mevsuf ve sâni' ve müsemma ve fâil olsun. Fâilsiz bir fiil ve müsemmasız bir isim mümkün olmadığı gibi; mevsufsuz bir sıfat, san'atkârsız bir san'at dahi mümkün değildir.

İşte bu hakikat ve kaideye binaen, bu kâinat bütün mevcudatıyla beraber kaderin kalemıyla yazılmış, kudretin çekiciyle yapılmış manidar hadsiz kitablar, mektublar, nihayetsiz binalar ve saraylar hükmünde -herbiri binler vecihle ve beraber hadsiz vücut ile- Rabbanî ve Rahmanî nihayetsiz fiilleri ve o fiillerin menşe'leri olan binbir esma-i İlahiyenin hadsiz cilveleriyle ve o güzel isimlerin menbaı olan yedi sıfât-ı Sübhaniyenin nihayetsiz tecellileriyle, o yedi muhit ve kudsî sıfatların madeni ve mevsufu olan ezeli ve ebedî bir Zât-ı Zülcelal'in vücub-u vücuduna ve vahdetine hadsiz işaretler ve nihayetsiz şehadetler ettikleri gibi; bütün o mevcudatta bulunan bütün hüsünler, cemaller, kıymetler, kemaller dahi, ef'al-i Rabhaniyenin ve esma-i İlahiyenin ve sıfât-ı Samedaniyenin ve şuunat-ı Sübhaniyenin kendilerine lâıyk ve muvafık kudsî cemallerine ve kemallerine ve hepsi birden Zât-ı Akdes'in kudsî cemaline ve kemaline bedahetle şehadet ederler.

İşte faaliyet hakikatı içinde tezahür eden rububiyet hakikatı; ilim ve hikmetle halk ve icad ve sun' ve ibda', nizam ve mizan ile takdir ve tasvir ve tedbir ve tedvir, kasd ve irade ile tahvil ve tebdil ve tenzil ve tekmil, şefkat ve rahmetle it'am ve in'am ve ikram ve ihsan gibi şuunatıyla ve tasarrufatıyla kendini gösterir ve tanıttırır. Ve tezahür-ü rububiyet hakikatı içinde bedahetle hissedilen ve bulunan uluhiyetin tebarüz hakikatı dahi; esma-i hüsnanın rahîmane ve kerimane cilveleriyle ve **yedi sıfât-ı sübutiye** olan **Hayat, İlim, Kudret, İrade, Sem', Basar ve Kelâm** sıfatlarının celalli ve cemalli tecellileriyle kendini tanıttırır, bildirir.

Evet nasılki **kelâm sıfatı**, vahiyler ve ilhamlar ile Zât-ı Akdes'i tanıttırır, öyle de; **kudret sıfatı** dahi, mücessem kelimeleri

hükümünde olan san'atlı eserleriyle o Zât-ı Akdes'i bildirir ve kâinatı baştan başa bir Furkan-ı Cismanî mahiyetinde gösterip, bir Kadîr-i Zülcelal'i tavsif ve tarif eder.

Ve **ilim sıfatı** dahi; hikmetli, intizamlı, mizanlı olan bütün masnuat mikdarınca ve ilim ile idare ve tedbir ve tezyin ve temyiz edilen bütün mahlukat adedince, mevsufları olan birtek Zât-ı Akdes'i bildirir.

Ve **hayat sıfatı ise**; kudreti bildiren bütün eserler ve ilmin vücudunu bildiren bütün intizamlı ve hikmetli ve mizanlı ve zînetli suretler, haller ve sair sıfatları bildiren bütün deliller, **sıfat-ı hayatın** delilleriyle beraber, **hayat sıfatının** tahakkukuna delalet ettikleri gibi; **hayat** dahi, bütün o delilleriyle, âyineleri olan bütün zîhayatları şahid göstererek Zât-ı Hayy-u Kayyum'u bildirir. Ve kâinatı, serbeser her vakit taze taze ve ayrı ayrı cilveleri ve nakışları göstermek için daima değişen ve tazelenen ve hadsiz âyinelerden tereküb eden bir âyine-i ekber suretine çevirir.

Ve bu kıyasla görmek ve işitmek, ihtiyar etmek ve konuşmak sıfatları dahi; herbiri birer kâinat kadar Zât-ı Akdes'i bildirir, tanıttırır.

Hem o sıfatlar, Zât-ı Zülcelal'in vücuduna delalet ettikleri gibi, **hayatın vücuduna ve tahakkukuna** ve o zâtın **hayatdar** ve **diri** olduğuna dahi bedahetle delalet ederler. Çünkü bilmek **hayatın** alâmeti, işitmek **dirilik** emaresi, görmek **dirilere** mahsus, irade **hayat** ile olabilir, ihtiyarî iktidar **zîhayatlarda** bulunur, tekellüm ise bilen **dirilerin** işidir.

İşte bu noktalardan anlaşılır ki; **hayat sıfatının** yedi defa kâinat kadar delilleri ve kendi vücudunu ve mevsufun vücudunu bildiren bürhanları vardır ki, bütün **sıfatların esası** ve menbâ ve ism-i a'zâmın masdarı ve medarı olmuştur. Risale-i Nur, bu birinci hakikatı kuvvetli bürhanlar ile isbat ve bir derece izah ettiğinden, bu denizden bu mezkûr katre ile şimdilik iktifa ediyoruz. Şualar

(DERS 2)

OTUZÜÇÜNCÜ SÖZ

YİRMİÜÇÜNCÜ PENCERE

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ

Hayat,

- **kudret-i Rabbaniye** mu'cizatının en nuranisidir, en güzeldir.
- Ve **vahdaniyet** bürhanlarının en kuvvetlisi ve en parlağıdır.
- Ve **tecelliyat-ı Samedaniye** âyinelerinin en câmi ve en berrakıdır.

1- Evet, **hayat** tek başıyla bir Hayy-u Kayyum'u bütün **esma** ve **şuunatıyla** bildirir. Çünkü **hayat**, pekçok **sıfâtın** memzuç bir macunu hükmünde bir ziya, bir tiryaktır.

Elvan-ı seb'a, ziyada;

ve muhtelif edviyeler, tiryakta **nasılki** mümtezicen bulunur.

Öyle de: **Hayat** dahi, pekçok **sıfâttan** yapılmış bir hakikattir.

- O hakikattaki **sıfatlardan** bir kısmı, **duygular** vasıtasıyla inbisat ederek inkişaf edip ayrılırlar.
- Kısım-ı ekseri ise **hissiyat** suretinde kendilerini ihsas ederler ve **hayattan kaynama** suretinde kendilerini bildirirler.

2- Hem **hayat**, kâinatın tedbir ve idaresinde hükümferma olan **rızık** ve **rahmet** ve **inayet** ve **hikmeti** tazammun ediyor. Güya **hayat onları** arkasına takıp, girdiği yere çekiyor.

Meselâ **hayat** bir cisme, bir bedene girdiği vakit;

- **Hakîm** ismi dahi tecelli eder, hikmetle yuvasını güzelce yapıp tanzim eder.
- Aynı halde **Kerim** ismi de tecelli edip, meskenini hacatına göre tertib ve tezyin eder.
- Yine aynı halde **Rahîm** isminin cilvesi görünüyor ki, **o hayatın** devam ve kemali için türlü türlü ihsanlarla taltif eder.
- Yine aynı halde **Rezzak** isminin cilvesi görünüyor ki, **o hayatın** bekasına ve inkişafına lâzım maddî, manevî gıdaları yetiştiriyor. Ve kısmen bedeninde iddihar ediyor.

Demek **hayat** bir nokta-i mihrakiye hükmünde; muhtelif **sıfât** birbirini içine girer, belki birbirinin aynı olur.

Güya **hayat** tamamıyla hem **ilimdir**, aynı halde **kudrettir**, aynı halde de **hikmet** ve **rahmettir** ve hâkeza...

İşte **hayat** bu câmi' mahiyeti itibariyle **şuun-u zâtiye-i Rabbaniyeye** âyinedarlık eden bir **âyine-i Samediyettir**.

İşte bu sırdandır ki: Hayy-u Kayyum olan Zât-ı Vâcib-ül Vücud, **hayatı** pek çok kesretle ve mebzuliyetle halkedip, neşir ve teşhir eder. Ve herşeyi **hayatın** etrafına toplattırıp, ona hizmetkâr eder. Çünkü **hayatın** vazifesi büyüktür.

Evet **Samediyetin âyinesi** olmak kolay bir şey değil, âdi bir vazife değil.

İşte göz önünde her vakit gördüğümüz bu hadd ü hesaba gelmeyen yeni yeni **hayatlar** ve hayatların asılları ve zâtları olan **ruhlar**, birden ve hiçten vücuda gelmeleri ve gönderilmeleri, bir **Zât-ı Vâcib-ül Vücud** ve Hayy-u Kayyum'un **vücub-u vücudunu** ve **sıfât-ı kudsiyesini** ve **esma-i hüsnasını**; lemaatın güneşi gösterdiği gibi gösteriyorlar.

Güneşi tanımayan ve kabul etmeyen adam, **nasıl** gündüzü dolduran **ziyayı** inkâr etmeye mecbur oluyor.

Öyle de: Hayy-u Kayyum, Muhyî ve Mümît olan **Şems-i Ehadiyeti** tanımayan adam, zeminin yüzünü belki mazi ve müstakbeli dolduran **zihayatların** vücudunu inkâr etmeli ve yüz

derece hayvandan aşağı düşmeli. Hayat mertebesinden düşüp camid bir cahil-i echel olmalı. Sözler (675 - 676)

YİRMİNCİ MEKTUP

ALTINCI KELİME

يحيى Yani: Hayat veren yalnız odur. Öyle ise, her şey'in Hâlıkı dahi yalnız odur. Çünkü kâinatın ruhu, nuru, mayesi, esası, neticesi, hülâsası hayattır. Hayatı veren kim ise, bütün kâinatın Hâlıkı da odur. Hayatı veren elbette odur, Hayy u Kayyum'dur.

İşte şu mertebe-i tevhidin bürhan-ı a'zamına şöyle işaret ederiz ki: -Başka bir Söz'de izah ve isbat edildiği gibi- zemin yüzünün sahrasında çadırları kurulmuş gayet muhteşem zîhayatlar ordusunu görüyoruz.

Evet Hayy u Kayyum'un hadsiz ordularından, her bahar mevsiminde yeni silâh altına alınmış, gaibden gelen taze bir ordu meydana çıkmış görüyoruz.

Şu orduya bakıyoruz ki: Nebatat taifelerinden ikiyüzbinden ziyade ve hayvanat milletlerinden yine yüzbinden fazla çeşit çeşit muhtelif kavimler görüyoruz. Herbir milletin, herbir taifenin elbisesi ayrı, erzakı ayrı, talimatı ayrı, terhisatı ayrı, silâhları ayrı, müddet-i askeriyeleri ayrı olduğu halde; bir kumandan-ı a'zam hadsiz kudret ve hikmetiyle ve nihayetsiz ilim ve iradesiyle, bitmez rahmetiyle, tükenmez hazinesiyle, hiçbirini unutmayarak, şaşırmayarak, karıştırmayarak, geciktirmeyerek.. ayrı ayrı bütün o üçyüz binden ziyade milletleri ve taifeleri kemal-i intizam ile, tamam-ı mizan ile, vakti vaktine ayrı ayrı erzaklarını, ayrı ayrı elbiselerini, ayrı ayrı silâhlarını vererek, ayrı ayrı talimat yaptırarak, ayrı ayrı terhisat ettiğini, gözü bulunan bilmüşahede görür ve kalbi bulunan biaynelyakîn tasdik eder.

İşte hiç mümkün müdür ki: Şu ihya ve idareye ve şu terbiye ve iaşeye; o orduyu bütün şuunatıyla ihata eden bir ilm-i muhitin ve o orduyu bütün levazımatıyla idare eden bir kudret-i mutlakanın

sahibinden başkası karışabilsin, müdahale edebilsin, onda hissesi olsun? Yüzbinler defa hâşâ!..

Malûmdur ki: Bir taburda on millet bulunsa, ayrı ayrı techiz etmesi on tabur kadar güç olduğundan; âciz insanlar, ister istemez bir tarzda techize mecbur olmuşlar. Halbuki Hayy u Kayyum şu muhteşem ordusu içinde, üçyüzbinden ziyade milletlere, ayrı ayrı techizat-ı hayatiyeyi veriyor. Hem külfetsiz, müşkilâtsiz, kolay bir tarzda, hafif bir şekilde, gayet hakîmane ve intizam-perverane veriyor. Ve koca orduya, birtek lisan ile,

* هُوَ الَّذِي يُحْيِي * dedirtip; kâinat mescidinde o cemaat-ı uzmaya

* إِلَهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ * ilh...
okutturuyor... Mektubat (238 - 239)

(DERS 3)

ONBEŞİNCİ ŞUA

ALTINCI KELİME

یحییٰ dir. Hücçetine gayet kısa bir işaret:

Evet Onuncu Söz'de ve Nur eczalarında bürhanlarıyla isbat edilmiş ki:

Her baharda, **zîhayattan üçyüzbin nevi** ve çeşit çeşit tarzlarda ve hadsiz efradı bulunan bir **ordu-yu Sübhanî**, rûy-i zeminde **ihya** ediliyor. **Onlara hayat** ve **levazımat-ı hayatiye** kemal-i intizamla veriliyor.

➤ Haşr-i A'zam'ın yüzbin nümunelerini, belki emarelerini gösterip **o ayrı ayrı hadsiz mahlukatı** beraber, birbiri içinde sehivsiz, yanlıssız, noksansız, hiç şaşırmayarak, karışık iken hiç karıştırmayarak, unutmuyarak kemal-i mizan ve nizamla **diriltten** ve **hayat veren;**

➤ * ve nutfede denilen mütemasil su katrelerinden
 * ve toprak, müteşabih tohumlarından ve az farklı habbeciklerinden
 * ve sineklerin birbirinin aynı olan yumurtacıklarından
 * ve kuşların aynı havadan, birbirinin aynı nutfelerinden, hem birbirinin misli veya az farklı yumurtalarından

o hadsiz efradı bulunan ve birbirinden suretçe, san'atça ve maişetçe **ayrı ayrı yüzbinler zîhayatları diriltten;**

➤ ve zemin ve bahar sahifesinde **yüzbin başka başka kitablari** beraber, birbiri içinde, hatasız, mükemmel yazan, hadsiz bir dikkat ve nihayetsiz bir hikmetle **iş gören, tasarruf eden;**

bir **Zât-ı Hayy-u Kayyum** ve **Muhyî bir Hallak-ı Alîm** olduğuna kanaat getirmeyen,

elbette hem kendini, hem bütün zeminde ve zaman şeridinde asılan bütün geçmiş baharlarda ve hayatlı zemin ve feza yüzlerinde bulunmuş bütün **zîhayatları** inkâr etmeğe ve en ahmak ve bedbaht bir **zîhayat** olmağa mecburdur. Şualar (601)

YİRMİİKİNCİ SÖZ

İKİNCİ LEM'A

Bak şu kâinat bostanına, şu zeminin bağına, şu semanın yıldızlarla yaldızlanmış güzel yüzüne dikkat et!.

Göreceksin ki, bir Sâni'-i Zülcelal'in, bir Fâtır-ı Zülcemal'in,

- o serilmiş ve serpilmiş masnuattan herbir masnu üstünde Hâlık-ı Küll-i Şey'e mahsus bir **sikkesi**
- ve herbir mahluku üstünde Sâni'-i Küll-i Şey'e has bir **hâtemi**
- ve kalem-i kudretin birer menşuru olan sahaif-i leyl ü nehar, yaz ve baharda yazılan tabakat-ı mevcudat üstünde taklid kabul etmez bir **turra-i garrası** vardır.

Şimdi o **sikkelerden**, o **hâtemlerden**, o **turralardan** nümune olarak birkaçını zikredeceğiz.

Meselâ: Hesabsız sikkelerinden, **hayat** üzerinde koyduğu çok sikkelerinden şu **sikkeye** bak ki:

"Bir şeyden herşey yapar, hem herşeyden birtek şey yapar."

➤ Çünkü nutfе suyundan ve hem içilen basit bir sudan, hesabsız âza ve cihazat-ı hayvaniyeyi yapar. İşte birşeyi herşey yapmak elbette bir Kadîr-i Mutlak'ın işidir.

➤ Hem yenilen hadsiz taamlardan, -o taam ise hayvanî olsun, nebatî olsun- o müteaddid maddeleri, has bir cisme kemal-i intizam ile çeviren ve ondan mahsus bir cild nesceden ve ondan basit cihazları yapan; elbette bir Kadîr-i Küll-i Şey'dir ve Alîm-i Mutlak'tır.

Evet, **Hâlık-ı Mevt ve Hayat**, şu destgâh-ı dünyada, hikmetiyle **hayatı** öyle bir kanun-u emriye-i mu'ciz-nüma ile idare ediyor ki, o kanunu tatbik ve icra etmek; bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutan bir zâta mahsustur.

İşte eğer aklın sönmemiş ise, kalbin kör olmamış ise anlarsın ki; bir şeyi kemal-i sühulet ve intizamla herşey yapan ve herşeyi kemal-i mizan ve intizamla san'atkârane birtek şey yapan, herşeyin Sâni'ine has ve Hâlık-ı Küll-i Şey'e mahsus bir sikkedir.

Meselâ görsen:

- Hârîka-piše bir zât, bir dirhem pamuktan yüz top çuha ve ipek veya patiska gibi mütenevvi sair kumaşları o tek dirhem pamuktan nescetmekle beraber; helva, baklava gibi çok taamları dahi ondan yapıyor.
- Sonra görsen ki o zât, demiri ve taşı, balı ve yağı, suyu ve toprağı avucuna alır, bir güzel altun yapar.

Elbette kat'iyen hükmedeceksin ki o zât, öyle kendine has bir san'ata mâliktir; bütün anasır-ı arziye, onun emrine müsahhar ve bütün mevalid-i türabiye, onun hükmüne bakar.

Evet **hayattaki** tecelli-i kudret ve hikmet, bu misalden bin derece daha acıdır.

İşte **hayat** üstündeki çok sikkelerden **birtek sikke...**

ÜÇÜNCÜ LEM'A

Bak, şu kâinat-ı seyyalede, şu mevcudat-ı seyyarede cevelan eden **zîhayatlara!** Göreceksin ki: Bütün **zîhayatlardan** herbir **zîhayat** üstünde Hayy-u Kayyum'un koyduğu çok **hâtemleri** vardır.

O hâtemlerden bir hâtemi şudur ki: O zîhayat, meselâ şu insan, âdeta kâinatın bir misal-i musaggarı, şecere-i hilkatın bir semeresi ve şu âlemin bir çekirdeği gibi ki, enva'-ı âlemin ekser nümunelerini câmi'dir. Güya o zîhayat bütün kâinattan gayet hassas mizanlarla süzölmüş bir katredir. Demek, şu zîhayatı halketmek ve ona Rab olmak, bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutmak lâzımgelir.

İşte, eğer aklın evhamda boğulmamış ise anlarsın ki: Bir kelime-i kudreti, meselâ "bal arısı"nı ekser eşyaya bir nevi küçük fihriste yapmak ve bir sahifede meselâ "insan"da şu kitab-ı kâinatın ekser mes'elelerini yazmak, hem bir noktada meselâ küçücük "incir çekirdeği"nde koca incir ağacının programını dercetmek ve bir harfte meselâ "kalb-i beşer"de şu âlem-i kebirin safahatında tecelli ve ihata eden bütün esmanın âsârını göstermek ve bir mercimek tanesi kadar mevki tutan "kuvve-i hâfıza-i insaniyede" bir kütüphane kadar yazı yazdırmak ve bütün hâdisat-ı kevnîyenin mufasssal fihristesini o kuvvecikte dercetmek, elbette ve elbette Hâlık-ı Küll-i Şey'e has ve bu kâinatın Rabb-i Zülcelal'ine mahsus bir hâtemdir.

İşte zîhayat üstünde olan pek çok hâtem-i Rabbanîden birtek hâtem, böyle nurunu gösterse ve onun âyâtını şöyle okuttursa, acaba birden bütün o hâtemlere bakabilsen, görebilsen: **سُبْحَانَ مَنْ**

اِخْتَفَى بِشِدَّةِ الظُّهُورِ demeyecek misin?

HAYATTA İKİ KAPI

DÖRDÜNCÜ LEM'ADAN

Evet herbir zîhayatta; **biri Ehadiyet sikkesi, diğeri Samediyet turrası** bulunuyor.

(1- Ehadiyet) Zira bir zîhayat ekser kâinatta cilveleri görünen esmayı birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdeta bir nokta-i mihrakiye hükmünde, Hayy-u Kayyum'un tecelli-i ism-i a'zamını gösteriyor.

İşte ehadiyet-i zâtiyeyi, Muhyî perdesi altında bir nevi gölgesini gösterdiğinden, bir **sikke-i ehadiyeti** taşıyor.

(2- Samediyet) Hem o zîhayat, bu kâinatın bir misal-i musaggarı ve şecere-i hilkatın bir meyvesi hükmünde olduğu için, kâinat kadar ihtiyacatını birden kolaylıkla küçücük daire-i hayatına yetiştirmek, **Samediyet turrasını** gösteriyor.

(1- Ehadiyet) Yani o hal gösteriyor ki, onun öyle bir Rabbi var ki; ona, herşeye bedel bir **teveccühü** var ve bütün eşyanın yerini tutar bir **nazarı** var. Bütün eşya, onun bir teveccühünün yerini tutamaz.

نَعَمْ يَكْفِي لِكُلِّ شَيْءٍ شَيْءٌ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا يَكْفِي عَنْهُ كُلُّ شَيْءٍ
وَلَوْ لَشَيْءٍ وَاحِدٍ

(2- Samediyet) Hem o hal gösteriyor ki: Onun o Rabbi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, hazinesinden hiçbir şey eksilmez ve kudretine de hiç bir şey ağır gelmez. İşte **Samediyetin** gölgesini gösteren bir nevi turrası...

Demek herbir zîhayatta; bir **sikke-i Ehadiyet**, bir **turra-i Samediyet** vardır.

Evet herbir zîhayat, hayat lisanıyla **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ** okuyor.

Bu iki sikkeden başka, birkaç pencere-i mühimme de var.

Başka bir yerde tafsil edildiği için burada ihtisar edildi.

Madem şu kâinatın herbir zerresi böyle **üç pencereyi** ve **iki deliği** ve hayat dahi **iki kapıyı** birden Vâcib-ül Vücut'un vahdaniyetine açıyor; zerreten tâ şemse kadar tabakat-ı mevcudat, Zât-ı Zülcelal'in envâr-ı marifetini ne suretle neşrettiğini kıyas edebilirsiniz.

İşte marifetullahta terakkiyat-ı maneviye'nin derecatını ve huzurun meratibini bundan anla ve kıyas et. Sözlür (294 - 299)

OTUZUNCU LEMA

BEŞİNCİ REMİZ

Hem hayatın onaltıncı hâssasında denilmiş ki: Hayat birşeye girdiği vakit, o cesedi bir âlem hükmüne getirir; cüz' ise küll gibi, cüz'îye dahi küllî gibi bir câmiiyet verir.

Evet hayatın öyle bir câmiiyeti var; âdeta umum kâinata tecelli eden ekser esma-i hüsnayı kendinde gösteren bir câmi' âyine-i ehadiyettir. Bir cisme hayat girdiği vakit, küçük bir âlem hükmüne getirir; âdeta kâinat şeceresinin bir nevi fihristesini taşıyan bir nevi çekirdeği hükmüne geçiyor. Nasılki bir çekirdek, onun ağacını yapabilen bir kudretin eseri olabilir; öyle de en küçük bir zîhayatı halkeden, elbette umum kâinatın Hâlık'ıdır.

İşte bu hayat, bu câmiiyetiyle en gizli bir sırr-ı ehadiyeti kendinde gösterir. Yani nasılki azametli güneş, ziyasıyla ve yedi rengiyle ve aksiyle güneşe mukabil olan herbir katre suda ve herbir cam zerresinde bulunuyor.. öyle de; herbir zîhayatta kâinatı ihata eden esma ve sıfât-ı İlahiyenin cilveleri beraber onda tecelli ediyor. Bu nokta-i nazardan hayat; kâinatı, rububiyet ve icad cihetinde inkısam ve tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne, belki iştiraki ve tecezzisi imkân haricinde bulunan bir küllî hükmüne getirir.

Evet seni yaratan, bütün nev'-i insanı yaratan zât olduğunu, bilbedahe senin yüzündeki sikkesi gösteriyor. Çünkü mahiyet-i insaniye birdir, inkısamı gayr-ı mümkündür. Hem hayat vasıtasıyla ecza-yı kâinat onun efradı hükmüne ve kâinat ise, nev'i hükmüne geçer; sikke-i ehadiyeti mecmuunda gösterdiği gibi, herbir cüz'de dahi o sikke-i ehadiyeti ve hâtem-i samediyeti göstererek şirk ve iştiraki her cihetle tardeder.

Hem hayatta san'at-ı Rabbaniyenin öyle fevkalâde hârîka mu'cizeleri var ki, bütün kâinatı halkedemeyen bir zât, bir kudret; en küçük bir zîhayatı halkedemez. Evet bir nohut tanesinde bütün Kur'anı yazar gibi; çamın gayet küçük bir tohumunda koca çam ağacının fihristesini ve mukadderatını yazan kalem, elbette semavatı yıldızlarla yazan kalem olabilir. Evet bir arının küçük

kafasında kâinat bahçesindeki çiçekleri tanıyacak ve ekser enva'ıyla münasebetdar olacak ve bal gibi bir hediye-i rahmeti getirecek ve dünyaya geldiği günde şerait-i hayatı bilecek derecede bir istidadı, bir kabiliyeti, bir cihazı derceden zât; elbette bütün kâinatın Hâlık'ı olabilir.

Elhasıl: Hayat nasilki kâinatın yüzünde parlak bir sikke-i tevhiddir ve herbir zîruh dahi hayat noktasında bir sikke-i ehadiyettir ve hayatın herbir ferdinde bulunan nakş-ı san'at, bir mühr-ü samediyettir ve zîhayatların adedince bu kâinat mektubunu Zât-ı Hayy-u Kayyum ve Vâhid-i Ehad namına hayatlarıyla imza ediyorlar ve o mektubda tevhid mühürleri ve ehadiyet hâtemleri ve samediyet sikkeleridirler..

öyle de; hayat gibi, herbir zîhayat dahi, bu kitab-ı kâinatta birer mühr-ü vahdaniyet olduğu gibi, herbirinin yüzünde ve sîmasında birer hâtem-i ehadiyet konulmuştur.

Hem nasilki hayat, cüz'iyatı adedince ve zîhayat efradı sayısınca Zât-ı Hayy-u Kayyum'un vahdetine şehadet eden imzalar ve mühürlerdir..

öyle de; ihya ve diriltmek fiili dahi, efradı adedince tevhide imza basıyor.

Meselâ: İhyanın bir ferdi olan ihya-yı Arz, güneş gibi parlak bir şahid-i tevhiddir. Çünkü baharda zeminin dirilmesinde ve ihyasında üçyüz bin enva'ın ve her nev'in hadsiz efradı beraber, birbiri içinde, noksansız, kusursuz, mükemmel, muntazam ihya edilir ve dirilirler. Evet böyle bir tek fiil ile hadsiz muntazam fiilleri yapan, elbette bütün mahlukatın Hâlık'ıdır ve bütün zîhayatları ihya eden Hayy-u Kayyum'dur ve rububiyetinde iştiraki mümkün olmayan bir Vâhid-i Ehad'dir.

Şimdilik hayatın hâssalarından bu kadar az ve muhtasar yazıldı. Başka hâssaların beyanı ve tafsilatını Risale-i Nur'a ve başka zamana havale ediyoruz. Lem'alar (337 - 339)

DÖRDÜNCÜ ŞUA

BEŞİNCİ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE

Yine bir vakit hayatım çok ağır şerait ile sarsıldı. Nazar-ı dikkatimi ömre ve hayata çevirdi; gördüm: Ömrüm koşarak gidiyor; âhire yakınlaşmış hayatım dahi tazyikat altında sönmeğe yüz tutmuş. Halbuki "Hayy" ismine dair risalede izah edilen hayatın mühim vazifeleri ve büyük meziyetleri ve kıymetdar faideleri, böyle çabuk sönmeğe değil, belki pek uzun yaşamağa lâyıktır diye müteellimane düşündüm. Yine üstadım olan حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

âyetine müracaat ettim. Dedi: "Sana hayatı veren Zât-ı Hayy-u Kayyum'a göre hayata bak!" Ben de baktım, gördüm ki: Hayatımın bana bakması bir ise, Zât-ı Hayy ve Muhyî'ye bakması yüzdür. Bana ait neticesi bir ise, Hâlıkıma ait bindir. O cihet uzun zaman, belki zaman istemez; bir an yaşaması yeter. Bu hakikat, Risale-i Nur'un risalelerinde bürhanlar ile izah edildiğinden burada dört mes'ele içinde kısa bir hülâsası beyan edilecek.

Birinci Mes'ele: Hayatın mahiyeti ve hakikatı Hayy-u Kayyum'a baktığı cihetle baktım, gördüm ki: Mahiyet-i hayatım esma-i İlahiyenin definelerini açan anahtarların mahzeni ve nakışlarının bir küçük haritası ve cilvelerinin bir fihristesi ve kâinatın büyük hakikatlarına ince bir mikyas ve mizan ve Hayy-u Kayyum'un manidar ve kıymetdar isimlerini bilen, bildiren, fehmedip tefhim eden yazılmış bir kelime-i hikmettir anladım. Ve hayatın bu tarzdaki hakikatı bin derece kıymet kazanıyor ve bir saat devamı bir ömür kadar ehemmiyet alır. Zamanı olmayan Zât-ı Ezeliyeye münasebeti cihetinde uzun ve kısalığına bakılmaz.

İkinci Mes'ele: Hayatın hakikî hukukuna baktım, gördüm ki: Hayatım Rabbanî bir mektubdur; kardeşlerim olan zîşuur mahlukata kendini okutturur, yaratana bildirir bir mütalaagâhtır. Hem Hâlıkımın kemalâtını teşhir eden bir ilânnameliktir. Hem hayatı yaratanın hayat ile ihsan ettiği kıymetdar hediyeler ve nişanlar ile bilerek süslenip her gün tekerrür eden resm-i küşadda mü'minane, şuurdarane, şâkirane, minnetdarane Padişah-ı

Bîmisalinin nazarına arzettir. Hem hadsiz zîhayatların hâliklarına vasıfane tahiyatlarını ve şâkirane tesbihat hediyelerini anlamak, müşahede etmek ve şehadetle ilân etmektir.

Hem lisan-ı hal ve lisan-ı kal ve lisan-ı ubudiyet ile Hayy-u Kayyum'un mehasin-i rububiyetini izhar etmektir. İşte bunlar gibi hayatın yüksek hukukları uzun zaman istemediği gibi, hayatı bin derece i'lâ eder ve dünyevî olan hukuk-u hayatiyeden yüz derece daha kıymetdardır diye ilmelyakîn ile bildim ve dedim: Sübhanallah! İman ne kadar kıymetdar ve hayatdardır ki, hangi şeye girse canlandırır ve bir şu'lesi böyle fâni hayatı, bâkiyane hayatlandırır, üstündeki fenayı siler.

Üçüncü Mes'ele: Hayatımın Hâlıkıma bakan fitrî vazifelerine ve manevî faidelerine baktım, gördüm ki: Hayatım, hayatın Hâlıkına üç cihetle âyinedarlık ediyor:

Birinci Vecih: Hayatım, acz ve za'fıyla ve fakr ve ihtiyacıyla Hâlık-ı Hayat'ın kudret ve kuvvetine ve gına ve rahmetine âyinedarlık eder.

Evet nasılkı açlık derecesiyle yemeğin lezzet dereceleri ve karanlığın mertebeleriyle ışık mertebeleri ve soğğun mikyasıyla hararetin mizan dereceleri bilinir; öyle de hayatımdaki hadsiz acz ve fakr ile beraber hadsiz ihtiyaçlarımı izale ve hadsiz düşmanlarımı def'etmek noktasında Hâlıkımın hadsiz kudret ve rahmetini bildim; sual ve dua ve iltica ve tezellül ve ubudiyet vazifesini anladım ve aldım.

İkinci Vecih: Hayatımdaki cüz'î ilim ve irade ve sem' ve basar gibi manalarıyla, Hâlıkımın küllî ve ihatalı sıfatlarına ve şuunatına âyinedarlıktır. Evet ben kendi hayatımda ve şuurlu fiillerimde bilmek, işitmek, görmek, söylemek, istemek gibi çok manalarıyla bildim ki; bu kâinatın şahsımdan büyüklüğü derecesinde daha büyük bir mikyasta Hâlıkımın muhit ilmini, iradesini, sem' ve basar ve kudret ve hayat gibi evsafını ve muhabbet ve gazab ve şefkat gibi şuunatını anladım; iman ederek tasdik ettim ve itiraf ederek bir marifet yolunu daha buldum.

Üçüncü Vecih: Hayatımda nakışları ve cilveleri bulunan esma-i İlahiyeye âyinedarlıktır. Evet ben kendi hayatıma ve cismime baktıkça, yüzer tarzda mu'cizane eserler, nakışlar, san'atlar görmekle beraber çok şefkatkârane beslendiğimi müşahade ettiğimden, beni yaratan ve yaşatan zât, ne kadar fevkalâde sehavetli, merhametli, san'atkâr, lütufkâr, ne derece hârika iktidarlı, -tabirde hata olmasın- meharetli, hüşyar, işgüzar olduğunu iman nuruyla bildim, tesbih ve takdis ve hamd ve şükür ve tekbir ve ta'zim ve tevhid ve tehlil gibi fitrat vazifeleri ve hilkat gayeleri ve hayat neticeleri ne olduğunu bildim. Ve kâinatta en kıymetdar mahluk hayat olduğunun sebebini ve her şey hayata müsahhar olmasının sırrını ve hayata karşı herkeste fitrî bir iştiyak bulunduğunun hikmetini ve hayatın hayatı iman olduğunu ilmelyakîn ile anladım. Şualar (71 - 73)

İlim sıfatı

Allah'ın her şeyi bilmesi, ilminin her şeyi kuşatması demektir. O nun ilmi mahlukatın ilmi gibi sınırlı değildir. Zerreden güneşe kadar her şeyin her hali ve her tavrı Onun ilmi dahilindedir. Hiçbir varlık düşünce, duygu ve hissiyatını Cenab-ı Hakkın ilminden saklaması mümkün değildir. Her şey daire-i nazarındadır.

(DERS 1)

YİRMİNCİ MEKTUB

DOKUZUNCU KELİME

بَيِّدُهُ الْخَيْرُ Yani: Bütün hayrat onun elinde, bütün hasenat onun defterinde, bütün ihsanat onun hazinesindedir. Öyle ise hayr isteyen ondan istemeli, iyilik arzu eden ona yalvarmalı... Şu kelimenin hakikatını kat'î bir surette göstermek için, **ilm-i İlahînin** hadsiz delillerinden bir geniş delilin emarelerine ve lem'alarına şöyle işaret eder ve deriz ki:

Şu kâinata görünen ef'al ile tasarruf edip icad eden Sani'in, bir **muhit ilmi** var. Ve o **ilim**, onun zâtının hâssa-i lâzime-i zaruriyesidir, infikaki muhaldır. Nasılki Güneş'in zâtı bulunup ziyası bulunmamak kabil değil; öyle de binler derece ondan ziyade kabil değildir ki, şu muntazam mevcudatı icad eden zâtın **ilmi** ondan infikak etsin.

Şu **ilm-i muhit**, o zâta lâzım olduğu gibi, taalluk cihetiyle herşey'e dahi lâzımdır. Yani, hiçbir şey ondan gizlenmesi kabil değildir. Perdesiz, Güneş'e karşı zemin yüzündeki eşya, Güneş'i görmemesi kabil olmadığı gibi; o **Alîm-i Zülcelal'in nur-u ilmine** karşı eşyanın gizlenmesi, bin derece daha gayr-ı kabildir, muhaldır.

Çünkü huzur var. Yani herşey daire-i nazarındadır ve mukabildir ve daire-i şuhudundadır ve herşey'e nüfuzu var.

Şu camid Güneş, şu âciz insan, şu şuursuz röntgen şuaı gibi zînurlar; hâdis, nâkıs ve ârızî oldukları halde, onların nurları, mukabilindeki her şey'i görüp nüfuz ederlerse; elbette vâcib ve muhit ve zâtî olan **nur-u ilm-i ezeli**den hiçbir şey gizlenemez ve haricinde kalamaz. Şu hakikata işaret eden kâinatın hadd ü hesaba gelmez alâmetleri, âyetleri vardır. Ezcümle:

Bütün mevcudatta görünen bütün hikmetler, o **ilme** işaret eder. Çünkü hikmet ile iş görmek **ilim** ile olur.

Hem bütün inayetler, tezyinatlar o **ilme** işaret eder. İnayetkârane, lütufkârane iş gören; elbette bilir ve bilerek yapar.

Hem herbiri birer mizan içindeki bütün intizamlı mevcudat ve herbiri birer intizam içindeki bütün mizanlı ve ölçülü hey'at, yine o **ilm-i muhite** işaret eder. Çünkü intizam ile iş görmek, **ilim** ile olur. Ölçü ile, tartı ile san'atkârane yapan; elbette kuvvetli bir **ilme** istinaden yapar.

Hem bütün mevcudatta görünen muntazam miktarlar, hikmet ve maslahata göre biçilmiş şekiller, bir kazanın düsturuyla ve kaderin pergâriyle tanzim edilmiş gibi meyvedar vaziyetler ve heyetler, bir **ilm-i muhiti** gösteriyor.

Evet eşyaya ayrı ayrı muntazam suretler vermek, herşey'in mesalih-i hayatiyesine ve vücuduna lâıyk mahsus bir şekil vermek, bir **ilm-i muhit** ile olur, başka surette olamaz.

Hem bütün zîhayata, herbirisine lâıyk bir tarzda, münasib vakitte, ummadığı yerde rızıklarını vermek; bir **ilm-i muhit** ile olur. Çünkü rızkı gönderen; rızka muhtaç olanları bilecek, tanıyacak, vaktini bilecek, ihtiyacını idrak edecek, sonra rızkını lâıyk bir tarzda verebilir.

Hem umum zîhayatın, ibham ünvanı altında bir kanun-u taayyüne bağlı olan ecelleri, ölümleri bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü her taifenin, gerçi ferdlerin zahiren muayyen bir vakt-i eceli görünmüyor, fakat o taifenin iki had ortasında mahdud bir

zamanda ecelleri muayyendir. O ecel hengamında, o şey'in arkasında vazifesini idame edecek olan neticesinin, meyvesinin, çekirdeğinin muhafazası ve bir taze hayata inkılab ettirmesi; yine o ilm-i muhiti gösteriyor.

Hem bütün mevcudata şamil, herbir mevcuda lâıyk bir surette rahmetin taltifatı; bir rahmet-i vasia içinde bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü meselâ zîhayatın etfallerini sût ile iâşe eden ve zeminin suya muhtaç nebatatına yağmur ile yardım eden; elbette etfali tanır, ihtiyaçlarını bilir ve o nebatatı görür ve yağmurun onlara lüzumunu derkeder sonra gönderir ve hâkeza... Bütün hikmetli, inayetli rahmetinin hadsiz cilveleri; bir ilm-i muhiti gösteriyor.

Hem bütün eşyanın san'atındaki ihtimamat ve san'atkârane tasvirat ve mahirane tezyinat, bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü binler vaziyet-i muhtemele içinde, muntazam ve müzeyyen, san'atlı ve hikmetli bir vaziyeti intihab etmek, derin bir ilim ile olur. Bütün eşyadaki şu tarz-ı intihabat, bir ilm-i muhiti gösteriyor.

Hem icad ve ibda'-ı eşyada kemal-i sühulet, bir ilm-i ekmele delalet eder. Çünkü bir işde kolaylık ve bir vaziyette sühulet, derece-i ilim ve meharetle mütenasibdir. Ne kadar ziyade bilse, o derece kolay yapar.

İşte şu sırra binaen herbiri birer mu'cize-i san'at olan mevcudata bakıyoruz ki; hayret-nüma bir derecede sühuletle, kolaylıkla, külfetsiz, dağdağsız, kısa bir zamanda fakat mu'ciznüma bir surette icad edilir. Demek hadsiz bir ilim vardır ki, hadsiz sühuletle yapılır ve hâkeza...

Mezkûr emareler gibi binler alâmet-i sadıka var ki, şu kâinatta tasarruf eden zâtın **muhit bir ilmi** vardır. Ve herşey'i bütün şuunatıyla bilir, sonra yapar. Madem şu kâinat sahibinin böyle bir **ilmi** vardır; elbette insanları ve insanların amellerini görür ve insanlar neye lâıyk ve müstehak olduklarını bilir, hikmet ve rahmetin muktezasına göre onlarla muamele eder ve edecek.

Ey insan! Aklını başına al, dikkat et! Nasıl bir zât seni bilir ve bakar, bil ve ayıl! Mektubat (241 - 244)

(DERS 2)

ONBEŞİNCİ ŞUA

İşte Arabî Hizb-i Nurfî'nin hülâsat-ül hülâsasından daimî, tefekkürî bir virdim ve Allahü Ekber cümlesinin otuzüç mertebesinden üç mertebeyi beyan eden bu gelen Arabî fıkranın bir nevi tercümesi içinde kısa işaretlerle ülema-i ilm-i kelâmî ve akide ülemasını pek çok meşgul eden **ilim** ve **irade** ve **kudret-i İlahiyenin** kâinattaki cilveleriyle, onları aynelyakîn iman ile tasdik ve onlarla Vâcib-ül Vücut'un bedahetle mevcudiyetine ve vahdaniyetine ilmelyakîn tasdik ile tam iman etmeye yol açan bu Arabî fıkradır:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِّ وَ كَبْرُهُ تَكْبِيرًا

اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ (وَ لِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى) كَلْزَوْمِ الضَّيَاءِ الْمُحِيطِ لِلشَّمْسِ : (*) {
كُلُّ شَيْءٍ قُدْرَةٌ وَ عِلْمٌ إِذْ هُوَ الْعَلِيمُ بِكُلِّ شَيْءٍ يَعْلَمُ مُحِيطٌ لِأَرْزَامِ ذَاتِي
لِلذَّاتِ يَلْزَمُ الْأَشْيَاءَ لَا يُمْكِنُ أَنْ يَنْفَكَ عَنْهُ شَيْءٌ بِسَرِّ الْحُضُورِ وَ الشُّهُودِ وَ
الْإِحَاطَةِ النُّورَانِيَّةِ وَ بِسَرِّ اسْتِزَامِ الْوُجُودِ لِلْعُمُومِيَّةِ وَ إِحَاطَةِ نُورِ الْعِلْمِ بِعَالَمِ الْوُجُودِ
* نَعَمْ فَالْإِنْتِظَامَاتِ الْمَوْزُونَةِ وَ الْإِتْرَانَاتِ الْمَنْظُومَةِ وَ الْحُكْمِ الْقَصْدِيَّةِ الْعَامَةِ وَ
الْعِنَايَاتِ الْمَخْصُوصَةِ الشَّامِلَةِ وَ الْأَقْضِيَّةِ الْمُنْتَظِمَةِ وَ الْأَقْدَارِ الْمُثْمَرَةِ وَ الْأَجَالِ
الْمُعِينَةِ وَ الْأَرْزَاقِ الْمُقَنَّنَةِ وَ الْإِتْقَانَاتِ الْمُفَنَّنَةِ وَ الْإِهْتِمَامَاتِ الْمَزِينَةِ وَ غَايَةِ كَمَالِ
الْإِنْتِظَامِ الْإِنْسَجَامِ الْإِتْسَاقِ الْإِتْقَانِ الْإِتْرَانِ الْإِمْتِيَازِ الْمُطْلَقَاتِ فِي كَمَالِ السُّهُولَةِ
الْمُطْلَقَةِ دَلَالَاتٍ عَلَى إِحَاطَةِ عِلْمٍ عَلاَمِ الْغُيُوبِ بِكُلِّ شَيْءٍ * الْآيَةُ الْعِلْمُ مَنْ خَلَقَ وَ
هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ * فَنِسْبَةُ دَلَالَةِ حُسْنِ صِنْعَةِ الْإِنْسَانِ عَلَى شُعُورِ الْإِنْسَانِ إِلَى
نِسْبَةِ دَلَالَةِ حُسْنِ خَلْقَةِ الْإِنْسَانِ عَلَى عِلْمِ خَالِقِ الْإِنْسَانِ كَنِسْبَةِ لَمِيعَةِ زُجْجَةٍ
الذَّبِّيَّةِ فِي اللَّيْلَةِ الدَّهْمَاءِ إِلَى شَعْشَعَةِ الشَّمْسِ فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ

Gayet kısa bir nevi tercümesi içinde **ilm-i İlahîye**, bu pek ehemmiyetli hakikat-ı imaniyeye kısacık işaretler edip tafsilâtını Risale-i Nur'a havale ile deriz *{{(Haşiye): Bundan sonraki kısmı, bütün ömrümde görmediğim dehşetli ve semli bir hastalık içinde yazılmış. Kusuratıma nazar-ı müsamaha ile bakılsın. Hüsrev, münasib görmediği kısmı ta'dil, tebdil, ıslah edebilir.}}*

Evet **nasılki rahmet**, rızk-ı acaibiyle güneş gibi kendini gösterip perde-i gaybda bir Rahman-ı Rahîm'i kat'iyetle isbat ediyor;

öyle de yüzer âyât-ı Kur'aniyede mevki alan ve kudsî yedi sıfattan bir cihette en birincisi olan **"ilim"** dahi, nizam ve mizanın hikmetleri ve meyveleriyle güneş ziyası misillü kendini gösterdiği gibi; bir **Alîm-i Küll-i Şey'in** mevcudiyetini kat'iyetle bildirir.

Evet **insanın şuuruna, ilmine** delalet eden düzgün, ölçülü san'atı ile;

insanın hâlıkının ilmine, hikmetine delalet eden hüsn-ü hilkat-i insan

müvazenesi;

aynen yıldız böceğinin gecedeki ışığının lem'acığının,

gündüzde güneşin ihatalı ziyasına nisbeti gibidir. Ş. 640

ONBEŞ DELİLDEN

BİRİNCİSİ:

* **فَالْإِنْتَظَامَاتُ الْمَوْزُونَةُ** * dir.

Yani: **Bütün mahlukatta** müşahede edilen ölçülü düzgünlük, mizanlı intizam; **ihatalı bir ilme** şahadet eder.

- Evet muntazam bir saray gibi **kâinattan**
- ve **manzume-i şemsiyeden**
- ve kelimeler ve seslerin neşrinde zerrelere medar-ı hayret bir intizam gösteren **hava sahifesinden**

• ve üçyüzbin ayrı ayrı nevileri her baharda bir intizam-ı ekmel içinde yetiştiren **zemin yüzünden** tut,

- tâ herbir zîhayatın vücudundaki **a'za**
- ve **cihazat**
- ve **hüceyrat**
- ve **zerrelere** kadar

derin, **ihatalı, şaşırılmaz bir ilmin** eseri olan mizanî düzgünlük ve tam intizam bulunması; gayet zahir ve kat'î bir surette **ihatalı bir ilme** delalet ve şahadet eder demektir.

İKİNCİ DELİL

* وَالْأَتْرَانَاتِ الْمَنْظُومَةِ * dir.

Yani: **Bütün kâinattaki masnuatta** -cüz'î, küllî- **seyyarattan** tâ kandaki **küreyvat-ı hamra** ve **beyzaya** kadar herşeyde gayet düzgün bir ölçü, mütenasib bir mizan bulunması; bedahetle **muhit bir ilme** delalet ve kat'î şahadet eder.

Evet, görüyoruz ki: Meselâ bir **sineğin**, bir **insanın a'zaları** ve **cihazatı**, hattâ cesedinin **hüceyratı** ve kanındaki **kırmızı ve beyaz kürecikleri** o derece hassas bir mizan ve ince bir ölçü ile yerleştirilmiş ve o derece birbirine münasib ve uygun ve cesedin sair a'zalarında öyle muntazam bir tenasüb var ki; **nihayetsiz bir ilme** mâlik olmayan, o vaziyeti onlara vermesi hiçbir cihette imkânı yok.

İşte aynen **bütün zîhayat** ve **enva'-ı mahlukat, zerrattan** tâ manzume-i şemsiyedeki **seyyarata** kadar; öyle tam bir müvazene ve zerre kadar şaşırılmaz bir düzgün ölçü hükmetmesi, **ihatalı bir ilme** kat'î delalet ve parlak şahadet eder.

Demek **ilmin** her delili, **Zât-ı Alîm'in** mevcudiyetine dahi delildir. **Sıfat mevsufsuz** olması muhal ve imkânsız olmasından, bütün hüccetleri **Alîm-i Ezeli'nin** vücub-u vücuduna kuvvetli ve gayet kat'î bir hüccet-i kübradır.

ÜÇÜNCÜ DELİL

وَالْحَكْمُ الْقَصْدِيُّ الْعَامَّةُ dir.

Yani: **Bütün kâinattaki hallakîyet ve faaliyette ve tebeddülât ve ihya ve tavzifat ve terhisatta**

bütün masnuatın herbiri ve herbir taifenin tesadüf imkânı olmayan öyle kasdî ve bilerek takılan hikmetleri ve faideleri ve vazifeleri var ve görüyoruz ki; **ihatalı bir ilmi** bulunmayan, hiçbir cihette, hiçbirisine icad noktasında sahip çıkamaz.

Meselâ: Hadsiz zîhayattan bir insanın yüz cihazatından birtek cihazı olan lisanı; bir et parçası iken, iki büyük vazifesiyle yüzer hikmetlere, neticelere, meyvelere, faidelere âlet oluyor. Taamların zevkindeki vazifesi, ayrı ayrı bütün tatları bilerek cesede, mideye haber vermek ve rahmet-i İlahiyenin matbahlarına dikkatli bir müfettiş olmak ve kelimeler vazifesinde kalbe ve ruha ve dimağa tam bir tercüman ve santral olmak; elbette gayet parlak ve kat'î bir surette ihatalı ilme delalet ve şehadet eder. Birtek dil, hikmetleri ve meyveleriyle böyle delalet etse; hadsiz lisanlar ve hadsiz zîhayatlar, nihayetsiz masnuat, güneş zuhurunda ve gündüz kat'iyetinde nihayetsiz bir ilme delalet ve şehadet ve Allâm-ül Guyub'un daire-i ilminden ve hikmetinden ve meşietinden hariç hiçbir şey yoktur diye ilân ederler.

DÖRDÜNCÜ DELİL

وَالْعَنَائَاتُ الْمَخْصُوصَةُ الشَّامِلَةُ dir.

Yani: Bütün zîhayat, zîşuur âleminde, her nev'e ve her ferde, hususî ve ona münasib ve umuma şamil inayetler, şefkatler, himayetler; bedahet derecesinde ihatalı bir ilme delalet ve o inayetlere mazhar olanları ve ihtiyaçlarını bilen bir alîm-i inayetkârın vücub-u vücuduna hadsiz şehadetler eder, demektir.

İhtar: Risale-i Nur'un hülâsat-ül hülâsasının zübdesi olan arabî fikradaki kelimelerin izahı ise; Kur'andan tereşşuh eden Risale-i Nur'un âyât-ı Kur'anîyenin lemaatından aldığı hakikatlara, hususan

"İlim" ve "İrade"ye ve "Kudret"e dair delillere ve hüccetlere işaret eder ki; bu Arabî kelimelerin işaret ettikleri o ilmî deliller, ehemmiyetle tefsir ediliyor.

Demek herbiri, çok âyâtın birer işaret ve birer nüktesini beyan etmektir. Yoksa o Arabî kelimelerin tefsiri ve beyanı ve tercümesi değildir.

Sadede dönüyoruz.

Evet gözümüzle görüyoruz ki; bizleri ve bütün zîruhları bilir ve bilerek şefkatle himaye eder ve ihtiyacını ve her derdini bilir ve bilerek inayetiyle imdadına yetişir bir Alîm-i Rahîm var. Hadsiz misallerinden birisi: İnsanın rızık ve ilâç ve muhtaç olduğu madenler cihetinde gelen hususî ve umumî inayetler, pek zahir bir surette bir ilm-i muhiti gösterir ve bir Rahman-ı Rahîm'e rızık, ilâç, madenlerin adedince şهادetler ederler.

Evet insanın hususan âcizlerin ve yavruların işeleri ve bilhâssa mide matbahından cesedin rızık isteyen a'zalarına, hattâ hüceyrelere herbirine münasib rızıkını yetiştirmeleri ve dağlar bir eczahane ve insana lâzım bütün madenlerin bir anbarı olmaları gibi hakîmane işler, gayet ihatalı bir ilim ile olabilir. Serseri tesadüf, kör kuvvet, sağır tabiat, camid, şuursuz esbab, basit, istilâcî unsurlar; hiçbir cihette bu alîmane, basîrane, hakîmane, merhametkârane, inayetperverane olan işe ve idare ve himayet ve tedbire karışamazlar. Yalnız o zahirî esbab; Alîm-i Mutlak'ın emriyle, izniyle, ilim ve hikmeti dairesinde bir perde-i izzet-i kudret-i İlahiye olarak istimal ve istihdam edilmeleri var. Şualar (646 - 648)

(DERS 3)

BEŞİNCİ VE ALTINCI DELİL

والأفضية المنتظمة والاقدار المثمرة dir.

Yani: **Herşeyin**, hususan **nebatat** ve **eşcar** ve **hayvanat** ve **insanların** şekilleri ve mikdarları, ilm-i ezelinin iki nev'i olan kaza ve kaderin düsturlarıyla

- san'atkârane biçilmiş
- ve herbirinin kametine göre tam münasib dikilmiş,
- mükemmel giydirilmiş,
- gayet muntazam birer hikmetli şekil verilmiş.

Onlar, herbiri ve beraber, **bir nihayetsiz ilme** delalet ve bir **Sâni'-i Alîm'e** adedlerince şehadet ederler demektir.

Evet meselâ nümune olarak hadsiz misallerinden yalnız **tek bir ağaç** ve **bir ferd-i insana** bakıyoruz, görüyoruz ki:

Bu **meyveli ağaç**, o çok **cihazatlı insan**; hiçbir ressam tam taklidini yapamayacak derecede zahiri ve bâtını, dış ve içi

- öyle bir gaybî pergârla ve ince bir ilmin kalemiyle hududları çizilmiş
- ve tam intizamla her a'zasına münasib suret verilmiş ki, meyve ve neticelerine ve vazife-i fitratlarına yetişsin.

Bu ise **nihayetsiz bir ilim** ile olabilmesi cihetiyle herşeyin herşeyle münasebetini bilip ve nazara alan ve bu **ağaç** ve bu **insanın** bütün emsallerini ve nevilerini ilm-i ezelinin kaza ve kader pergâr ve kalemiyle dış ve iç mikdarlarını ve suretlerini hakîmane yapılmasını bilerek işleyen bir Sâni'-i Musavvir, bir **Alîm-i Mukaddir'in** **hadsiz ilmine** ve **vücub-u vücuduna** nebatat ve hayvanat adedince şehadet ederler demektir.

YEDİNCİ, SEKİZİNCİ DELİL

* وَالْآجَالُ الْمَعِينَةُ وَالْأَرْزَاقُ الْمَقْنَنَةُ * dir.

Yani: Ehemmiyetli bir hikmet için, zahir nazarda mübhem ve gayr-ı muayyen tevehhüm edilen eceller ve rızıklar,

7- (ecel) ibham perdesi altında kaza ve kader-i ezelînin defterinde mukadderat-ı hayatiye sahifesinde her zîhayatın eceli mukadder ve muayyendir; tekaddüm, teahhur etmez.

8- (rızık) Ve her zîruhun rızkı tayin ve tahsis edilip kaza ve kader levhasında yazıldığına hadsiz deliller var.

- Meselâ: Koca bir ağacın ölmesi, onun bir nevi ruhu olan çekirdeğini onun yerinde vazife görmek için bırakması, bir **Alîm-i Hafız'in** hikmetli kanunuyla olması

- ve bir yavrunun rızkı olan süt memelerden gelmesi ve kan ve fişkı içinden çıkıp hiç bulaşmadan safi, temiz olarak ağzına akması, tesadüf ihtimalini kat'î bir surette red ve bir **Rezzak-ı Alîm-i Rahîm'in** şefkatli düsturuyla olduğunu gayet kat'î gösteriyor.

Bu iki cüz'î misale bütün zîhayat, zîruh kıyas edilsin.

Demek hakikatta hem ecel muayyen ve mukadderdir, hem rızık herkese göre bir taayyün içinde mukadderat defterinde kaydedilmiştir. Fakat gayet mühim bir hikmet için hem ecel, hem rızık perde-i gaybda ve mübhem ve gayr-ı muayyen ve zahiren tesadüfe bağlı gibi görünüyor.

Eğer ecel güneşin gurubu gibi muayyen olsa idi; yarı ömür gaflet-i mutlakada ve âhirete çalışmamakla zayı' olup, yarı ömürden sonra hergün ölüm darağacı tarafına bir ayak atmak gibi dehşetli bir korku alıp eceldeki musibet yüz derece ziyadeleşmesi sırrıyla, başa gelen musibetler ve hattâ dünyanın eceli olan kıyamet perde-i gaybda merhameten bırakılmış. Rızık ise; hayattan sonra nimetlerin en büyük bir hazinesi ve şükür ve hamdin en zengin bir menbaı ve

ubudiyet ve dua ve ricaların en cem'iyetli bir madeni olmasından, suret-i zahirede mübhem ve tesadüfe bağlı gibi gösterilmiş. Tâ her vakit Rezzak-ı Kerim'in dergâhına iltica ve rica ve yalvarmak ve hamd ve şükür şefaatiyle rızık istemek kapısı kapanmasın. Yoksa muayyen olsa idi, mahiyeti bütün bütün değişecekti. Şâkirane, minnetdarane ricalar, dualar, belki mütezellilane ubudiyet kapıları kapanırdı.

DOKUZUNCU, ONUNCU DELİL

* وَالْإِتْقَانَاتِ الْمَفْنَنَةِ وَالْإِهْتِمَامَاتِ الْمَزِينَةِ * Yani: Her masnuda,

hususan bahar mevsiminde zemin yüzünde sermedî bir hüsn ü cemalin cilvelerini gösteren bütün güzel mahluklar, ezcümle çiçekler, meyveler ve kuşçuklar ve sinekler ve bilhâssa yaldızlı ve yıldızlı kuşçukların hilkatlerinde ve suretlerinde ve cihazatlarında öyle mu'cizane bir meharef ve dikkat ve hârika bir san'at, bir ittikan, bir mükemmeliyet ve san'atkârlarının mu'cizatlı hünerlerini gösteren ayrı ayrı, çeşit çeşit tarzlarda şekiller, makinecikler, gayet ihatalı bir ilme ve -tabirde hata olmasın- gayet meharef ve fûnunlu bir meleke-i ilmiyeye kat'î delalet ve serseri tesadüfün ve şuursuz ve müşevveş esbabın müdahale etmesinin imkânsız olduğuna şehadet ettikleri gibi; وَالْإِهْتِمَامَاتِ الْمَزِينَةِ

ifadesiyle o güzel masnu'larda o derece bir şirin süslemek ve tatlı bir zînet ve cazibedar bir cemal-i san'at var ki, nihayetsiz bir ilim ile iş görür ve herşeyin en güzel tarzını bilir ve san'atkârlığın cemal-i kemalini ve kemal-i cemalini zîşuurlara göstermek ister ki; en cüz'î bir çiçeği ve küçük bir sineği ihtimamkârane, mahirane, san'atperverane ehemmiyetle tasvir ve icad eder. Bu ihtimamkârane tezyin ve tahsin, bedahetle hadsiz ve herşeye muhit bir ilme delalet ve o güzellerin adedince bir Sâni'-i Alîm-i Zülcemal'in vücub-u vücuduna şehadetler ederler demektir.

BEŞ KÜLLÎ DELİL VE HÜCCETLERİ İHTİVA EDEN ONBİRİNCİ DELİL:

وَعَايَةُ كَمَالِ الْأَنْتِظَامِ الْإِتِّزَانِ الْإِمْتِيَازِ الْمُطْلَقَاتِ فِي السَّهُولَةِ الْمُطْلَقَةِ
وَحَلْقُ الْأَشْيَاءِ فِي الْكَثْرَةِ الْمُطْلَقَةِ مَعَ الْإِتِّقَانِ الْمُطْلَقِ وَفِي السَّرْعَةِ
الْمُطْلَقَةِ مَعَ الْإِتِّزَانِ الْمُطْلَقِ وَفِي الْوُسْعَةِ الْمُطْلَقَةِ مَعَ كَمَالِ حُسْنِ الصَّنْعَةِ
وَفِي الْبُعْدَةِ الْمُطْلَقَةِ مَعَ الْإِتِّفَاقِ الْمُطْلَقِ وَفِي الْحِلْطَةِ الْمُطْلَقَةِ مَعَ الْإِمْتِيَازِ
الْمُطْلَقِ

Bu delil, sâbıkan zikredilen Arabî fıkranın âhirinde yazılan delilin başka ve daha güzel bir tarzıdır. Şiddetli hastalık sebebiyle, gayet kısa bir işaretle bundaki beş-altı geniş delilleri beyandır.

Evvelâ: Bütün zeminde görüyoruz; tam bilmekten ve meharettten gelen gayet sühulet ve kolaylıkla acib zîhayat makineler, def'aten ve bir kısmı bir dakikada düzgün, ölçülü, emsalinden farikalı yapılmaları, nihayetsiz bir ilme delalet ve san'attaki mehareti ilmiyeden gelen sühulet ve kolaylık derecesinde o ilmin kemaline şahadet eder.

Sâniyen: Gayet kesret ve çokluk içinde şaşırmadan gayet derecede san'atlı, mükemmel icadlar, nihayetsiz bir kudret içinde hadsiz bir ilme delalet ve Alîm ve Kadîr-i Mutlak'a hadsiz şahadet eder.

Sâlisen: Sür'at-i mutlaka ve gayet çabuk yapılmakla beraber, gayet derece mizanlı, ölçülü icadları; hadsiz bir ilme delalet ve adedlerince bir Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak'a şahadet ederler.

Râbian: Gayet geniş bütün zemin yüzünde hadsiz zîhayatların vüs'at-i mutlaka ile beraber gayet san'atkârane, süslü, kemal-i hüsn-ü san'at ile yapılmaları hiç şaşırmayan, herşeyi beraber gören, bir şeyi bir şeye mani' olmayan bir ihatalı ilme delalet ve bir Alîm-i Küllî Şey ve Kadîr-i Mutlak'ın masnu'ları olduklarına herbiri ve beraber şahadet ederler.

âmisen: Bu'd-u mutlak ve birbirinden gayet uzak bir nevin efradı; biri şarkta, biri garbda, biri şimalde, biri cenubda, aynı zamanda, aynı tarzda birbirinin misli ve birbirinden teşahhusça imtiyazlı bir surette vücuda gelmeleri ancak bir Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak'ın kâinatı idare eden hadsiz kudreti ve bütün mevcudatı ahvaliyle ihata eden nihayetsiz ilmiyle olabilmesi cihetiyle, muhit bir ilme delalet ve bir Allâm-ül Guyub'a hadsiz şehadet ederler.

Sâdisen: İhtilat-ı mutlakla beraber hiç şaşırmadan ve karıştırmadan herbirisi tam bir imtiyaz ve alâmet-i farika ile o karışık emsalinde ve karanlık yerlerde, meselâ toprak altındaki tohumlar gibi şaşırان vaziyetlerde o çok kalabalıklı zîhayat makinelerin her birisinin hiçbir cihazatını noksan bırakmayarak mu'cizatlı bir surette yaratılmaları, güneş gibi ilm-i ezeliye delalet ve gündüz gibi Kadîr-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak'ın hallakîyetine, rububiyetine şehadet ederler. Risale-i Nur'daki tafsilâta havale edip bu pek uzun kıssayı kısa kesiyoruz. Şualar (648 - 652)

İrade sıfatı

Dileyebilmek, tercih etmek, seçmek, ihtiyar edebilmek sıfatıdır. Cenab-ı hak irade sıfatı ile vasıflanmıştır. Onun iradesi ezelidir.

“ Herşey onun irade ve meşietiyile olur. İstediği olur, istemediği olmaz. Her ne isterse yapar. İstemezse, hiçbir şey olmaz. ” (Ş.653)

Allah dilemedikçe hiçbir şey kendiliğinden var olmaz. Var olan şeyde kendiliğinden yok olmaz. Ancak Allah'ın iradesiyle vücuda gelir ve onun iradesiyle yok olup onun ilmine gider.

(DERS 1)

ONDÖRDÜNCÜ SÖZÜN ZEYLİ

Altıncı Sual: Zelzele, küre-i arzın içinde inkılabat-ı madeniyenin neticesi olduğunu ehl-i gaflet işaa edip, âdeta tesadüfî ve tabîî ve maksadsız bir hâdisiye nazarıyla bakarlar. Bu hâdisenin manevî esbabını ve neticelerini görmüyorlar; tâ ki intibaha gelsinler. Bunların istinad ettiği maddenin bir hakikatı var mıdır?

Elcevab: Dalaletten başka hiçbir hakikatı yoktur. Çünkü her sene elli milyondan ziyade münakkaş, muntazam gömlekleri giyen ve değiştiren **küre-i arzın** üstünde **binler enva'ın** birtek nev'i olan, meselâ **sinek taifesinden** hadsiz efradından **birtek ferdin** yüzer a'zasından **birtek uzvu** olan **kanadının kasd** ve **irade** ve **meşiet** ve **hikmet** cilvesine mazhariyeti ve ona lâkayd kalmaması ve başıboş bırakmaması gösteriyor ki, değil hadsiz zîşuurun beşiği ve anası ve mercii ve hamisi olan koca **küre-i arzın ehemmiyetli ef'al ve ahvali** belki hiçbir şeyi, -cüz'î olsun küllî olsun- **irade** ve **ihtiyar** ve **kasd-ı ilahî** haricinde olmaz.

Fakat Kadîr-i Mutlak hikmetinin muktezasıyla zahir esbabı tasarrufatına perde ediyor. Zelzeleyi **irade** ettiği vakit, bazan da bir madeni harekete emredip, ateşlendiriyor.

Haydi madenî inkılabat dahi olsa, yine **emir** ve **hikmet-i İlahî** ile olur; başka olamaz.

Meselâ: Bir adam bir tüfek ile birisini vurdu. Vuran adama hiç bakılmasa, yalnız fişekteki barutun ateş alması noktasına hasr-ı nazar edip, bîçare maktûlün büsbütün hukukunu zayi' etmek; ne derece belâhet ve divaneliktir.

Aynen öyle de: Kadîr-i Zülcelal'in müsahhar bir memuru, belki bir gemisi, bir tayyaresi olan küre-i arzın içinde bulunan ve **hikmet** ve **irade** ile iddihar edilen bir bombayı, ehl-i gaflet ve tuğyanı uyandırmak için "ateşlendir" diye olan **emr-i Rabbanîyi** unutmak ve tabiata sapmak, hamakatın en eşneidir.

Altıncı Sualin Tetimmesi ve Haşiyesi: Ehl-i dalalet ve ilhad, mesleklerini muhafaza ve ehl-i imanın intibahlarına mukabele ve mümanaat etmek için, o derece garib bir temerrüd ve acib bir hamakat gösteriyorlar ki, insanı insaniyetten pişman eder.

Meselâ: Bu âhirde **beşerin bir derece umumiyet şeklini alan zulümlü, zulümlü isyanından**, kâinat ve anasır-ı külliye kızdıklarından ve Hâlık-ı Arz ve Semavat dahi, değil hususî bir rububiyet, belki bütün kâinatın, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâkimi haysiyetiyle, küllî ve geniş bir tecelli ile kâinatın heyet-i mecmuasında ve rububiyetin daire-i külliyesinde **nev'-i insanı uyandırmak ve dehşetli tuğyanından vazgeçirmek ve tanımak istemedikleri kâinat sultanını tanıttırmak için** emsalsiz, kesilmeyen bir **su, hava ve elektrikten; zelzeleyi, fırtınayı ve harb-i umumî** gibi **umumî ve dehşetli âfâtı** nev'-i insanın yüzüne çarparak onunla **hikmetini, kudretini, adaletini, kayyumiyetini, iradesini ve hâkimiyetini** pek zahir bir surette gösterdiği halde; insan suretinde bir kısım ahmak şeytanlar ise, o küllî **işarat-ı Rabbanîyeye** ve **terbiye-i İlahîyeye** karşı eblehane bir temerrüd ile mukabele edip diyorlar ki: "*Tabiattır; bir madenin patlamasıdır, tesadüfidir. Güneşin harareti elektrikle çarpmasıdır ki, Amerika'da beş saat bütün makinaları durdurmuş ve Kastamonu vilayeti cevvinde ve havasında semayı kızartmış, yangın suretini vermiş*" diye manasız hezeyanlar ediyorlar.

Dalaletten gelen hadsiz bir cehalet ve zındıkadan neş'et eden çirkin bir temerrüd sebebiyle bilmiyorlar ki: Esbab yalnız birer bahanedirler, birer perdedirler. Dağ gibi bir çam ağacının cihazatını dokumak ve yetiştirmek için bir köy kadar yüz fabrika ve tezgâh yerine küçücük çekirdeği gösterir: "İşte bu ağaç bundan çıkmış" diye Sâni'inin o çamdaki gösterdiği bin mu'cizatı inkâr eder misillü bazı zahirî sebepleri irae eder. Hâlık'ın **ihhtiyar** ve **hikmet** ile işlenen pek büyük bir **fiil-i rububiyetini** hiçe indirir. Bazan gayet derin ve bilinmez ve çok ehemmiyetli, bin cihette de hikmeti olan bir hakikata fennî bir nam takar. Güya o nam ile mahiyeti anlaşıldı, âdileşti, hikmetsiz, manasız kaldı.

İşte gel! Belâhet ve hamakatın nihayetsiz derecelerine bak ki: Yüz sahife ile tarif edilse ve hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve geniş bir hakikat-ı meçhuleye bir nam takar; malûm bir şey gibi: "Bu budur" der. Meselâ: "Güneşin bir maddesi, elektrikle çarpmasıdır. Hem birer **irade-i külliye** ve birer **ihhtiyar-ı âmm** ve birer **hâkimiyet-i nev'iyenin** ünvanları bulunan ve "**âdetullah**" namıyla yâdedilen **fitrî kanunların** birisine, hususî ve kasdî bir hâdise-i rububiyeti irca' eder. O irca' ile, onun nisbetini **irade-i ihhtiyariyeden** keser; sonra tutar tesadüfe, tabiata havale eder. Ebucehil'den ziyade muzaaf bir eçheliyet gösterir.

Bir neferin veya bir taburun zaferli harbini bir **nizam** ve **kanun-u askeriye**ye isnad edip; kumandanından, padişahından, hükûmetinden ve kasdî harekâtta alâkasını keser misillü âsi bir divane olur.

Hem meyvedar bir ağacın **bir çekirdekten** icadı gibi, bir tırnak kadar **bir odun parçasından** çok mu'cizatlı bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa; bir adam **o odun parçasını** gösterip dese: "Bu işler, tabiî ve tesadüfî olarak bundan olmuş." O ustanın hârika san'atlarını, hünerlerini hiçe indirse, ne derece bir hamakattır. Aynen öyle de... Sözler (173 - 175)

❖ **Hem** kendini başıboş zannetme.

Zira şu misafirhane-i dünyada nazar-ı hikmetle baksan, hiçbir şeyi nizamsız gayesiz göremezsın. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin?

Zelzele gibi vakıalar olan şu hâdisat-ı kevnîye, tesadüf oyuncağı değiller.

Meselâ: Zemine nebatat ve hayvanat enva'ından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler; baştan aşağıya kadar **gayelerle, hikmetlerle** müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî **gayeler** içinde kemal-i intizam ile meczub mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin halde,

nasıl oluyor ki, küre-i arzın benî-Âdemden, bahusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvar-ı gafletin sıklet-i manevîyesinden omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi *(Haşiye)* mevt-âlûd hâdisat-ı hayatiyesini; bir mülhidin neşrettiği gibi **gayesiz, tesadüfî** zannederek bütün musibetzedelerin elîm zayıyatını bedelsiz hebâen-mensur gösterip, müdhiş bir ye'se atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler.

Belki öyle hâdiseler, bir Hakîm-i Rahîm'in emriyle ehl-i imanın fânî malını, sadaka hükmüne çevirip ibka etmektir ve küfran-ı nimetten gelen günahlara keffarettir. Nasılki bir gün gelecek, şu müsahhar zemin yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşerîyeyi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık'ın emriyle büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın emriyle ehl-i şirki Cehennem'e döker. Ehl-i şükre "Haydi, Cennet'e buyurun" der. Sözler (170)

{(Haşiye): İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.}

* * *

İlgili yerler: S:655 2. Pencere L:319 3. Sikke Ş:653,654

(DERS 2)

YİRMİNCİ MEKTUP

DOKUZUNCU KELİME

İrade- i ilahiye delillerinin pek çok külli hüccetleri vardır. Şimdi **irade, ihtiyar ve meşiet- ilahiyeyi** gayet kati ispat eden birkaç delili beyan ederiz.

İlm-i İlahînin bütün mezkûr delilleri, aynen iradenin dahi delilidir. Çünkü her masnu'da ilim ve iradenin beraber cilveleri, eserleri görünüyor. (§. 653)

Eğer denilse: Yalnız ilim kâfi değildir, irade dahi lâzımdır. **İrade** olmazsa, ilim kâfi gelmez?

Elcevab: **Bütün mevcudat nasılkı** bir **ilm-i muhite** delalet ve şehadet eder.

Öyle de: O **ilm-i muhit** sahibinin **irade-i külliyesine** dahi delalet eder.

Şöyle ki: Herbir şey'e, hususan herbir zîhayata

- pek çok müşevveş ihtimalât içinde, muayyen bir ihtimal ile
- ve pek çok akîm yollar içinde neticeli bir yol ile
- ve pek çok imkânât içinde mütereddid iken **gayet muntazam bir teşahhus verilmesi;**

hadsiz cihetlerle bir **irade-i külliye**yi gösteriyor.

Çünkü herşey'in vücudunu ihata eden

- hadsiz imkânât ve ihtimalât içinde
- ve semeresiz akîm yollarda
- ve karışık ve yeknesak sel gibi mizansız akan camid unsurlardan

gayet hassas bir ölçü ile, nazik bir tartı ile ve gayet ince bir intizam ile, nazenin bir nizam ile

verilen mevzun şekil ve muntazam teşahhus;

bizzarure ve bilbedahe belki bilmüşahede, bir **irade-i külliyyenin** eseri olduğunu gösterir.

Çünkü hadsiz vaziyetler içinde bir vaziyeti intihab etmek; bir tahsis, bir tercih, bir kasd ve bir irade ile olur ve amd ve arzu ile tahsis edilir.

Elbette tahsis, bir muhassısı iktiza eder. Tercih, bir müreccih ister. Muhassıs ve müreccih ise **iradedir**.

Meselâ:

- İnsan gibi yüzler muhtelif cihazat ve âlâtın makinası hükmünde olan bir vücudun, bir katre sudan..
- ve yüzer muhtelif azası bulunan bir kuşun, basit bir yumurtadan..
- ve yüzer muhtelif kısımlara ayrılan bir ağacın, basit bir çekirdekten **icadları**;

kudret ve **ilme** şahadet ettikleri gibi, gayet kat'î ve zarurî bir tarzda onların Sani'inde bir **irade-i külliyye** delalet ederler ki, o irade ile, o şey'in herşey'ini tahsis eder ve o irade ile her cüz'üne, her uzvuna, her kısmına ayrı, has bir şekil verir, bir vaziyet giydirir.

Elhasıl: **Nasılki** eşyada, meselâ hayvanattaki ehemmiyetli azanın, esasat ve netaic itibariyle birbirlerine benzeyişleri ve tevafukları ve birtek sikke-i vahdet izhar etmeleri, nasıl kat'î olarak delalet ediyor ki; umum hayvanatın Sani'i birdir, Vâhid'dir, Ehad'dir.

Öyle de: O hayvanatın ayrı ayrı teşahhusları ve sîmalarındaki başka başka hikmetli taayyün ve temeyyüzleri delalet eder ki; onların Sani-i Vâhid'i, **fâil-i muhtardır ve iradelidir; istediğini yapar, istemediğini yapmaz; kasd ve irade ile işler.**

Madem ilm-i İlahîye ve **irade-i Rabbanîyye** mevcudat adedince, belki mevcudatın şuunatı adedince delalet ve şahadet vardır.

Elbette

- bir kısım **feylesofların** irade-i İlahiyeyi nefy
- ve bir kısım **ehl-i bid'atın** kaderi inkâr
- ve bir kısım **ehl-i dalaletin**, cüz'iyata adem-i ittılânı iddia etmeleri
- ve **tabiiyyunun**, bir kısım mevcudatı tabiat ve esbaba isnad etmeleri;

mevcudat adedince muzaaf bir yalancılıktır ve mevcudatın şuunatı adedince muzaaf bir dalalet divaneliğidir. Çünkü hadsiz şehadet-i sadıkayı tekzib eden, hadsiz bir yalancılık işlemiş olur.

İşte, **meşiet-i İlahiye** ile vücuda gelen işlerde; "İnşâallah İnşâallah" yerinde, bilerek "tabiî tabiî" demek, ne kadar hata ve muhalif-i hakikat olduğunu kıyas et. (M.243 - 244)

İNSANDAKİ TEHALÜF CİHETİ İRADEYİ GÖSTERİR

Herbir nev'in ve cinsin efradı, a'za-i nev'iyeye ve cinsiyede tevafukları nasıl delalet eder ki Sâni'leri birdir, vâhiddir, ehaddir..

öyle de: Yüzlerinin sîmaları hikmetli bir tarzda birbirinden farıkalı ve ayrı olması kat'î delalet eder ki: O Sâni'-i Vâhid-i Ehad, bir **fâil-i muhtardır. İrade ve ihtiyar ve meşiet ve kasd ile herşeyi yaratır.** (§,654)

İ'lem Eyyühel-Aziz! Senin yüzün, vechin o kadar küçüklüğü ile beraber geçmiş ve gelecek bütün insanların adedince kendisini onlardan ayıran ve tarif eden nişan ve alâmetleri hâvi olduğu gibi, yüzünü teşkil eden esas ve erkânında da bütün insanlar ittifaktır. Bütün insanlarda biri tevafuk, diğeri tehalüf olmak üzere iki cihet vardır. Tehalüf ciheti Sâni'in muhtar olduğuna, tevafuk ciheti ise Sâni'in Vâhid-i Ehad olduğuna delalet ederler. Bu iki cihetin bir Kasid'in kasdıyla, bir Muhtar'ın ihtiyarıyla, bir Mürîd'in iradesi ile, bir Alîm'in ilmiyle olmadığını tevehhüm etmek, muhalâtın en acibidir. Fesühbanallah! Yüzün o küçük sahifesinde nasıl gayr-ı mütenahî nişanlar dercedilmiştir ki, göz ile okunur da nazar ile, yani akıl ile görünmez.

İnsan nev'inde şu tehalûf ile beraber buğday, üzüm, arı, karınca nevilerindeki tevafuk, kör tesadüfün işi olmadığı güneş gibi aşikârdır. Mademki kesretin böyle uzak, ince, geniş ahval ve etvarında da tesadüfün müdahalesine imkân yoktur. Ve tesadüfün elinden mahfuzdur. Ve ancak bir Hakîm'in kasdı ve bir Muhtar'ın ihtiyarı ve Semi', Basîr bir Mürîd'in iradesinin daire-i tasarrufundadır.

"Tesadüf, şirk ve tabiat"tan teşekkül eden fesad şebekesinin âlem-i İslâmdan nefiy ve ihracına, Risale-i Nur'ca verilen karar infaz edilmiştir. Mesnevi-i Nuriye (180 - 181)

İKİNCİ PENCERE

Eşya, vücud ve teşahhusatlarında, nihayetsiz imkânât yolları içinde mütereddîd, mütehayyir, şekilsiz bir surette iken, birdenbire gayet muntazam, hakîmane öyle bir teşahhus-u vechî veriliyor ki; meselâ herbir insanın yüzünde, bütün ebna-yı cinsinden herbirisine karşı birer alâmet-i farika, o küçük yüzde bulunduğu ve zahir ve bâtın duygularıyla kemal-i hikmetle teçhiz edildiği cihetle, o yüz gayet parlak bir sikke-i ehadiyet olduğunu isbat eder. Herbir yüz, yüzer cihetle bir Sâni'-i Hakîm'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, bütün yüzlerin heyet-i mecmuasıyla izhar ettikleri o sikke, bütün eşyanın Hâlîkına mahsus bir hâtem olduğunu akıl gözüne gösterir.

Ey münkir! Hiçbir cihetle kabil-i taklid olmayan şu sikkeleri ve mecmuundaki parlak sikke-i Samediyeti hangi tezgâha havale edebilirsin?... Sözler (655)

(DERS 3)

ONBEŞİNCİ ŞUA

Şimdi hülâsat-ül hülâsadaki "İrade" mes'elesine başlıyoruz:

اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا أَذْ هُوَ الْمُرِيدُ لِكُلِّ شَيْءٍ مَا شَاءَ
 اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ أَذْ تَنْظِيمِ إِيجَادِ الْمَصْنُوعَاتِ ذَاتًا وَصِفَةً
 وَمَاهِيَةً وَهَوِيَّةً مِنْ بَيْنِ الْأَمْكَانَاتِ الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ وَالطَّرِيقِ الْعَقِيمَةِ
 وَالْإِحْتِمَالَاتِ الْمَشْوَشَةِ وَسَيُولِ الْعُنَاصِرِ الْمُتَشَاكِسَةِ وَالْأَمْثَالِ الْمُتَشَابِهَةِ
 بِهَذَا النِّظَامِ الْأَدَقِّ الْأَرَقِّ وَتَوَازِينِهَا بِهَذَا الْمِيزَانِ الْحَسَّاسِ الْجَسَّاسِ
 وَتَمَيُّيزِهَا بِهَذِهِ التَّعْيِينَاتِ الْمَزِينَةِ الْمُنْتَظِمَةِ وَخَلْقِ الْمُخْتَلِفَاتِ الْمُنْتَظِمَاتِ
 الْحَيَوِيَّةِ مِنَ الْبَسِيطِ الْجَامِدِ الْمَيِّتِ كَأَنَّ الْإِنْسَانَ بِجِهَازَاتِهِ مِنَ النُّطْفَةِ وَالطَّيْرِ
 وَالشَّجَرَةِ بِأَعْضَائِهَا مِنَ النُّوَّةِ وَالْحَبَّةِ تَدُلُّ عَلَى أَنَّ بِجَوَارِحِهِ مِنَ الْبَيْضَةِ
 كُلِّ شَيْءٍ بَارَادَتِهِ تَعَالَى وَاخْتِيَارِهِ وَقَصْدِهِ وَمَشِئَتِهِ سَبْحَانَهُ كَمَا أَنَّ تَوَافُقَ
 الْأَشْيَاءِ فِي أُسَاسَاتِ الْأَعْضَاءِ النَّوْعِيَّةِ وَالْجَنْسِيَّةِ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ صَانِعَ تِلْكَ
 الْأَفْرَادِ وَاحِدٌ أَحَدٌ كَذَلِكَ أَنَّ تَمَازِيضَهَا بِالتَّشْخِصَاتِ الْمُتَمَازِيَّاتِ وَالتَّعْيِينَاتِ
 الْمُنْتَظِمَةِ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ الصَّانِعَ الْوَاحِدَ الْوَاحِدَ فَاعِلٌ مُخْتَارٌ يَفْعَلُ مَا
 يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يَرِيدُ

Bu fıkra, irade-i İlahiyenin delillerinden pekçok küllî hüccetleri ihtiva eden birtek küllî ve uzun delildir. Mealinin kısa bir tercümesi içinde **irade** ve **ihhtiyar** ve **meşiet-i İlahiye**yi gayet kat'î isbat eden bir delili beyan ederiz.

Hem **ilm-i İlahînin bütün mezkûr delilleri**, aynen **iradenin** dahi delilidir. Çünkü her masnu'da ilim ve iradenin beraber cilveleri, eserleri görünüyor.

Bu Arabî fıkranın kısaca mealı:

Yani, herşey onun irade ve meşietiyile olur. İstediği olur, istemediği olmaz. Her ne isterse yapar. İstemezse, hiçbir şey olmaz.

Bir hüccet şudur: Görüyoruz ki, **bu masnuatın**

- herbiri muayyen zâtı,
- mahsus sıfatı,
- ayrı hususî mahiyeti,
- mümtaz farikalı sureti,

hadsiz imkânât ve başka tarzlarda olabilir,

- teşvişçi ihtimalat içinde,
- neticesiz çok yollarda
- ve sel gibi akan ve karıştıran ve birbirine zıd unsurların müdahaleleri içinde
- ve sehiv ve iltibasa sebebiyet veren ve birbirine benzeyen emsalleri içinde

bu karmakarışık hallere karşı, **o herbir masnuu**

- ince, tam, düzgün bir nizam altına almak
- ve hassas, cessas, mükemmel bir ölçü ve mizanla her uzvunu ve cihazını tartmak, takmak
- ve yüzüne süslü, düzgün bir sîma, bir teşahhus vermek
- ve birbirine muhalif a'zalarını basit, camid, ölü bir maddeden zîhayat olarak gayet san'atlı yaratmak..

✓ meselâ insanı ayrı ayrı yüz cihazatı ile bir katre sudan icad etmek

✓ ve kuşu pekçok âlât ve muhtelif cihazlarıyla bir basit yumurtadan inşa edip mu'cizatlı suret giydirmek

✓ ve ağacı dal, budak ve mütenevvi a'za ve eczasıyla basit, camid "karbon, azot, müvellidülmâ, müvellidülhumuza"dan

terekküb eden bir küçük çekirdekten çıkarmak, muntazam, meyveli bir şekil giydirmek,

elbette ve elbette bedahetle, şübhesiz kat'iyyetle vücub ve zaruret ve lüzum derecesinde isbat eder ki; **o herbir masnua** bütün zerrat ve eczasıyla ve suret ve mahiyetiyle bir Kadîr-i Mutlak'ın **irade** ve **meşiet** ve **ihtiyar** ve **kasdıyla** o mahsus, mükemmel vaziyet veriliyor. Ve herşeye şamil bir **iradenin** taht-ı hükmündedir.

Ve **bu tek masnuun** bu şübhesiz tarzda **irade-i İlahiyeye** delaleti gösteriyor ki, **bütün masnuat** hadsiz, nihayetsiz ve güneş ve gündüz gibi zahir bir kat'iyyetle, her şeye şamil **irade-i İlahiyeye**, adedlerince şehadetler ve bir Kadîr-i Mürîd'in **vücub-u vücuduna** hadsiz hüccetlerdir.

Hem ilm-i İlahînin sâbıkan mezkûr bütün delilleri, aynen **iradenin** dahi delilleridir. Çünkü, ikisi **kudretle** beraber iş görüyorlar. Biri birisiz olmaz.

Herbir nev'in ve cinsin efradı, a'za-i nev'iye ve cinsiyede tevafukları nasıl delalet eder ki Sâni'leri birdir, vâhiddir, ehaddir..

öyle de: Yüzlerinin sîmaları hikmetli bir tarzda birbirinden farıkalı ve ayrı olması kat'î delalet eder ki: O Sâni'-i Vâhid-i Ehad, bir **fâil-i muhtardır. İrad"e ve ihtiyar ve meşiet ve kasd ile herşeyi yaradır.**

İşte **iradeye** dair tek ve küllî bir delili beyan eden mezkûr Arabî fıkranın kısaca mealinin tercümesi bitti. **İradeye** dair pekçok mühim nükteleri, **ilim** mes'elesi gibi yazmak niyet etmişim. Fakat semli hastalık dimağıma tam yorgunluk verdiği için başka vakte te'hir edildi. Şualar (652 - 654)

İNSANDAKİ TEHALÜF CİHETİ İRADEYİ GÖSTERİR

Herbir nev'in ve cinsin efradı, a'za-i nev'iye ve cinsiyede **tevafukları** nasıl delalet eder ki Sâni'leri **birdir, vâhiddir, ehaddir..**

öyle de: Yüzlerinin sîmaları hikmetli bir tarzda **birbirinden farikalı** ve **ayrı olması** kat'î delalet eder ki: O Sâni'-i Vâhid-i Ehad, bir **fâil-i muhtardır. İrade** ve **ihtiyar** ve **meşiet** ve **kasd** ile herşeyi yaratır. (§,654)

Üçüncü Sikke: İnsanın yüzünde.. belki, insanın yüzü öyle bir **sikke-i ehadiyettir ki,**

Âdem zamanından tâ kıyamete kadar

- gelmiş ve gelecek bütün efrad-ı insaniye birden nazar-ı mütalaasında bulunmayan
- ve herbirine karşı o tek yüzde birer alâmet-i farika koymayan
- ve o küçük yüzde hadsiz alâmet-i farika bırakmayan

bir sebep, bir tek insanın yüzündeki **hâtem-i vahdaniyete** icad cihetiyle el uzatamaz.

Evet insanın yüzüne o sikkeyi koyan zât, elbette bütün efrad-ı insaniye nazar-ı şuhudunda ve daire-i ilmindedir ki, herbir insanın sîması göz, kulak, ağız gibi âza-yı esasîde **birbirine benzediği** halde, birer alâmet-i farika ile, **hiçbirisine tamam benzemez.**

Nasılki o sîmada göz, kulak gibi âzaların umum efradında **birbirine benzediği**, o nev'-i insanın Sâni'i **bir, vâhid** olduğuna şehadet eden bir sikke-i tevhiddir;

öyle de: Hukuk-u insaniyenin muhafazası için sair enva'nın fevkinde olarak, o sîmalarda birbirine iltibas olmamak ve birbirinden tefriki için, hikmetli pek çok **alâmet-i farika ile iftirakları**, o Sâni'-i Vâhid'in **iradesini, ihtiyarını** ve **meşietini** göstermekle beraber, ayrı ve çok dakik bir **sikke-i ehadiyet** oluyor ki; bütün insanları, hayvanları, belki kâinatı halletmeyen bir zât, bir sebep o sikkeyi koyamaz. Lem'alar (319)

KÜÇÜK BİR ZEYL

Kadîr-i Alîm ve Sâni'-i Hakîm, **kanuniyet şeklindeki âdâtının gösterdiği nizam ve intizamla, kudretini ve hikmetini ve hiçbir tesadûf işine karışmadığını** izhar ettiği gibi;

şüzuzat-ı kanuniye ile, âdetinin hârikalarıyla, tegayyürat-ı suriye ile, teşahhusatın ihtilafatıyla, zuhur ve nüzul zamanının tebeddülüyle meşietini, iradetini, fâil-i muhtar olduğunu ve ihtiyarını ve hiçbir kayıd altında olmadığını izhar edip yeknesak perdesini yırtarak ve herşey, her anda, her şe'nde, her şeyinde ona muhtaç ve rububiyetine münkad olduğunu i'lam etmekle gafleti dağıtıp, ins ve cinnin nazarlarını esbabdan Müsebbib-ül Esbab'a çevirir. Kur'anın beyanatı şu esasa bakıyor.

Meselâ: Ekser yerlerde bir kısım meyvedar ağaçlar bir sene meyve verir, yani rahmet hazinesinden ellerine verilir, o da verir. Öbür sene, bütün esbab-ı zahiriye hazırken meyveyi alıp vermiyor.

Hem meselâ: Sair umûr-u lâzıme muhalif olarak yağmurun evkat-ı nüzulü o kadar mütehavvildir ki, mugayyebat-ı hamsede dâhil olmuştur.

Çünkü vücudda en mühim mevki, **hayat ve rahmetindir**. Yağmur ise, menşe-i **hayat** ve mahz-ı **rahmet** olduğu için elbette o âb-ı **hayat**, o mâ-i **rahmet**, gaflet veren ve hicab olan yeknesak kaidesine girmeyecek.

Belki doğrudan doğruya Cenab-ı Mün'im-i Muhyî ve Rahman ve Rahîm olan Zât-ı Zülcelal perdesiz, elinde tutacak; tâ her vakit dua ve şükür kapılarını açık bırakacak.

Hem meselâ: Rızık vermek ve muayyen bir sîma vermek, birer ihsan-ı mahsus eseri gibi ummadığı tarzda olması; ne kadar güzel bir surette **meşiet** ve **ihtiyar-ı Rabbanîyeyi** gösteriyor.

Daha tasrif-i hava ve teshir-i sehab gibi şununat-ı İlahiye bunlara kıyas et... Sözlere (201)

بِسْمِهِ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبَحُ بِحَمْدِهِ

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

Aziz, fedakâr, sıddık, vefadar kardeşlerim Hoca Sabri (R.H.) ve Hâfız Ali (R.H.)!

"Mugayyebat-ı Hamse"ye dair Sure-i Lokman'ın âhirindeki âyetin hakkında mühim sualinize gayet mühim bir cevap isterken, maatteessüf şimdiki halet-i ruhiyem ve ahval-i maddiyem o cevaba müsaîd değildir. Yalnız sualinizin temas ettiği bir iki noktaya gayet mücmel işaret edeceğiz. Şu sualinizin meali gösteriyor ki, ehl-i ilhad tarafından tenkid suretinde mugayyebat-ı hamseden yağmurun gelmek vaktine ve rahm-ı maderdeki ceninin keyfiyetine itiraz edilmiş. Demişler ki: "Rasadhanelerde bir âletle yağmurun vakt-i nüzulü keşfediliyor. Onu da, Allah'tan başkası da biliyor. Hem röntgen şuayla rahm-ı maderdeki ceninin müzekker, müennes olduğu anlaşılıyor. Demek mugayyebat-ı hamseye ıttıla kabildir?"

Elcevab: Yağmurun vakt-i nüzulü bir kaideye merbut olmadığı için, doğrudan doğruya meşiet-i hâssa-i İlahiye ile bağlı ve hazine-i rahmetten hususî iradeye tâbi' olduğunun bir sırr-ı hikmeti şudur ki: Kâinatta en mühim hakikat ve en kıymetdar mahiyet; nur, vücud ve hayat ve rahmettir ki, bu dört şey perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya kudret-i İlahiye ve meşiet-i hâssa-i İlahiyyeye bakar. Sair masnuatta zahirî esbab, kudretin tasarrufuna perde oluyorlar. Ve muttarid kanunlar ve kaideler, bir derece irade ve meşiete hicab oluyor.

Fakat vücud, hayat ve nur ve rahmette o perdeler konulmamış. Çünkü perdelerin sırr-ı hikmeti o işde cereyan etmiyor.

Madem vücudda en mühim hakikat, rahmet ve hayattır; yağmur, hayata menşe ve medar-ı rahmet, belki ayn-ı rahmettir.

Elbette vesait perde olmayacak. Kaide ve yeknesaklık dahi, meşiet-i hâssa-i İlahiyyeyi setretmeyecek; tâ ki her vakit, herkes, herşeyde şükür ve ubudiyete ve sual ve duaya mecbur olsun.

Eğer bir kaide dâhilinde olsaydı, o kaideye güvenip şükür ve rica kapısı kapanırdı. Güneş'in tulûunda ne kadar menfaatler olduğu malûmdur. Halbuki muttarid bir kaideye tâbi' olduğundan,

Güneş'in çıkması için dua edilmiyor ve çıkmasına dair şükür yapılmıyor. Ve ilm-i beşerî o kaidenin yoluyla yarın Güneş'in çıkacağını bildiği için, gaibden sayılmıyor.

Fakat yağmurun cüz'iyatı bir kaideye tâbi' olmadığı için, her vakit insanlar rica ve dua ile dergâh-ı İlahiyyeye ilticaya mecbur oluyorlar. Ve ilm-i beşerî, vakt-i nüzulünü tayin edemediği için, sırf hazine-i rahmetten bir nimet-i hâssa telakki edip hakikî şükrediyorlar.

İşte bu âyet, bu nokta-i nazardan yağmurun vakt-i nüzulünü, mugayyebat-ı hamseye idhal ediyor. Rasadhanelerdeki âletle, bir yağmurun mukaddematını hissedip vaktini tayin etmek, gaibi bilmek değil, belki gaibden çıkıp âlem-i şehadete takarrübü vaktinde bazı mukaddematına ıtıla suretinde bilmektir. Nasıl, en hafî umûr-u gaybiye vukua geldikte veyahud vukua yakın olduktan sonra hiss-i kabl-el vuku'un bir nev'iyle bilinir. O, gaybı bilmek değil; belki o, mevcudu veya mukarreb-ül vücudu bilmektir. Hattâ ben kendi a'sabımda bir hassasiyet cihetiyle yirmidört saat evvel, gelecek yağmuru bazan hissediyorum. Demek yağmurun mukaddematı, mebadileri var. O mebadiler, rutubet nev'inden kendini gösteriyor, arkasından yağmurun geldiğini bildiriyor. Bu hal, aynen kaide gibi, ilm-i beşerin gaibden çıkıp daha şehadete girmeyen umûra vusule bir vesile olur. Fakat daha âlem-i şehadete ayak basmayan ve meşiet-i hâssa ile rahmet-i hâssadan çıkmayan yağmurun vakt-i nüzulünü bilmek, ilm-i Allâm-ül Guyub'a mahsustur.

Kaldı ikinci mes'ele: Röntgen şuaıyla rahm-ı maderdeki çocuğun erkek ve dişisini bilmek ile **وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ** âyetinin meal-i gaybîsine münafî olamaz. Çünkü âyet yalnız zükûret ve ünûset keyfiyetine değil, belki o çocuğun acib istidad-ı hususîsi ve istikbalde kesbedeceği vaziyetine medar olan mukadderat-ı hayatiyesinin mebadileri, hattâ sîmasındaki gayet acib olan sikke-i Samediyet muraddır ki, çocuğun o tarzda bilinmesi, ilm-i Allâm-ül Guyub'a mahsustur. Yüzbin röntgen-misal fikr-i beşerî birleşse, yine o çocuğun umum efrad-ı beşeriyyeye karşı birer alâmet-i farikası bulunan yalnız hakikî sîma-yı vechiyesini keşfedemez.

Nerede kaldı ki sîma-yı vechî sikkesinden yüz defa daha hârîka olan istidadındaki sîma-yı manevîyi keşfedebilsin.

Başta dedik ki: Vücut ve hayat ve rahmet, bu kâinatta en mühim hakikatlardır ve en mühim makam onlarındır. İşte onun için o câmi' hakikat-ı hayatiye, bütün incelikleriyle ve dekaikiyle irade-i hâssaya ve rahmet-i hâssaya ve meşiet-i hâssaya bakmalarının bir sırrı şudur ki: Hayat, bütün cihazatıyla ve cihatıyla şükür ve ubudiyet ve tesbihin menşe ve medarı olduğundandır ki, irade-i hâssaya hicab olan yeknesaklık ve kaidelik ve rahmet-i hâssaya perde olan vesait-i zahiriye konulmamıştır.

Cenab-ı Hakk'ın rahm-ı maderdeki çocukların sîma-yı maddî ve manevîlerinde iki cilvesi var:

Birisi: Vahdetini ve Ehadiyetini ve Samediyetini gösterir ki, o çocuk âza-yı esasîde ve cihazat-ı insaniyenin enva'ında sair insanlarla muvafık ve mutabık olduğu cihetle, Hâlîk ve Sâni'inin vahdetine şehadet ediyor. O cenin bu lisan ile bağırıyor ki: "Bana bu sîma ve âzayı veren kim ise, bütün esasat-ı âzada bana benzeyen bütün insanların sâni'i dahi O'dur. Ve hem bütün zîhayatın sâni'i O'dur."

İşte rahm-ı maderdeki ceninin bu lisanı, gaybî değil, kaideye ve ittırada ve nev'ine tâbi' olduğu için malûmdur, bilinebilir. Âlem-i şehadetten âlem-i gayba girmiş bir daldır ve bir dildir.

İkinci cihet: Sîma-yı istidadiye-i hususiyesi ve sîma-yı vechiye-i şahsiyesi lisanıyla Sâni'inin ihtiyarını, iradesini ve meşietini ve rahmet-i hâssasını ve hiçbir kayd altında olmadığını, bağırıp gösteriyor. Fakat bu lisan, gayb-ül gaybdan geliyor. İlm-i ezelden başkası, kabl-el vücut bunu göremiyor ve ihata edemiyor. Rahm-ı maderde iken bu sîmanın binde bir cihazatı görünmekle, bilinmiyor!

Elhasıl: Ceninin sîma-yı istidadîsinde ve sîma-yı vechiyesinde hem delil-i vahdaniyet var, hem ihtiyar ve irade-i İlahiyenin hücceti vardır. Eğer Cenab-ı Hak muvaffak etse, mugayyebat-ı hamseye dair bazı nükteler yazılacaktır. Şimdilik bundan fazla vaktim ve halim müsaade etmedi, hâtime veriyorum. Lem'alar (110 - 112)

İkinci Nokta: Nur Risalelerinde denilmiş ki: "Kâinatı halkedemeyen, bir zerreyi halkedemez. Bir zerreyi tam yerinde halkedip muntazam vazifeleriyle çalıştıran, yalnız kâinatı halkeden zât olabilir."

Bu cümlemin küllî hüccetlerinden bir cüz'î hücceti şudur ki: Kelimelerin enva'nının kabı ve mahfazası olan yanımdaki bu radyo makineciğindeki bir avuç hava, kat'iyen gösteriyor ki; şimdi elimizde baktığımız radyo istasyon cedveli namındaki listede yazılı ikiyüze yakın merkezden bir saatten bir seneye kadar uzak ve muhtelif mesafelerden aynı dakikada bir tek kelime-i Kur'aniye, meselâ "Elhamdülillah" kelâmı tam hurufatıyla ve şivesiyle ve söyleyenin mahsus sadâsının tarzıyla, bu makinedeki bir avuç havanın zerreleriyle hiç tegayyür etmeden kulağımıza gelmek için ve muhtelif kelimat-ı Kur'aniyeyi ayrı ayrı sadâ ile, çeşit çeşit şive ile, keza hiç tegayyür etmeden ve bozulmadan bizim kulağımıza getirmek için o bir avuç havanın her bir zerresinde öyle hadsiz bir kuvvet ve ihatalı bir **irade** ve bütün rûy-i zemindeki merkezlerde o Kur'anı okuyan hâfızların ayrı ayrı şivelerini bilecek ihatalı bir ilim ve onları bütün görece ve işitecek muhit bir göz ve her şeyi bir anda işitebilir bir kulak olmazsa, elbette bu mu'cize-i kudret vücuda gelmeyecek. Demek bu bir avuçtaki hava zerreleri, yalnız ve yalnız bütün kâinatı ihata eden bir ilim ve **iradenin**, sem' ve basarın sahibi bir zâtın ve hiç bir şey ona ağır gelmeyen ve en büyük şey, en küçük şey gibi kudretine kolay gelen bir Kadîr-i Mutlak'ın kudreti ve **iradesi** ve ilmiyle bu mu'cizat-ı kudrete mazhar oluyorlar. Yoksa, temevvücat-ı havaiyede mevcudiyeti tevehhüm edilen serseri tesadüfün ve kör kuvvetin ve sağır tabiatın icadına yer vermek; her bir zerreyi, bütün zemin yüzündeki küre-i havaiyede bulunan her şeyi görür, bilir ve yapar hâkim-i mutlak etmektir. Bu ise yüz bin derece akıldan uzak, muhal muhaller içinde bir hurafedir. Ehl-i dalalet gelsinler, mezhepleri ne kadar akıldan uzak ve hurafe olduklarını görsünler. Emirdağ Lahikası-2 (68 - 70)

Kudret sıfatı

Güç ve kuvvet manasında bir sıfattır. Ezeli ve Ebedi dilediği her şeyi yaratmaya kadir bir kudret, Zat- ı Akdes'e mahsustur. Bütün insanları ve cinleri bir tek kişi kolaylığında yaratabilen ve seyyareleri zerreler gibi kolay döndüren bir kudrete sahiptir.

Kudret-i zâtiye-i ezeliye, hadsiz eşyayı birtek şey gibi icad eder ve yanlarında bulunur. Bir iş bir işe mani olmaz. Büyük ve küçük, çok ve az, cüz'î ve küllî birdir. Hiçbiri ona ağır gelmez.

(DERS 1)

ŞUALARDAN

Kudretin vücudu, kâinatın vücudundan daha ziyade kat'îdir. Belki bütün mahlukat, herbiri hem beraber **o kudretin** mücessem kelimatıdır. Onun aynelyakîn vücudunu gösterirler. Onun mevsufu olan **Kadîr-i Mutlak'a** adedlerince şahadetler ederler. Daha hüccetlerle o kudretin isbatına ihtiyaç yoktur. Belki imanda en ehemmiyetli bir esas, haşr ü neşrin en kuvvetli bir temel taşı ve çok mesail-i imaniye ve hakaik-i Kur'aniyeye en lüzumlu bir medar olan

* مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَبْعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً * âyetinin dava ettiği ve

bütün akıllar ona yol bulamadıklarından, hayrette, acizde, bir kısmı inkârda kaldıkları kudrete ait bir dehşetli hakikatın isbatı lâzımdır. İşte o esas, o temel, o medar, o dava, o hakikat ise mezkûr âyetin mealidir. Yani: "Ey cinn ve ins! Bütün sizlerin yaratılmanız, icadınız ve haşirde ihyanız, diriltimeniz; birtek nefsin icadı gibi kudretime kolaydır." Bir baharı, tek bir çiçek misillü sühuletle icad eder. Cüz'î, küllî, küçük, büyük, az, çok; **o kudrete** nisbeten farkları yoktur. Seyyareleri, zerreler gibi kolay döndürür. (Ş.656-657)

Evet nasılkı kelâm sıfatı, vahiyler ve ilhamlar ile Zât-ı Akdes'i

tanıttırır, öyle de; **kudret sıfatı** dahi, mücessem kelimeleri hükmünde olan san'atlı eserleriyle o Zât-ı Akdes'i bildirir ve kâinatı baştan başa bir Furkan-ı Cismanî mahiyetinde gösterip, bir **Kadîr-i Zülcelal'i** tavsif ve tarif eder. (§.146)

Üçüncü Hakikat: Mevcudatın ve bilhâssa nebatat ve hayvanatın, sür'at-i mutlaka içinde kesret-i mutlaka ve intizam-ı mutlak il ve sühulet-i mutlaka içinde gayet hüsn-ü san'at ve meharet ve ittikan ve intizam ile ve mebzuliyet-i mutlaka ve ihtilat-ı mutlak içinde gayet kıymetdarlık ve tam imtiyaz ile icadlarıdır.

Evet gayet çokluk ile gayet çabukluk, hem gayet san'atkârane ve mahirane ve dikkat ve intizam ile gayet kolay ve rahatça, hem gayet mebzuliyet ve karışıklık içinde gayet kıymetli ve farikalı olarak bulaşmadan ve bulaştırmadan ve bulandırmadan yapmak, ancak ve ancak birtek vâhid zâtın öyle bir **kudretiyle** olabilir ki; **o kudrete** hiçbir şey ağır gelmez. Ve **o kudrete** nisbeten, yıldızlar zerrelere kadar ve en büyük en küçük kadar ve efradı hadsiz bir nevi, birtek ferd kadar ve azametli ve muhit bir küll, has ve az bir cüz' kadar ve koca zeminin ihyası ve dirilmesi, bir ağaç kadar ve dağ gibi bir ağacın inşası, tırnak gibi bir çekirdek kadar kolay ve rahatça ve sühuletli olmak gerektir. Tâ ki, gözümüzün önünde yapılan bu işleri yapabilsin.

İşte bu mertebe-i tevhidin ve bu üçüncü hakikatın ve kelime-i tevhidin bu ehemmiyetli sırrını, yani en büyük bir küll, en küçük bir cüz'î gibi olması ve en çok ve en az farkı bulunmaması; hem bu hayretli hikmetini ve bu azametli tilsimini ve tavr-ı aklın haricindeki bu muammasını ve İslâmiyetin en mühim esasını ve imanın en derin bir medarını ve tevhidin en büyük bir temelini beyan ve hall ve keşf ve isbat etmekle Kur'anın tilsimi açılır ve hilkat-ı kâinatın en gizli ve bilinmez ve felsefeyi idrakinden âciz bırakan muamması bilinir. Hâlık-ı Rahîmimize yüzbin defa Risalet-ün Nur'un hurufatı adedince şükr ve hamdolsun ki, Risalet-ün Nur bu acib tilsimi ve bu garib muammayı hall ve keşf ve isbat etmiş. Ve bilhâssa Yirminci Mektub'un âhirlerinde **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**

bahsinde ve haşre dair Yirmidokuzuncu Söz'ün "Fâil muktedirdir" bahsinde, Yirmidokuzuncu Lem'a-i Arabiye'nin "Allahü Ekber"

mertebelerinden kudret-i İlahiyenin isbatında, kat'î bürhanlarla - iki kerre iki dört eder derecesinde- isbat edilmiş.

Onun için, izahı onlara havale etmekle beraber, bir fihriste hükmünde bu sırrı açan esasları ve delilleri icmalen beyan ve onüç basamak olarak onüç sırra işaret etmek istedim. Birinci ve ikinci sırları yazdım. Fakat maatteessüf hem maddî, hem manevî iki kuvvetli mani', beni şimdilik mütebâkisinden vazgeçirdiler.

Birinci Sır: Bir şey zâtî olsa, onun zıddı o zâta ârız olamaz. Çünkü (içtima-üz zıddeyn) olur, o da muhaldir. İşte bu sırra binaen, madem **kudret-i İlahiye** zâtîyedir ve Zât-ı Akdes'in lâzım-ı zarurîsidir. Elbette **o kudretin** zıddı olan acz, o Zât-ı Kadîr'e ârız olması mümkün olmaz. Ve madem bir şeyde mertebelerin bulunması, o şeyin içinde zıddının tedahülü iledir.

Meselâ: Zıyanın kavî ve zaîf gibi mertebeleri, zulmetin müdahalesi ile ve hararetin ziyade ve aşağı dereceleri, soğğun karışması ile ve kuvvetin şiddet ve noksan mikdarları, mukavemetin karşılaşması ve mümanaatıyladır.

Elbette **o kudret-i zâtîyede** mertebeler bulunmaz. Bütün eşyayı, bir tek şey gibi icad eder.

Ve madem **o kudret-i zâtîyede** mertebeler bulunmaz ve za'f ve noksan olamaz, elbette hiçbir mani' onu karşılayamaz ve hiçbir icad ona ağır gelmez.

Ve madem hiçbir şey ona ağır gelmez, elbette haşr-i a'zamı bir bahar kadar kolay ve bir baharı bir ağaç kadar sühuletli ve bir ağacı bir çiçek kadar zahmetsiz icad ettiği gibi; bir çiçeği bir ağaç kadar san'atlı, bir ağacı bir bahar kadar mu'cizatlı ve bir baharı bir haşır gibi cem'iyetli ve hârikalı halkeder ve gözümüzün önünde halkediyor.

Risale-i Nur'da kat'î ve kuvvetli çok bürhanlar ile isbat edilmiş ki: Eğer vahdet ve tevhid olmazsa, bir çiçek, bir ağaç kadar, belki daha müşkilâtlı ve bir ağaç, bir bahar kadar, belki daha suubetli olmakla beraber; kıymet ve san'atça bütün bütün sukut edeceklerdi. Ve şimdi bir dakikada yapılan bir zîhayat, bir senede ancak yapılacaktı, belki de hiç yapılmayacaktı.

İşte bu mezkûr sırra binaendir ki: Gayet mebzuliyet ve çoklukla beraber gayet kıymetdar ve gayet çabuk ve kolaylıkla beraber gayet san'atlı olan bu meyveler, bu çiçekler, bu ağaçlar ve hayvancıklar muntazaman meydana çıkıyorlar ve vazife başına geçiyorlar ve tesbihatlarını yapıp, bitirip, tohumlarını yerlerinde tevkil ederek gidiyorlar.

İKİNCİ SIR: Nasılki nuraniyet ve şeffafiyet ve itaat sırrıyla ve **kudret-i zâtiyenin** bir cilvesiyle birtek güneş, birtek âyineye ziyalı aks verdiği gibi; hadsiz âyinelere ve parlak şeylere ve katrelere o kayıdsız kudretinin geniş faaliyetinden ziyalı ve hararetli olan ayn-ı aksini emr-i İlahî ile kolayca verebilir. Az ve çok birdir, farkı yoktur.

Hem birtek kelime söylense, nihayetsiz hallakiyetin nihayetsiz vüs'atinden, o birtek kelime birtek adamın kulağına zahmetsiz girdiği gibi, bir milyon kulakların kafalarına da izn-i Rabbanî ile zahmetsiz girer. Binlerle dinleyen ile birtek dinleyen müsavidir, fark etmez.

Hem göz gibi birtek nur veya Cebrail gibi nuranî birtek ruhanî; tecelli-i rahmet içinde olan faaliyet-i Rabbaniyenin kemal-i vüs'atinden birtek yere sühuletle baktığı ve gittiği ve birtek yerde sühuletle bulunduğu gibi, binler yerlerde de, **kudret-i İlahiye** ile sühuletle bulunur, bakar, girer.. az, çok farkı yoktur.

Aynen öyle de: Kudret-i zâtiye-i ezeliye, en latif, en has bir nur ve bütün nurların nuru olduğundan ve eşyanın mahiyetleri ve hakikatları ve melekûtiyet vecihleri şeffaf ve âyine gibi parlak olduğundan ve zerrattan ve nebatattan ve zihayattan tâ yıldızlara ve güneşlere ve aylara kadar herşey, o **kudret-i zâtiyenin** hükmüne gayet derecede itaatli, inkıyadlı ve o **kudret-i ezeliyenin** emirlerine nihayet derecede muti' ve müsahhar olduğundan, elbette hadsiz eşyayı birtek şey gibi icad eder ve yanlarında bulunur. Bir iş bir işe mani olmaz. Büyük ve küçük, çok ve az, cüz'î ve küllî birdir. Hiçbiri ona ağır gelmez

Hem nasılki Onuncu ve Yirmidokuzuncu Sözlerde denildiği gibi; intizam ve müvazene ve hükme itaat ve emirleri imtisal sırlarıyla, yüz hane kadar bir büyük sefineyi bir çocuğun parmağıyla

oyuncağını çevirdiği gibi döndürür, gezdirir.

Hem bir âmir, bir “Arş!” emriyle birtek neferi hücum ettirdiği gibi, muntazam ve muti’ bir orduyu dahi, o tek emriyle hücumla sevkeder.

Hem pek büyük bir hassas mizanın iki gözünde, iki dağ müvazene vaziyetinde bulunsalar, iki kefesinde iki yumurta bulunan diğer mizanın, bir tek ceviz, bir kefesini yukarıya kaldırması, birini aşağı indirmesi gibi; o tek ceviz, bir kanun-u hikmetle öteki büyük mizanın bir gözünü dağ ile beraber dağın başına ve öbür dağı, derelerin dibine indirebilir.

Aynen öyle de: Kayıdsız, nihayetsiz, nuranî, zâtî, sermedî olan **kudret-i Rabbaniyede** ve beraberinde bütün intizamın ve nizamların ve müvazenelerin menşei, menbaı, medarı, masdarı olan nihayetsiz bir hikmet ve gayet hassas bir adalet-i İlahiye bulunduğundan

ve cüz’î ve küllî ve büyük ve küçük herşey ve bütün eşya, **o kudretin** hükmüne müsahhar ve tasarrufuna münkad olduğundan,

elbette zerreleri kolayca tedvir ve tahrik ettiği gibi, yıldızları dahi nizam-ı hikmet sırrıyla kolayca döndürür, çevirir.

Ve baharda, bir emir ile sühuletle bir sineği ihya ettiği gibi; bütün sineklerin taifelerini ve bütün nebatatı ve hayvancıkların ordularını, **kudretindeki** hikmet ve mizanın sırrıyla, aynı emirle, aynı kolaylıkla diriltip meydan-ı hayata sevk eder.

Ve bir ağacı baharda çabuk diriltmek ve kemiklerine hayat vermek gibi, o hikmetli adaletli **kudret-i mutlaka** ile koca arzı ve zemin cenazesini, baharda o ağaç gibi kolayca ihya edip yüzbin çeşit haşirlerin misallerini icad eder.

Ve bir emr-i tekvinî ile arzı dirilttiği gibi, **إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيِّحَةً** fermanıyla yani: “Bütün ins ve cinn, birtek sayha ve emr ile yanımızda meydan-ı haşre hazır olurlar.”

Hem وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ferman etmesiyle, yani: “Kıyamet ve haşrin işi ve yapılması gözünü kapayıp, hemen açmak kadardır; belki daha yakındır.” der.

Hem مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ âyetiyle, yani: “Ey insanlar!. Sizin icad ve ihyanız ve haşr u neşriniz, birtek nefsin ihyası gibi kolaydır. **Kudretime** ağır gelmez” mealinde bulunan şu üç âyetin sırrıyla, aynı emir ile, aynı kolaylıkla bütün ins ve cinleri ve hayvanı ve ruhanî ve melekleri haşr-i ekberin meydanına ve mizan-ı a’zamin önüne getirir. Bir iş bir işe mani olmaz. Ş. 159-161

Zeminin yüzünde dörtyüzbin muhtelif taifeden (Haşiye) ibaret olan bütün hayvanat ve nebatat enva’nının ordusu; bilmüşahede ayrı ayrı erzakları, suretleri, silâhları, libasları, talimatları, terhisatları kemal-i mizan ve intizamla hiçbir şey unutulmayarak, hiçbirini şaşırmayarak bir surette tedbir ve terbiye etmek öyle bir sikkedir ki; -hiçbir şübhe kabul etmez- güneş gibi parlak bir sikke-i Vâhid-i Ehad’dır.

Hadsiz bir **kudret** ve muhit bir ilim ve nihayetsiz bir hikmet sahibinden başka kimin haddi var ki, o hadsiz derecede hârika olan şu idareye karışsın. Çünkü şu birbiri içinde girift olan enva’ları, milletleri, umumunu birden idare ve terbiye edemeyen, onlardan birisine karışsa elbette karıştıracak. Halbuki فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ sırrıyla, hiçbir karışık alâmeti yoktur. Demek ki hiçbir parmak karışamıyor. S. 655

(Haşiye): Hattâ o taifelerden bir kısım var ki; bir senedeki efradı, zaman-ı Âdem’den kıyamete kadar vücuda gelen bütün insan efradından ziyadedir.

(DERS 2)

YİRMİDOKUZUNCU SÖZ

İKİNCİ MAKSAD

ÜÇÜNCÜ ESAS

Fâil, muktedirdir.

Evet nasıl **haşrin muktezisi**, şübhesiz mevcuddur.

Haşri yapacak zât da nihayet derecede **muktedirdir**. Onun **kudretinde** noksan yoktur. En büyük ve en küçük şeyler, ona nisbeten birdirler. Bir baharı halk etmek, bir çiçek kadar kolaydır.

Evet **bir Kadîr ki**: Şu âlem; bütün **güneşleri, yıldızları, avalimi, zerrati, cevahiri** nihayetsiz lisanlarla onun **azametine** ve **kudretine** şehadet eder. Hiçbir vehim ve vesvesenin hakkı var mıdır ki, **haşr-i cismanîyi o kudretten** istib'ad etsin.

Evet bilmüşahede bir **Kadîr-i Zülcelal** şu âlem içinde,

- her **asırda** birer yeni ve muntazam **dünyayı halkeden,**
- hattâ her **senede** birer yeni seyyar, muntazam **kâinatı icad eden,**
- hattâ her **günde** birer yeni muntazam **âlem yapan;**
 - daima şu **semavat** ve **arz** yüzünde ve birbirini arkasında geçici **dünyaları, kâinatları kemal-i hikmet ile halkeden, değiştiren**
 - ve asırlar ve seneler, belki günler adedince muntazam **âlemleri zaman** ipine asan ve onunla **azamet-i kudretini gösteren**
 - ve yüzbin çeşit haşrin nakışlarıyla tezyin ettiği koca **bahar çiçeğini küre-i arzın** başına birtek çiçek gibi takan ve onunla **kemal-i hikmetini, cemal-i san'atını izhar eden**

bir zât, "Nasıl **kıyameti** getirecek, nasıl bu dünyayı **âhiretle** değiştirecek" denilir mi?

Şu **Kadîr'in kemal-i kudretini** ve hiçbir şey ona ağır gelmediğini ve en büyük şey en küçük şey gibi onun **kudretine** ağır gelmediğini ve hadsiz efrad, birtek ferd gibi o kudrete kolay geldiğini, şu âyet-i kerime ilân ediyor: مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بِعَثْمِكُمْ إِلَّا كُنُفْسٌ

وَاحِدَةٌ Şu âyetin hakikatını Onuncu Söz'ün Hâtimesinde icmalen ve "Nokta Risalesi"nde ve Yirminci Mektub'da izahen beyan etmişiz.

Şu makam münasebetiyle üç mes'ele suretinde bir parça izah ederiz:

1. İşte kudret-i İlahiye zâtîyedir. Öyle ise acz tahallül edemez.
2. Hem melekûtiyet-i eşyaya taalluk eder. Öyle ise mevani' tedahül edemez.
3. Hem nisbeti kanunîdir. Öyle ise cüz', külle müsavi gelir ve cüz'î, küllî hükmüne geçer.

İşte şu **üç mes'eleyi** isbat edeceğiz.

BİRİNCİ MES'ELE: Kudret-i ezeliye, Zât-ı Akdes-i İlahiyenin lâzime-i zaruriye-i zâtîyesidir. Yani, bizzarure zâtın lâzımesidir. Hiç bir cihet-i infikâki olamaz. Öyle ise, kudretin zıddı olan acz, o kudreti istilzam eden zâta bilbedahe ârız olamaz. Çünkü o halde cem'-i zıddeyn lâzımgelir.

Madem acz, zâta ârız olamaz; bilbedahe o zâtın lâzımı olan kudrete tahallül edemez.

Madem acz, kudretin içine giremez; bilbedahe o kudret-i zâtîyede meratib olamaz. Çünkü herşeyin vücud meratibi, o şeyin zıdlarının tedahülü iledir. Meselâ: Hararetteki meratib, bürudetin tahallülü iledir; hüsundeki derecat, kubhun tedahülü iledir ve hâkeza kıyas et... Fakat mümkünatta, hakikî ve tabîî lüzum-u zâtî olmadığından, mümkünatta zıddlar birbirine girebilmiş. Mertebeler tevellüd ederek ihtilafat ile tegayyürat-ı âlem neş'et etmiştir.

Mademki kudret-i ezeliyede meratib olamaz. Öyle ise, makdurat dahi, bizzarure kudrete nisbeti bir olur. En büyük en küçüğe müsavi ve zerreler, yıldızlara emsal olur. Bütün haşr-i beşer, birtek nefsin ihyası gibi; bir baharın icadı, birtek çiçeğin sun'u gibi o kudrete

kolay gelir. Eğer esbaba isnad edilse; o vakit birtek çiçek, bir bahar kadar ağır olur.

Şu Söz'ün İkinci Makamı'nın Dördüncü "Allahü Ekber" mertebesinin âhir fıkrasının haşiyesinde, hem Yirmiikinci Söz'de, hem Yirminci Mektub'da ve zeylinde isbat edilmiş ki: Hilkat-i eşya Vâhid-i Ehad'e verilse, bütün eşya, bir şey gibi kolay olur. Eğer esbaba verilse; bir şey, bütün eşya kadar külfetli, ağır olur.

İKİNCİ MES'ELE Kİ; kudret, melekûtiyet-i eşyaya taalluk eder.

Evet, kâinatın âyine gibi iki yüzü var.

Biri, mülk ciheti ki; âyinenin renkli yüzüne benzer.

Diğeri, melekûtiyet ciheti ki; âyinenin parlak yüzüne benzer.

Mülk ciheti ise, zıdların cevalangâhıdır. Güzel çirkin, hayır şer, küçük büyük ağır kolay gibi emirlerin mahall-i vürûdudur.

İşte şunun içindir ki: Sâni'-i Zülcelal esbab-ı zahiriye, tasarrufat-ı kudretine perde etmiştir. Tâ dest-i kudret, zahir akla göre hasis ve nâ-lâyık emirlerle bizzât mübaşeretini görünmesin. Çünkü azamet ve izzet, öyle ister. Fakat o vesait ve esbaba hakikî tesir vermemiştir. Çünkü vahdet-i ehadiyet öyle ister. Melekûtiyet ciheti ise, her şeyde parlaktır, temizdir. Teşahhusatın renkleri, müzahrefatları, ona karışmaz. O cihet, vasıtasız kendi Hâlıkına müteveccihdir. Onda terettüb-ü esbab, teselsül-ü ilel yoktur. Ona illiyet, ma'luliyet giremez. Eğribüğrüsü yoktur. Maniler müdahale edemezler. Zerre, şemse kardeş olur.

Elhasıl: O kudret hem basittir, hem nâmütenahîdir, hem zâtîdir. Mahall-i taalluk-u kudret ise, hem vasıtasız, hem lekesiz, hem isyansızdır. Öyle ise, o kudretin dairesinde büyük küçüğe karşı tekebbürü yok. Cemaat ferde karşı rüchanı olamaz. Küll cüz'e nisbeten, kudrete karşı fazla nazlanamaz.

ÜÇÜNCÜ MES'ELE Kİ; kudretin nisbeti kanunîdir. Yani: Çoğa-a, büyüğe-küçüğe bir bakar. Şu mes'ele-i gamızayı birkaç temsil ile zihne takrib edeceğiz.

İşte kâinatta "şeffafiyet" "mukabele" "müvazene" "intizam" "tecerrüd" "itaat" birer emirdir ki; çoğu aza, büyüğü küçüğe müsavi kılar.

Birinci Temsil: "Şeffafiyet" sırrını gösterir.

Meselâ: Şemsin feyz-i tecellisi olan timsali ve aksi, denizin yüzünde ve denizin herbir katresinde aynı hüviyeti gösterir. Eğer küre-i arz, perdesiz güneşe karşı muhtelif cam parçalarından mürekkebe olsa; şemsin aksi, herbir parçada ve bütün zemin yüzünde müzahametsiz, tecezzisiz, tenakussuz bir olur. Eğer faraza şems, fâil-i muhtar olsa idi ve feyz-i ziyasını, timsal-i aksini iradesiyle verse idi; bütün zemin yüzüne verdiği feyzi, bir zerreye verdiği feyzden daha ağır olamazdı.

İkinci Temsil: "Mukabele" sırrıdır. Meselâ:

Zîhayat ferdlerden (yani insanlardan) tereküb eden bir daire-i azîmenin nokta-i merkeziyesindeki ferdin elinde bir mum ve daire-i muhitteki ferdlerin ellerinde de birer âyine farzedilse; nokta-i merkeziyenin muhit âyinelerine verdiği feyiz ve cilve-i aks, müzahametsiz, tecezzisiz, tenakussuz, nisbeti birdir.

Üçüncü Temsil: "Müvazene" sırrıdır. Meselâ:

Hakikî ve hassas ve çok büyük bir mizan bulunsa; iki gözünde iki güneş veya iki yıldız veya iki dağ veya iki yumurta veya iki zerre herhangi bulunursa bulunsun, sarf olunacak aynı kuvvet ile o hassas azîm terazinin bir gözü göğe, biri zemine inebilir.

Dördüncü Temsil: "İntizam" sırrıdır. Meselâ:

En azîm bir gemi, en küçük bir oyuncak gibi çevrilebilir.

Beşinci Temsil: "Tecerrüd" sırrıdır. Meselâ:

Teşahhusattan mücerred bir mahiyet, bütün cüz'iyatına en küçüğünden en büyüğüne tenakus etmeden, tecezzi etmeden bir bakar, girer. Teşahhusat-ı zahiriye cihetindeki hususiyetler, müdahale edip şaşırtmaz. O mahiyet-i mücerreden nazarını tağyir etmez. Meselâ: İğne gibi bir balık, balina balığı gibi o mahiyet-

i mücerredeye mâliktir. Bir mikrop, bir gergedan gibi mahiyet-i hayvaniyeyi taşıyor.

Altıncı Temsil: "İtaat" sırrını gösterir. Meselâ: Bir kumandan, "Arş" emri ile bir neferi tahrik ettiği gibi, aynı emir ile bir orduyu tahrik eder.

Şu temsil-i itaat sırrının hakikatı şudur ki: Kâinatta, bittecrübe herşeyin bir nokta-i kemali vardır. O şeyin, o noktaya bir meyli vardır. Muzaaf meyil, ihtiyaç olur. Muzaaf ihtiyaç, iştıyak olur. Muzaaf iştıyak, incizab olur. Ve incizab, iştıyak, ihtiyaç, meyil; Cenab-ı Hakk'ın evamir-i tekvinîyesinin, mahiyet-i eşya tarafından birer habbe ve nüve-i imtisalidirler. Mümkinat mahiyetlerinin mutlak kemali, mutlak vücuddur. Hususî kemali, istidadlarını kuvveden fiile çıkaran ona mahsus bir vücuddur. İşte bütün kâinatın "Kün" emrine itaatı, birtak nefer hükmünde olan bir zerrenin itaatı gibidir. İrade-i ezeliyeden gelen "Kün" emri-ezelîsine mümkinatın itaatı ve imtisalinde, yine iradenin tecellisi olan meyil ve ihtiyaç ve şevk ve incizab; birden, beraber mündemiçtir. Latif su, nazık bir meyille incimad emrini aldığı vakit demiri parçalaması, itaat sırrının kuvvetini gösterir.

Şu altı temsil; hem nâkıs, hem mütenahî, hem zaîf, hem tesir-i hakikîsi yok olan mümkinat kuvvetinde ve fiilinde bilmüşahede görünse; elbette hem gayr-ı mütenahî, hem ezeli, hem ebedî, hem bütün kâinatı adem-i sırttan icad eden ve bütün ukûlü hayrette bırakan, hem âsâr-ı azametiyle tecelli eden kudret-i ezeliyeye nisbeten şübhesiz herşey müsavidir. Hiç bir şey ona ağır gelmez (Gaflet olunmaya).

Şu altı sırrın küçük mizanlarıyla o kudret tartılmaz ve münasebete giremez. Yalnız fehme takrib ve istib'adı izale için zikredilir.

Üçüncü Esas'ın netice ve hülâsası:

Madem kudret-i ezeliye gayr-ı mütenahîdir.

Hem Zât-ı Akdes'e lâzime-i zaruriyedir.

Hem herşeyin lekesiz, perdesiz melekûtiyet ciheti, ona müteveccihtir.

Hem ona mukabildir.

Hem tesavi-i tarafeynden ibaret olan imkân itibariyle müvazenettedir.

Hem şariat-ı fitriye-i kübra olan nizam-ı fitrata ve kavanin-i âdetullaha muti'dir.

Hem manilerden ve ayrı ayrı hususiyetlerden melekûtiyet ciheti mücerred ve safidir.

Elbette en büyük şey, en küçük şey gibi, o kudrete ziyade nazlanmaz, mukavemet etmez. Öyle ise haşirde bütün zevil-ervahın ihyası, bir sineğin baharda ihyasından daha ziyade kudrete ağır olmaz. Öyle ise **مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بِعَثْكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ** fermanı mübalağasızdır, doğrudur, haktır. Öyle ise, müddeamız olan "Fâil muktedirdir, o cihette hiçbir mani yoktur" kat'î bir surette tahakkuk etti.

(DERS 3)

20 MEKTUP

İKİNCİ MAKAM

ONUNCU KELİME

* وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yani: Hiçbir şey ona ağır gelemmez.

Daire-i imkânda ne kadar eşya var, o eşyaya gayet kolay vücud giydirebilir. Ve o derece ona kolay ve rahattır ki: اِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا

أَرَادَ شَيْئًا ilh... sırrıyla, güya yalnız emreder, yapılır.

Nasılki gayet mahir bir san'atkâr; ziyade kolay bir tarzda, elini işe dokundurur dokundurmaz, makina gibi işler. Ve o sür'at ve mehareti ifade için denilir ki: O iş ve san'at, ona o kadar müsahhardır ki; güya emriyle, dokunmasıyla işler oluyor; san'atlar vücuda geliyor.

Öyle de: Kadîr-i Zülcelal'in kudretine karşı eşyanın nihayet derecede müsahhariyet ve itaatine ve o kudretin nihayet derecede külfetsiz ve sühuletle iş gördüğüne işareten, * اِنَّمَا * ferman eder. اَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Şu hakikat-ı uzmanın hadsiz esrarından beş sırrını **beş nüktede** beyan edeceğiz:

BİRİNCİSİ

Kudret-i İlahiyeye nisbeten en büyük şey, en küçük şey kadar kolaydır.

Bir nev'in umum efradıyla icadı, bir ferd kadar külfetsiz ve rahattır.

Cennet'i halketmek, bir bahar kadar kolaydır.

Bir baharı icad etmek, bir çiçek kadar rahattır.

Şu sırrı izah ve isbat eden haşre dair **Onuncu Söz'ün** âhirinde, hem melaike ve beka-i ruh ve haşre dair **Yirmidokuzuncu Söz'de** haşir mes'elesinde, İkinci Esas'ın beyanında zikredilen "**nuraniyet sırrı**", "**şeffafiyet sırrı**", "**mukabele sırrı**", "**müvazene sırrı**", "**intizam sırrı**", "**itaat sırrı**", altı temsil ile isbat edilerek gösterilmiştir ki: **Kudret-i İlahiyeye nisbeten yıldızlar, zerreler gibi kolaydır; hadsiz efrad bir ferd kadar külfetsiz ve rahatça icad edilir.**

Madem o iki Söz'de bu altı sır isbat edilmiş, onlara havale ederek burada kısa keseriz.

İKİNCİSİ

Kudret-i İlahiyeye nisbeten herşey müsavi olduğuna delil-i katı' ve bürhan-ı satı' şudur ki:

Hayvanat ve nebatatın icadında, gözümüzle görüyoruz,

➤ Hadsiz bir **sehavet** ve **kesret** içinde, nihayet derecede bir **itkan**, bir **hüs-n-ü san'at** bulunuyor.

➤ Hem nihayet derecede **karışıklık** ve **ihtilat** içinde, nihayet derecede bir **imtiyaz** ve **tefrik** görünüyor.

➤ Hem nihayet derecede **mebzuliyet** ve **vüs'at** içinde, nihayet derecede san'atça **kıymetdarlık** ve hilkatça **güzellik** bulunuyor.

➤ Hem nihayet derecede san'atkârane bir surette, çok **cihazata** ve çok **zamana** muhtaç olmakla beraber; gayet derecede **sühuletle** ve **sür'atle** icad ediliyor. Âdeta birden ve hiçten o mu'cizat-ı san'at vücuda geliyor.

İşte bilmüşahede her mevsimde rûy-i zeminde gördüğümüz **bu faaliyet-i kudret**, kat'iyen delalet eder ki: Şu **ef'alin** menba'ı olan kudrete nisbeten; **en büyük şey, en küçük şey kadar kolaydır ve hadsiz efradın icadı ve idareleri, bir ferd kadar rahatça icad ve idare edilir.**

ÜÇÜNCÜSÜ

Şu kâinatta, şu görünen tasarrufat ve ef'al ile hükmeden Sâni'-i Kadîr'in **kudretine nisbeten**, **en büyük küll en küçük cüz'** kadar kolay gelir.

Efradça kesretli bir **küllînin** icadı, bir tek **cüz'ünün** icadı kadar sühuletlidir.

Ve en âdi bir **cüz'ide**, en yüksek bir **kıymet-i san'at** gösterilebilir.

Şu hakikatın sırr-ı hikmeti üç menba'dan çıkar:

Evvelâ: İmdad-ı vâhidiyetten.

Sâniyen: Yüsr-ü vahdetten.

Sâlisen: Tecelli-i ehadiyetten.

BİRİNCİ MENBA' OLAN İMDAD-I VÂHİDİYET:

Yani herşey ve bütün eşya, bir tek zâtın mülkü olsa; o vakit **vâhidiyet cihetiyle** herbir şey'in arkasında, bütün eşyanın kuvvetini tahşid edebilir. Ve bütün eşya, birtek şey gibi kolayca idare edilir.

Şu sırrı, şöyle bir temsil ile fehme takrib için deriz;

meselâ: **Nasılki** bir memleketin tek bir padişahı bulunsa, o padişah **o vahdet-i saltanat kanunu cihetiyle**, herbir neferin arkasında bir ordu kuvvet-i maneviyesini tahşid edebilir.. ve edebildiği için; o tek nefer, bir şahı esir edebilir ve şahın fevkinde padişahı namına hükmedebilir.

Hem o padişah, **vâhidiyet-i saltanat sırrıyla**, bir neferi ve bir memuru istihdam ve idare ettiği gibi, bütün orduyu ve bütün memurlarını idare edebilir. Güya vâhidiyet-i saltanat sırrıyla herkesi, herşey'i, bir ferdin imdadına gönderebilir. Ve herbir ferdi,

bütün efrad kadar bir kuvvete istinad edebilir; yani ondan meded alabilir.

Eğer **o vâhidiyet-i saltanat** ipi çözülse ve başıbozukluğa dönse; o vakit herbir nefer, hadsiz bir kuvveti birden kaybedip, yüksek bir makam-ı nüfuzdan sukut eder, âdi bir adam makamına gelir. Ve onların idare ve istihdamları, efrad adedince müşkilât peyda eder.

Aynen öyle de: وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ şu kâinatın Sâni'i, **Vâhid** olduğundan; herbir şeye karşı, bütün eşyaya müteveccih olan esmayı tahşid eder. Ve nihayetsiz bir san'atla, kıymetdar bir surette icad eder. Lüzum olsa, bütün eşya ile birtek şey'e bakar, baktırır, meded verir ve kuvvetli yapar. Ve bütün eşyayı dahi o vâhidiyet sırrıyla; birtek şey gibi icad eder, tasarruf eder, idare eder.

İşte, şu **imdad-ı vâhidiyet** sırrıyladır ki; şu kâinatta nihayet derecede **mebzuliyet** ve **ucuzluk** içinde, nihayet derecede san'atça ve kıymetçe yüksek ve **âli bir keyfiyet** görünüyor.

İKİNCİ MENBA' OLAN YÜSR-Ü VAHDET:

Yani birlik usûlüyle bir merkezde, bir elden, bir kanunla olan işler; gayet derecede kolaylık veriyor. Müteaddid merkezlerle, müteaddid kanuna, müteaddid ellere dağılsa müşkilât peyda eder.

1) Meselâ: **Nasılki** bir ordunun bütün neferatının bir merkezden, bir kanunla, bir kumandan-ı a'zam emriyle esasat-ı techiziyeleri yapılsa; birtek nefer kadar kolay olur.

Eğer ayrı ayrı fabrikalarda, ayrı ayrı merkezlerde techizatları yapılsa; bir ordunun techizine lâzım olan bütün askerî fabrikalar, birtek neferin techizatı için lâzım gelir.

Demek eğer vahdete istinad edilse; bir ordu, bir nefer kadar kolay olur.

Eğer vahdet olmazsa; bir nefer, bir ordu kadar techizin esasatı cihetinde müşkilât peyda eder.

2) Hem bir ağacın meyvelerine -vahdet noktasında- bir merkeze, bir kanuna, bir köke istinaden madde-i hayatiye verilse; binler meyveler, tek bir meyve gibi kolay olur.

Eğer herbir meyve, ayrı ayrı merkeze rabtedilse ve ayrı ayrı yerden mevadd-ı hayatiyeleri gönderilse; herbir meyve, bütün ağaç kadar müşkilât peyda eder. Çünkü bütün ağaca lâzım olan mevadd-ı hayatiye, herbir meyve için dahi lâzımdır.

İşte şu iki temsil gibi، وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى şu kâinatın Sâni'i, Vâhid-i Ehad olduğu için, vahdetle iş görür ve vahdetle iş gördüğü için, bütün eşya birtek şey kadar kolay olur. Hem birtek şeyi, san'atça bütün eşya kadar kıymetli yapabilir. Ve hadsiz efradı, gayet kıymetdar bir surette icad ederek; şu görünen hadsiz mebzuliyet ve nihayetsiz ucuzluk lisaniyla, cûd-u mutlakını gösterir ve hadsiz sehavetini ve nihayetsiz hallakiyetini izhar eder.

ÜÇÜNCÜ MENBA' OLAN **TECELLİ-İ EHADİYET:**

Yani Sâni'-i Zülcelal cisim ve cismanî olmadığı için, zaman ve mekân onu kayıd altına alamaz. Ve kevn ü mekân, onun şuhuduna ve huzuruna müdahale edemez. Ve vesait ve ecream, onun fiiline perde çekemez. Teveccühünde tecezzi ve inkısam olmaz. Bir şey, bir şey'e mani olmaz. Hadsiz ef'ali, bir fiil gibi yapar. Onun içindir ki; bir çekirdekte koca bir ağacı manen dercettiği gibi, bir âlemi birtek ferdde dercedebilir. Bütün âlem, birtek ferd gibi dest-i kudretinde çevrilir.

Şu sırrı başka Sözlerde izah ettiğimiz gibi, deriz ki: Nasılki nuraniyet itibariyle bir derece kayıdsız olan Güneş'in timsali, herbir cilâlî parlak şeyde temessül eder. Binlerle, milyonlarla âyineler nuruna mukabil gelse, birtek âyine gibi inkısam etmeden bizzât herbirinde cilve-i misaliyesi bulunur. Eğer âyinenin istidadı olsa, Güneş azametiyle onda âsârını gösterebilir. Bir şey, bir şey'e mani olamaz. Binler, bir gibi ve binler yere, bir yer gibi kolay girer. Herbir yer, binler yer kadar o güneşin cilvesine mazhar olur.

İşte وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ şu kâinat Sâni'-i Zülcelal'inin nur olan bütün sıfâtıyla ve nuranî olan bütün esmasıyla, teveccüh-ü ehadiyet sırrıyla öyle bir tecellisi var ki; hiçbir yerde olmadığı halde, her yerde hazır ve nâzırdır. Teveccühünde inkısam olmaz. Aynı anda, her yerde, külfetsiz, müzahamesiz her işi yapar.

İşte şu imdad-ı vâhidiyet ve yüsr-ü vahdet ve tecelli-i ehadiyet sırrıyladır ki; bütün mevcudat, birtek Sâni'a verildiği vakit; o bütün mevcudat, bir tek mevcud gibi kolay ve sühuletli olur. Ve herbir mevcud, hüsn-ü san'atça, bütün mevcudat kadar kıymetli olabilir. Nasılki mevcudatın hadsiz mebzuliyeti içinde, herbir ferde hadsiz dekaik-ı san'atın bulunması bu hakikatı gösteriyor. Eğer o mevcudat, doğrudan doğruya birtek Sâni'a verilmezse; o zaman herbir mevcud, bütün mevcudat kadar müşkilâtlı olur ve bütün mevcudat, birtek mevcud kıymetine sukut eder, iner. Şu halde ya hiçbir şey vücuda gelmeyecek veya gelse de kıymetsiz, hiçe inecektir.

İşte şu sırdandır ki: Ehl-i felsefenin en ziyade ileri gidenleri olan Sofestâîler, tarîk-ı haktan yüzlerini çevirdiklerinden, küfür ve dalalet tarfına bakmışlar; görmüşler ki: Şirk yolu, tarîk-ı haktan ve tevhid yolundan yüzbin defa daha müşkilâtlıdır, nihayet derecede gayr-ı makuldür. Onun için bilmeceburiye herşey'in vücudunu inkâr ederek akıldan istifa etmişler.

DÖRDÜNCÜSÜ

Şu kâinatta şu görünen ef'al ile tasarruf eden Zât-ı Kadîr'in kudretine nisbeten Cennet'in icadı, bir bahar kadar kolay ve bir baharın icadı, bir çiçek kadar kolaydır. Ve bir çiçeğin mehasin-i san'atı ve letaif-i hilkatı, bir bahar kadar letafetli ve kıymetli olabilir. Şu hakikatın sırrı üç şeydir:

Birincisi: Sâni'deki vücub ile tecerrüd.

İkincisi: Mahiyetinin mübayenetiyle adem-i takayyüd.

Üçüncüsü: Adem-i tahayyüz ile adem-i tecezzidir.

Birinci Sır:

Vücub ve tecerrüdün hadsiz kolaylığa ve nihayetsiz sühulete sebebiyet vermeleri, gayet derin bir sırdır. Onu bir temsil ile fehme takrib edeceğiz. Şöyle ki:

Vücut mertebeleri muhtelifdir. Ve vücut âlemleri ayrı ayrıdır. Ayrı ayrı oldukları için, vücudda rûsuhu bulunan bir tabaka-i vücudun bir zerresi, o tabakadan daha hafif bir tabaka-i vücudun bir dağı kadardır ve o dağı istiab eder.

Meselâ: Âlem-i şehadetten olan kafadaki hardal kadar kuvve-i hâfıza âlem-i manadan bir kütübhane kadar vücudu içine alır. Ve âlem-i haricîden olan tırnak kadar bir âyine, vücudun âlem-i misal tabakasından koca bir şehri içine alır. Ve o âlem-i haricîden olan o âyine ve o hâfızanın şuurları ve kuvve-i icadiyeleri olsaydı, bir zerrecik vücud-u haricîleri kuvvetiyle, o vücud-u manevîde ve misalîde hadsiz tasarrufat ve tahavvülât yapabilirlerdi.

Demek vücud rûsuh peyda ettikçe, kuvvet ziyadeleşir; az bir şey, çok hükmüne geçer. Hususan vücud rûsuh-u tam kazandıktan sonra, maddeden mücerred ise, kayıd altına girmezse; o vakit cüz'î bir cilvesi, sair hafif tabakat-ı vücudun çok âlemlerini çevirebilir.

İşte **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** şu kâinatın Sâni'-i Zülcelali, Vâcib-ül Vücud'dur. Yani: Onun vücudu zâtîdir, ezelîdir, ebedîdir, ademi mümteni'dir, zevali muhaldır ve tabakat-ı vücudun en rasihi, en esaslısı, en kuvvetlisi, en mükemmelidir. Sair tabakat-ı vücud, onun vücuduna nisbeten gayet zaîf bir gölge hükmündedir. Ve o derece vücud-u Vâcib rasih ve hakikatlı ve vücud-u mümkinat o derece hafif ve zaiftir ki; Muhyiddin-i Arabî gibi çok ehl-i tahkik, sair tabakat-ı vücudu, evham ve hayal derecesine indirmişler; **لَا مَوْجُودَ** demişler. Yani: Vücud-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücud denilmemeli; onlar, vücud ünvanına lâıyk değillerdir diye hükmetmişler.

İşte Vâcib-ül Vücud'un hem vâcib, hem zâtî olan kudretine karşı; mevcudatın hem hâdis, hem ârızî vücudları ve mümkinatın hem

kararsız, hem kuvvetsiz sübutları; elbette nihayet derecede kolay ve hafif gelir. Bütün ruhları haşr-i a'zamda ihya edip muhakeme etmek; bir baharda, belki bir bahçede, belki bir ağaçta haşr ü neşrettiği yaprak ve çiçek ve meyveler kadar kolaydır.

İkinci Sır:

Mübayenet-i mahiyet ve adem-i takayyüdün kolaylığa sebebiyeti ise şudur ki: Sâni'-i Kâinat, elbette kâinat cinsinden değildir. Mahiyeti, hiçbir mahiyete benzemez. Öyle ise: Kâinat dairesindeki manialar, kayıtlar onun önüne geçemez; onun icraatını takyid edemez. Bütün kâinatı birden tasarruf edip çevirebilir. Eğer kâinat yüzündeki görünen tasarrufat ve ef'al, kâinata havale edilse, o kadar müşkilât ve karışıklığa sebebiyet verir ki; hiçbir intizam kalmadığı gibi, hiçbir şey dahi vücudda kalmaz; belki vücuda gelemes.

Meselâ: Nasılki kemerli kubbelerdeki ustalık san'atı, o kubbedeki taşlara havale edilse ve bir taburun zabite ait idaresi, neferata bırakılsa; ya hiç vücuda gelmez veyahut çok müşkilât ve karışıklık içinde intizamsız bir vaziyet alacak. Halbuki o kubbelerdeki taşlara vaziyet vermek için, taş nev'inden olmayan bir ustaya verilse ve taburdaki neferatın idaresi, mertebe itibariyle zabıtlık mahiyetini haiz olan bir zabite havale edilse; hem san'at kolay olur, hem tedbir ve idare sühuletli olur. Çünkü taşlar ve neferler birbirine mani' olurlar; usta ve zabıtlar ise, manisiz her noktaya bakar, idare eder.

İşte **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Vâcib-ül Vücut'un mahiyet-i kudsiyesi, mahiyat-ı mümkinat cinsinden değildir. Belki bütün hakaik-i kâinat, o mahiyetin esma-i hüsnasından olan Hak isminin şualarıdır. Madem mahiyet-i mukaddesesi hem Vâcib-ül Vücut'dur, hem maddeden mücerredir, hem bütün mahiyata muhaliftir; misli, misali, mesîli yoktur. Elbette o Zât-ı Zülcelal'in o kudret-i ezeliyesine nisbeten bütün kâinatın idaresi ve terbiyesi; bir bahar, belki bir ağaç kadar kolaydır. Haşr-i a'zam ve dâr-ı âhiret, Cennet ve Cehennem'in icadı; bir güz mevsiminde ölmüş ağaçların yeniden bir baharda ihyalı kadar kolaydır.

Üçüncü Sır:

Adem-i tahayyüz ve adem-i tecezzinin nihayet derecede olan kolaylığa sebebiyet vermelerinin sırrı ise şudur ki:

Madem Sâni'-i Kadîr mekândan münezzehtir, elbette kudretiyle her mekânda hazır sayılır.

Ve madem tecezzi ve inkısam yoktur; elbette her şeye karşı, bütün esmasıyla müteveccih olabilir.

Ve madem her yerde hazır ve her şey'e müteveccih olur.. öyle ise mevcudat ve vesait ve ecrâm onun ef'aline mümanaat etmez, ta'vik etmez, belki -hiç lüzum yok, faraza lüzum olsa- elektriğin telleri gibi ve ağacın dalları gibi ve insanın damarları gibi; eşya, vesile-i teshilat ve vasıta-i vusul-ü hayat ve sebep-i sür'at-i ef'al hükmüne geçer. Ta'vik, takyid, men' ve müdahale şöyle dursun; belki teshil ve tesri' ve îsale vesile hükmüne geçer.

Demek Kadîr-i Zülcelal'in tasarrufat-ı kudretine her şey itaat ve inkiyad cihetinde -ihtiyaç yok- eğer ihtiyaç olsa kolaylığa vesile olur.

Elhasıl:

Sâni'-i Kadîr külfetsiz, mualecesiz, sür'atle, sühuletle her şey'i o şey'e lâıyk bir surette halkeder. Külliyyatı, cüz'iyat kadar kolay icad eder. Cüz'iyatı, külliyyat kadar san'atlı halkeder. Evet külliyyatı ve semavatı ve arzı halkeden kimse, semavat ve arzda olan cüz'iyatı ve efrad-ı zîhayatiyeyi halkeden elbette yine odur ve ondan başka olamaz. Çünkü o küçük cüz'iyat; o külliyyatın meyveleri, çekirdekleri, misal-i musaggarlarıdır.

Hem o cüz'iyatı icad eden kim ise, cüz'iyatı ihata eden unsurları ve semavat ve arzı dahi o halketmiştir. Çünkü görüyoruz ki; cüz'iyat külliyyata nisbeten birer çekirdek, birer küçük nüsha hükmündedir. Öyle ise o cüz'îleri halkeden zâtın elinde, anasır-ı külliye ve semavat ve arz bulunmalıdır. Tâ ki, hikmetinin düsturlarıyla ve ilminin mizanlarıyla o küllî ve muhit mevcudatın hülâsalarını, manalarını, nümunelerini; o küçücük misal-i musaggarlar hükmünde olan cüz'iyatta dercedebilsin.

Evet acaib-i san'at ve garaib-i hilkat noktasında cüz'iyat, külliyattan geri değil; çiçekler, yıldızlardan aşağı değil; çekirdekler, ağaçların madûnunda değil; belki çekirdekteki nakş-ı kader olan manevî ağaç, bağdaki nesc-i kudret olan mücessem ağaçtan daha acıbdır. Ve hilkat-ı insaniye, hilkat-ı âleminden daha acıbdır. Nasılki bir cevher-i ferd üstünde, esîr zerratıyla bir Kur'an-ı hikmet yazılsa, semavat yüzündeki yıldızlarla yazılan bir Kur'an-ı azametten kıymetçe daha ehemmiyetli olabilir. Öyle de; çok küçük cüz'iyatlar var, mu'cizat-ı san'atça külliyattan üstündür.

BEŞİNCİSİ

Sâbık beyanatımızda, icad-ı mahlukatta görünen hadsiz kolaylık, gayet derecede çabukluk, nihayetsiz sür'at-i ef'al, nihayetsiz sühuletle icad-ı eşyanın sırlarını, hikmetlerini bir derece gösterdik.

İşte şu nihayetsiz sür'at ve hadsiz sühuletle vücud-u eşya, ehl-i hidayete şöyle kat'î bir kanaat verir ki: Mahlukatı icad eden zâtın kudretine nisbeten; Cennetler baharlar kadar, baharlar bahçeler kadar, bahçeler çiçekler kadar kolay gelir. مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا

كَنْفَسٍ وَاحِدَةٍ sırrıyla, nev'-i beşerin haşr ü neşri, birtek nefsin imate ve ihyası gibi sühuletlidir. إِنَّ كَانَتْ إِلَّا صِيْحَةً وَاحِدَةً فَادَاهُمْ جَمِيعٌ

لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ tasrihiyle, bütün insanları haşırde ihya etmek; istirahat için dağılan bir orduyu bir boru sesiyle toplamak kadar kolaydır.

İşte şu hadsiz sür'at ve nihayetsiz sühulet, bilbedahe kudret-i Sâni'in kemaline ve herşey ona nisbeten kolay olduğuna delil-i kat'î ve bürhan-ı yakînî olduğu halde; ehl-i dalaletin nazarında, Sâni'in kudretiyle eşyanın teşkili ve icadı -ki, vücub derecesinde sühuletlidir. Bin derece muhal olan- kendi kendine teşekkül ile iltibasa sebep olmuştur. Yani bazı âdi şeylerin vücuda gelmelerini çok kolay gördükleri için, onların teşkilini, teşekkül tevehhüm ediyorlar. Yani icad edilmiyorlar, belki kendi kendine vücud

buluyorlar. İşte gel ahmaklığın nihayetsiz derecatına bak ki; nihayetsiz bir kudretin delilini, onun ademine delil yapar; nihayetsiz muhalât kapısını açar. Çünkü o halde Sâni'-i Âlem'e lâzım olan nihayetsiz kudret ve muhit ilim gibi evsaf-ı kemal, her mahlukun her zerresine verilmek lâzım gelir; tâ kendi kendine teşekkül edebilsin. Mektubat (245 - 252)

Semi' sıfatı

İşitme kuvvetidir. Allah, Semi' (işitme) sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun işitmesi, yaratıkların işitmesi gibi noksan ve hudutlu değildir. Yüce Allah her şeyi vasıtasız olarak işitir, ancak vasitalardan ve vasıtalar vasıtasıyla işiten de O'ndan başkası değildir. O, gizli ve aşikar söylenenlerin hepsini işitir, hiçbir şey O'nun işitme sıfatının dışında kalmaz. İlm. 19

Basar sıfatı

Görme kuvveti demektir. Yüce Allah kendi şanına uygun bir halde Basar (görme) sıfatı ile vasıflanmıştır. Allah alet ve vasıta olmaksızın her şeyi görür. Fakat alet ve vasıta ile görenlerin gördüklerini de görür. Her gözden gören O'dur. Bazı şeyleri görmesi, diğer şeyleri görmesine engel olmaz ve O'nun görmesinden hiç bir şey gizli kalmaz. En karanlık gecelerde, karıncaların ve daha küçük yaratıkların kımıldamalarını, hareketlerini görür ve bilir. Şübhe yok ki, görememek ve bilememek büyük bir noksanlıktır. Böyle noksanlıklara sahip olan kör kuvvetler, ilah ve yaratıcı olamazlar. Yüce Allah ise böyle bütün noksanlıklardan beridir ve bütün kemal sıfatları ile vasıflanmıştır. İlm.19

(DERS 1)

SEMİ' ve BASAR'A DAİR

♦ Kur'an der: "Cenab-ı Hak, **Semî'-i Mutlak'tır, herşeyi işitir.** Hattâ en cüz'î bir macera olan ve zevcinden teşekki eden bir zevcenin sana karşı mücadelesini Hak ismiyle **işitir.**

Hem rahmetin en latif cilvesine mazhar ve şefkatın en fedakâr bir hakikatına maden olan bir kadının haklı olarak zevcinden

davasını ve Cenab-ı Hakk'a şekvasını umûr-u azîme suretinde Rahîm ismiyle ehemmiyetle **işitir** ve Hak ismiyle ciddiyetle **bakar**."

İşte bu cüz'î maksadı küllîleştirmek için, mahlukatın en cüz'î bir hâdisesini **işiten, gören**; kâinatın daire-i imkânîsinden hariç bir zât, elbette **herşeyi işitir, herşeyi görür** bir zât olmak lâzımgelir.

Ve kâinata Rab olan, kâinat içinde mazlum küçük mahlukların dertlerini **görmek**, feryatlarını **işitmek** gerektir. Dertlerini görmeyen, feryatlarını işitmeyen, "Rab" olamaz. Öyle ise,

* ان الله سميع بصير * cümlesiyle iki hakikat-ı azîmeyi tesbit eder. S.

427

♦ Hiç mümkün müdür ki: En edna bir haceti, en edna bir mahlukundan **görüp** kemal-i şefkatle ummadığı yerden is'af eden ve en gizli bir sesi, en gizli bir mahlukundan **işitip imdad eden**, lisan-ı hal ve kal ile istenilen herşeye icabet eden nihayetsiz bir şefkat ve bir merhamet sahibi bir Rab; en büyük bir abdinden (Haşiye), en sevgili bir mahlukundan en büyük hacetini **görüp** bitirmesin, is'af etmesin; en yüksek duayı **işitip** kabul etmesin? S. 70

♦ Bak hem öyle **Semî'** ve Kerim bir Kadîr'den, öyle **Basîr** ve Rahîm bir Alîm'den saadet ve bekayı istiyor ki; *bilmüşahede en gizli bir zîhayatın en gizli bir arzusunu, en hafî bir niyazını **görür, işitir, kabul eder, merhamet eder***. Lisan-ı hal ile de olsa icabet eder. Öyle suret-i hakîmane, **basîrane**, rahîmanede verir ve icabet eder ki; şübhe bırakmaz o terbiye ve tedbir öyle **Semî' ve Basîr'e** mahsus, öyle bir Kerim ve Rahîm'e hastır S. 71

♦ Evet insanın yüzüne o sikkayı koyan zât, elbette bütün efrad-ı insaniye **nazar-ı şuhudunda** ve daire-i ilmindedir ki, herbir insanın sîması göz, kulak, ağız gibi âza-yı esasîde birbirine benzediği halde, birer alâmet-i farika ile, hiçbirisine tamam benzemez. L. 319

◆ Evet kâinatın enva'ını hikmet dairesinde insanın etrafında toplayıp bütün hacatına kemal-i intizam ve inayet ile koşturmak, bilbedahe iki haletten birisidir:

Ya kâinatın herbir nev'i kendi kendine insanı tanıyor, ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor. Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhalâtı intac ediyor. İnsan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir Sultan-ı Mutlak'ın kudreti bulunmak lâzım geliyor.

Veyahut bu kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmi ile bu muavenet oluyor. Demek kâinatın enva'ı, insanı tanıyor değil, belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir zâtın tanınmasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün enva'-ı mahlukatı sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hacetlerine **"Lebbeyk!** dedirten Zât-ı Zülcelal seni bilmesin, tanımasın, **görmesin?** Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir. L. 98

(DERS 2)

♦ **İkinci Vecih** âyinedarlık ise: İnsana verilen nûmuneler nev'inden cüz'î ilim, kudret, **basar**, sem', mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyat ile kâinat Mâlikinin ilmîne ve kudretine, **basarına**, sem'ine, hâkimiyet-i rububiyetine âyinedarlık eder. Onları anlar, bildirir. Meselâ: Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idare ediyorum. Öyle de şu koca kâinat sarayının bir ustası var. O usta onu bilir, **görür**, yapar, idare eder ve hâkeza... Sözlere 687

♦ **Üçüncü Vecih'teki** âyinedarlığın iki yüzü var:

Birisi, esma-i İlahiyenin ayrı ayrı nakışlarını kendinde göstermektedir. Âdetâ insan, câmiiyetiyle kâinatın küçük bir fihristesi ve bir misal-i musaggarası hükmünde olup, umum esmanın nakışlarını gösteriyor.

İkinci yüzü, şuunat-ı İlahiyeye âyinedarlık eder. Yani kendi hayatıyla Zât-ı Hayy-u Kayyum'un hayatına işaret ettiği gibi, kendi hayatında inkişaf eden **sem'** ve **basar** gibi duyguların vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-u Kayyum'un **sem'** ve **basar** gibi sıfatlarına âyinedarlık eder, bildirir.

Hem insan hayatında bulunan ve inkişaf etmeyen ve his ve hassasiyet suretinde galeyan eden ve kesretli bir surette olan çok ince hayatî duygular, manalar ve hisler vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-u Kayyum'un şuunat-ı kudsiyesine âyinedarlık eder.

Meselâ: O hassasiyet içinde; sevmek, iftihar etmek, memnun olmak, mesrur olmak, müferrah olmak gibi manalar ile Zât-ı Akdes'in kudsiyetine ve gına-yı mutlakına münasib ve lâıyk olmak şartıyla, o neviden olan şuunatına âyinedarlık eder. L. 354)

♦ Hem o cüz'î zîhayatlarda pek zahir bir surette anlaşılır ki; onun Sâni'i, onu **görür**, bilir, **dinler**, istediği gibi yapar. Âdetâ o zîhayatın masnuiyeti arkasında muktedir, muhtar, **işitici**, bilici, **görücü** bir zâtın manevî bir teşahhusu, bir taayyünü imana görünür.

Ve bilhâssa zîhayattan insanın mahlukiyeti arkasında gayet aşîkâr bir tarzda o manevî teşahhus, o kudsî taayyün sırr-ı tevhid ile, imanla müşahede olunur. Çünkü o teşahhus-u ehadiyetin esasları olan ilim ve kudret ve hayat ve **sem'** ve **basar** gibi manaların hem nûmuneleri insanda var; o nûmuneler ile onlara işaret eder. Çünkü meselâ, **gözü veren zât, hem gözü görür, hem ince bir mana olan gözün gördüğünü görür, sonra verir.**

Evet senin gözüne bir gözlük yapan gözlükçü usta, göze gözlüğün yakıştığını görür, sonra yapar. Hem kulağı veren zât, elbette o kulağın işittiklerini işitir, sonra yapar, verir. Sair sıfatlar buna kıyas edilsin. Şualar (10)

◆ Ve keza her şeyin bâtını zahirinden daha latif, daha şeffaftır. Bu ise, Sâni'in o şeyden hariç ve baîd olmamasına delalet eder. O şeyin sair eşya ile nizam ve müvazenesinin Sâni'i tarafından temin edildiği cihetle de, Sâni'in o şeyde dâhil olmamasını iktiza eder.

Öyle ise, bir masnuun zâtına bakılırsa, Sâni'in ilim ve hikmeti görünür. Gayrısıyla birlikte bakılırsa, Sâni'in fevk-al küll bir **sem'** ve **basara** mâlik olduğu görünür.

Bu hakikatten anlaşıldı ki: Sâni-i Âlem, âlemde dâhil olmadığı gibi âlemden hariç de değildir. İlmi ve kudreti ile herşeyin içinde olduğu gibi, her şeyin fevkindedir. Bir şeyi **gördüğü** gibi, bütün eşyayı da beraber **görür.**

Bu hakikatler, kavs-i kuzeh renkleri gibi macun, bir takım nuranî âyetlerdir. Kâinat bütün evsaf-ı kemaliye ile muttasıf bir Hâlık'ın vücub-u vücud ve vahdetine delalet eder. Evet kâinat o Hâlık'ın nurunun gölgesi, esmasının tecelliyatı, ef'alinin âsârıdır. Mesnevi-i Nuriye (62)

◆ Maahaza nuru neşredenin nursuz, icad edenin vücudsuz, îcab ettirenin vücubsuz olması muhaldir.

Ve keza ilim sıfatını ihsan edenin ilimsiz, şuuru ihsan edenin şuursuz, ihtiyarı verenin ihtiyarsız, iradeyi verenin iradesiz, kâmil şeylerin sâni'i gayr-ı kâmil olduğunu telakki etmek muhaldir.

Ve keza aynı tersim, **basarı** tasvir ve nazarı tenvir edenin **basarsız** olduğunu düşünmek, ancak **basar** ve basiretten mahrum olan adamın işidir.

Maahaza masnudaki kemalât, tamamen Sâni'deki kemalden akan bir feyizdir. Fakat kuşlardan yalnız sineği gören, tanıyan bir mikrop, kartalı gördüğü zaman "Bu kuş değildir." der. Çünkü sinekteki şeyler onda yoktur. Mesnevi-i Nuriye 184

(DERS 3)

◆ İşte faaliyet hakikatı içinde tezahür eden rububiyet hakikatı; ilim ve hikmetle halk ve icad ve sun' ve ibda', nizam ve mizan ile takdir ve tasvir ve tedbir ve tedvir, kasd ve irade ile tahvil ve tebdil ve tenzil ve tekmil, şefkat ve rahmetle it'am ve in'am ve ikram ve ihsan gibi şuunatıyla ve tasarrufatıyla kendini gösterir ve tanıttırır. Ve tezahür-ü rububiyet hakikatı içinde bedahetle hissedilen ve bulunan uluhiyetin tebarüz hakikatı dahi; esma-i hüsnanın rahîmane ve kerimane cilveleriyle ve yedi sıfât-ı sübutiye olan Hayat, İlim, Kudret, İrade, **Sem'**, **Basar** ve Kelâm sıfatlarının celalli ve cemalli tecellileriyle kendini tanıttırır, bildirir.

Evet nasilki kelâm sıfatı, vahiyler ve ilhamlar ile Zât-ı Akdes'i tanıttırır,

öyle de; kudret sıfatı dahi, mücessem kelimeleri hükmünde olan san'atlı eserleriyle o Zât-ı Akdes'i bildirir ve kâinatı baştan başa bir Furkan-ı Cismanî mahiyetinde gösterip, bir Kadîr-i Zülcelal'i tavsif ve tarif eder.

Ve ilim sıfatı dahi; hikmetli, intizamlı, mizanlı olan bütün masnuat mikdarınca ve ilim ile idare ve tedbir ve tezyin ve temyiz edilen bütün mahlukat adedince, mevsufları olan birtek Zât-ı Akdes'i bildirir.

Ve hayat sıfatı ise; kudreti bildiren bütün eserler ve ilmin vücudunu bildiren bütün intizamlı ve hikmetli ve mizanlı ve zînetli suretler, haller ve sair sıfatları bildiren bütün deliller, sıfat-ı hayatın delilleriyle beraber, hayat sıfatının tahakkukuna delalet ettikleri gibi; hayat dahi, bütün o delilleriyle, âyineleri olan bütün zîhayatları şahid göstererek Zât-ı Hayy-u Kayyum'u bildirir.

Ve kâinatı, serbeser her vakit taze taze ve ayrı ayrı cilveleri ve nakışları göstermek için daima değişen ve tazelenen ve hadsiz âyinelerden terekkeb eden bir âyine-i ekber suretine çevirir.

Ve bu kıyasla **görmek** ve **işitmek**, ihtiyar etmek ve konuşmak sıfatları dahi; herbiri birer kâinat kadar Zât-ı Akdes'i bildirir, tanıttırır.

Hem o sıfatlar, Zât-ı Zülcelal'in vücuduna delalet ettikleri gibi, hayatın vücuduna ve tahakkukuna ve o zâtın hayatdar ve diri olduğuna dahi bedahetle delalet ederler. Çünkü bilmek hayatın alâmeti, **işitmek** dirilik emaresi, **görmek** dirilere mahsus, irade hayat ile olabilir, ihtiyarî iktidar zîhayatlarda bulunur, tekellüm ise bilen dirilerin işidir.

İşte bu noktalardan anlaşılır ki; hayat sıfatının yedi defa kâinat kadar delilleri ve kendi vücudunu ve mevsufun vücudunu bildiren bürhanları vardır ki, bütün sıfatların esas ve menbaı ve ism-i a'zâların masdarı ve medarı olmuştur. Risale-i Nur, bu birinci hakikatı kuvvetli bürhanlar ile isbat ve bir derece izah ettiğinden, bu denizden bu mezkûr katre ile şimdilik iktifa ediyoruz. Şualar 146

◆ **Üçüncü Mes'ele:** Hayatımın Hâlıkıma bakan fitrî vazifelerine ve manevî faidelerine baktım, gördüm ki: Hayatım, hayatın Hâlıkına üç cihetle âyinedarlık ediyor:

Birinci Vecih: Hayatım, acz ve za'fıyla ve fakr ve ihtiyacıyla Hâlık-ı Hayat'ın kudret ve kuvvetine ve gına ve rahmetine âyinedarlık eder. Evet nasilki açlık derecesiyle yemeğin lezzet dereceleri ve karanlığın mertebeleriyle ışık mertebeleri ve soğğun mikyasıyla hararetin mizan dereceleri bilinir; öyle de hayatımdaki hadsiz acz ve fakr ile beraber hadsiz ihtiyaçlarımı izale ve hadsiz düşmanlarımı def'etmek noktasında Hâlıkımın hadsiz kudret ve rahmetini bildim; sual ve dua ve iltica ve tezellül ve ubudiyet vazifesini anladım ve aldım.

İkinci Vecih: Hayatımdaki cüz'î ilim ve irade ve **sem'** ve **basar** gibi manalarıyla, Hâlıkımın küllî ve ihatalı sıfatlarına ve şuunatına âyinedarlıktır. Evet ben kendi hayatımda ve şuurlu fiillerimde bilmek, işitmek, görmek, söylemek, istemek gibi çok manalarıyla bildim ki; bu kâinatın şahsımdan büyüklüğü derecesinde daha büyük bir mikyasta Hâlıkımın muhit ilmini, iradesini, **sem'** ve **basar** ve kudret ve hayat gibi evsafını ve muhabbet ve gazab ve şefkat gibi şuunatını anladım; iman ederek tasdik ettim ve itiraf ederek bir marifet yolunu daha buldum. Şualar (72)

Kelam sıfatı

Bir manayı belirten, bir maksadı anlatan söz demektir. Cenab-ı Hak “KELAM SIFATI” ile vasıflanmıştır. Bu sebeble Allah’a “MÜTEKELLİM” denilir. Onun kelamı harf ve sesden beridir. Ve Kadimdir. (başlangıcı yoktur.)

Mütekellim-i ezelinin peygamberlerine dilediği şeyi “vahiy ve ilham” etmiş olması bu **kelam sıfatının** tecellisidir. (İlm.19)

Vahyin semereleri ve vahy-i meşhud olan kütüb-ü mukaddese ve suhuf-u semaviye hep bu **kelam sıfatı** ile meydana gelmiştir. (Ş:123)

(DERS 1)

Kelam sıfatı vahiyler ve ilhamlar ile Zat-ı akdesi tanıttırır. (Ş:146)

Gayet kuvvetli bir tezahüratla vahiylerin hakikatı, âlem-i gaybın her tarafında her zamanda hükmediyor. Kâinatın ve mahlukatın şهادetlerinden çok kuvvetli bir şهادet-i vücud ve tevhid, Allâm-ül Guyub’dan vahiy ve ilham hakikatlarıyla geliyor. Kendini ve vücud ve vahdetini, yalnız masnu’larının şهادetlerine bırakmıyor. Kendisi, kendine lâıyk bir **kelâm-ı ezeli** ile konuşuyor. Her yerde ilim ve kudretiyle hazır ve nâzırın **kelâmı** dahi hadsizdir ve kelâmının manası onu bildirdiği gibi, **tekellümü** dahi, onu sıfatıyla bildiriyor. (Ş:123)

Tekellüm-ü ilahiyeye delalet eden delail hadsizdir. Gözü verenin kör, kulağı yaratanın sağır olduğu düşünülemediği gibi, konuşmayı verenin ve konuşturanın konuşamaması mümkün değildir.

Bütün zîruh mahlukatını konuş­turan ve konuşmalarını bilen, elbette kendisi dahi o konuşmalara **konusmasıyla** müdahale etmesi, rububiyetin muktezasıdır. (§:124)

Kendini tanıttırmak için kâinatı, bu kadar hadsiz masraflarla, baştan başa hârikalar içinde yaratan ve binler dillerle kemalâtını söylettiren, elbette **kendi sözleriyle** dahi kendini tanıttıracak. (§:124)

Mevcudatın en müntehabı ve en muhtacı ve en nazenini ve en müştakı olan hakikî insanların münacatlarına ve şükürlerine fiilen mukabele ettiği gibi, **kelâmıyla** da mukabele etmek, hâlîkiyetin şe'nidir. (§:124)

İlim ile hayatın zarurî bir lâzımı ve ışıklı bir tezahürü olan **mükâleme sıfatı**, elbette ihatalı bir ilmi ve sermedî bir hayatı taşıyan zâtta, ihatalı ve sermedî bir surette bulunur. (§:124)

Çünkü ilmi ve hayatı olanın **konusması olmaması** mümkün değildir. Bu sebeple sermedi ilme ve hayata sahip olan Allah sermedi bir **tekellüme** dahi sahiptir. Eşcar kalem, denizler mürekkep olsa yine kelam-ı ilahiye yazıp bitiremezler mealindeki ayet de bu manayı ifade ediyor.

(DERS 2)

Sonra, âlem-i gayba yakından bakan ve akıl ve kalbde seyahat eden o yolcu, acaba âlem-i gayb ne diyor diye merakla o kapıyı da şöyle bir fikir ile çaldı. Yani, madem bu cismanî âlem-i şehadette, bu kadar zînetli ve san'atlı hadsiz masnu'larıyla kendini tanıttırmak ve bu kadar tatlı ve süslü ve nihayetsiz nimetleriyle kendini sevdirmek ve bu kadar mu'cizeli ve meharetli hesabsız eserleriyle gizli kemalâtını bildirmek, kavilden ve tekellümden daha zahir bir tarzda fiilen isteyen ve hal diliyle bildiren bir zât, perde-i gayb tarafında bulunduğu bilbedahe anlaşılıyor. Elbette ve her halde, fiilen ve halen olduğu gibi, kavlen ve tekellümen dahi konuşur, kendini tanıttırır, sevdirebilir. Öyle ise, âlem-i gayb cihetinde onu onun tezahüratından bilmeliyiz dedi; kalbi içeriye girdi, akıl gözüyle gördü ki:

Gayet kuvvetli bir tezahüratla vahiylerin hakikatı, âlem-i gaybın her tarafında her zamanda hükmediyor. Kâinatın ve mahlukatın şehadetlerinden çok kuvvetli bir şehadet-i vücud ve tevhid, Allâm-ül Guyub'dan **vahiy ve ilham hakikatlarıyla** geliyor. Kendini ve vücud ve vahdetini, yalnız masnu'larının şehadetlerine bırakmıyor. **Kendisi, kendine lâayık bir kelâm-ı ezeli ile konuşuyor.** Her yerde ilim ve kudretiyle hazır ve nâzırın **kelâmı dahi hadsizdir** ve kelâmının manası onu bildirdiği gibi, **tekellümü dahi, onu sıfâtıyla bildiriyor.**

Evet, yüzbin Peygamberlerin (Aleyhimüsselâm) tevatürleriyle ve ihbaratlarının vahy-i İlahîye mazhariyet noktasında ittifaklarıyla ve nev'-i beşerden ekseriyet-i mutlakanın tasdikgerdesi ve rehberi ve muktedası ve vahyin semereleri ve vahy-i meşhud olan kütüb-ü mukaddese ve suhuf-u semaviyenin delail ve mu'cizatlarıyla, hakikat-ı vahyin tahakkuku ve sübutu bedahet derecesine geldiğini bildi ve vahyin hakikatı beş hakikat-ı kudsiyeyi ifade ve ifaza ediyor diye anladı:

Birincisi: **التَّزَلَّاتُ الْإِلَهِيَّةُ إِلَى عُقُولِ الْبَشَرِ** denilen, beşerin aklıklarına ve fehimlerine göre konuşmak bir tenezzül-ü İlahîdir. Evet, bütün zîruh mahlukatını konuşuran ve konuşmalarını bilen,

elbette kendisi dahi o konuşmalara konuşmasıyla müdahale etmesi, rububiyetin muktezasıdır.

İkincisi: Kendini tanıttırmak için kâinatı, bu kadar hadsiz masraflarla, baştan başa hârikalar içinde yaratan ve binler dillerle kemalâtını söylettiren, elbette **kendi sözleriyle** dahi kendini tanıttırarak.

Üçüncüsü: Mevcudatın en müntehabı ve en muhtacı ve en nazenini ve en müştakı olan hakikî insanların münacatlarına ve şükürlerine fiilen mukabele ettiği gibi, **kelâmıyla da** mukabele etmek, hâlıkıyetin şe'nidir.

Dördüncüsü: İlim ile hayatın zarurî bir lâzımı ve ışıklı bir tezahürü olan **mükâleme sıfatı**, elbette ihatalı bir ilmi ve sermedî bir hayatı taşıyan zâtta, **ihatalı ve sermedî bir surette bulunur.**

Beşincisi: En sevimli ve muhabbetli ve endişeli ve nokta-i istinada en muhtaç ve sahibini ve mâlikini bulmağa en müştak; hem fakir ve âciz bulunan mahlukatlarına acz ve iştiyakı, fakr ve ihtiyacı ve endişe-i istikbali ve muhabbeti ve perestişi veren bir zât, elbette kendi vücudunu onlara tekellümüyle iş'ar etmek, uluhiyetin muktezasıdır.

İşte, tenezzül-ü İlahî ve taarrüf-ü Rabbanî ve mukabele-i Rahmanî ve mükâleme-i Sübhanî ve iş'ar-ı Samedanî hakikatlarını tazammun eden, umumî semavî vahiylerin icma' ile Vâcib-ül Vücud'un vücuduna ve vahdetine delaletleri öyle bir hüccettir ki; gündüzdeki güneşin şuaatının güneşe şehadetinden daha kuvvetlidir diye anladı. Şualar (123 - 127)

(DERS 3)

Sonra ilhamlar cihetine baktı, gördü ki: Sadık ilhamlar, gerçi bir cihette vahye benzerler ve bir nevi mükâleme-i Rabbaniyedir, fakat iki fark vardır:

Birincisi: İlhamdan çok yüksek olan vahyin ekseri melaike vasıtasıyla ve ilhamın ekseri vasıtasız olmasıdır.

Meselâ: Nasılkı bir padişahın iki suretle konuşması ve emirleri var. Birisi: Haşmet-i saltanat ve hâkimiyet-i umumiye haysiyetiyle bir yaverini bir valiye gönderir. O hâkimiyetin ihtişamını ve emrin ehemmiyetini göstermek için bazan vasıta ile beraber bir içtima yapar. Sonra ferman tebliğ edilir. İkincisi: Sultanlık ünvanıyla ve padişahlık umumî ismiyle değil, belki kendi şahsıyla hususî bir münasebeti ve cüz'î bir muamelesi bulunan has bir hizmetçisi ile veya bir âmi raiyetiyle ve hususî telefonuyla hususî konuşmasıdır.

Öyle de Padişah-ı Ezeli'nin umum âlemlerin Rabbi ismiyle ve kâinat hâlıkı ünvanıyla, vahiy ile ve vahyin hizmetini gören şümüllü ilhamlarıyla mükâlemesi olduğu gibi; her bir ferdin, her bir zîhayatın Rabbi ve Hâlıkı olmak haysiyetiyle, hususî bir surette fakat perdeler arkasında onların kabiliyetine göre bir tarz-ı mükâlemesi var.

İkinci fark: Vahiy gölgesizdir, safidir, havassa hastır. İlham ise gölgelidir, renkler karışır, umumîdir. Melaike ilhamları ve insan ilhamları ve hayvanat ilhamları gibi çeşit çeşit hem pekçok enva'larıyla denizlerin katreleri kadar kelimat-ı Rabbaniyenin teksirine medar bir zemin teşkil ediyor. **لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي** âyetinin bir vechini tefsir ediyor anladı.

Sonra; **ilhamın mahiyetine ve hikmetine ve şehadetine baktı, gördü ki:** Mahiyeti ile hikmeti ve neticesi dört nurdan terekkeb ediyor.

Birincisi: Teveddüd-ü İlahî denilen, kendini mahlukatına fiilen sevdirdiği gibi, kavlen ve huzuran ve sohbeten dahi sevdirmek, vedudiyetin ve rahmaniyetin muktezasıdır.

İkincisi: İbadının dualarına fiilen cevap verdiği gibi, kavlen dahi perdeler arkasında icabet etmesi, rahîmiyetin şe'nidir.

Üçüncüsü: Ağır beliyyelere ve şiddetli hallere düşen mahlukatlarının istimdadlarına ve feryadlarına ve tazarruatlarına fiilen imdad ettiği gibi, **bir nevi konuşması hükmünde olan ilhamî kaviller ile de imdada yetişmesi**, rububiyetin lâzımıdır.

Dördüncüsü: Çok âciz ve çok zaîf ve çok fakir ve çok ihtiyaçlı ve kendi mâlikini ve hâmisini ve müdebbirini ve hâfızını bulmağa pek çok muhtaç ve müştak olan zîşuur masnularına, vücudunu ve huzurunu ve himayetini fiilen ihsas ettiği gibi, bir nevi **mükâleme-i Rabbaniye** hükmünde sayılan bir kısım **sadık ilhamlar** perdesinde ve mahsus ve bir mahluka bakan has ve bir vecihte, onun kabiliyetine göre onun **kalb telefonuyla, kavlen dahi kendi huzurunu ve vücudunu ihsas etmesi**, şefkat-i uluhiyetin ve rahmet-i rububiyetin zarurî ve vâcib bir muktezasıdır diye anladı.

Sonra ilhamın şهادetine baktı, gördü: **Nasılki** güneşin -faraza-suuru ve hayatı olsaydı ve o halde ziyasındaki yedi rengi yedi sıfatı olsaydı, o cihette ışığında bulunan şuaları ve cilveleri ile bir tarz konuşması bulunacaktı. Ve bu vaziyette, misalinin ve aksinin şeffaf şeylerde bulunması ve her âyine ve her parlak şeyler ve cam parçaları ve kabarcıklar ve katreler, hattâ şeffaf zerreler ile herbirinin kabiliyetine göre **konusması** ve onların hacatına cevap vermesi ve bütün onlar güneşin vücuduna şهادet etmesi ve hiçbir iş, bir işe mani olmaması ve bir **konusması**, diğer **konusmaya** müzahamet etmemesi bilmüşahede görüleceği gibi.. aynen

öyle de: Ezel ve ebedin zülcelal sultanı ve bütün mevcudatın zülcemal hâlık-ı zîşanı olan Şems-i Sermedî'nin **mükâlemesi** dahi, onun ilmi ve kudreti gibi küllî ve muhit olarak herşeyin kabiliyetine göre tecelli etmesi; hiçbir sual bir suale, bir iş bir işe, bir hitab bir hitaba mani olmaması ve karıştırmaması bilbedahe anlaşılıyor.

Ve bütün o **cilveler, o konuşmalar, o ilhamlar** birer birer ve beraber bil'ittifak o Şems-i Ezeli'nin huzuruna ve vücub-u vücuduna ve vahdetine ve ehadiyetine delalet ve şahadet ettiklerini aynelyakîne yakın bir ilmelyakîn ile bildi.

İşte, bu meraklı misafirin âlem-i gaybdan aldığı ders-i marifetine kısa bir işaret olarak, Birinci Makam'ın ondördüncü ve onbeşinci mertebelerinde:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الوجودُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وَجُوبِ
وجوده فِي وَحدته أَجْمَاعُ جَمِيعِ الْوَحَيَاتِ الْحَقَّةِ الْمُتَضَمِّنَةِ لِلتَّنَزُّلاتِ الْإِلَهِيَّةِ
وَالْمُكَالَمَاتِ السَّبْحَانِيَّةِ وَ لِلتَّعَرُّفَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ وَ لِلْمُقَابَلَاتِ الرَّحْمَانِيَّةِ عِنْدَ
لِمَخْلُوقَاتِهِ وَ كَذَا دَلَّ مُنَاجَاةَ عِبَادِهِ وَلِلْأَشْعَارَاتِ الصَّمَدَانِيَّةِ لوجوده
عَلَى وَجُوبِ وجوده فِي وَحدته اتِّفَاقُ الْإِلَهَامَاتِ الصَّادِقَةِ الْمُتَضَمِّنَةِ
لِلتَّوَدُّدَاتِ الْإِلَهِيَّةِ وَ لِلْإِجَابَاتِ الرَّحْمَانِيَّةِ لِدَعَوَاتِ مَخْلُوقَاتِهِ وَ
لِلْإِمْدَادَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ لاسْتِغَاثَاتِ عِبَادِهِ وَ لِلْإِحْسَاسَاتِ السَّبْحَانِيَّةِ
لوجوده لِمَصْنُوعَاتِهِ

denilmiştir. Şualar (123 - 127)